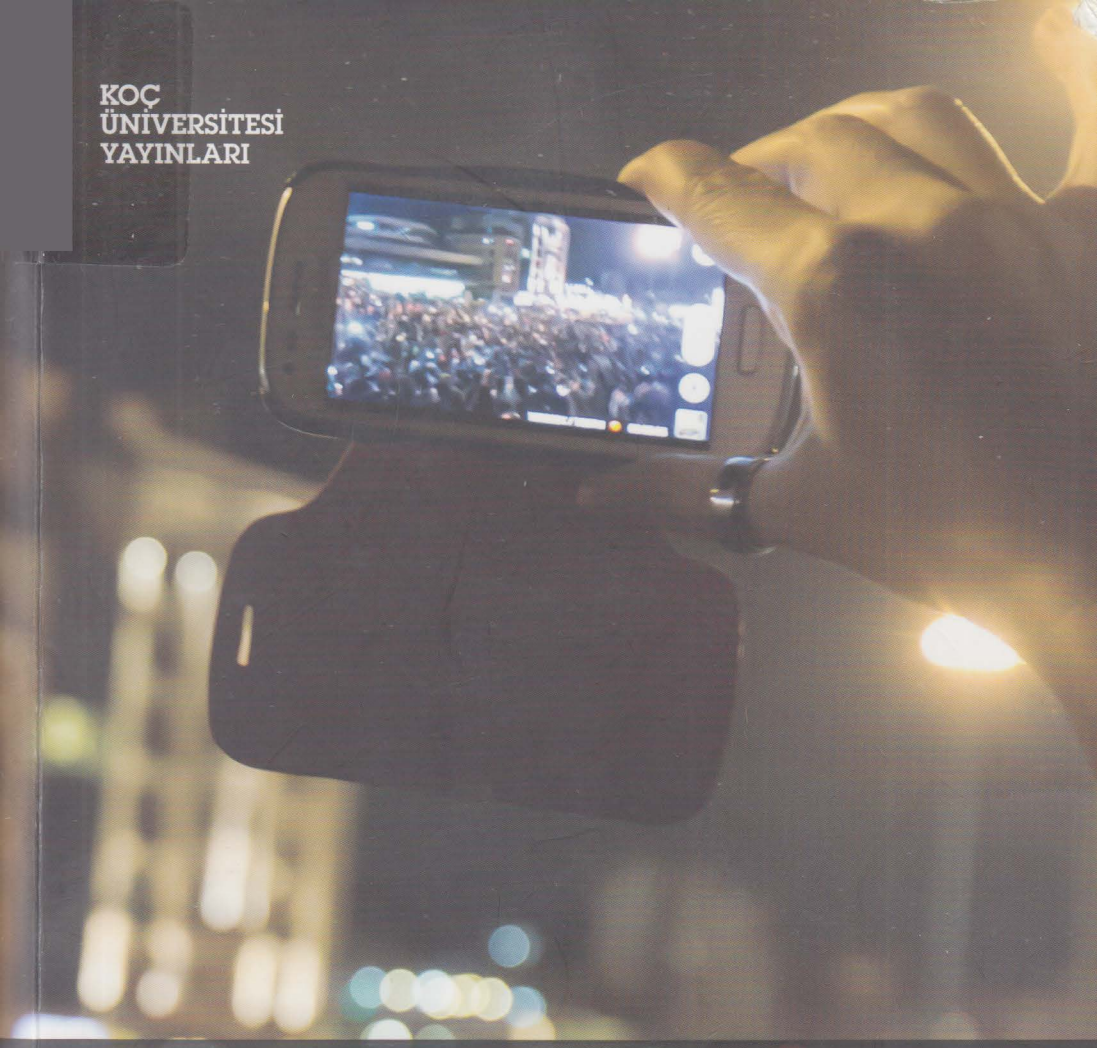
KOÇ
ÜNİVERSİTESİ
YAYINLARI

İsyan ve Umut Ağları

İnternet Çağında Toplumsal Hareketler

Manuel Castells

İSYAN VE UMUT AĞLARI

İNTERNET ÇAĞINDA TOPLUMSAL HAREKETLER

Koç Üniversitesi Yayınları: 36

İsyan ve Umut Ağları
İnternet Çağında Toplumsal Hareketler
MANUEL CASTELLS
SOSYOLOJİ | MEDYA ÇALIŞMALARI

İngilizceden çeviren: Ebru Kılıç
Redaksiyon ve yayıma hazırlama: Çiçek Öztek
Düzeltmen: Haluk Kalafat
Sayfa tasarımı ve uygulama: Sinan Kılıç
Kapak tasarımı: Cüneyt Aksay
Kapak fotoğrafı: Caner Aydoğan

Baskı: Ofset Yapımevi
Çağlayan Mahallesi Şair Sokak No: 4 Kâğıthane/İstanbul
Tlf. (212) 295 86 01
Matbaa sertifika no: 12326

Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Age of Internet
© Türkçe yayın hakları: Koç Üniversitesi Yayınları, 2012
© Tüm haklar: Polity Press Ltd. 2012

1. baskı: İstanbul, Eylül 2013
ISBN 978-605-5250-20-1
Sertifika no: 18318

Bu kitap geri dönüşümlü kâğıda basılmıştır.

Koç Üniversitesi Yayınları
Rumeli Feneri Yolu, 34450 Sarıyer-İstanbul
Tlf. +90 212 338 17 97
kup@ku.edu.tr • www.kocuniversitypress.com • www.kocuniversitesiyayinlari.com

İsyan ve Umut Ağları

İnternet Çağında Toplumsal Hareketler

MANUEL CASTELLS

İngilizceden Çeviren:

EBRU KILIÇ

KOÇ
ÜNİVERSİTESİ
YAYINLARI

Entelektüel babam, toplumsal hareketler kuramcısı
Alain Touraine'e

İçindekiler

Teşekkürler 11

Açılış: Zihinlerin Ağlar Oluşturması,
Anlam Yaratma, İktidara Meydan Okuma 17

Devrimin Peşrevi: Her Şeyin Başladığı Yer 33
Tunus: "Özgürlük ve Haysiyet Devrimi" 34
İzlanda'nın Mutfak Devrimi:
Finansal Çöküşten Kalabalıkların Yaptığı Yeni Bir Anayasaya mı? 41
Güney Rüzgârı, Kuzey Rüzgârı:
Toplumsal Değişimin Kültürler Arası Kaldıracı 52

Mısır Devrimi 61
Mısır Devrimi'nde Akışlar Uzamı ve Mekânlar Uzamı 64
Devletin İnternetin Kolaylaştırdığı Bir Devrime Cevabı:
Tüm Fişler Çekiliyor 67
Protestocular Kimlerdi, Protesto Neydi? 72
Devrimde Kadınlar 74
İslam Meselesi 77
"Devrim Devam Edecek" 80
Mısır Devrimini Anlamak 81

Haysiyet, Şiddet, Jeopolitik: Arap İsyanları 91
Şiddet ve Devlet 94
Dijital Bir Devrim mi? 99

Rizomatik Bir Devrim: İspanya'da *Indignadas* **105**
Kendi Kendini Duyuran Bir Hareket 110
Indignadas Ne İstedi/İstiyor? 115
Hareketin Söylemi 118
Demokrasiyi Pratikte Yeniden İcat Etmek:
Meclislerin Öncülüğünde Lidersiz Bir Hareket 120
Düşünüp Taşınmaktan Eyleme: Şiddet Sorunu 123
Siyasal Sisteme Karşı Siyasal Bir Hareket 126
Rizomatik Bir Devrim 130

Occupy Wall Street: Yeryüzü Tuzunun Hasadı **141**
Öfke, Kasırga, Kıvılcım 141
Çayır Alev Alınca 146
Ağlar Oluşturmuş Bir Hareket 153
Uygulamada Doğrudan Demokrasi 159
Talepsiz Bir Hareket: "Süreç Mesajdır" 165
Şiddet Dışı Eylemi Savunan Bir Harekete Karşı Şiddet 168
Hareket Neyi Başardı? 171
Yeryüzünün Tuzu 176

Ağ Toplumunda Dünyayı Değiştirmek **189**
Ağlar Oluşturan Toplumsal Hareketler:
Doğmakta Olan Bir Örüntü mü? 191
İnternet ve Özerklik Kültürü 197
Ağlar Oluşturan Toplumsal Hareketler ve Reform Siyaseti:
İmkânsız Bir Aşk mı? 202

Öfkenin Ötesi Umut:
Ağlar Oluşturan Toplumsal Hareketlerin Hayatları ve Ölümleri **209**

Notlar 213
Açılış: Zihinlerin Ağlar Oluşturması, Anlam Yaratma, İktidara Meydan Okuma 213
Devrimin Peşrevi: Her Şeyin Başladığı Yer 214
Mısır Devrimi 214
Haysiyet, Şiddet, Jeopolitik: Arap İsyanları 217
Rizomatik Bir Devrim: İspanya'da *Indignadas* 218
Occupy Wall Street: Yeryüzü Tuzunun Hasadı 221
Ağ Toplumunda Dünyayı Değiştirmek 225

Mısır Devrimi – Ek 229
Mısır Devrimi Kronolojisi 229

Haysiyet, Şiddet, Jeopolitik: Arap İsyanları – Ek 235
Arap İsyanları Kronolojisi 235

Rizomatik Bir Devrim: İspanya'da *Indignadas* – Ek 243
İspanya'da *Indignadas* Hareketi Kronolojisi 243

Occupy Wall Street – Ek 255
İşgal Hareketi Kronolojisi 255
ABD'de Kamuoyunun İşgal Hareketiyle İlgili Görüşleri 273
İlgili Meselelere İlişkin Tavırlar 279

Ağ Toplumunda Değişen Dünya – Ek 287
ABD, AB ve Genel Olarak Dünyada Yurttaşların Hükümetlere, Siyasi ve Finansal Kurumlara Karşı Tavırları 288

Sonsöz 301

Dizin 305

Teşekkürler

Kasım 2011 benim için iyi bir aydı. Medya siyaseti alanındaki en seçkin sosyologlarından biri olan dostum John Thompson, Cambridge Üniversitesinin Sanat, Sosyal Bilimler ve Beşeri Bilimler Araştırma Merkezi Programı çerçevesinde beni bir dizi konferans vermek üzere Cambridge'e davet etmişti. St. John Kolejinin ortaçağdan kalma muhteşem ortamında misafir edildim; manastır havası, meslektaşlarla etkileşim, toplumsal hareketler kuramı ve pratiğine gömüldüğüm yoğun bir yılın ardından fikirlerim üzerine düşünebileceğim sakin bir mekân ve zaman sundu. Dünyanın birçok yerinden birçok kişi gibi ben de Aralık 2010'da Tunus'ta başlayıp Arap âlemine virüs gibi yayılan isyanlar karşısında önce çarpılmış, sonra harekete geçmiştim. Önceki yıllarda internet ve kablosuz iletişim ağlarının kullanımından güç alan toplumsal hareketlerin ortaya çıkışını takip etmiştim: 2004'te Madrid'de, 2009'da İran ve İzlanda'da, sonra dünyanın başka birçok ülkesinde. Son on yılın büyük bölümünü iletişimin dönüşümüyle birlikte etkileşimdeki iktidar ilişkilerinin dönüşümünü inceleyerek geçirmiş, yirmi birinci yüzyılda yeni bir toplumsal hareketler örüntüsünün, belki de yeni toplumsal değişim biçimlerinin gelişimini tespit etmiştim. Bu olgu Paris'te Mayıs 1968 hareketinin katılımcılarından biri olarak kişisel deneyimimi de yankılıyordu. O zamanlar hissettiğime benzer bir heyecan hissetmeye başlamıştım: Birden her şey mümkünmüş gibi görünmeye başlamıştı, dünya ille de siyasi sinizme, bürokratik bir zorlamayla yaşanan saçma sapan hayat tarzlarına mahkûm değilmiş gibiydi. Yeni bir devrimci çağın, devleti ele geçirmekten çok hayatın anlamını araştırmayı amaçlayan bir devrimler çağının emareleri İzlanda'dan Tunus'a, WikiLeaks'ten Anonymous'a, Atina'dan Madrid'e, New York'a her yerde görülmeye başlamıştı. Küresel finansal kapitalizmin

krizi ille de bir çıkmaz sokak değildi; beklenmedik biçimlerde yeni bir başlangıcın habercisi bile olabilirdi.

2011 yılı boyunca bu yeni toplumsal hareketler hakkında bilgi topladım, bulgularımı Southern California Üniversitesindeki öğrencilerimle paylaştım; Northwestern Üniversitesinde, Paris'te College d'Etudes Mondiales'de, Oxford İnternet Enstitüsünde, Barcelona'da Catalunya Açık Üniversitesi Disiplinlerarası İnternet Enstitüsünde İletişim ve Sivil Toplum Semineri'nde ve London School of Economics'te konferanslar vererek ilk fikirlerimi paylaştım. Giderek, dünyanın dört bir yerinde gerçekten anlamlı bir şeylerin gerçekleşmekte olduğuna ikna oldum. Sonra 19 Mayıs'ta, Los Angeles'tan Barcelona'ya dönmemden iki gün önce, Madrid'den, tanımadığım genç bir kadından bir e-posta aldım, İspanya şehirlerinin meydanlarını işgale hazırlandıklarını haber veriyor, konuyla ilgili çalışmalarım da olduğuna göre bir şekilde katılmak isteyip istemeyeceğimi soruyordu. Kalbim küt küt atmaya başladı. Mümkün olabilir miydi? Yeniden umut etmek? Barcelona'ya iner inmez Plaza Catalunya'nın yolunu tuttum.

İşte oradalardı, yüzlerce insan, barışçı bir hava içinde, güneşin altında ciddi ciddi tartışıyorlardı. Orada *indignadas*la [öfkeliler] tanıştım. Barcelona'daki araştırmalarımda işbirliği içinde olduğum başlıca iki kişi olan Joana ve Amalia'nın da zaten hareketin bir parçası oldukları ortaya çıktı. Ama araştırma yapmak niyetiyle değil. Onlar da diğerleri gibi *indignada*ydı, harekete geçmeye karar vermişlerdi. Ben çadırda kalmadım, ihtiyar kemiklerim kaldırımda uyumayı kolay kolay kaldıramazdı. Ama o günden sonra, hareketin faaliyetlerini günü gününe takip ettim, Barcelona ve Madrid'de zaman zaman çadırları ziyaret ettim, kimi zaman da Acampada Barcelona ya da Occupy London'dan birilerinin ricası üzerine konuşmalar yaptım, hareketten doğan bazı önerilerin ayrıntılandırılmasına katkıda bulundum. Hareketin, modası geçmiş ideolojilerden ve manipülatif siyasetten büyük ölçüde azade olan değerleri ve tarzına kendiliğinden bağlandım. İşte bu noktada bu hareketleri desteklemeye çalışırken, anlamlarını araştırma yönünde de bir yolculuğa koyuldum. Belirgin bir amacım yoktu, bir kitap yazmayı kesinlikle düşünmüyordum, en azından kısa vadede. Yaşamak, hakkında yazmaktan daha büyüleyiciydi, hele de yirmi beş kitap yazmışken.

İşte Cambridge'e geldiğimde durum buydu, aynı zamanda bağlılıkları olan yurttaşlar olan, zeki, harika bir grup öğrenciye konferans verme, onlarla tartışma fırsatı buldum. Vereceğim konferanslar dizisinin odak noktasını "İnternet Çağında Toplumsal Hareketler" olarak belirledim, böylece fikirlerimi kendim için bir düzene koyabilecektim. Farklılıklar gösteren bu hareketlerin anlamını öğrencilerim ve meslektaşlarımla etkileşim halinde daha iyi anlamayı umut ediyordum. Her şey yolunda gitti. Yoğun, kuvvetli, samimi, akademik gösterişten uzak. Ay bitip birbirimize veda ederken meslektaşım John Thompson bu konferanslara dayanarak bir kitap yazmamda ısrar etti. Her zamanki kadar akademik olmayan kısa, hızlı bir kitap. Kısa? Hızlı? Hiç yaptığım bir şey değildi. Kitaplarımın yazımı genellikle beş yılı aşkın bir zaman alır, yayınlandıklarında da 400 küsür sayfa olurlar. Evet, dedi, beş yılda yeni bir kitap yazabilirsin, ama şimdi tartışmayı örgütleyen, hareket üzerine düşünümlere, genel olarak insanların bu yeni hareketleri kapsamlı bir biçimde anlamasına katkıda bulunacak basit bir kitaba ihtiyaç var. Sonunda, bunu yapmazsam kendimi suçlu hissetmemi sağlamayı başardı, çünkü daha iyi bir dünyaya yararı dokunması olası yegâne katkım, bir sosyal araştırmacı, yazar ve konferans konuşmacısı olarak ömür boyu edindiğim deneyimden geliyor, genellikle karışık bir tablo çizen eylemciliğimden değil. Bu teklife boyun eğdim ve işte dört ay sonra buradayım. Hızlı ve yorucu oldu. Benim standartlarıma göre kısa. Konuyla ilgisine gelince, buna sizin karar vermeniz gerekiyor. İşte bu yüzden en başta bu girişimi başlatan isme, John'a teşekkür ediyorum. Bu projenin hayata geçişinde taslak bölümleri takip ederek, haklarında yorumlarda bulunarak ilgimi destekledi. Cömertliği ve entelektüel katkılarından dolayı ona derinden borçluyum.

Cambridge'ten aldığım itici güce rağmen, Barcelona ve Los Angeles'ta düzenli olarak birlikte çalıştığım olağanüstü bir genç araştırmacılar grubunun yardımı olmasaydı sözümü tutamazdım. İngiltere'den döner dönmez başımın büyük belada olduğumu anladım ve dostlarımı, araştırma arkadaşlarımı yardıma çağırdım. Joana Conill, Amalia Cardenas ve ben, Barcelona Açık Üniversitesinde Barcelona'da alternatif ekonomik kültürlerin doğuşunu incelemek üzere küçük bir araştırma ekibi kurduk. Gözlediğimiz gruplar ve bireylerin birçoğu aslına bakarsanız *indignadas*

hareketinin bir parçası haline geldiler. Joana ve Amalia zaten hareketin içinde olduklarından, kişisel gerekçelerle, araştırmanın nihai yazımına karışmama koşuluyla bilgilendirme ve analizlere yardımcı olmayı kabul ettiler. Amalia İzlanda ve Occupy Wall Street üzerine de bilgi toplayıp analiz etti, ben de dünyanın dört bir yanından meslektaşlarım ve eski öğrencilerimden oluşan şahsi ağlarımı kullanarak bilgi topladım, olguları doğruladım, fikirleri dinledim, özellikle de Arap ülkeleri hakkında. Harekette yer alan başka kişiler de hareketin bazı meselelerini ve tarihini benimle ya da meslektaşlarımla tartışmayı kabul etti. İkisi de Barcelona'da bulunan Javier Toret ve Arnau Monterde'ye özellikle teşekkür ediyorum.

Sonra Los Angeles'ta birlikte araştırmalar yürüttüğümüz, USC'de Annenberg İletişim Fakültesinde dikkat çekici bir doktora öğrencisi olan Lana Schwartz da Occupy Los Angeles'a katıldı ve ABD'de Occupy hareketi hakkında veri toplayıp analiz etmekte bana yardımcı olmayı inanılmaz bir cömertlik, zekâ ve ciddiyetle kabul etti. Occupy Los Angeles ve Inter-Occupy'ın aktif katılımcılarından, sosyal adalet için verilmiş birçok savaşın emektarlarından, UC San Diego'da doktora öğrencisi Joan Donovan, olayları anlamama katkıda bulunan bazı kilit fikirler sundu. Columbia Üniversitesi öğrencilerinden Dorian Bon, Occupy Wall Street'e eklemlenen öğrenci hareketindeki deneyimini aktardı. MIT'te profesör olan meslektaşım ve dostum Sasha Costanza-Chock, ABD'de Occupy hareketiyle ilgili yayımlanmamış araştırma verilerini benimle paylaştı. Los Angeles'ta Southern California Üniversitesinde Amerika Araştırmaları ve Etnisite Bölümünde doktora öğrencisi olan, isyanlar sırasında Arap ülkelerini ziyaret eden Arap-Amerikalı gazeteci Maytha Alhassen benimle yakın bir çalışma içinde oldu, ilk elden tanıklık ettiği olayları aktardı, Arapça kaynaklara erişmemi sağladı, daha da önemlisi her yerde aslında neler olduğuna dair beni eğitti. Elbette yorumlarımda muhtemelen yaptığım birçok hatanın yegâne sorumlusu benim. Ama onun paha biçilmez yardımı olmasaydı, çok daha fazla hata olurdu. Onun nitelikli katkısı sayesinde Arap isyanlarındaki özgül süreçlerin analizine girme cüretini kendimde buldum.

Bu kitap projesine katkıda bulunmayı kabul eden, büyük bir çeşitlilik gösteren bu istisnai insanlara minnet ve şükranlarımı sunuyorum. Sonunda

ortaya çıkan kitap yazarın yalnızlığı içinde kaleme alınmış olsa da proje gerçekten de kolektif bir girişim halini aldı.

Daha önceki kitaplarımda olduğu gibi kişisel editörüm, aynı zamanda profesyonel bir yazar olan Melody Lutz, yazar olarak ben ve okur olarak sizler arasındaki kilit halka oldu, iletişimimizi mümkün kıldı. Melody'ye gönülden şükranlarımı sunuyorum.

Sonunda bu kitabı ortaya çıkaran biraz önce özetlediğim çalışma sürecinin karışıklığı, istisnai bir idare ve örgütlenme becerisi, bolca da sabır gerektiriyordu. Projenin tamamını yöneten, araştırma ve editörlük işlerini koordine eden, boşlukları dolduran, bilgi toplayan, hataları düzelten, bu kitabın onun kalite kontrolünün güvencesiyle elinize ulaşmasını sağlayan, Annenberg İletişim Fakültesindeki asistanım Clelia Azucena Garciasalas'a derinden teşekkür ediyorum. Catalunya Açık Üniversitesindeki asistanım Noelia Diaz Lopez'e de katkılarından dolayı, bütün araştırma faaliyetlerimi desteklemeyi sürdürdüğü için teşekkür etmek isterim.

Son olarak, daha önceki araştırmalarım ve kitaplarımda olduğu gibi, içinde bulunduğum destekleyici aile ortamı olmasaydı bunların hiçbiri mümkün olmazdı. Eşim Emma Kiselyova, kızım Nuria, üvey kızım Lena, torunlarım Clara, Gabriel ve Sasha, kızkardeşim Irene ve kayınbiraderim Jose'ye sevgimi ve minnetimi sunuyorum.

İşte böylece bu kitap, hissetme ve bilişin, çalışma ve deneyimin, kişisel tarih ve geleceğe beslenen umudun kesiştiği noktada doğdu. Sizin için.

Barcelona ve Santa Monica
Aralık 2011-Nisan 2012

Açılış:
Zihinlerin Ağlar Oluşturması, Anlam Yaratma, İktidara Meydan Okuma

Hiç kimse beklemiyordu. Ekonomik sıkıntılar, siyasi sinizm, kültürel boşluk ve kişisel ümitsizliğin kararttığı bir dünyada öylece oluverdi. Birden diktatörlükler, insanların çıplak elleriyle, elleri düşenlerin fedakârlıklarıyla kana bulanmış olsa da devrilebilir oldu. Finansal büyücüler kamusal imrenme nesneleri olmaktan çıkıp evrensel bir horgörünün hedefleri haline geldi. Siyasetçiler yoz ve yalancı diye teşhir edilir oldu. Hükümetler kınandı. Medyadan kuşkulanıldı. Güven kaybolup gitti. O güven ki toplumu, piyasayı ve kurumları bir arada tutan şeydir. Güven olmazsa hiçbir şey işlemez. Güven olmazsa toplumsal sözleşme çöker, insanlar hayatta kalmak için mücadele eden savunmacı bireylere dönüşerek ortadan kaybolur. Gelgelelim insanların bir arada yaşaması, hayatı doğayla paylaşması kapasitesinin son noktasına gelmiş bir dünyanın eşiğindeki bireyler, "biz" olabilmenin, insan olabilmenin yeni biçimlerini bulmak için bir araya geldi. Başta birkaç kişiydiler, sonra onlara yüzlercesi katıldı, sonra binlere ulaşıp ağlar kurdular, sonra ne kadar bulanık olursa olsun ideoloji ve yutturmacaları kesip atan, yeniden hak iddia edilen gerçek insani deneyimin içindeki gerçek insanların gerçek kaygılarıyla birleşmeye çalışan milyonların sesiyle ve içlerindeki umut arayışıyla desteklendiler. Her şey internetteki sosyal ağlarda başladı, çünkü bunlar tarih boyunca, iktidarlarının dayanağı olarak iletişim kanallarını tekelleri altına almış hükümetler ve şirketlerin kontrolünün büyük ölçüde dışında kalan özerklik alanlarıdır. Bireyler üzüntü ve umutlarını internetin serbest kamusal alanında paylaşarak,

birbirleriyle bağlar kurarak, çok sayıda varoluş kaynağından projeler hayal ederek kişisel görüşlerinden ya da örgütsel bağlılıklarından bağımsız olarak ağlar oluşturdular. Bir araya geldiler. Ve bu birliktelik onların, mevcut güçlerin serpilip yeniden çoğalmak için yıldırmalarıyla, göz korkutmalarıyla, gerektiğinde açık ya da kurumsal olarak uyguladıkları kaba kuvvetle insanı felç eden o duyguyu, korkuyu aştılar. Her yaştan, koşuldan insanlar, birbirleriyle ve kurmak istedikleri kaderle belirledikleri bir kör randevuya gitmek, siberuzamın güvenliğinden çıkıp kent uzamını işgal etmek üzere yola koyuldu; büyük toplumsal hareketlere her zaman damgasını vurmuş olan özfarkındalık içinde tarih yapma, kendi tarihlerini yapma haklarını talep ediyorlardı.[1]

Bu hareketler, kablosuz internetin ağlar oluşturduğu, görüntü ve fikirlerin virüs gibi hızla yayılışının damgasını vurduğu bir dünyada bulaşıcı bir şekilde yayıldı. Güney'de ve Kuzey'de, Tunus'ta ve İzlanda'da başladı; bu kıvılcım daha sonra buralardan çıkıp masmavi gezegenimizin her yerinde açgözlülük ve manipülasyonun harap ettiği, büyük bir çeşitlilikteki toplumsal manzarayı ateşe verdi. Bu çokyüzlü isyana neden olan şey sadece yoksulluk ya da ekonomik kriz veya demokrasi eksikliği değildi. Elbette adaletsiz bir toplumun, demokratik olmayan siyasi bir oluşumun bütün kuvvetli tezahürleri protestolarda mevcuttu. Ama korkuyu isyana, isyanı daha iyi bir insanlık umuduna çevirenleri bir araya getiren şey en başta, ister finansal ister siyasal ister kültürel olsun, iktidardakilerin sinizmi ve küstahlığının kışkırttığı aşağılanmaydı. Tekrar tekrar çıkmazlara sapan çok sayıda ideolojik ve kurumsal tuzaktan kaçarak, yeni bir yol açıp örerek sıfırdan yeni baştan kurulacak bir insanlık. Aşağılanmanın verdiği acının ortasında haysiyet arayışı. Çoğu harekette tekrar tekrar karşımıza çıkan temalardı bunlar.

Ağlar oluşturan toplumsal hareketler önce Arap dünyasına yayıldı, orada Arap diktatörlüklerinin cinai şiddetiyle karşı karşıya kaldı. Zaferden, tavizlere, arka arkaya katliamlara ve iç savaşlara uzanan farklı akıbetleri oldu. Avrupa'da ve ABD'de yurttaşları aleyhine krizden sorumlu finansal elitin yanında yer alan hükümetlerin ekonomik krizi kötü yönetmesine karşı başka hareketler doğdu: İspanya'da, Yunanistan'da, Portekiz'de, (kadınların seferberliğinin, Berlusconi'nin soytarıca *commedia dell'arte*'sinin

sonunu getirdiği) İtalya'da, (sendikalar ile öğrencilerin el ele meydanları işgal ettiği ve kamu sektörünü savunduğu) Britanya'da ve benzer bir yoğunlukta olmamakla birlikte, benzer bir sembolizmle çoğu Avrupa ülkesinde. İsrail'de çok sayıda talebi olan kendiliğinden doğmuş bir hareket, ülke tarihinin en büyük taban seferberliği haline geldi, taleplerinin birçoğu karşılandı. ABD'de diğerleri kadar kendiliğinden olan, siberuzamda ve kent uzamında diğerleri kadar ağlar oluşturmuş Occupy Wall Street hareketi yılın olayı haline geldi, ülkenin çok büyük bir bölümünü etkisi altına aldı; o kadar ki *Time* dergisi "Protestocu"yu yılın insanı ilan etti. Refahları, yüzde 1'in çıkarlarına feda edilen, ülke servetinin yüzde 23'ünü kontrol eden yüzde 99 şiarı, Amerikan siyasi hayatının başlıca konusu haline geldi. 15 Ekim 2011'de United for Global Change [Küresel Değişim İçin Birlik] bayrağı altında birleşen küresel işgal hareketleri ağı 82 ülkede 951 kentte yüz binlerce kişiyi sosyal adalet ve gerçek demokrasi talebiyle seferber etti. Bütün bu örneklerde bu hareketler siyasi partileri görmezden geliyor, medyaya güvenmiyor, hiçbir liderlik tanımıyor, bütün biçimsel örgütlenmeleri reddediyor, toplu tartışmalarda ve karar almalarda internete ve yerel topluluklara dayanıyordu.

Bu kitap bu hareketleri, oluşumlarını, dinamiklerini, değerlerini ve toplumsal bir dönüşüm yaratma ihtimallerini aydınlatma girişiminde bulunuyor. Ağ toplumunun toplumsal hareketleriyle; dünyamızın temel çelişkilerine kök salmış çatışmalı pratiklere girişerek nihayetinde yirmi birinci yüzyılın toplumlarını oluşturacak olan hareketlerle ilgili bir araştırma. Burada sunulan analiz bu hareketlerin gözlemlenmesine dayanıyor, ama onları betimlemeye çalışmayacak; bu metinde aktarılan argümanların kesin kanıtlarını sunması da mümkün olmayacak. İnterneti tarayarak kolayca ulaşılabilecek, halihazırda mevcut bir bilgi, makale, kitap, medya haberi ve blog arşivi zenginliği var. Bu hareketlerin sistematik, akademik bir yorumunu inşa etmek için henüz çok erken. Dolayısıyla buradaki amacım çok daha sınırlı: Yaşadığımız zamanda yeni toplumsal değişim yollarını tespit etme umuduyla, ağlar oluşturan toplumsal hareketlerin niteliği ve perspektifleri hakkında, gözlemlere dayalı bazı varsayımlar ileri sürmek ve bu varsayımların pratikteki (nihayetinde siyasi) açılımlarıyla ilgili bir tartışma başlatmak.

Bu analiz, *Communication Power* (2009) adlı kitabımda sunduğum sağlam temellere dayalı bir iktidar kuramına dayanıyor; bu kuram burada incelenen hareketleri anlamanın zeminini sunuyor.

İktidar ilişkilerinin toplumu oluşturduğu, çünkü iktidar sahiplerinin kendi değer ve çıkarlarına göre toplumsal kurumları inşa ettiği öncülünden yola çıkıyorum. İktidar zorlama yoluyla (meşru olsun olmasın, devletin kontrolü altındaki şiddet tekeliyle) ve/veya sembolik manipülasyon mekanizmaları yoluyla insanların zihinlerinde anlamlar yaratılmasıyla icra edilir. İktidar ilişkileri toplumun kurumlarına, özellikle de devlete gömülüdür. Gelgelelim toplumlar çelişkili ve çatışmalı olduklarından, nerede iktidar varsa orada karşı iktidar da vardır; burada karşı iktidardan, toplumsal aktörlerin toplumun kurumlarına gömülü olan iktidara kendi değer ve çıkarlarını temsil etme talebiyle meydan okuma yetilerini anlıyorum. Bütün kurumsal sistemler, iktidar ilişkilerini, ayrıca sonu gelmez bir tarihsel çatışma ve pazarlık süreciyle müzakere edildiği biçimiyle bu iktidar ilişkilerinin sınırlarını yansıtır. İnsanların hayatlarını düzenleyen devlet ile diğer kurumların fiili biçimlenişi, iktidar ile karşı iktidar arasındaki bu sürekli etkileşime dayanır.

Devletin şiddet uygulama yetisini tekelinde tutmasına dayanan zorlama ve yıldırma, toplumun kurumlarını kontrol edenlerin iradelerini başkalarına dayatmaları açısından kilit mekanizmalardır. Ne var ki insanların zihinlerinde anlam yaratma daha kesin ve istikrarlı bir iktidar kaynağıdır. İnsanların düşünme biçimleri toplumları örgütleyen kurumlar, normlar ve değerlerin akıbetini belirler. Sadece zorlamaya dayanmaları halinde pek az kurumsal sistem uzun ömürlü olabilir. Bedenlere işkence etmek zihinleri şekillendirmek kadar etkili değildir. İnsanların çoğunluğu devletin uyguladığı kanunlar ve düzenlemelerle kurumsallaştırılmış değer ve normlara ters düşen biçimlerde düşünüyorsa, sistem, ille de toplumsal değişim amillerinin umutlarını gerçekleştirecek şekilde olmasa da değişecektir. Temel iktidar mücadelesinin, insanların zihinlerinde anlam yaratma savaşı olmasının nedeni budur.

İnsanlar doğal ve toplumsal ortamlarıyla etkileşim halinde, nöral ağları, doğadaki ağlar ve sosyal ağlar arasında ağlar kurarak anlam yaratır. Bu ağ oluşturma süreci iletişim eylemiyle sürdürülür. İletişim, bilgi alışve-

rişiyle anlam paylaşım sürecidir. Genel olarak toplum açısından başlıca toplumsal anlam üretim kaynağı, toplumsallaşmış iletişim sürecidir. Toplumsallaşmış iletişim, kamusal alanda kişilerarası iletişimin ötesinde var olur. Dijital çağda iletişim teknolojisinin sürekli dönüşümü, iletişim medyasının erimini, hem küresel hem yerel, hem jenerik hem sürekli değişen bir örüntü halindeki bir ağ üzerinden toplumsal hayatın tüm alanlarına yayar. Anlam inşa süreci, büyük bir çeşitliliğin damgasını taşır. Ne var ki bütün sembolik inşa süreçlerinin ortak bir özelliği vardır: Bu süreçler büyük ölçüde mültimedya iletişim ağlarında yaratılan, formatlanan ve yayılan mesajlar ve çerçevelere dayanır. Her bireysel insan zihni kendisine iletilen malzemeyi kendi koşulları çerçevesinde yorumlayarak kendi anlamını yaratsa da bu zihinsel süreç iletişim ortamı tarafından koşullanmıştır. Dolayısıyla iletişim ortamının dönüşümü doğrudan anlam üretim biçimlerini, dolayısıyla da iktidar ilişkilerini etkiler. Son yıllarda iletişim alanındaki temel değişim, benim kitlesel öziletişim dediğim şeyin, yani internet ve kablosuz ağların dijital iletişim platformu olarak kullanılmasının yükselişi oldu. Kitlesel bir iletişimdir, çünkü birçok kişiden birçok kişiye iletilen, çok sayıda kişiye ulaşma ve dijital haldeki bilgiyi yakın çevreye ya da dünyaya aktaran sonsuz ağlara bağlanma ihtimali olan mesajları işler. Öziletişimdir çünkü mesajın üretimine gönderici özerk olarak karar verir, alıcının belirlenmesi kendisi tarafından yönetilir ve mesajların iletişim ağlarından alınması özseçime dayanır. Kitlesel öziletişim yatay etkileşimsel iletişim ağlarına dayanır; bu ağların hükümetler ve şirketler tarafından kontrol edilmesi de zordur. Dahası dijital iletişim çok biçimlidir ve bileşenleri iletişim halindeki aktör tarafından belli iletişim projeleri doğrultusunda yeniden bir araya getirilebilecek küresel bir enformasyon hipermetnine sürekli atıfta bulunulmasını mümkün kılar. Kitlesel öziletişim ister bireysel ister kolektif olsun, toplumsal aktörün toplumsal kurumlar karşısındaki özerkliğinin inşasına yönelik teknolojik platformu sağlar. Hükümetlerin internetten korkmasının sebebi budur; şirketlerin internetle bir aşk-nefret ilişkisi içinde olmasının, bir yandan internetin özgürlük potansiyelini sınırlarken (örneğin dosya paylaşım ya da açık kaynak ağlarını denetlerken) bir yandan onu kullanarak kâr elde etmeye çalışmalarının sebebi de budur.

Benim ağ toplumu olarak kavramsallaştırdığım toplumumuzda iktidar çok boyutludur ve insan faaliyetinin her alanında yetkilendirilen aktörlerin çıkarları ve değerlerine göre programlanmış ağlar etrafında örgütlenir.[2] İktidar ağları, insan zihnini (yalnızca olmasa da) ağırlıklı olarak kitlesel iletişimi sağlayan mültimedya ağları üzerinden etkileyerek iktidarlarını icra eder. Dolayısıyla iletişim ağları iktidar oluşturmada belirleyici kaynaklardır.

İnsan faaliyetinin çeşitli alanlarındaki iktidar ağları kendi aralarında ağlar oluşturmuşlardır. Küresel finans ağları ve küresel mültimedya ağları yakından bağlantılıdır ve bu meta-ağ olağanüstü bir iktidara sahiptir. Ama iktidarın tamamına sahip değildir, çünkü bu meta finans ve medya ağı başka büyük ağlara, örneğin siyasi ağa, (sadece iletişim ürünlerini değil, her tür kültürel eseri içine alan) kültürel üretim ağına, askeri/güvenlik ağına, küresel suç ağına ve bilim, teknoloji, bilgi yönetiminin üretimi ve uygulanmasıyla ilgilenen belirleyici önemdeki küresel ağa da bağlıdır. Bu ağlar kaynaşmaz. Onun yerine belli projeler etrafında bir seferlik ağlar oluşturarak ortaklık ve rekabet stratejileriyle haşır neşir olurlar. Ama hepsinin ortak bir çıkarı vardır: Toplumun kuralları ve normlarını, esasen kendi çıkarları ve değerlerine cevap veren bir siyasi sistem üzerinden tanımlama yetisini denetlemek. Devlet ve siyasi sistem etrafında kurulmuş iktidar ağının iktidarın genel ağ oluşturma sürecinde temel bir rol oynamasının sebebi budur. Bunun sebebi öncelikle, tıpkı finans piyasalarının 2008'de çökmesi sonrasında dünyanın dört bir yanında hükümetlerin imdada çağrılmasında tanık olunduğu üzere, sistemin istikrarlı işleyişinin, her ağda iktidar ilişkilerinin yeniden üretiminin nihayetinde devletin koordinasyon ve düzenleme işlevlerine dayanmasıdır. Dahası, farklı toplumsal alanlarda iktidar icra etmenin farklı biçimleri devlet dolayımıyla, son çare olarak iktidarı uygulama yetisi olarak şiddet tekeliyle ilişkilidir. Dolayısıyla iletişim ağları iktidarın dayandığı anlam inşa etme sürecini işlese de devlet diğer bütün iktidar ağlarının düzgün bir biçimde işlemesi için gerekli ağı oluşturur.

Peki o halde, iktidar ağları eylem alanlarını korurken birbirleriyle nasıl bağlantı kurarlar? Ben ağ toplumunda temel bir iktidar oluşturma mekanizmasıyla bunu yaptıklarını ileri sürüyorum: İktidar makasını

değiştirerek. Bu, iki ya da daha fazla ağı, her biri kendi içinde kendi ilgi alanlarındaki iktidar oluşturma sürecinde birleştirme yetisidir.

Peki o halde ağ toplumunda iktidar kimin elindedir? İnsanların hayatlarının bağlı olduğu başlıca ağların (hükümet, parlamento, askeri ve güvenlik müessesesi, finans, medya, bilim ve teknoloji kurumları vs.) her birini programlama yetisine sahip *programcıların* elindedir. Bir de farklı ağlar arasındaki bağlantıları işleten *makas değiştiricilerin* (siyasi sınıfa dahil olan medya patronları, siyasi elitleri kurtaran finansal elitler, finans kurumlarını iflastan kurtaran siyasi elitler, finans kurumlarıyla iç içe geçmiş medya şirketleri, büyük girişimlerin finanse ettiği akademik kurumlar vs.) elindedir.

İktidar, ağların programlanması ve makaslarının değiştirilmesi yoluyla icra ediliyorsa karşı iktidar, yani iktidar ilişkilerini değiştirme yönündeki kasti girişim de ağların alternatif çıkar ve değerler etrafında yeniden programlanmasıyla ve/veya baskın makasların değiştirilmesi, direniş ve toplumsal değişim ağları makaslarının açılmasıyla harekete geçirilir. Toplumsal değişim aktörleri, ağ toplumundaki biçimler ve süreçlere tekabül eden iktidar oluşturma mekanizmalarını kullanarak belirleyici etki doğurma yetişine sahiptir. Enformasyon Çağı'nın yurttaşları kitlesel medya mesajlarının üretimiyle uğraşarak, özerk yatay iletişim ağları geliştirerek acıları, korkuları, hayalleri ve umutlarının malzemesinden hayatları için yeni programlar icat edebilir hale gelmiştir. Deneyimlerini paylaşarak projelerini inşa ederler. İletim ortamını işgal edip mesajı yaratarak her zaman olduğu gibi iletişim pratiğini saptırırlar. Tek başına çektikleri ümitsizliğin güçsüzlüğünü, arzularıyla ağlar oluşturarak aşarlar. Mevcut ağları tanımlayarak mevcut iktidarlarla savaşırlar.

Toplumsal hareketler tarih boyunca, toplumun kurumlarını dönüştüren yeni değer ve hedeflerin üreticisi olmuştur; bu kurumlar toplumsal hayatı örgütleyecek yeni normlar yaratarak bu değerleri temsil eder hale gelmiştir. Toplumsal hareketler en başta, kurumsal iktidara sahip olanların denetiminden bağımsız özerk bir iletişim süreciyle kendi kendilerini kurarak karşı iktidarı icra ederler. Kitlesel medya büyük ölçüde hükümetler ve medya kurumları tarafından kontrol edildiğinden, ağ toplumunda iletişimsel özerklik en başta internet ağlarında ve kablosuz iletişim plat-

formlarında inşa edilir. Dijital sosyal ağlar, eylemlerin belirlenmesi ve koordinasyonunun büyük ölçüde dizginsiz bir biçimde gerçekleşmesi imkânını sunar. Ne var ki toplumsal hareketlerin genel anlamda toplumla ilişkilendiği iletişim süreçlerinin bileşenlerinden sadece biridir bu. Bu süreçlerin kent ortamında serbest cemaatler yaratarak kamusal alanı inşa etmeleri de gerekir. Kurumsal kamusal alan, yani anayasal olarak düşüncelerin üretileceği alan olarak belirlenmiş uzam, baskın elitler ve ağlarının çıkarlarının işgali altındadır. Bu nedenle toplumsal hareketlerin internetle sınırlı olmayan, toplumsal hayat mekânlarında kendisini görünür kılan yeni bir kamusal alan biçmeleri gerekir. Kentsel uzamı ve sembolik binaları işgal etmelerinin nedeni budur. İşgal edilmiş alanlar toplumsal değişim tarihinde, ayrıca güncel pratikte üç temel sebepten ötürü büyük bir rol oynamışlardır:

1) Cemaat yaratırlar; cemaatse birlikteliğe dayanır. Birliktelik korkuyu aşmayı sağlayan temel psikolojik mekanizmadır. Korku eşiği, bireylerin bir toplumsal harekete dahil olabilmek için aşmaları gereken başlıca eşiktir, çünkü baskın elitlerin egemenliklerini korumak için diktikleri sınırları aştıklarında şiddetle karşı karşıya kalacaklarını gayet iyi bilirler. Toplumsal hareketlerin tarihinde caddelere dikilen barikatların savunma açısından değeri pek az olmuştur, aslına bakarsanız bunlar bağlamına göre, havan topu mermileri ya da özel timler karşısında kolay hedef olmuşlardır. Ama her zaman "içeri ve dışarıyı", "bize karşı onları" tanımlamışlardır, öyle ki bir yerin işgaline katılarak ya da mekânın bürokratik kullanım kurallarına karşı çıkarak başka yurttaşlar da bir ideoloji ya da örgütlenmeye başvurmaksızın, sadece kendi gerekçeleriyle orada bulunarak hareketin bir parçası haline gelebilirler.
2) İşgal edilmiş alanlar anlamsız değildir: Genellikle devlet iktidarına ya da finansal kurumlara ait yerlerin işgal edilmesinin sembolik gücüyle yüklüdürler. Ya da tarihle ilişkili olarak başka temsil yolları kapalı olduğunda yurttaşların iradesini ifade etmiş olan halk ayaklanmalarının hatıralarını canlandırırlar. Binalar genellikle sembolik değerleri yüzünden ya da boş, spekülatif gayrimenkullerin kamusal

kullanım hakkının onaylanması amacıyla işgal edilir. Yurttaşlar kentsel uzamı alıp ellerinde tutarak kendi şehirleri üzerinde; gayrimenkul spekülasyonu ve belediye bürokrasisi tarafından kovuldukları şehir üzerinde hak iddia ederler. 1871 Paris Komünü ya da 1915 Glasgow grevleri (Britanya'da kamusal konutların kökeninde bu hareket vardır) gibi bazı büyük toplumsal hareketler, konut spekülasyonuna karşı kira grevi olarak başlamıştır.[3] Uzam üzerindeki kontrol, insanların hayatları üzerindeki kontrolü simgeler.

3) Toplumsal hareketler sembolik bir alanda özgür bir cemaat yaratarak kamusal bir alan, nihayetinde siyasi bir uzam haline gelen bir düşünüp taşınma uzamı, bağımsız ve egemen toplulukların bir araya gelip ağırlıklı olarak baskın çıkar ve değerlere uygun şekilde biçimlendirilmiş siyasi kurumların elinde tuttuğu temsil haklarını geri kazanmaya yönelik bir uzam yaratırlar. Toplumumuzda toplumsal hareketlerin kamusal alanı internetteki sosyal ağlar ile işgal edilmiş kent uzamı arasında melez bir alan olarak yaratılır: Siberuzam ile kent uzamını bitip tükenmek bilmez bir etkileşim içinde bağlar, teknolojik ve kültürel olarak dönüştürücü pratiğe dayalı, ortaya anlık çıkıveren cemaatler oluşturur.

Asıl önemli mesele bu yeni kamusal alanın, yani dijital uzam ile kent uzamı arasında oluşturulan ağlara dayalı bu alanın özerk bir iletişim alanı olmasıdır. İletişimin özerkliği toplumsal hareketlerin özüdür, çünkü hareketin oluşmasını mümkün kılan, iktidar sahiplerinin iletişim gücü üzerindeki denetiminin ötesinde genel olarak toplumla ilişki kurmasını sağlayan budur.

Peki toplumsal hareketler nereden gelirler? Nasıl oluşurlar? Toplumsal hareketlerin kökleri, insanların adalet özlemiyle durmaksızın karşı koydukları, bütün toplumlarda var olan temel adaletsizlikte yatar. Her özgül bağlamda insanlık mahşerinin o tanıdık atlıları çeşitli kisveler altında birlikte at koşturur: ekonomik sömürü, umutsuz yoksulluk, adaletsiz eşitsizlik, demokratik olmayan siyasi oluşum, baskıcı devletler, gayri adil yargılama, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, kültürel inkâr, sansür, polisin acımasızlığı, savaş tellallığı, dini fanatizm (genellikle başkalarının dini

inançlarına karşı), mavi gezegene (yegâne evimize) karşı özensizlik, kişisel özgürlüklerin hiçe sayılması, mahremiyet ihlali, yaşlıların idaresindeki hükümet, bağnazlık, cinsiyetçilik, homofobi ve ne biçim canavarlar olduğumuzu gösteren uzun portreler galerisindeki diğer kıyımlar. Elbette ki her zaman, her örnekte, her bağlamda gayri adil bir toplumsal düzenin başlıca temeli olarak erkeklerin kadınlar ve çocukları üzerindeki kesin egemenliği. Dolayısıyla toplumsal hareketlerin, toplumsal tahakkümün bir ya da daha fazla boyutuna karşı ayağa kalkmasının her zaman bir dizi yapısal nedeni ve bireysel gerekçesi olmuştur. Gelgelelim kökenlerini bilmek, nasıl doğdukları sorusunu cevaplamaz. Benim kanıma göre toplumsal hareketler toplumsal değişimin, dolayısıyla da toplumun oluşumunun kaynağı olduklarından bu soru temel önemde bir sorudur. O kadar temel önemdedir ki koskoca kütüphaneler cevabı bulmaya yönelik somut bir yaklaşıma vakfedilmiştir, bu yüzden de burada bu soruyla uğraşmayacağım, çünkü bu kitap toplumsal hareketler hakkında başka bir risale olmayı değil, doğmakta olan dünyaya küçük bir pencere açmayı amaçlıyor. Ama şunu söylemek isterim: Toplumsal hareketler, şimdi kesinlikle ve muhtemelen tarihte (ki benim yetkinlik alanımın ötesinde) bireylerden oluşmuştur. Çoğul kullanıyorum, çünkü herhangi bir zamanda ve toplumdaki toplumsal hareketlere dair analizlere dair okuduklarımın çoğunda birkaç bireye, bazen bir tek kahramana ve ona eşlik eden, toplumsal sınıf, etnik grup, toplumsal cinsiyet, ulus, inananlar ya da insan çeşitliliğinin alt kümelerini ifade eden diğer kolektif isimlerden birini taşıyan tanımsız bir kalabalığa rastladım. Ne var ki insanların hayat deneyimlerini uygun analitik toplumsal yapı kategorileri altında gruplamak yararlı bir yöntem olsa da toplumsal hareketlerin doğmasını, kurumları ve nihayetinde toplumsal yapıyı değiştirmesini mümkün kılan fiili pratikleri bireyler, kanlı canlı bedenleri ve zihinleriyle insanlar harekete geçirir. Bu yüzden de asıl soru, neden bir ya da bin kişinin, cezalandırılacakları söylenerek yapmamaları konusunda tekrar tekrar uyarıldıkları bir şeyi bireysel olarak yapmaya ne zaman ve nasıl karar verdiğidir. Bir hareketin başlangıç aşamasında genellikle bir avuç insan, bazen sadece bir tek kişi vardır. Toplumsal kuramcılar genellikle bu insanlara amil der. Ben bireyler diyorum. Bu noktada her bireyin motivasyonunu anlamamız

gerekiyor: Bu bireylerin zihinsel olarak diğer bireylerle bağlantı kurarak nasıl ağlar oluşturduğunu, nihayetinde toplu eyleme varan bir iletişim sürecinde bunu neden yapabildiklerini; bu ağların ağda mevcut çıkar ve değerler çeşitliliğini ortak bir dizi hedefe odaklanacak şekilde nasıl müzakere edebildiğini; bu ağların genel olarak toplumla ve başka birçok bireyle nasıl ilişki kurduğunu; bu bağlantının birçok örnekte nasıl ve neden işe yaradığını, bireyleri tahakküme karşı direnişte oluşmuş ağları genişletme ve gayri adil bir düzene karşı çok biçimli bir saldırıya girişme konusunda nasıl harekete geçirdiğini anlamamız gerek.

Bireysel düzeyde toplumsal hareketler duygusal hareketlerdir. İsyan bir programla ya da stratejiyle başlamaz. Bu, liderliğin oluşmasıyla birlikte, hareketin içinden ya da dışından, hareketin katılımcılarının kökenleri ve saikleriyle ilişkili olabilecek ya da olmayabilecek siyasi, ideolojik ve kişisel gündemleri güçlendirmek amacıyla daha sonra gelebilir. Ama toplumsal hareketlerin büyük patlaması duygunun eyleme dönüşümüyle birlikte başlar. Etkisel zekâ kuramına göre,[4] toplumsal seferberlik ve siyasi davranışla en ilgili duygular korku (olumsuz bir etki) ve şevktir (olumlu bir etki).[5] Olumlu ve olumsuz etkiler insan evriminin sonucu olan iki temel motivasyon sistemine bağlanır: Yaklaşma ve kaçınma. Yaklaşma sistemi, bireyi ödüllendirici deneyimlere yönelten hedef arayıcı davranışla bağlantılıdır. Bireyler onları mutlu eden bir hedefe doğru seferber olduklarında şevklenir. Şevkin başka bir olumlu duyguyla, umtla doğrudan bağlantılı olmasının nedeni de budur. Umut, davranışı geleceğe yansıtır. İnsan zihninin ayrıksı özelliklerinden biri de geleceği hayal edebilme becerisi olduğundan, umut hedef arayan eylemi desteklemekte temel bir bileşendir. Ne var ki şevkin doğması ve umudun yükselmesi için motivasyon sisteminin kaçınmasından kaynaklanan olumsuz bir duyguyu aşmaları gerekir: Kaygı. Kaygı, insanın hiçbir şekilde kontrol edemediği bir dış tehdide verilen bir cevaptır. Dolayısıyla kaygı, korkuya yol açar; eylem üzerinde felç edici bir etkisi vardır. Sosyopolitik davranışta kaygının aşılması genellikle başka bir olumsuz duygudan kaynaklanır: Öfke. Gayri adil bir eylemin algılanması ve eylemden sorumlu amilin tanımlanmasıyla birlikte öfke artar. Nörolojik araştırmalar, öfkenin risk alma davranışıyla bağlantılı olduğunu göstermiştir. Birey korkuyu aştığında, olumlu duygu-

lar yönetimi ele alır, şevk eylemi doğrur ve umut riskli eylemin ödüllerini bekler. Ne var ki bir toplumsal hareketin oluşması için bireylerin duygusal olarak harekete geçmesinin başka bireylere bağlanması gerekir. Bu da bir bireysel deneyimin diğerlerine aktarıldığı bir iletişim sürecini gerektirir. İletişim sürecinin işleyebilmesi için iki gereklilik vardır: Mesajı gönderen ile alan arasında bilişsel bir uyum ve etkili bir iletişim kanalı. İletişim sürecindeki empati ilk duygusal patlamayı harekete geçirenlere benzer deneyimlerle belirlenir. Somut bir dille ifade edecek olursak: Birçok birey kendisini aşağılanmış, sömürülmüş, görmezden gelinmiş, yanlış temsil edilmiş hissediyorsa korkularını aşar aşmaz öfkesini eyleme dönüştürmeye hazırdır. Korkularını özdeşlik kurduğu birinin maruz kaldığı dayanılmaz bir olayı öğrendiğinde isyan biçimini alan aşırı bir öfke ifadesiyle aşar. Bu özdeşleşme, iletişim sürecinde yaratılmış bir birliktelik biçiminde duyguların paylaşılmasıyla daha iyi sağlanır. Dolayısıyla bireysel deneyimlerin birbirleriyle bağlantı kurup bir hareket oluşturmasının ikinci koşulu iletişim sürecidir; bu iletişim süreci ona bağlı olayları ve onlara bağlı duyguları harekete geçirir. İletişim süreci ne kadar hızlı, ne kadar etkileşime dayalı olursa, isyana dayalı, şevkle harekete geçen, umuttan güç alan bir kolektif eylem sürecinin oluşumu o kadar muhtemel hale gelir.

Tarihsel olarak toplumsal hareketler özgül iletişim mekanizmalarının varlığına dayalı olmuşlardır: Elden ele, kulaktan kulağa yayılan, kürsüden, basından ya da mevcut herhangi bir iletişim kanalından çıkan söylentiler, vaazlar, broşürler ve manifestolar. Zamanımızda çok biçimli dijital yatay iletişim ağları tarihteki en hızlı ve en özerk, etkileşime dayalı, yeniden programlanabilir ve kendi kendini genişleten iletişim araçlarıdır. Toplumsal harekette yer alan bireyler arasındaki iletişim süreçlerinin nitelikleri toplumsal hareketin örgütsel niteliklerini belirler: İletişim ne kadar etkileşime açık ve kendi kendini yapılandırır olursa örgüt o kadar az hiyerarşik, hareket katılıma o kadar açık olur. Dijital çağda ağlar oluşturan hareketlerin yeni bir tür toplumsal hareketi temsil etmesinin nedeni budur.[6]

Toplumsal hareketlerin kökenleri bireylerin duygularında ve bilişsel empatiye dayanarak ağlar oluşturmalarında yatıyorsa, geleneksel olarak toplumsal değişimi oluşturduğu düşünülen fikirler, ideolojiler ve prog-

ramatik önerilerin rolü nedir? Bunlar aslında duyguların güdümündeki eylemden kafa yormaya ve proje inşa etme sürecine geçişte vazgeçilmez malzemelerdir. Hareketin pratiğine gömülü olmaları da bir iletişim sürecidir ve bu sürecin inşa edilme biçimi bu fikirsel malzemenin toplumsal hareketin anlamı, evrimi ve etkisindeki rolünü belirler. Fikirler ne kadar hareket içinden, katılımcıların deneyimlerine dayanarak doğuyorsa hareket o kadar temsil kabiliyetine sahip, şevkli ve umutlu olacaktır, aynı şey tersi için de geçerlidir. Sıklıkla hareketler, gerçeklikleriyle pek az ilgisi olan hedef ve temsillerin tanımlanmasıyla ideolojik deneyler ve siyasi kullanımın hammaddesi haline gelir. Hatta bazen tarihsel mirasında, hareketin insani deneyiminin yerini, siyasi liderlerin meşrulaştırılmasının ya da organik entelektüel kuramlarının suçlamalarının yeniden inşa edilmiş bir imgesine bırakması eğilimi söz konusudur. Buna, Paris Komünü'nün, tarihçilerin onun gerçekliğini yeniden onarma çabalarına karşın, kendisinin ideolojik yeniden inşası haline gelmesi örnek verilebilir; Paris Komünü o zamanlar sakinleri arasında pek az sanayi işçisinin olduğu bir kentte doğmuş proto-proleter bir devrimdi. Bir kira greviyle başlayan, kısmen kadınların başını çektiği şehirsel bir devrimin yanlış aktarılır hale gelmesinin sebebi, Karl Marx'ın Komün hakkında, en başta kendisinin ve akıl hocasının görmeyi istediği şeyi gören, sadık bir sosyalist Komüncü olan Kadınlar Birliği Başkanı Elizabeth Dimitriyeva ile yazışmalarına dayanan yazılarındaki kaynakların hatalı olmasıyla ilgilidir.[7] Hareketlerin liderleri, ideologları ya da tarih yazıcıları tarafından yanlış aktarılması hatırı sayılır sonuçlar doğurmuştur; zira bu, hareketin aktörleriyle genellikle onların bilgisi ve rızası dışında onlar adına oluşturulmuş projeler arasında kapatılamaz bir uçurum açar.

Toplumsal hareketlerin anlaşılmasıyla ilgili bir sonraki soru, bu birey ağlarının toplu eyleminin kendileri kadar toplumsal kurumlar üzerindeki fiili etkisinin değerlendirilmesiyle ilgilidir. Bu da farklı bir veri kümesi ve analitik araçlar ihtiyacı doğuracaktır, çünkü kurumların ve tahakküm ağlarının özelliklerinin toplumsal değişim ağlarının nitelikleriyle karşı karşıya getirilmesi gerekecektir. Kısacası, karşı iktidar ağlarının toplumun örgütlenmesine gömülmüş iktidar ağlarına baskın çıkabilmesi için siyasi oluşumu, ekonomiyi, kültürü ya da değiştirmeyi amaçladıkları herhangi

bir boyutu, kendi hayatlarına olduğu kadar bu kurumların programlarına da bazı ütopyacı versiyonlarda görülen hiçbir şeyi yönetmeme kuralı da dahil olmak üzere, başka kurallar sokmaları gerekecektir. Üstelik farklı toplumsal değişim ağları—örneğin demokrasi yanlısı ağlarla ekonomik adalet ağları, kadın hakları ağları, çevre koruma ağları, barış ağları, özgürlük ağları vs—arasındaki bağlantıda makas değiştirmeleri gerekecektir. Bu süreçlerde hangi koşulların işlediğini, hangi koşulların tekil özgül süreçlerden kaynaklanan toplumsal sonuçlardan biri olduğunun anlaşılması, biçimsel bir kuram meselesi olamaz. Analizlerin gözlemlere dayandırılmasını gerektirir.

Burada sunduğum kuramsal araçlar, yararları ya da yararsızlıkları ancak bu kitabın analiz etmeye soyunduğu ağlar oluşturmuş toplumsal hareketlerin pratiklerini incelemekte kullanarak değerlendirilebilecek türdendir. Ne var ki bu hareketlere ilişkin gözlemleri, burada sunduğum kavramsal yaklaşıma uygun düşecek soyut terimlerle şifrelemeyeceğim. Benim kuramım daha ziyade bu hareketlerin seçici bir biçimde gözlenmesine gömülü olacak; bu entelektüel seyahatimin sonunda bu araştırmada en öne çıkan bulguları analitik bir çerçevede bir araya getirmeye çalışacağım. Ağlar oluşturan toplumsal hareketlerin yirmi birinci yüzyılda toplumsal değişimin habercileri olarak anlaşılmasına benim katkım da bu olsun istiyorum.

Burada sunduğum düşünümlerin kökenleri ve koşulları üzerine son bir söz daha söyleyeyim. Barcelona'daki *indignadas* hareketine kıyısından katıldım, başka ülkelerdeki hareketlerin de destekleyicisi ve sempatizanı oldum. Ama kendi adıma her zaman olduğu gibi, kişisel inançlarımla analizim arasındaki mesafeyi olabildiğince korumaya çalıştım. Nesnelliğe ulaşıyormuş gibi yapmaksızın hareketleri bazı doğrudan gözlemler ve hatırı sayılır miktarda bilgi kullanarak kendi sözleriyle ve kendi eylemleriyle sunmaya çalıştım: Bunların bazıları bireysel söyleşilerden, bazıları her bölümün notlarında ve kitabın eklerinde ayrıntılı olarak belirtilen ikincil kaynaklardan derlendi. Aslına bakarsanız birçok yüzü olan bu lidersiz hareketin temel ilkesiyle tam bir uyum içindeyim: Sadece kendimi temsil ediyorum, yani size sadece gördüklerimi, duyduklarımı ya da okuduklarım üzerine düşündüklerimi aktarıyorum. Ben bir bireyim,

hayatım boyunca yapmayı öğrendiğim şeyi yapıyorum: Bu araştırmanın, büyük riskler alarak yaşamayı istediğimiz bir dünya için mücadele edenlerin girişimlerine yardımcı olabileceği umuduyla toplumsal dönüşüm süreçlerini araştırıyorum.

Devrimin Peşrevi: Her Şeyin Başladığı Yer

Tunus ve İzlanda'nın ortak noktaları neydi? Hiçbir şey. Ama buna rağmen 2009-2011 döneminde her iki ülkede de hükümet kurumlarını dönüştüren siyasi ayaklanmalar Arap dünyasında siyasi düzeni sarsan, Avrupa'da ve ABD'de siyasi kurumlara meydan okuyan toplumsal hareketlerin referans noktası haline geldi. 25 Ocak 2011'de Kahire'nin Tahrir Meydanı'nda yapılan ilk kitlesel gösteride binlerce kişi, son yıllarda Arap dünyasında toplumsal seferberliklerde egemen olmuş "Çözüm İslam'dır" sloganını kasten değiştirerek "Çözüm Tunus'tur" diye haykırıyordu. Bin Ali diktatörlüğünün devrilmesinden, Bin Ali'nin tabandan başlayıp haftalarca süren protestoların rejimin kanlı baskıcılığını alt etmesi sonrasında 14 Ocak'ta ülkesini terk etmesinden bahsediyorlardı. İspanya'da *indignadas*, Mayıs 2011'de ülkenin kentlerindeki başlıca meydanlarda kamp kurmaya başladıklarında "Çözüm İzlanda'dır" diyorlardı. New Yorklular 17 Eylül 2011'de Wall Street civarındaki kamusal alanları işgal ettiklerinde ilk kamplarına, Barcelona'da Catalunya Meydanı'ndaki işgalcilerin yaptığı gibi Tahrir Meydanı adını verdiler. Kültürel, ekonomik ve kurumsal bağlamların muazzam bir çeşitlilik göstermesine rağmen insanların zihinlerinde isyan deneyimlerini birleştiren ortak doku ne olabilirdi? İki çift kelimeyle: İktidar sahibi oldukları hissi. Bu his, ister diktatörlük ister onların bakış açısına göre sahte demokratik olsun hükümetlere ve siyasetçi sınıfına karşı besledikleri tiksintiden doğmuştu. Finansal elit ile siyasal elit arasında algıladıkları suç ortaklığına karşı isyanla pompalanmıştı. Tahammül edilemez bir olay sonucu patlak veren duygusal bir alt üst oluşla tetiklenmişti. Siberuzam ağlarında ve kent uzamının cemaatlerinde kurulan birliktelik sayesinde korkunun aşılmasıyla mümkün kılınmıştı. Ayrıca hem Tunus'ta hem İzlanda'da çok kısa bir süre zarfında hareket-

lerden yeni yurttaşlık kültürlerinin doğmasının yanı sıra, somut siyasi dönüşümler de söz konusuydu. Bütün bunlar protestocuların bazı kilit taleplerinin gerçekleştirilmesi imkânını somutlaştırmıştı. Dolayısıyla umut rüzgârıyla başka bağlamlara da yayılan, kimi yerde yeni toplumsal biçimler ve değerler olarak filizlenen, kimi yerlerdeyse ilk başta şaşkınlığa uğrayan, ardından korkan, nihayetinde tüm dünyaya önleyici eylem çağrısında bulunan güçlerin alarma geçirdiği baskı makineleriyle boğulan toplumsal değişim tohumlarını tespit edebilmek için bu iki sürece kısaca odaklanmak analitik bakımdan yararlıdır. Genç bir eylemciler kuşağı, özerk bir iletişim ve örgütlenme yetisiyle, şirketlerin ve siyasetin kontrolünün ötesinde uzanan yeni siyasi değişim yolları keşfetmiştir. Son on yıl içinde bu türden yeni toplumsal hareketlerin birkaç öncülü ortaya çıkmış olsa da (özellikle de 2004'te İspanya'da ve 2009'da İran'da) tam tezahürüyle her şeyin Tunus ve İzlanda'da başladığını söyleyebiliriz.

Tunus: "Özgürlük ve Haysiyet Devrimi"[1]

Her şey hiç beklenmedik bir yerde başladı. Tunus'un orta bölgesinde, başkent Tunus'un güneyindeki yoksul bir yörede, 40.000 sakini olan Sidi Bu Zeyd adlı küçük bir kasabada. 26 yaşındaki işportacı Muhammed Buazizi'nin ismiyse Arap dünyasının tarihini değiştiren kişi olarak tarihe geçmiş bulunuyor. Buazizi'nin 17 Aralık 2010'da saat on bir buçukta, bir hükümet binasının önünde kendisini yakması, rüşvet ödemeye yanaşmaması yüzünden meyve sebze tezgâhına bir kez daha el konularak yaşadığı aşağılanmaya karşı nihai çığlığı olmuştu. Son gasp aynı gün, kendisini yakmasından bir saat önce gerçekleşmişti. Buazizi 3 Ocak 2011'de Tunus hastanesinde, diktatörün halkın gazabından kaçmak için onu naklettirdiği hastanede öldü. Aslında Buazizi'nin kendisini ateşe vermesinden birkaç saat sonra, yetkili makamlarca aşağılanma konusunda benzer deneyimler yaşamış yüzlerce genç aynı binanın önünde bir protesto gösterisi düzenlemişlerdi. Muhammed'in kuzeni Ali protestoyu kaydetip internette yaydı. Gençlerin öfkesini besleyen, cesaretlerini harekete geçiren başka sembolik intiharlar ve intihar girişimleri de oldu. Birkaç gün içinde ülkenin dört bir yanında kendiliğinden gösteriler başladı, taşrada başlayan gösteriler

Ocak ayı başlarında polisin şiddetli baskısına, en az 147 kişiyi öldürüp yüzlercesini yaralamasına karşın başkente de yayıldı. Ama 12 Ocak 2011'de Tunus Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanı General Raşit Ammar protestoculara ateş açılmamasını emretti. Ammar derhal görevden alındı, ama 14 Ocak 2011'de Bin Ali ve ailesi 1987'de iktidara gelmesinden bu yana en yakın müttefiki olmuş Fransız hükümetinin desteğini çekmesi üzerine Tunus'u terk ederek Suudi Arabistan'a sığındı. Bin Ali uluslararası sponsorlarının gözünde utanç kaynağı haline gelmişti, rejimin siyasal elitinden onun yerini alacak birinin bulunması gerekiyordu. Ne var ki göstericiler bu zaferle teskin olmamışlardı. Aslında rejimin bütün komuta kademelerinin yerinden olması için bastırma cesareti bulmuşlardı; siyasal özgürlük ve basın özgürlüğü talep ediyorlar, yeni bir seçim yasası uyarınca gerçekten demokratik seçimlerin yapılması çağrısında bulunuyorlardı. Mevcut bütün güçlere, yozlaşmış siyasetçilere, finans spekülatörlerine, acımasız polise ve bunların uşağı olan medyaya karşı "Degage! Degage!" (Defol git!) diye bağırmaya devam ediyorlardı. Protesto ve polis şiddeti videolarının internette yayılmasına ülkenin dört bir yanında şehirlerin sokaklarında ve meydanlarında harekete geçme çağrıları eşlik ediyordu; eylemler ülkenin orta batı bölgelerinden başlayarak başkent Tunus'a yayıldı. Facebook, YouTube ve Twitter üzerinden serbest iletişim ile kent uzamının işgali arasındaki bağlantı, Tunus isyanının başlıca özelliği haline gelen, başka ülkelerde ortaya çıkacak hareketleri haber veren melez bir özgür kamusal alan yarattı. Yüzlerce otomobilden oluşan dayanışma konvoyları başkent Tunus'ta birleşti. 22 Ocak 2011'de Sidi Bu Zeyd ve Menzel Buzayan'dan yola çıkan *Qâfilat al-Hurriya* (Özgürlük Konvoyu) Tunus Medine'de Kasbah'ya ulaşarak, kadro ve politika bakımından rejimin bariz devamı olan Muhammed Gannuşi liderliğindeki geçici hükümete istifa çağrısında bulundu. Sembolik olarak halkın iktidarını ileri süren protestocular o gün, Kasbah'nın kalbinde bulunan, bakanlıkların çoğunun yer aldığı Hükümet Meydanı'nı işgal ettiler. Çadırlar kurdular, geceyarılarına kadar devam eden canlı tartışmaların yaşandığı daimi bir forum örgütlediler. Bazı durumlarda tartışmalar aralıksız iki hafta sürüyordu. Kendilerini filme çektiler, bu videoları internette yaygınlaştırdılar. Ama dilleri dijital olmakla kalmıyordu. Meydanın duvarları Arapça, Fransızca

ve İngilizce sloganlarla kaplanmıştı, zira hareket haklarını talep etmek, tutkusunu ortaya koymak için dış dünyayla ilişki içinde olmak istiyordu. İnsanlar ritmik sloganlar atıyor, protesto şarkıları söylüyorlardı. Çoğu kez ulusal marşın en sevilen dizesini söylüyorlardı: "İnsanlar bir gün yaşamak isterse, kader cevap vermek zorunda kalır" (*Idhâ I-sha 'bu yawman arâda I-hayât, fa-lâ budda an yastadjiba al-qadar*). Hareketin hiçbir lideri olmasa da lojistikle ilgilenecek, meydandaki tartışmalarda izlenecek kuralları uygulayacak gayri resmi bir örgütlenme doğdu: Tartışmaların nazik, saygıyla, bağırıp çağırmadan yapılması, herkesin görüşünü bildirme hakkına sahip olması, sonu gelmez nutuklar atmaktan kaçınılması, böylece herkesin yeni kurulmuş konuşma serbestisini icra etmesi isteniyordu. Protestocuların kendilerinin örgütlediği gevşek bir gözlem ağı, kurallara saygı gösterilmesini sağlıyordu. Aynı gayri resmi örgütlenme dışarıdan ya da içerden şiddet olaylarına ve provokasyonlara karşı kampı koruyordu. Gerçekten de polis şiddeti söz konusuydu, işgalciler birkaç kez meydandan çıkarılmışlar, ama 20 Şubat 2011'de geri dönüp meydanı yeniden işgal etmişler, 1 Nisan 2011'de de aynısını yapmışlardı. Her şeyi tartışıyorlardı; çürümüş bir hükümeti reddediyorlar, gerçek demokrasi çağrısında bulunuyorlar, yeni bir seçim rejimi istiyorlar, merkeziyetçiliğe karşı bölgelerin haklarını savunuyorlardı; ama aynı zamanda iş de istiyorlardı, çünkü genç göstericilerin büyük bir bölümü işsizdi ve daha iyi bir eğitim talebinde bulunuyordu. Hem siyasetin hem ekonominin Bin Ali'nin ikinci eşinin ailesi Trabelsi aşiretinin kontrolünde olmasına isyan ediyorlardı, ailenin çarpık anlaşmaları WikiLeaks'in açıkladığı diplomatik yazışmalarla gözler önüne serilmişti. Protestocular yozlaşma ve suistimallere karşı İslamın ahlak kılavuzu rolü oynayıp oynayamayacağını da tartışıyorlardı. Ne var ki, Tunus toplumunda siyasal İslam yaygın bir etkiye sahip olduğu için protestocular arasında da güçlü bir İslamcı akımın bulunmasına rağmen bu hareket, İslami bir hareket değildi. Sekülerlik ve İslamcılık büyük gerilimler yaşanmaksızın hareket içinde bir arada bulunabiliyordu. Aslına bakılırsa, atıfta bulunulan cemaat bakımından düşünüldüğünde bu hareket, birleşme çağrısı olarak ulusal bayrağı kullanan, ulusal marşı söyleyen, ülkenin eski sömürge güçlerinin, özellikle de Fransa ve ABD'nin desteklediği gayri meşru bir siyasi rejim tarafından sahiplenilmesine

karşı ulusun meşruiyetini talep eden ulusal bir Tunus hareketiydi. Ne bir İslam devrimiydi ne de bir Yasemin Devrimi. (Batı medyası açık bir sebep olmaksızın devrime bu ismi takmıştı; aslında bu isim Bin Ali'nin 1987'de gerçekleştirdiği darbenin ismiydi!) Protestocuların kendi sözleriyle bu "Özgürlük ve haysiyet için devrimdi" (*Thawrat al-hurriya wa-I Karâma*). Kurumsal olarak desteklenen aşağılamaya karşı haysiyet arayışı, protestoların ardındaki temel duygusal itki olmuştu.

Bu protestocular kimlerdi? Birkaç hafta süren gösterilerin ardından Tunus toplumunun bir kesitinin sokaklarda olduğunu, meslek sahibi sınıfın gösterilerde güçlü bir varlık gösterdiğini söyleyebiliriz. Ayrıca nüfusun büyük bir çoğunluğu diktatörlük rejiminin sona erdirilmesi talebini destekliyordu. Ne var ki çoğu gözlemcinin gözünde hareketi başlatanlar ve protestolarda en etkin rolü oynayanlar esasen işsiz eğitimli gençlikti. Aslında Tunus'ta işsizlik oranı yüzde 13,3'ken, aynı oran genç üniversite mezunları arasında yüzde 21,1'e çıkmıştı. Bu eğitim ve fırsat yokluğu karışımı, diğer bütün Arap ülkelerinde olduğu gibi Tunus'ta da isyanı besleyen bir zemin oluşturmuştu. Hareketin kritik bir kitleselliğe ulaştığı aşamada, sendikalı işçilerin de önemli katılımcılar arasında yer alması da önemliydi. Tunus Genel İşçi Sendikasının (Union Generale des Travailleurs Tunisiens / UGTT) liderliği (özellikle de genel sekreter Abdeslem Jrad) rejimle derin bağlantıları yüzünden gayri meşru bir nitelik kazanmış olsa da alt ve orta kadrolar taleplerini dile getirme fırsatını kullandılar ve ülkenin dizginlerinin yetkili makamların elinden alınmasına katkıda bulunan bir dizi grev düzenlediler. Muhalif siyasi partilerse eylemciler tarafından görmezden gelindi ve isyanda örgütlü bir varlık göstermedi. Protestocular özgül zamanlar ve yerlerde kendi fiili liderliklerini kendiliklerinden üretiyorlardı. Kendiliklerinden göreve gelen bu liderlerin çoğu yirmili, otuzlu yaşlarındaydı. Hareket kuşaklar arası olsa da omurgası gençlik arasında yaratılmıştı. Facebook'ta yayınlanan bir ileti şu zihniyeti açıkça ortaya koyuyordu: "Çoğu siyasetçinin saçı beyaz, kalbi siyah. Biz saçı siyah, kalbi beyaz insanlar istiyoruz."

Peki ama bu hareket, kurumsal demokrasi maskesi takmış bir diktatörlüğü, tüm topluma yayılmış muazzam bir gözetleme sistemini (Tunusluların yüzde 1'i şu ya da bu şekilde İçişleri Bakanlığı'na hizmet ediyordu)

ve Batılı güçlerden gelen güçlü bir desteği bu kadar çabuk bir şekilde yolundan çıkarmayı neden başarabildi? Ne de olsa toplumsal mücadeleler ve muhalif eylemler daha önceki örneklerde rejim tarafından nispeten kolaylıkla bastırılmıştı. 2009'da Bin Gerdan'da, 2010'da Gafsa'da fosfat madenlerinde yoğun işçi sınıfı mücadeleleri yaşanmıştı, ama bunlar şiddetle bastırılmış, onlarca insan ölmüş, yaralanmış, tutuklanmış, nihayetinde hareketler sona erdirilmişti. Muhalifler işkence görmüş, hapse atılmıştı. Sokak gösterileri enderdi. İsyan kıvılcımının Muhammed Buazizi'nin kendini kurban edişiyle çaktığını biliyoruz. Ama bu kıvılcım çayırı nasıl ateşe verdi, ateş nasıl ve neden yayıldı?

Yeni, ayrıksı etkenler 2011'de Tunus'ta uzunca bir süre devam eden halk isyanlarının başarısını mümkün kıldı. Bu etkenler arasında, ağırlıklı olarak internet ve El Cezire televizyonunun spontan başkaldırıları, özellikle gençlik arasında isyanın ifadesi olarak tetiklemekte, güçlendirmekte ve koordine etmekte oynadığı rol öne çıkıyor. Zaten herhangi bir toplumsal ayaklanma (Tunus da bir istisna değildir) işsizlik, hayat pahalılığı, eşitsizlik, yoksulluk, polisin acımasızlığı, demokrasi yokluğu, sansür ve bütün devlete yayılmış bir hayat tarzı olarak yolsuzluk gibi bunaltıcı siyasi ve ekonomik koşullara karşı kopar. Ama bu nesnel koşullardan duygular ve hisler (genellikle aşağılamanın yol açtığı isyan hisleri) doğmuş, bu hisler bireylerin, var oldukları ve kendilerini ifade ettikleri ağları kullanan genç insanların başlattığı kendiliğinden protestoları tetiklemiştir. Hiç kuşku yok ki bu ağlara internetteki sosyal ağların yanı sıra cep telefonu ağları da dahildir. Ama bu ağlar aynı zamanda bireylerin sosyal ağları anlamına da gelir: Çoğu kez çevrimdışı olan dostları, aileleri, bazı durumlarda futbol kulüpleri de dahildir bunlara. Protesto, internetteki sosyal ağlarla insanların hayatlarındaki sosyal ağlar arasındaki bağlantıda ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla isyanların önkoşulu, blog yazarları, sosyal ağlar ve sibereylemcilikten oluşan bir internet kültürünün varlığı olmuştur. Örneğin blog yazarı gazeteci Zuhair Yahyui 2001'de hapse atılmış, hapiste ölmüştür. Diğer eleştirel blog yazarları Muhammed Abbu (2005) ve Selim Bukdir (2008) hükümetin kabahatlerini açıkladıkları için hapse atılmıştır.

Sansüre ve baskıya rağmen internette yayılan bu özgür seslerin güçlenmesi hükümet kontrolünün dışında kalan uydu televizyonlarında, özellikle

de El Cezire'de güçlü bir müttefik bulmuştur. YouTube'a görüntü ve bilgi yükleyen cep telefonu sahibi yurttaş gazeteciler ile yurttaş gazetecilerden gelen bilgileri kullanan, sonra onları genel nüfusa yayan El Cezire arasında simbiyotik bir ilişki vardı. (Tunus'ta kent merkezlerinin yüzde 40'ı El Cezire izliyordu, zira resmi televizyonlar ilkel bir propaganda aracına indirgenmişti.) Bu El Cezire-internet bağlantısı isyan haftaları sırasında hem Tunus'ta hem de genel anlamda Arap dünyasıyla ilişkilerde temel önemde olmuştu. El Cezire cep telefonlarının sofistike cihazlar gerekmeksizin doğrudan uydusuna bağlanabilmesi için bir iletişim programı geliştirecek kadar ileri gitmişti. Twitter da olayların ve koordinasyon eylemlerinin tartışılmasında büyük bir rol oynamıştı. Göstericiler tartışmak ve iletişim kurmak için #sidibouzid etiketini kullanıyor, böylece Tunus devriminin bir endeksini çıkarıyordu. Arap devrimleri sırasındaki bilgi akışı hakkında Lotan ve arkadaşlarının (2011) yaptığı araştırmaya göre "Blog yazarları Tunus'tan haberlerin su yüzüne çıkmasında ve yayılmasında önemli bir rol oynamıştır, zira onların dinleyicilerini katılıma sevk etme ihtimalleri, başka tipteki aktörlere nazaran ciddi derecede daha yüksekti" (1389).

İnternetin isyanın yayılması ve koordinasyonundaki rolü dikkate alındığında Tunus'un Arap dünyasında internet ve cep telefonlarının yaygınlık oranının en yüksek olduğu ülkelerden biri olduğuna işaret edelim. Kasım 2010 itibariyle kentsel nüfusun yüzde 67'sinin bir cep telefonuna erişimi vardı, yüzde 37'si de internete bağlıydı. 2011 başında internet kullanıcılarının yüzde 20'si Facebook'taydı; bu oran Fas'takinden iki kat, Mısır'dakinden üç kat, Cezayir veya Libya'dakinden beş kat, Yemen'dekinden yirmi kat yüksekti. Dahası kentli nüfus, özellikle de kentli gençlik arasında internet kullanıcılarının oranı çok daha yüksekti. Genç yaş, yüksek eğitim ve internet kullanımı arasında doğrudan bir ilişki kurulabilir; devrimin kilit aktörleri olan işsiz üniversite mezunları da interneti sık kullanıyorlardı, hatta bazıları hareketlerini kurmak ve yaygınlaştırmak için internetin iletişim potansiyelinden yararlanan sofistike kullanıcılardı. İnternetin sağladığı iletişim özerkliği, isyanı ateşleyen, umut veren videolar, mesajlar ve şarkıların hızla yayılmasını mümkün kılmıştı. Örneğin Sfax'tan ünlü rapçi El General'in diktatörlüğü kınadığı "Rais Lebled" şarkısı sosyal ağlarda hit olmuştu. Tabii El General tutuk-

landı, ama bu, protestocuları daha da kışkırttı ve kendi deyişleriyle "tam dönüşüm" yolundaki mücadelelerinde kararlılıklarını artırdı.

Öyle görünüyor ki Tunus'ta üç ayrıksı özelliğin dikkat çekici bir biçimde bir araya gelmesiyle karşı karşıyayız:

1. Biçimsel, geleneksel bir liderliği es geçerek isyanın başını çeken işsiz üniversite mezunlarından oluşan faal bir grubun varlığı;
2. On yılı aşkın bir süredir rejimi açıkça eleştirmekle uğraşan güçlü bir sibereylemcilik kültürünün varlığı;
3. İnternet kullanımının ev, okul ve internet kafe bağlantıları da dahil olmak üzere yüksek oranda yaygınlaşmış olması.

Birbirini besleyen bu üç unsurun bileşimi, Tunus'un neden Arap dünyasında ağlar oluşturan yeni bir toplumsal hareket biçiminin habercisi olduğunu anlamamızı sağlayacak bir ipucu sunar.

Tunuslu protestocular, polisin ısrarcı baskılarına, geçici hükümette ve yönetimin üst kademelerinde eski rejime mensup siyasetçilerin varlıklarını sürdürmelerine rağmen 2011 boyunca ülke çapında tam demokratikleşme yönündeki taleplerini korudular. Ne var ki ordu genel olarak demokratikleşme sürecini destekliyor, devrim sırasında daha fazla kan dökülmesiyle sonuçlanacak baskı uygulamayı reddederek yeni bir meşruiyet kazanmayı amaçlıyordu. Özellikle yazılı basın örneğinde, bağımsızlığını yeni kazanmış bir medyanın da desteğiyle demokratik hareket yeni bir siyasi uzam açtı ve 23 Ekim 2011'de gerçekleştirilen, köşetaşı niteliğindeki temiz ve açık seçimlere ulaştı. Ilımlı İslamcı koalisyon Ennahad oyların yüzde 40'ını alıp meclisteki 217 koltuğun 89'unu kazanarak ülkedeki başlıca siyasi güç haline geldi. Partinin lideri emektar İslamcı siyasi entelektüel Raşit Gannuşi başbakan oldu. Gannuşi, halkın iradesine saygı duyulursa çoğu Arap ülkesinde serbest seçimle iktidara gelecek türden bir İslamcılık kolunu temsil eder. Geleneğe dönüşü ya da Şeriat'ın uygulanmasını temsil etmez. 1990'da Londra'da sürgünde olduğu yıllarda verdiği, sık sık alıntı yapılan bir röportajda Gannuşi, siyasal İslamcı bakış açısını yalın bir dille şöyle açıklamıştı: "Modernliğe ulaşmanın tek yolu bizim yolumuzdur, bizim dinimizle, tarihimizle, medeniyetimizle izlediğimiz yol" (*Jeune Afrique*,

Temmuz 1990, benim çevirim.) Dolayısıyla modernliğin reddi söz konusu değildir, kendi kaderini tayin eden bir modernlik projesi savunulmaktadır. Gannuşi'nin en açık güncel referansı Türkiye'de Erdoğan liderliğindeki Adalet ve Kalkınma Partisidir, bu da yıllar içinde benimsediği konumla tutarlıdır. Tunus Devriminin sonucunun köktenci bir İslamcı rejim olacağı yönünde hiçbir işaret yoktur. Devlet Başkanı Moncef Marzuki laik bir kişiliktir, yeni anayasa taslağıysa Tanrı'nın iradesine ABD Anayasası'ndan daha fazla dayanmaz. Hatta modern İslamcı bir partinin siyasi sistemin ön saflarındaki yerinin kabul edilmesi, radikal İslami kuvvetleri dışlamaksızın marjinalleştirdi. Ne var ki yeni demokratik hükümetler bu özgürlük ortamında kitlesel işsizlik, aşırı yoksulluk, yaygın yolsuzluk ve bürokratik küstahlık gibi ciddi meseleleri halledemezlerse bu durum değişebilir. Tunus gelecek yıllarda çok büyük zorluklarla karşılaşacaktır. Ama bu süreçte ülkenin makul ölçüde demokratik bir siyasi oluşumu, daha da önemlisi siberuzamı hâlâ işgal eden, gerekli olduğunda geri dönmeye hazır bilinçli ve etkin bir sivil toplumu olacaktır. Gelecek ne getirirse getirsin, Muhammed Buazizi'nin fedakârlığının ve kendisi için savunduğu, yoldaşlarının devraldığı haysiyet mücadelesinin doğrudan sonucu, insancıl ve demokratik bir Tunus toplumu için beslenen umut olacaktır.

İzlanda'nın Mutfak Devrimi: Finansal Çöküşten Kalabalıkların Yaptığı Yeni Bir Anayasaya mı?[2]

Charles Ferguson'un yönettiği, 2008'deki küresel finansal krizle ilgili herhalde en iyi belgesel film olan *Inside Job*'un açılış sahnelerinde İzlanda'yı görürüz. Gerçekten de İzlanda ekonomisinin yükselişi ve çöküşü, son on yıl içinde finansal kapitalizme damgasını vuran kusurlu spekülatif zenginlik yaratımı modelinin bir örneğidir. İzlanda 2007'de ortalama gelir bakımından dünyada beşinci sırada yer alıyordu. İzlandalılar Amerikalıların yüzde 160'ı kadar kazanıyorlardı. İzlanda ekonomisi tarihsel olarak balıkçılık sanayiine dayalı olmuştu, balıkçılık gayri safi yurtiçi hasılanın yüzde 12'sini, ihracatın yüzde 40'ını oluşturuyordu. Ne var ki, balıkçılık kadar kârlı olmuş dinamik ekonomik faaliyetler olarak turizm, yazılım ve alüminyum da buna eklense dahi İzlanda'nın birden

ulaştığı zenginliğin kaynaklarını başka yerlerde aramak lazım. Spekülatif finansal kapitalizmin küresel olarak genişlemesi sonrasında finans sektörünün hızla büyümesinde. İzlanda'nın uluslararası finans sektörüyle hızla bütünleşmesi İzlanda'daki üç bankanın öncülüğünde gerçekleşmişti: Kaupthing, Landsbanki ve Glitnir, 1980'lerde yerel hizmet veren bankalarken 2000'lerin ortalarında büyük finansal kurumlara dönüşmüşlerdi. Bu üç bankanın varlıklarının değeri 2000'de gayri safi yurtiçi hasılanın yüzde 100'üne eşitken, 2007'de gayri safi yurtiçi hasılanın neredeyse yüzde 800'üne ulaşmıştı. Bu dikkat çekici büyüme için izledikleri yol, ABD ve Britanya'da birçok finansal oluşumun izlediği yola benziyordu. Hisselerini teminat olarak kullanarak birbirlerine muazzam derecede borçlanmışlar, sonra da bu kredileri üç bankadan daha fazla hissenin alınması, dolayısıyla hisse fiyatlarının artması ve bilançolarının kabarmasını finanse etmek için kullanmışlardı. Ayrıca hep birlikte hareket ederek spekülatif işlemlerinin boyutlarını küresel ölçekte genişletmeye çalışmışlardı. Dolandırıcılık planları, merkezleri Man Adası, Virgin Adaları, Küba ve Lüksemburg gibi *offshore* bankacılığıyla uğraşan yerlerde bulunan, ortak olarak sahip oldukları bir şirketler ağının ardına gizlenmişti. Banka müşterileri borçlarını düşük faizli İsviçre frankı ya da Japon yenine çevirerek borçlarını artırmaya ikna ediliyordu. Sınırsız kredi insanların sınırsız tüketime gömülmesini, iç talebin yapay olarak artırılmasını ve ekonomik büyümenin hızlanmasını mümkün kılıyordu. Ayrıca bu bankalar operasyonlarını gizlemek için seçilmiş siyasetçilere kredi çıkarmanın yanı sıra, siyasi partilerin seçim kampanyalarına cömert mali katkılarda bulunuyorlardı.

Şubat 2006'da Fitch İzlanda ekonomisinin görünümünü eksiye çevirerek "mini kriz" denen bir gelişmeyi tetikledi. İzlanda Merkez Bankası başlıca bankaların kredi kaybetmesini önlemek için, onların döviz rezervlerini artıracak şekilde muazzam ölçüde borçlandı. Büyük bankaların temsilcilerinin egemen olduğu Ticaret Odası önde gelen iki akademisyeni danışmanlığa atadı: Columbia Business School'dan Frederic Mishkin ile London Business School'dan Richards Portes. Her iki akademisyen de İzlanda bankalarının ödeme gücünü tasdik etti. Ne var ki 2007'ye gelindiğinde hükümet artık bankaların şaibeli bilançolarını görmezden

gelemez hale gelmişti; büyük bankalardan biri iflas ederse bütün finans sisteminin çökeceğini fark etmişti. Problemi değerlendirmek üzere özel bir komisyon atandı. Komisyon pek az şey yaptı, hatta bankacılık sektörünü düzenlemek üzerine kafa yormadı bile. Bundan kısa bir süre sonra Landsbanki, Kaupthing ve Glitnir bankaları, kısa vadeli borçlarını geri ödemek gibi acil bir durumla karşı karşıya kalmışlardı; zira varlıklarının büyük bölümü hayali ve uzun vadeliydi. Hayal güçleri vicdanlarından daha gelişmiş olduğu için, ödeme güçlüklerini aşmak üzere yeni planlar tasarladılar. Landsbanki, Icesave adı altında, kısa vadeli mevduatlara büyük getiriler vaat eden internet tabanlı finansal hesaplar kurdu. Bu hizmeti Britanya ve Hollanda'daki yeni şubeleri üzerinden sundu. Büyük başarı elde etti: Icesave hesaplarına milyonlarca sterlin yatırıldı. Sadece Britanya'da 300.000 Icesave hesabı açıldı. İzlanda Avrupa Ekonomik Bölgesi'nin bir mensubu olduğundan, dolayısıyla da Avrupa Ekonomik Bölgesi'nin mevduat sigorta sisteminin kapsamında olduğundan, yani mevduatlar İzlanda hükümetinin ve banka şubelerinin bulunduğu ülkelerin hükümetlerinin güvencesinde olduğundan mevduatlar güvendeymiş gibi görünüyordu. Üç büyük banka, kısa vadeli borçlarını ödeme telaşı içinde, "aşk mektubu" olarak bilinen ikinci bir stratejiye daha başvurdu. Bankalar İzlanda Merkez Bankasından daha fazla borç alabilmek için diğerlerinin borcunu teminat göstermek üzere birbirleriyle borçlanma teminatlarını takas ettiler. Ayrıca Lüksemburg Merkez Bankası üç bankaya 2,5 milyar euro borç verdi; teminatın büyük bölümü "aşk mektubu" biçimindeydi. Hükümetin büyük bankalara verdiği siyasi destek, borçlarını ödeme güçlüklerinin aşikâr olmasına rağmen devam etti. Nisan 2008'de IMF, Haarde hükümetine bankaların denetimi ricasında bulunan ve yardım teklif eden gizli bir haberleşme notu gönderdi, ama faydası olmadı. Hükümetin verdiği yegâne tepki Merkez Bankasına, döviz rezervlerine daha fazla kredi çekme talimatında bulunmak oldu. 29 Eylül'de Glitnir Bankası mali yükümlülüklerini yerine getiremediğinden Merkez Bankası Müdürü'nden acil yardım talebinde bulundu. Merkez Bankası buna cevaben Glitnir'in hisselerinin yüzde 75'ini satın aldı. Fakat bu gelişme tam tersi bir etki yarattı. Finans piyasalarına güven vereceğine, İzlanda'nın kredi notunun serbest düşüşe geçmesine neden oldu. Birkaç gün içinde

borsa çöktü, banka bonolarının fiyatları geriledi, gayri menkul fiyatları düştü. Üç banka geride 25 milyar dolarlık bir borç bırakarak battı. Finansal kriz İzlanda'da ve yurtdışında, İzlanda'nın gayri safi yurtiçi hasılasının yedi katına eşdeğer oranda kayıplara yol açtı. Ekonominin büyüklüğüne nazaran bu, tarihte yaşanan en büyük finansal değer yıkımıydı. İzlandalıların şahsi gelirleri ciddi biçimde azaldı ve varlıkları keskin bir biçimde değer kaybına uğradı. İzlanda'nın gayri safi yurtiçi hasılası 2009'da yüzde 6,8, 2010'da yüzde 3,4 daha geriledi. İskambil kâğıtlarından kurulu bu finansal kule çökerken İzlanda'nın ekonomik krizi Mutfak Devrimi'nin katalizörü oldu.

Her devrimin bir doğum tarihi ve isyankâr bir kahramanı vardır. 11 Ekim 2008'de şarkıcı Hordur Torfason Reykjavík'te Althing (İzlanda Parlamentosu) binasının önüne gitarıyla oturup "banksterler"e ve onlara hizmet eden siyasetçilere duyduğu öfkenin şarkısını söyledi. Birkaç kişi daha ona katıldı. Sonra biri bu sahneyi kaydetti ve internete yükledi. Birkaç gün içinde yüzlerce, sonra binlerce kişi tarihsel Austurvollur Meydanı'nda protesto ediyordu. *Raddir fólksins* adıyla bilinen bir grup, hükümet istifa edinceye kadar her cumartesi protesto etmeye yemin etti. Protestolar Ocak ayında İzlanda kışına meydan okuyarak hem internette hem meydanda yoğunlaştı. Bu toplumsal seferberlik sürecinin gözlemcilerine göre internet ve sosyal ağların rolü kısmen, İzlandalıların yüzde 94'ü internete bağlı olduğundan, üçte ikisi de Facebook kullanıcısı olduğundan kesinlikle kritik önemdeydi.

20 Ocak 2009'da, parlamentonun bir aylık bir tatilin ardından toplandığı gün, her yaştan ve kesimden binlerce kişi, parlamento önünde toplanarak ekonominin yanlış yönetiminden, krize ayak uydurma becerisi gösterememesinden dolayı hükümeti suçladı. Davullarına, tencerelerine ve tavalarına vurdular, böylece "mutfak devrimi" ya da "tencere tava devrimi" adını aldılar. Protestocular hükümetin istifa etmesi, yeni seçimler düzenlenmesi çağrısında bulunuyorlardı. Ayrıca kendi bakış açılarına göre, siyasetçiler ve siyasi partilerin finansal elite boyun eğmesi sonucu yozlaşmış olan cumhuriyetin yeniden kurulması talebinde bulunuyorlardı. Bu yüzden de işgal altındaki Danimarka'dan bağımsızlık ilan edildiğinde ilan edilmiş geçici bir belge olan, siyasi sınıfın çıkarlarını kollayan

(muhafazakâr kırsal bölgelere orantısızca ağırlık veren) ve korunan 1944 tarihli geçici anayasanın yerini alacak yeni bir anayasa yazılması talebinde bulunuyorlardı. Sosyal demokratlar ve yeşiller bu talebe olumlu yanıt verdiler, Bağımsızlık Partisi liderliğindeki muhafazakâr koalisyonsa reddetti. Sosyal ağlar ve sokaklardan gelen baskı yoğunlaşırken 23 Ocak 2009 tarihinde ilk parlamento seçimleri ilan edildi ve muhafazakâr Başbakan Geir Haarde sağlık durumu elvermediğinden yeniden seçilmek için aday olmayacağını açıkladı. Seçimler, 1927'den beri ya tek başına ya da koalisyon halinde İzlanda'yı yöneten, ikisi de muhafazakâr olan iki büyük partinin ağır bir yenilgiye uğramasıyla sonuçlandı. Sosyal demokratlar ve "kızıl-yeşiller"in kurduğu yeni bir koalisyon 1 Şubat 2009'da iktidara geldi. Koalisyonun lideri eşcinsel olduğunu açıkça ilan eden ilk başbakan olan sosyal demokrat Johanna Sigurdardottir'di. Kabine mensuplarının yarısı da kadınlardan oluşuyordu.

Yeni hükümet üç cephede çalışmaya başladı: Finansal kargaşayı temizleyip ekonominin kötü yönetiminden sorumlu olan isimleri kesin olarak belirlemek; ekonomik modeli dönüştürerek, sıkı finansal düzenlemeler getirerek, gözetim kurumlarını güçlendirerek ekonomik büyümeyi eski haline getirmek ve yurttaşların tam katılımıyla bir anayasal reform sürecine girerek halkın taleplerine cevap vermek.

Üç büyük banka millileştirildi, daha sonra ikisi özel sektöre iade edildi ve devletin katılımıyla, bankaların yabancı kreditörlerinden oluşan bir havuz tarafından sahiplenildi. Hükümet İzlandalıların tasarruf kayıplarını telafi etti. Fakat Cumhurbaşkanı Olafur Grimson'ın girişimiyle, iflas etmiş bankaların İngiliz ve Hollandalı mevduat sahiplerine ve hükümetlerine borçlu olduğu kredi garantilerinin ödenmesine karar verilmek üzere bir referandum düzenlendi. İzlandalıların yüzde 93'ü Britanya ve Hollanda'ya olan 5,9 milyar dolarlık borcun ödenmemesi yönünde oy kullandı. Bu da tabii ki mahkemelerde hâlâ devam etmekte olan bir dizi dava açılmasına yol açtı. Bankalar varlıklarını satarak ödemede bulunmayı teklif ederek davalardan kaçınmaya çalıştılar; bu satırlar yazıldığı sırada müzakereler hâlâ sonuca bağlanmamıştı.

Yeni hükümet krizden sorumlu olanlara karşı yasal süreçleri başlatarak yoluna devam etti. Başbakan Johanna Sigurdardottir 30 Mayıs 2011'de

sosyal demokrat parti kongresinde yaptığı toplantıda olabilecek en açık sözlerle şunları ifade etti:

> Çok fazla para alan kalabalığın, "banksterler" ve büyük mülk sahibi elitlerin yaklaşmakta olan ekonomik büyümeden nemalanmalarına izin verilmeyecek... Onların ahlaksız partisi Bağımsızlık Partisinin neomuhafazakâr tantanası çerçevesinde düzenlenmişti. İzlandalıların gelecekte sahip olacakları hayat kalitesi eşitlik üzerine kurulacaktır.

Bu doğrultuda bankacılık sektörünün önde gelen isimleri yasadışı finansal yönetimleriyle ilgili suçlamalara cevap vermek üzere Reykjavík ve Londra'da tutuklandılar. Eski Başbakan Haarde de kamu fonlarının yanlış yönetimi suçlamasıyla ve baskı gruplarının etkisi sonucu mahkemeye çıkarıldı.

Beklendiği üzere ekonomi uzmanları bankaları ulusallaştırmanın, sermaye akışlarını kontrol etmenin ve dış borçları ödemeye yanaşmamanın sıkıntı verici sonuçlar doğuracağına ilişkin uyarılarda bulunuyorlardı. Ne var ki İzlanda ekonomi politikalarını tersine çevirip hükümet denetimi uygulamaya başladıktan sonra ekonomi 2011 ve 2012'de kendine geldi, Avrupa Birliği'nin çoğu ekonomisini geride bıraktı. 2009 ve 2010'da gerileyen gayri safi yurtiçi hasıla, 2011'de yüzde 2,6 arttı; 2012'de de yüzde 4 artması bekleniyordu. İşsizlik 2009'da yüzde 10'ken 2012'de yüzde 5,9'a geriledi, enflasyon yüzde 18'den yüzde 4'e indi ve İzlanda'nın finansal durumu CDS reytinglerinde iyileşerek 1000 puandan 200'e indi. Avrupa ekonomisinin tamamında olduğu gibi, ekonomi hâlâ gelecekte başka kriz olasılıklarına açık olsa da 2011 sonlarında Standard & Poor, ekonominin genel görünümünü negatiften istikrarlıya çıkardı. Uluslararası yatırımcılar 2011 yılı bonolarına aşırı talepte bulundu. Aslına bakılırsa 2011'de Bloomberg'e göre İzlanda'nın borcunu sigortalamak, euro bölgesinde bağımsız borçları sigortalamaktan daha ucuza mal olmuştu. İzlandalıların geleceğe ilişkin yaklaşımları 2011 ortasında özellikle toplumun en eğitimli kesimlerinde daha olumlu bir hal aldı.

Yeni demokratik hükümet, ülkeyi bu kadar kısa bir süre zarfında böylesine büyük bir ekonomik felaketten nasıl kurtarabildi?

Öncelikle, başka Avrupa ülkelerinde uygulanan ağır tasarruf tedbirlerini teşvik etmedi. İzlanda yurttaşlarını krizin etkilerinden korumak için bir "toplumsal istikrar" anlaşması imzaladı. Böylece kamusal istihdam ciddi ölçüde azaltılmadı; kamu harcamaları, iç talebi makul ölçülerde tuttu. Hükümetin harcamaları sürdürecek, iç finansal varlıkları geri alacak yeterli kaynağı vardı, çünkü referandum sonucuna göre bankaların dış borcunu geri ödemesi gerekmiyordu. Dahası banka müşterilerinin kayıpları telafi edilirken öncelik bono sahipleri yerine mevduat sahiplerine verildi. Bu da ekonomide likiditeyi ayakta tuttu, iyileşmeyi kolaylaştırdı.

İkincisi, değeri yüzde 40 gerileyen Krona'nın devalüasyonunun balık satışları, alüminyum ihracatı ve turizm üzerinde çok olumlu bir etkisi oldu. Ayrıca ithalat daha pahalı hale gelirken yerel işletmeler tüketicilerin talebinin bir bölümünü karşılamaya başladı, bu da görülmemiş sayıda yeni şirketin kurulmasını kolaylaştırdı; bunlar finansal hizmetler, inşaat ve gayri menkul alanında faaliyet gösteren şirketlerin ortadan kaybolmasını telafi etmekten fazlasını yaptı.

Üçüncüsü, hükümet sermaye akışları ve döviz kontrolünü tesis ederek sermayenin ülkeden kaçmasını önledi.

Ne var ki İzlanda devrimi, ekonomik krizle tetiklenmiş olsa da sadece ekonominin kurtarılmasıyla ilgili değildi. En başta krizi yönetmekte yetersiz kaldığı, bankaların boyunduruğunda olduğu için suçlanan bir siyasi sistemin temelden dönüşümüyle ilgiliydi. İzlanda dünyanın en eski demokrasilerden biri olmasına rağmen ya da belki de bu yüzden durum böyleydi. Althing (bugün farklı bir biçimde varlığını sürdüren temsilciler meclisi) 1000 yılından önce kurulmuştu. Ne var ki siyasi sınıfın kayırmacılığını ve burnu büyüklüğünü yakınen tecrübe ettikten sonra İzlanda da çoğu ülke gibi bir meşruiyet krizine battı. Yurttaşların sadece yüzde 11'i parlamentoya güveniyordu; sadece yüzde 6'sının bankalara güvenmesi de hiç şaşırtıcı değil. Hükümet, insanların güvenini geri kazanma çabasıyla halkın talep ettiği bir seçime gidilmesi çağrısında bulundu, mümkün olan en geniş yurttaş katılımıyla bir anayasal reform gerçekleştirme vaadini gerçekleştirdi. Benzersiz bir anayasal süreç başlatıldı ve fiilen uygulandı. Parlamento bir anayasa komisyonu atadı; bu komisyon da rastgele seçilmiş 1000 yurttaştan oluşan ulusal bir meclis topladı. İki gün süren düşünüp taşınma sürecinin

ardından ulusal meclis yeni bir anayasa taslağının yazılması gerektiğine karar verdi ve anayasa metninde ağırlıklı önem verilmesi gereken bazı ilkeler önerdi. Muhafazakâr muhalefet partilerinden gelen itirazlara rağmen parlamento Anayasal Meclis Komisyonunun 25 üyesini belirlemek üzere bir halk seçimi düzenledi. Bütün yurttaşlar aday olma hakkına sahipti, 522 aday 25 koltuk için yarıştı. Seçim Kasım 2010'da seçmenlerin yüzde 37'sinin katılımıyla düzenlendi. Ne var ki Anayasa Mahkemesi teknik hukuki gerekçeler yüzünden seçimi iptal etti. Parlamento bu engeli aşmak için, bu süreçte seçilmiş 25 yurttaşı yeni anayasa taslağını yazmakla görevli anayasa konseyine atama hakkını kullandı. Anayasal Meclis Komisyonu, internet dolayımıyla bütün yurttaşların katılımını sağlamaya çalıştı. Facebook başlıca tartışma platformuydu. Twitter kanalıyla çalışmalardaki ilerlemeler aktarılıyor, yurttaşların sorularına cevap veriliyordu. YouTube ve Flickr yurttaşlar ve konsey üyeleri arasında doğrudan iletişim kurmakta, ayrıca İzlanda'da yürütülen tartışmalara katılmakta kullanıldı.

Anayasal Meclis Komisyonu internetten ve dışından 16.000 öneri ve yorum aldı, bunlar sosyal ağlarda tartışıldı. Bu geniş çaplı kafa yormanın sonuçlarının değerlendirilmesi için metnin 15 farklı versiyonu kaleme alındı. Böylece nihai anayasa metni kelimenin tam anlamıyla kalabalığın katılımıyla oluşturuldu. Bazı gözlemciler bu anayasayı wiki-anayasa olarak niteledi (www.wired.co.uk/news/archive/2011-08/01/iceland-constitution).

İnternette ve üyeler arasında aylar süren düşünüp taşınmanın ardından konsey bir anayasa taslağını 25'e karşı 0 oyla kabul etti. Anayasal Meclis Komisyonu 29 Temmuz 2011'de parlamentoya dokuz bölüm altında 114 maddeden oluşan bir yasa sundu. Parlamento bazı önemsiz noktaları tartışıp metnin dilini değiştirse de sol kanat, çoğunlukla muhafazakâr muhalefetten gelen itirazları aştı ve yasada çok az değişiklik yapıldı. Hükümet yasanın tüm yurttaşların oyuna sunulması gerektiğine karar verdi ve Parlamento'nun zorunlu olarak vermesi gereken nihai onay aşamasında karara saygı duyulacağına söz verdi. Anayasa taslağı üzerinde yapılacak oylamanın, başkanlık seçimiyle aynı tarihte, 30 Haziran 2012'de yapılmasına karar verildi.

Yeni İzlanda Anayasası onaylanırsa, 2011'de dünyanın dört bir yanında patlak veren toplumsal hareketlerin talepleri ve hayallerinde ağır basan

felsefi ilkeler, toplumsal değerler ve siyasi temsil biçimleri kutsanmış olacaktır. Bu metnin bazı unsurlarını aydınlatmaya değer. (Anayasa taslağının İngilizce çevirisi için bkz. http://www.politics.ie/forum/political-reform/173176-proposed-new-icelandic-constitution.html).

Anayasa'nın girişinde temel eşitlik ilkesi vardır:

> Biz, İzlanda halkı, herkes için fırsat eşitliğinin olduğu adil bir toplum yaratmak istiyoruz.

Siyasi temsil ilkesi olarak "bir kişi, bir oy" ilkesi vurgulanır, zira başka birçok ülkede olduğu gibi İzlanda'da halk iradesinin siyasi mühendislikle gasp edilmesinden kaçınmak için bu ilke kilit önemdedir. Metinde şöyle denir:

> Ülkenin her yerinde seçmenlerin oyları eşit ağırlıkta olacaktır.

Siyasi partilerin tekelini kırmak amacıyla seçmenlerin farklı kalemlerde partiler ya da bireyler için ayrı ayrı oy kullanmakta serbest olması esas alınmıştır.

Bilgiye serbest erişim hakkı kuvvetle ifade edilmiştir:

> Yasa, kamunun kamusal oluşumların topladığı ya da işlediği bütün belgelere erişimini sağlayacaktır.

Bu durum hükümetin gizliliğine son verecek, gizli saklı siyasi manevraları zorlaştıracaktır, çünkü hükümetin ve parlamentonun bütün toplantılarının kayıtlarının tutulması, bu kayıtların herkes tarafından ulaşılabilir olması gerekir. Ayrıca:

> Herkes bilgi toplamakta ve yaymakta serbest olacaktır.

Siyasetçilerin, özellikle de cumhurbaşkanının görev dönemi sayısı sınırlanmıştır. Yurttaşların bir yasanın çıkarılmasını sağlama, belli konularda referandum çağrısında bulunma hakkı tanınmıştır.

Ekonominin yönetiminde kamu çıkarı savunulmuştur:

> İzlanda'nın özel mülkiyetin elinde olmayan doğal kaynakları ulusun ortak ve daimi mülküdür... Bu kaynakların kullanımında sürdürülebilir kalkınma ve kamu çıkarı kılavuz alınacaktır.

Doğaya saygı en önemli değer addedilmiştir:

> İzlanda'nın doğası ülkedeki hayatın temelidir... Doğal kaynakların kullanımı, doğaya ve gelecek kuşaklara saygı çerçevesinde uzun vadede tükenmelerini en aza indirecek şekilde yönetilecektir.

Bir ülke anayasasının, küresel kapitalizm bağlamında açıkça devrimci ilkeleri yansıtabilmesi gerçekten halka dayalı, halk tarafından işletilen bir süreçle böyle katılımcı bir süreçten doğan rıza arasındaki doğrudan bağlantıyı gösteriyor. Danışmaların ve ayrıntılandırmanın Parlamento'nun talep ettiği gibi dört ay içinde gerçekleştiği, katılımcı demokrasinin verimsiz olduğu kavrayışının yalancı çıkarıldığı da unutulmamalıdır. Bütün bunlarla birlikte İzlanda'nın sadece 320.000 yurttaşı vardır. Ama bu deneyimin savunucuları, internet, tam bir internet okur yazarlığı ve sınırsız erişim sayesinde bu siyasi katılım modelinin ve yasama sürecinin halka indirilebilmesinin ölçeklenebilir olduğunu savunuyorlar. Eğer böyleyse, temsili demokrasiyi derinleştirmenin kültürel ve teknolojik temelleri Kuzey Atlantik'te bir adada buz ve ateşten yapılmış küçük bir ülkede atılmış olacaktır.

İzlanda devriminin yıkıcı bir mali krizin sonuçlarıyla boğuşan Avrupa'daki toplumsal hareketler için oluşturduğu referans noktası, protestoları başlatan temel meselelere doğrudan bağlantısıyla açıklanmıştır.

İzlandalılar başka bütün ülkelerdeki halklar gibi, insanların geçimini, hayatını mahveden spekülatif finansal kapitalizme karşı isyan ettiler. İsyanları, demokratik kurumların yurttaşların çıkarlarını temsil etmediğini, çünkü siyasi sınıfın finansal elitin çıkarlarına ve kendilerinin devlet üzerindeki tekelinin korunmasına hizmet eden, kendi kendine çoğalan bir kast haline geldiğini fark etmeleriyle doğdu.

Hareketin başlıca hedefinin hükümet ve genel olarak siyasi sınıf olmasının sebebi budur; gerçi daha sonra yeni hükümete, internetin sunduğu kamusal alanda halkın iradesini izleyerek eylemlerini meşrulaştırma şansı tanınmıştır. Hükümet buna, Avrupa kıtasında ekonomik gerilemeyi ağırlaştıran yersiz tasarruf politikalarının yükünü sırtlanmış birçok ekonomiyle taban tabana zıt bir tavırla, ekonomik iyileşmeye yol açan etkili ekonomik politikalar uygulayarak cevap vermiştir. İzlanda ile Avrupa'nın geri kalanı arasındaki farkı yaratan etken, İzlanda hükümetinin krizin bedelini bankacıların ödemesini sağlamış, halkın çektiği zorlukları olabildiğince azaltmış olmasıdır. Avrupa'nın tamamında protestocuların kilit taleplerinden biri budur. Bu yaklaşımın sonuçları hem ekonomik bakımdan hem toplumsal ve siyasi istikrar bakımından olumlu olmuştur.

Ayrıca İzlanda yurttaşları, yerine getirildiği takdirde ilkeleri gerçek demokrasi pratiğini ve temel insani değerlerin korunmasını sağlayacak olan yeni bir anayasanın ayrıntıları üzerinde çalışarak siyasi sistemi dönüştürme projelerini tam anlamıyla hayata geçirdiler. İzlanda örneği bu özel anlamda, bütün sınırlılıklarına rağmen krize karşı girişilmiş toplumsal hareketlerin ön cephesinde yer alan yeni kuşaktan pragmatist idealistlere ilham vermiş olan gerçek bir devrimci deneydi. Hatta internetten gönderilen, İzlanda'nın anayasal deneyimini yansıtan bazı mesajlarda ABD Anayasası'nın esin kaynaklarından biri olarak değerlendirilen 1755 tarihli Korsika Anayasası'na da atıfta bulunuluyordu (Bkz. www.nakedcapitalism.com/2011/10).

Korsika Anayasası'nın ilk taslağı Jean Jacques Rousseau tarafından, kısa ömürlü cumhuriyetin kurucularının ricası üzerine kaleme alınmıştı. Rousseau Anayasa'nın dayanması gereken ilkeleri tesis ederken şunları yazmıştı:

> Halktan gelen iktidar, finanstan gelen iktidardan daha gerçektir ve etkileri itibariyle daha kesindir. İnsan gücünün kullanımı gözden gizlenemeyeceği için, her zaman kamusal hedefine ulaşır. Dolayısıyla uçup giden ve özel istikametlerde kaybolan paranın kullanımıyla gelmez; para bir amaç için toplanır, başka bir amaç için harcanır; insanlar korunmak için para öderler ve ödemeleri onları bastırmak için kullanılır. İşte bu yüzden parasal

olarak zengin bir devlet her zaman zayıftır, insan bakımından zengin bir devlet her zaman güçlüdür. (Rousseau, J. J., "Constitutional Power for Corsica," 1765'te kaleme alınmış taslak, Thomas Nelson and Sons, Liberty Library'den alınmıştır. Bkz. www.constitution.org/jjr/corcica.htm).

Finansın yoksulluğu ve insanların zenginliği arasındaki bu tezat, tarihten uzanıp yurttaşların yeni anayasal projeler hayal ettikleri birçok meydana ulaşmıştır. Bu anlamda yeni İzlanda Anayasası'nın hazırlanma süreci, Korsika'nın ABD'de özgürlüğün ilan edilmesinde oynadığı ilham verici rolü, yirmi birinci yüzyıl demokrasisi için oynayabilir.

Güney Rüzgârı, Kuzey Rüzgârı: Toplumsal Değişimin Kültürler Arası Kaldıracı

Ağlar oluşturan toplumsal hareketlerin habercilerinin, dikkatli bir gözle bakıldığında, kültürel ve kurumsal bağlamları keskin bir tezat göstermesine rağmen çarpıcı benzerlikler sergilediği görülür.

Her iki isyan da ağır bir ekonomik krizin sonuçlarına karşı başlamıştır; gerçi Tunus'ta isyanın sebebi finansal çöküşten çok, ülke ekonomisinin yırtıcı bir devlete kök salmış bir klik tarafından yağmalanmasıydı. Ayrıca insanlar, iş dünyası oligarklarıyla ister demokratik olarak seçilmiş olsun, ister diktatöryal olarak dayatılmış olsun siyasi sınıfın iç içe geçmiş olması yüzünden de kendilerini güçsüz hissediyorlardı. Özgürlük ve medeni haklara tam anlamıyla saygılı olan İzlanda demokrasisini Bin Ali ve işkenceci çetelerine benzetiyor değilim. Ama iki ülkedeki yurttaşların bakış açısından, hükümetler ve genel olarak siyasetçiler halkın iradesini temsil etmiyordu, çünkü finansal elitin çıkarlarıyla birleşmişler, kendi çıkarlarını halkın çıkarlarının önüne koymuşlardı. Demokratik açık, büyük farklılık gösteren boyutlarda da olsa iki ülkede de mevcuttu ve bu, protestoların kökenindeki başlıca hoşnutsuzluk kaynaklarından biriydi. Siyasi meşruiyet krizinin spekülatif kapitalizm kriziyle birleşmesi sonucu ortaya çıkmış bir kriz söz konusuydu.

Bu iki ülkede ortak bir ilginç özellikle de vardır. İkisi de etnisite ve din bakımından bir hayli homojendir. Hatta İzlanda tarihsel yalıtımı

yüzünden, homojen bir genetik kalıtım arayan genetik araştırmacılar tarafından laboratuar olarak kullanılmıştır. Tunus ise Arap dünyasının etnik olarak en homojen ülkesidir, nüfusun ağırlıklı çoğunluğunu Sünni Müslümanlar oluşturur. Dolayısıyla başka ülkelerdeki kültürel ve etnik heterojenliğin toplumsal hareketlerin özellikleri üzerindeki etkisini, bu iki ülkenin temsil ettiği çizgiyle karşılaştırarak değerlendirmek önemlidir.

Benzerlikler hareketlerin pratiklerine de uzanır. İki hareket de ciddi bir olayla tetiklenmişti. (İzlanda'da finansal çöküş, Tunus'ta Muhammed Buazizi'nin kendisini yakması.) İki vakada da cep telefonları ve internetteki sosyal ağlar, insanları harekete geçiren görüntüler ve mesajların yayılmasında, bir tartışma platformunun yaratılmasında, eyleme geçme çağrısında bulunulmasında, protestoların koordine edilip örgütlenmesinde ve nüfusun geneline bilgi aktarımında, tartışmaların ulaştırılmasında büyük bir rol oynamıştı. Televizyon da etkili olmuştu, ama görüntü ve bilgi kaynağı olarak hep internet ve cep telefonları kullanılmıştı.

Her iki örnekte de hareket, sembolik kamusal meydanların—Tunus'ta sloganlar savrulmasından, Reykjavík'te tencereler ve tavalara vurulmasına kadar—hem tartışmalar hem protestolara maddi destek sağlamak amacıyla işgal edilmesiyle birlikte siberuzamdan kent uzamına çıkmıştı. Dijital sosyal ağlardan ve yeni yaratılmış bir kent cemaatinden oluşan melez bir kamusal alan, hem bir kendi üzerine düşünüm aygıtı hem de halk iktidarının bir ifadesi olarak hareketin kalbinde yatıyordu. Güçsüzlük iktidar sahibi olmaya dönüştürülmüştü.

Bu iktidar sahibi olma da Tunus ve İzlanda'daki hareket arasındaki en güçlü benzerliği doğurdu: Kurumsal değişim yaratmaktaki anlamlı başarılarını. Tunus'ta demokrasi tesis edildi. İzlanda'daysa temsili demokrasinin sınırlarını genişleten yeni bir anayasal düzen kuruldu, yeni bir dizi ekonomi politikası uygulamaya kondu. Başarılı siyasal değişime giden seferberlik süreci yurttaşlık bilincini dönüştürdü, gelecekte yaşam biçimi olarak siyasi manipülasyonlara dönülmesi yönündeki bir girişimi zorlaştırdı. İki hareketin de, onlardan esinlenerek birlikte yaşamanın yeni biçimlerini araştıran, kriz içindeki bir dünyada ortaya çıkıveren toplumsal hareketlere örnek haline gelmesinin nedeni budur.

Bu kitabın amacı, bu iki harekette tanımlanan hangi kilit özelliklerin başka toplumsal bağlamlarda doğan hareketlerde kritik etkenler olarak ne ölçüde var olduğunu araştırmaktır. Eğer varlarsa yeni toplumsal dönüşüm biçimlerinin yükselişine tanıklık ediyor olabiliriz. Bağlamdaki farklılıklar yüzünden pratikte de değiştilerse, kültür, kurumlar ve hareketler arasındaki etkileşim, yani bir toplumsal değişim kuramının kilit sorusu hakkında bazı hipotezler ileri sürebiliriz. Tabii kuramın pratiğinin kilit sorusu hakkında da.

Referanslar ve Kaynaklar

Tunus Devrimi Hakkında

Beau, N. ve Tuquoi (2002) J. P., *Notre ami Ben Ali: l'envers du miracle tunisien*. La Decouverte, Paris.

Bettaieb, V. (2011) *Degage-La revolution tunisienne. 17 December 2010–14 Janvier 2011*. Editions du Layeur, Paris.

Cherni, A. (2011) *La révolution tunisienne: s'emparer de l'histoire*. Al Bouraq, Paris.

De Leon, J. C. ve Jones, C. R. (der.) (2011) *Tunisia and Egypt: Unrest and Revolution*. Global Political Studies, Novinka, New York.

Elseewi, T. A. (2011) "A revolution of the imagination," *International Journal of Communication*, cilt. 5, 1197–206. Erişim adresi: <http://ijoc.org/ojs/index.php/ijoc/article/view/1237/596>.

Haloui, Y. (2011) *Life in Revolution: Resistance and Everyday Life in the Tunisian Revolution*. Lambert Academic Publishers, Saarbrücken.

Hatzenberger, A. (2011) "L'hiver à Tunis et le printemps," *Les Temps Modernes*. Mayıs–Temmuz 2011: 21–25.

Hmed, C. (2011) " 'Si le peuple un jour aspire à vivre, le destin se doit de répondre': Apprender à devenir révolutionnaire en Tunisie," *Les Temps Modernes*. Mayıs–Temmuz 2011: 4–20.

Laurent, J. (2011) "Points d'inflexion des révoltes arabes," *Les Temps Modernes*. Mayıs–Temmuz 2011: 63–84.

Lotan, G., Graeff, E., Ananny, M., Gaffney, D., Pearce, I. ve Boyd, D. (2011) "The revolutions were tweeted: Information flows during the 2011 Tunisian and Egyptian revolutions," *International Journal of Communication*, [online] cilt 5, 1375–405. Erişim adresi: <http://ijoc.org/ojs/index.php/ijoc/article/view/1246>.

Newsom, V.A., Lengel, L. ve Cassara, C. (2011) "Local knowledge and the revolutions: A framework for social media information flow," *International Journal of Communication*, cilt. 5, 1303–12. Erişim adresi: <http://ijoc.org/ojs/index.php/ijoc/article/view/1245/607>.

Piot, O. (2011) *Dix jours qui ebranlerent le monde arabe*. Les Petits Matins, Paris.

Wagner, B. (2011) " 'I have understood you': The co-evolution of expression and control on the internet, television and mobile phones during the Jasmine Revolution in Tunisia," *International Journal of Communication*, cilt. 5, 1295–303. Erişim adresi: <http://ijoc.org/ojs/index.php/ijoc/article/view/1174/606>.

İzlanda Devrimi Hakkında

İnternet Kaynakları

Bennett, N. (2011) "Iceland's crowdsourced constitution – a lesson in open source marketing." Erişim adresi: <http://socialmediatoday.com/nick-bennett/305690/icelands-crowdsourced-constitution-lesson-open-source-marketing> [9 Ocak 2012'de erişilmiştir.]

Boyes, R. (2009) "Age of Testosterone comes to end in Iceland," *The Times.co.uk*, 7 Şubat. Erişim adresi: <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/europe/article5679378.ece> [9 Ocak 2012'de erişilmiştir.]

Brown, M. (2011) "Icelanders turn in first draft of crowdsourced constitution," *Wired News*, 1 Ağustos. Erişim adresi: <http://www.wired.co.uk/news/archive/2011-08/01/iceland-constitution> [9 Ocak 2012'de erişilmiştir.]

Constitution Society, *Constitutional Project for Corsica*. Erişim adresi: <http://www.constitution.org/jjr/corsica.htm> [9 Ocak 2012'de erişilmiştir.]

Crawford, S. (2011) "Digital Governance: from Iceland to New York City," *Center for Democracy and Technology*, [blog] 1 Ağustos. Erişim adresi: <www.cdt.org/blogs/018digitalgovernance> [9 Ocak 2012'de erişilmiştir.]

DryIslandia, *El impulsor de la revolución islandesa, manda un mensaje de apoyo a los españoles*, video. Erişim adresi: http://www.youtube.com/watch?v=cBAgEUCCdq8&feature=player_embedded [9 Ocak 2012'de erişilmiştir.]

Finbar10. (2011) "Proposed New Icelandic Constitution," Politics.ie [forum], 16 Ekim. Erişim adresi: <http://www.politics.ie/forum/political-reform/173176proposednew-icelandic-constitution.html> [9 Ocak 2012'de erişilmiştir.]

Fontaine, P. (2011) "Occupy Reykjavík begins, police clear out protesters camping in front of Parliament," *The Reykjavík Grapevine*, 31 Ekim. Erişim adresi: <http://www.grapevine.is/Home/ReadArticle/Occupy-Reykjavik-Begins> [9 Ocak 2012'de erişilmiştir.]

Garcia Lamarca, M. (2011) "Learning from Iceland's 'Kitchenware Revolution'," *The Polis Blog* [blog] 22 Haziran. Erişim adresi: <http://www.thepolisblog.org/2011/06/learning-from-icelands-kitchenware.html> [9 Ocak 2012'de erişilmiştir.]

Gunnarson, V. (2009) Iceland's Rainbow Revolution. *The Reykjavík Grapevine*, 2 Şubat. Erişim adresi: <http://www.grapevine.is/Features/ReadArticle/icelandsrainbow-revolution> [9 Ocak 2012'de erişilmiştir.]

Gylfason, T. (2010) Iceland's special investigation: The plot thickens. Erişim adresi: <http://www.voxeu.org/index.php?q=node/4965> [9 Ocak 2012'de erişilmiştir.]

Gylfason, T. (2011a) "Crowds and constitutions. Erişim adresi: <http://voxeu.org/index.php?q=node/7090> [9 Ocak 2012'de erişilmiştir.]

Gylfason, T. (2011b) From crisis to constitution. Erişim adresi: <http://www.VoxEU.org/index.php?q=node/7077> [9 Ocak 2012'de erişilmiştir.]

Siddique, H. (2011) Mob rule: Iceland crowdsources its next constitution, *The Guardian*, 9 Haziran. Erişim adresi: <http://www.guardian.co.uk/world/2011/jun/09/icelandcrowdsourcing-constitution-facebook/print> [9 Ocak 2012'de erişilmiştir.]

İzlanda'daki Finansal Kriz Hakkında

Dergi Makaleleri

Wade, R. ve Sigurgeirsdottir, S. (2010) "Lessons from Iceland," *New Left Review*, 65, 5–29.

Raporlar

Hreinsson, P., Tryggvi G. ve Sigríğur B., *Causes of the Collapse of the Icelandic Banks – Responsibility, Mistakes and Negligence* (Özel Araştırma Komisyonu Raporu) (Yasa No. 142/2008). Althingi: İzlanda Parlamentosu.

İnternet Kaynakları

Barley, R. (2011) "Investors reward Iceland's steady progress," *The Wall Street Journal*, 10 Haziran. Erişim adresi: <http://online.wsj.com/article/SB10001424052702304259304576375340039763606.html> [9 Ocak 2012'de erişilmiştir.]

Central Intelligence Agency, *The World Fact Book: Iceland*. Erişim adresi: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ic.html> [9 Ocak 2012'de erişilmiştir.]

IceNews. (2011) "Spain adopts Iceland's Kitchenware Revolution idea," *IceNews*, 21 Mayıs. Erişim adresi: <http://www.icenews.is/index.php/2011/05/21/spain-adopts-icelands-kitchenware-revolution-idea/> [9 Ocak 2012'de erişilmiştir.]

Jiménez, D. (2011) "Islandia se mueve ante la crisis," *Noticias Positivas*, 21 Mart. Erişim adresi: <http://www.noticiaspositivas.net/2011/03/21/islandia-se-mueve-antela-crisis/> [9 Ocak 2012'de erişilmiştir.]

Lamant, L. (2011) "A gentle cure for the crisis," *Presseurop.eu*, 8 Nisan. Erişim adresi: http://www.presseurop.eu/en/content/article/590821-gentle-cure-crisis [9 Ocak 2012'de erişilmiştir.]

Neate, R. (2011) "Iceland's former premier denies criminal negligence over banking crisis," *The Guardian*, 7 Haziran. Erişim adresi: <http://www.guardian.co.uk/business/2011/jun/07/iceland-former-premier-trial- bankingcrisis> [9 Ocak 2012'de erişilmiştir.]

Roos, J. (2011) "Democracy 2.0: Iceland crowdsources new constitution," *Roarmag.org*. Erişim adresi: <http://roarmag.org/2011/06/iceland-crowdsources-constitutioninvestors-spain-greece/> [9 Ocak 2012'de erişilmiştir.]

Sibert, A. (2010) Love letters from Iceland: Accountability of the Eurosystem. Erişim adresi: <http://voxeu.org/index.php?q=node/5059> [9 Ocak 2012'de erişilmiştir.]

Valdimarsson, O.R. (2011) "Icelanders reject foreign depositor claims, forcing year-long court battle," *Bloomberg*, 11 Nisan. Erişim adresi: <http://www.bloomberg.com/news/2011-04-07/icelanders-may-reject-icesave-accord-inapril-9-referendum.html> [9 Ocak 2012'de erişilmiştir.]

Wienberg, C. ve Valdimarsson, O.R. (2011) "Iceland president defends pre-crisis tours promoting bank model," *Bloomberg*, 14 Nisan. Erişim adresi: <http://www.bloomberg.com/news/2011-04-14/iceland-president-defends-pre-crisis-tours-promoting-bank-model.html> [9 Ocak 2012'de erişilmiştir.]

Mısır Devrimi

Son Firavunu 18 gün içinde alaşağı eden 25 Ocak Devrimi baskı, adaletsizlik, yoksulluk, işsizlik, cinsiyetçilik, demokrasi aldatmacası ve polis şiddetinin derinlerinden doğmuştu.[1]

Öncesinde, 2005 ve 2010'daki hileli seçimler sonrasında siyasi protestolar; 2005'teki Kara Çarşamba'da olduğu gibi şiddetle bastırılan kadın hakları mücadeleleri; 6 Nisan 2008'de Mahalla al-Kubra'da tekstil işçileri grevi; grevci işçilerin kanlı bir biçimde bastırılmasına cevaben isyanlar ve şehrin işgali gibi gelişmeler yaşanmıştı. Bu mücadeleden 6 Nisan Gençlik Hareketi doğdu,[2] hareket bir Facebook hesabı yaratarak 70.000 takipçi çekti. Bu harekette yer alan Valit Raşid, Esma Mahfuz, Ahmed Maher, Muhammed Adel[3] ve başka birçok eylemci 25 Ocak'ta Tahrir Meydanı'nın işgal edilmesine yol açan gösterilerde önemli rol oynadılar. Bunu kapalı kapılar ardındaki komplolarla kurulmuş başka birçok grupla birlikte yaptılar, bir yandan da internetten insanlara ulaştılar. Bu girişimler arasında en öne çıkan "Hepimiz Halid Said'iz" adlı Facebook grubu etrafında yaratılmış ağdı; Haziran 2010'da polisin yolsuzluğunu ifşa eden bir videoyu yaydığı için İskenderiye'deki bir siberkafede polis tarafından dövülerek öldürülen genç eylemcinin anısına gruba bu isim verilmişti.[4] Genç bir Google yöneticisi olan Wael Ghonim ve Abdül Rahman Mansur'un kurduğu gruba Mısır'dan ve dünyanın dört bir yanından on binlerce kişi katıldı (Ghonim 2012). Bu gruplar ve diğerleri, Facebook'taki destekçilerine otuz yıldır Mısırlıların hayatında terör estiren polis zulmüne karşı İçişleri Bakanlığı önünde gösteri yapma çağrısında bulunuyorlardı. 25 Ocak tarihini seçmişlerdi, çünkü Ulusal Polis Günü'ydü.

Ne var ki Mısır devrimini ateşleyen, protestoların görülmemiş boyutlara varmasına yol açan asıl kıvılcım tahammül edilemez zulme karşı isyana

değişim umudunu ekleyen Tunus devrimi oldu. Mısır devrimi, Tunus örneği sonrasında, gıda fiyatlarına yapılan, birçok kişinin aç kalmasına neden olan zamların ardından bir dizi kendini yakma eylemi sonrasında (toplamda altı kişi) sahneye kondu. Mısır gençliğine de 6 Nisan Gençlik Hareketi'nin kurucularından biri olan Kahire Üniversitesinde işletme öğrenimi gören 26 yaşındaki Esma Mahfuz tarafından aktarıldı.

18 Ocak'ta Mahfuz Facebook sayfasında bir video paylaştı, peçeli yüzünü gösterip kendisini ismiyle tanıttıktan sonra şunları söylüyordu:

> Dört Mısırlı kendisini yaktı... İnsanlar biraz utanın! Ben, kız başıma, Tahrir Meydanı'na gideceğimi, tek başıma duracağımı, bayrağı taşıyacağımı söylüyorum... Bu videoyu size basit bir mesaj vermek için yaptım: 25 Ocak'ta Tahrir Meydanı'na gidiyoruz... Evlerinizde kalırsanız, size yapılanları hak edersiniz, ülkeniz ve halkınız nezdinde suçlu olursunuz. Sokaklara çıkın, cep telefonuyla mesajlar gönderin, internete mesajlar yazın, insanları haberdar edin.

Biri bu videoyu YouTube'a yükledi ve video hızla binlerce kişiye yayıldı. Ortadoğu'da "Devrimin Kıvılcımını Çakan Vlog" olarak bilinir hale geldi (Wall ve El Zahed 2011). Eylem çağrısı internetteki ağlardan, arkadaşlar, aile ve her türden bağlantıları içine alan sosyal ağlara yayıldı. Ağlar sadece bireyleri değil, tek tek bireylerin ağlarını da bağlıyordu. Futbol takımlarının, en başta da el-Ehli'nin, aynı zamanda polisle mücadele konusunda uzun bir geçmişi olan rakibi Zamolek Sporting'in taraftar ağları özellikle önem taşıyordu.[5] Böylece 25 Ocak'ta on binlerce kişi Kahire'nin sembolik önemdeki ana meydanı Tahrir'de (anlamı: özgürlük) buluştu ve polisin saldırılarına direnerek meydanı işgal etti, orayı devrimin görünür kamusal mekânına dönüştürdü. Sonraki günlerde kentli yoksullar, dini azınlıklar (İslamcılar ve laik protestocuların yanı sıra Kıpti Hristiyanlar da harekette ağırlıklı varlık gösterdi) ve bazıları çocuklarıyla birlikte çok sayıda kadının da aralarında yer aldığı her kesimden insan kurtarılmış meydanın güvenli ortamını, yüz binlerle ifade edilen bir kalabalıkla gösterilerini gerçekleştirmek, Mübarek'in istifa etmesi ve rejimin son bulması çağrısında bulunmak

için kullandı. Farklı tarihlerde Tahrir'de iki milyonu aşkın kişinin gösteri yaptığı tahmin ediliyor.[6] İsyan Cuması olarak bilinen 28 Ocak günü emniyet güçlerinin gösterileri sona erdirme yönündeki şiddetli çabası protestocuların kararlılığıyla karşılaştı, protestocular yüzlerce kişinin hayatını kaybetmesi, binlerce kişinin yaralanması pahasına şehrin çeşitli bölgelerinin kontrolünü ele geçirdiler, hükümet binalarını ve polis karakollarını işgal ettiler. Başta İskenderiye olmak üzere başka birçok şehir protestolara katılırken, Mısır'ın tamamında benzer olaylar meydana geldi. Cuma günlerinin (bu ve başka cumaların) Mısır devriminin yanı sıra Arap dünyasındaki başka isyanlarda da özel bir anlamı vardı, çünkü cuma günleri cuma namazı kılınır, ayrıca tatil günüdür, insanlar camilerde, camilerin dışında toplanır. Bu, ille de bu hareketlerin cuma hutbelerinin esinlediği dini hareketler olduğu anlamına gelmez. Mısır'da da durum buydu; cuma günleri diğer insanlarla buluşmak, birlikte olmanın gücünü ve cesaretini hissetmek için uygun bir zaman/mekân sunuyordu, böylece cuma günleri devrimin ateşini tazeleyecek haftalık buluşma günü haline geldi. Mübarek'in selefleriyle, Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyinin yeni yöneticileriyle mücadelenin devam ettiği yıl boyunca cuma günleri sembolik anlamlarıyla, genellikle askeri polisin şiddetli baskısına yol açan kitlesel protestoların çaktığı anlar haline geldiler: Öfke Cuması (28 Ocak), Temizlik Cuması (8 Nisan), İkinci Öfke Cuması (27 Mart), İntikam Cuması (1 Temmuz), Kararlılık Cuması (7 Temmuz), yüz binlerce kişinin silahlı kuvvetlere karşı yürüdüğü cuma (15 Temmuz) vs.

Dolayısıyla internet ağları, cep telefonu ağları, önceden var olan sosyal ağlar, sokak gösterileri, kamusal meydanların işgalleri, camilerin çevresindeki cuma toplaşmaları, bunların hepsi de Mısır devrimini başlatan kendiliğinden, büyük ölçüde lidersiz, çok biçimli ağların ortaya çıkmasını sağladı. Allagui ve Kuebler'in değerlendirmesine göre: "Rus Devrimi'nden siyasi liderlik ve koalisyon kurmayı, Fransız Devrimi'nden halk inisiyatifini öğrendiysek Tunus ve Mısır'daki Arap devrimleri de ağların gücünü göstermiştir" (2011: 1435).

Mısır Devrimi'nde Akışlar Uzamı ve Mekânlar Uzamı

Geleneksel protesto biçimleri muhalif siyasi örgütlerin hatırlayabildiği kadarıyla, cezadan muaf olan (zaman zaman terörle mücadele operasyonları için CIA'ye çalışan) işkenceci bir polis kuvveti tarafından büyük bir şiddetle karşılandığından, bu devrimde asıl direniş uzamları sorgusuz sualsiz internette örgütlendi. 25 Ocak'ta, daha sonra başka tarihlerdeki gösteri çağrılarının Facebook üzerinden gönderildiği, bu mesajların sosyal ağlar ve cep telefonları hayat tarzlarının ayrılmaz bir parçası olan bir gençliğin oluşturduğu faal bir takipçi kitlesi tarafından alındığı açıktır.

Araştırma şirketi Ovum'a göre, 2010 yılı sonunda Mısırlıların tahminen yüzde 80'i cep telefonu sahibiydi. Uluslararası Telekomünikasyon Sendikasına göre 2009 itibariyle hanelerin yaklaşık dörtte birinin internet erişimi vardı. Ama bu oran Kahire, İskenderiye ve başka kent merkezlerinde 20-35 yaş grubu arasında çok daha yüksekti; bu grup çoğunlukla ister evden, ister okuldan ya da internet kafelerden olsun internet erişimine sahipti. Facebook'un Arapça versiyonunu 2009'da yüklemesini takiben iki yıldan kısa bir süre içinde kullanıcı sayısı üç katına çıktı, Şubat 2011'de 5 milyona yükseldi, bunların 600.000'i devrimin başlamasından önce Ocak ve Şubat aylarında Facebook'a girdi. Mesajlar internetten gönderildiklerinde, faal, teknolojiden anlayan geniş bir genç Mısırlı grubuna ulaşıyor, cep telefonu ağları mesajı nüfusun daha geniş bir kesimine yayıyordu.

Dolayısıyla sosyal medya ağları Mısır devriminde önemli bir rol oynadı. Göstericiler olayları cep telefonlarıyla kaydettiler, videoları YouTube ve Facebook üzerinden ülke halkıyla ve dünyayla genellikle canlı yayınla paylaştılar. Facebook'ta düşünüp taşındılar, Twitter'da koordine oldular ve görüşlerini aktarıp tartışmalar yürütmek için yaygın şekilde blogları kullandılar.

Devrim günlerinde Mısır'daki Google eğilimlerine dair bir analiz, olaylarla ilgili aramaların yoğunlaştığını, gösterilerin ilk günü olan 25 Ocak ve sonraki günlerde zirveye çıktığını gösteriyor.

Aoragh ve Alexander, kentli yoksulların "yeni mahalleleri"nde oluşanlara benzer muhalefet alanlarının yanında muhalefet alanları olarak internet uzamlarının önemini vurgular. Devrim sırasında kendisiyle

görüşülen eylemci Noha Atef, internette seferberliğin özgül rolüne şu şekilde işaret ediyor:

> Bir yerinizin, internette bir yerinizin olması, insanlara yazmak ve onlarla konuşmak, onlara öfkelerini artıracak mesajlar vermek, işte benim en sevdiğim internette eylemcilik tarzı... İnsanlardan gidip polise karşı gösteri yapmalarını istediğinizde buna hazır oluyorlar, çünkü siz onları öfkelendirecek malzemeyi zaten sağlamış oluyorsunuz (Aouragh ve Alexander 2011: 1348).

24-29 Ocak döneminde Tahrir Meydanı'ndan gönderilen Twitter mesajlarından oluşan geniş bir veri kümesinin analizi, trafiğin yoğunluğunu gösteriyor; olay yerinde hazır bulunan örgütlerden ziyade eylemciler ve gazeteciler de dahil olmak üzere bireylerin en etkili mesaj kaynağının attıkları tweet'ler olduğu yönünde kanıtlar sunuyor. Başka bir deyişle Twitter, birçok bireyin harekette eğilim belirleyici olarak öne çıkmasını sağlayacak teknolojik platformu oluşturmuştur. Lotan vd. gözlemlerine dayanarak "devrimlerin aslında tweet edildiği" sonucuna varır (2011: 1401).

Dolayısıyla bazılarının ileri sürdüğü üzere eylemciler protestoları Facebook üzerinde planlamışlar, Twitter üzerinde koordine etmişler, cep telefonu mesajlarıyla yaymışlar ve YouTube üzerinden dünyaya yayınlamışlardır. Gerçekten de güvenlik güçlerinin protestoculara zalimce muamele ettiğini gösteren videolar internette paylaşılmış, rejimin şiddeti, herhangi bir editörlükten geçmeksizin ifşa edilmiştir. Bu videoların hızla yayılması, Mısır'daki olaylara dair haberlerin hacmi, ülke çapında ve dünyada geniş kesimlere yayılma hızı, Mübarek'e karşı girişilen seferberlik sürecinde kilit önem taşımıştır.

Önceden mevcut olan internet dışı sosyal ağlar da önemli rol oynamıştır; keza bu ağlar, dijital bakımdan dışlanmış kenar mahallelerde broşürlerin dağıtılmasını sağlamış, cuma namazları sonrasında camilerde geleneksel biçimlerde sosyal ve siyasi toplantılar düzenlenmesine katkıda bulunmuştur. Özerk iletişimin bu çok biçimliliği, yalıtıma neden olan engelleri devirmiş, bir araya gelip paylaşarak korkuyu yenmeyi mümkün kılmıştır.

Ne var ki hareketin temel toplumsal biçimi kamusal alanın işgaliydi. Başka bütün ağ oluşturma süreçleri devletin otoritesinden kaçan belli bir alanın özgürleşmesinde birleşiyor, özyönetim ve dayanışma biçimlerini deniyordu. Tahrir Meydanı'na işgalcileri çıkarmak için tekrar tekrar saldırılmasının, meydanın tekrar tekrar yeniden işgal edilmesinin sebebi buydu; hareketin baskıyı artırma ihtiyacı hissettiği her seferinde, önce diktatörlüğe, sonra ganimetlerini korumak için iktidarda kalmaya kararlı olan askeri hükümete karşı güvenlik güçleriyle savaşlara girme pahasına bunu yaptılar.

Tahrir Meydanı'nda yaratılan bu cemaat dayanışması, sonraki aylarda dünyada patlak verecek olan Occupy [İşgal] hareketleri için bir örnek oldu. Bu dayanışma, işgal sırasında gündelik hayatın lojistiğinin (temizlik, gıda ve su ihtiyacının karşılanması, tıbbi bakım, hukuki yardım, iletişim) özyönetiminden tutun, 21 Kasım kuşatması sırasında Müslümanlar cuma namazındayken meydanın Hristiyan Kıptiler tarafından korunmasına varıncaya kadar çok çeşitli biçimlerde ifade edildi.

Ayrıca hareketin çeşitlilik gösteren gerçekliği içinde açıkça var olabildiği bir kamusal alanın yaratılması sayesinde anaakım medya, protestolar hakkında haberler geçebildi, kahramanlarını yüzleriyle gösterebilmiş, dünyaya devrimin neyle ilgili olduğunu yayınlayabildi. El Cezire, Arap isyanlarının hepsinde olduğu gibi Mısır nüfusuna ve genel olarak Arap izleyicilere düşünülemez olan şeyin aslında gerçekleştiğinin Arapça aktarılmasında önemli bir rol oynadı. Arap ülkelerinde isyanların patlak vermesini besleyen güçlü bir gösteri etkisine katkıda bulundu. Batılı anaakım medya Mübarek iktidardan indirildikten sonra Mısır hakkında her gün haber geçmeye ilgisini yitirmiş olsa da, El Cezire Mısırlı protestocularla Mısır ve Arap kamuoyu arasında bağlantı kurmayı sürdürdü. El Cezire'nin, muhabirlerinin büyük risklere girme pahasına sunduğu haber kalitesi, kanalın yurttaş gazeteciliğine açıklığıyla da desteklendi. Yayınlanan bilgilerin ve verilerin çoğu, tarihin yapılmasını cep telefonlarıyla kaydeden sıradan yurttaşlardan ve eylemcilerden geliyordu. Profesyonel anaakım medya canlı yayınlar yaparak, kamusal alandaki gelişmeleri daima odak noktasında tutarak, şiddetli baskılara karşı hareketin üzerine koruyucu bir manto örttü; zira önce Mübarek'in uluslararası destekçileri, sonra Mısır

silahlı kuvvetlerinin destekçileri, himayeleri altındakilerin haksız baskıcı eylemleri yüzünden küresel kamuoyu karşısında mahcup olmaktan kaçınmak istedi. İnternetteki sosyal medya, halkın sosyal medyası ve anaakım medya arasındaki bağlantı, yeni kamusal alanı siberuzam ile kent uzamı arasındaki dinamik etkileşime yerleştiren işgal edilmiş bir toprağın varlığı sayesinde mümkün oldu. Hatta eylemciler, Tahrir'de protestocuların ürettiği videolar ve fotoları toplamak üzere bir "medya kampı" kurdular. Bir keresinde sokaklardaki insanlardan birkaç saat içinde 75 gigabayt görüntü toplamışlardı. Bu melez kamusal alanın merkeziliği Kahire'nin Tahrir Meydanı'yla sınırlı değildi. Bütün büyük kent merkezlerinde kopyalandı, yüz binlerce gösterici yılın farklı zamanlarında seferber oldu: İskenderiye, Mensura, Süveyş, İsmailiye, Tanta, Beni Süveyş, Deyrut, Şebin-el-Kan, Luksor, Minya, Zagagig'de, hatta haberlere göre Bedevilerin haftalar boyunca polisle çatıştığı, ardından ülkenin sınırlarını kendi başlarına güvence altına aldığı Sina Yarımadası'nda gösteriler oldu. İnternet devrimi, tarih boyunca devrimlerin yurtsal niteliğini geçersiz kılmaz. Aksine bu niteliği, mekânlar uzamından akışlar uzamına doğru genişletir.

Devletin İnternetin Kolaylaştırdığı Bir Devrime Cevabı: Tüm Fişler Çekiliyor

Devletin otoritesine karşı hiçbir meydan okuma karşılıksız kalmaz. Dolayısıyla Arap devrimleri ve Mısır örneğinde, açıktan açığa bir baskı, medya sansürü ve internetin kapatılması söz konusu oldu.

Hükümet etkili yabancı güçlerle tam bir birlik içinde değilse, onlarla işbirliği içinde hareket edemiyorsa baskı, küresel medyanın dikkatli gözleri altında iletişim ağları tarafından desteklenen kitlesel bir harekete karşı sürdürülemez. Mısır'da bu koşullar karşılanmadığından, rejim hem şiddetli baskı yöntemlerine hem de internetin baskılanması yoluna başvurdu. Bunu yaparken daha önce hiçbir rejimin yapma cesaretini göstermediği bir girişimde bulundu: Tüm fişlerin çekilmesi. Cep telefonu ağlarının yanı sıra ülke çapında internet erişimine son verilmesi.[7] Bu olayın gelecekteki internet temelli hareketler açısından önemi yüzünden, dünyanın dört bir yerinde çoğu hükümetin örtülü ya da açık arzularını yansıttığından,

neler olduğunu, nasıl olduğunu, daha da önemlisi neden başarısızlığa uğradığını burada biraz daha ayrıntılı ele alacağım.

Mısır hükümeti, protestoların ilk gününden itibaren Mısır medyasına sansür uyguladı, protesto çağrısında bulunan, sahadaki gelişmeler hakkındaki haberleri yaygınlaştıran sosyal medya sitelerini engellemeye yönelik önlemler aldı.

Mısır hükümeti 27 Ocak'ta cep telefonu mesajlaşmasını ve BlackBerry mesaj hizmetlerini engelledi. 27 Ocak ve 28 Ocak gecesi internet erişimini neredeyse tamamen engelledi. Bunun yapılması için basılacak merkezi bir düğme yoktu. Hükümet daha eski ve daha etkili bir teknolojiyi kullandı. Dört büyük internet servis sağlayıcısına (Link Egypt, Vodafone/Raya, Telecom Egypt ve Etisalat Misr) telefon edip bu şirketlere bağlantıların kesilmesi talimatı verdi. İnternet servis sağlayıcıları çalışanları, her servis sağlayıcının yönlendiricisine girip yönlendiricideki o sağlayıcıya bağlı tüm IP adres listelerinin çoğunu ya da tamamını sildi; böylece ülke içinden ya da dışından o adreslere erişmek isteyenlerin erişimini kesti. Yani her internet servis sağlayıcısının fiziksel olarak bilgisayarlarını kapatmasına gerek kalmadı, sadece şifreleri değiştirmeleri yetti. Bu süreçte yaklaşık 3500 BGP [border gateway protocol: sınır geçit protokolü] yönlendirici rotası silindi.[8] Kahire borsasının bağlı olduğu Noor Data Networks, iki gün daha çalışmaya devam etti. O da kesildiğinde Mısır'daki internet trafiğinin yüzde 93'ü kesilmiş oldu. Bu topyekün bir kesinti değildi, çünkü bazı küçük internet servis sunucuları, özellikle akademik kurumlardakiler çalışmaya devam ediyordu. Hükümet ve ordunun kullandığı internet bağlantıları da kendi özel internet sunucuları üzerinden çalışıyordu. Az sayıda Mısırlı kullanıcı, eski çevrimiçi bağlantılarla internete erişebiliyordu. Mısır'dan geçen Avrupa-Asya fiber optik rotaları işliyordu, ama bunlara Mısır'dan erişilemiyordu.

Gelgelelim internete erişimi engellemeye çalışan hükümetlerin karşı karşıya kaldığı en önemli engelin ardında hacker'lar, teknoloji kurtları, şirketler, sivil özgürlük savunucuları, Anonymous gibi eylemci ağları ve dünyanın dört bir yanında interneti temel bir hak, bir hayat tarzı olarak gören insanların oluşturduğu küresel internet camiasının teyakkuzu vardır. Bu camia 2010'da Tunus, 2009'da İran'da olduğu gibi Mısır'ın imdadına

yetişti. Ayrıca Mısırlı protestocuların dehası hareket içinde, hareket ile Mısır ve dünya arasında yeniden bağlantı kurulmasını sağladı.

Aslına bakarsanız, iletişim platformları çok biçimli olduğu için hareketin iletişimi hiçbir zaman kesilmedi. El Cezire'nin rejime karşı isyan hakkındaki haberlerini devam ettirmesi kritik önemdeydi. Hareket El Cezire'den alınan, telefon erişimiyle meydandan gelen bilgilere dayanan görüntüler ve haberlerle bilgilenmeyi sürdürdü. Hükümet uydu bağlantısını kestiğinde, başka Arap uydu televizyon ağları El Cezire'ye kendi frekanslarını kullanma imkânı sağladı. Ayrıca faks makineleri, amatör radyo ve çevrimiçi modemler gibi başka geleneksel iletişim kanalları da internetin engellenmesinin aşılmasına yardımcı oldu. Protestocular Mısır içindeki iletişim denetimlerinden nasıl kaçınılacağına dair bilgiler dağıttılar. Çevrimiçi modemleri ve amatör radyoların kullanımını öğrettiler. Fransa, İsveç, İspanya, ABD ve başka ülkelerdeki internet servis sunucuları protestoculardan aktardığı bilgilerin kanalize edilmesini ve onlara bilgi aktarımını sağlayacak uluslararası çağrıları kabul eden modem havuzları kurdular. Şirketler insanların ücretsiz bağlanabilmesi için bedava erişim hakkı sağladı. Manalaa blogu Mısırlılara cep telefonu, Bluetooth ve dizüstü bilgisayar kullanarak çevrimiçi bağlantının nasıl sağlanacağı tavsiyesinde bulundu. Bu tavsiye birçok blogda yayınlandı ve çığ gibi yayıldı.

Karartmayı aşmayı sağlayan en büyük araç, telefon hatlarının kullanımıydı. Bu hatlar kesilmemişti, çünkü bugünlerde ülkeler bir şekilde telefon olmaksızın işleyemez. Mısır'daki eylemciler telefon hatlarını kullanarak mesajları gönüllülerin oluşturduğu bilgisayar ağlarına, örneğin TOR'a (The Onion Router Network) otomatik olarak yönlendirecek telefon numaralarına eriştiler, bu ağlar da bu mesajları çeşitli biçimlerde yeniden Mısır'a ulaştırdı. Mısırlı internet kullanıcıları HotSpot Shield gibi ağları kullanarak proxie'lere (hükümetin kontrolü dışındaki alternatif adreslere) erişebiliyorlardı. Fransız NDF gibi şirketler Paris'te bir telefon numarasına yapılan çağrıyla küresel internete bedava bağlantı imkânı sağladı. Google ve Twitter'dan mühendisler, bir telefon hattıyla erişilen bir telesekretere bırakılan sesli mesajı otomatik olarak tweet'e çeviren bir konuş-tweetle programı geliştirdiler. Mesaj daha sonra, çağrının geldiği yerin etiketiyle tweet olarak gönderiliyordu. Mısır'daki Twitter hesapları engellendiğinden,

Twitter, Mısır'daki konuş-tweetle programına ayrılmış yeni bir hesap (@ twitterglobalpr) yarattı. Uluslararası bir hacker örgütlenmesi, Telecomix Mısır'dan telefonla gelen mesajları otomatik olarak alıp bunları ülkedeki bütün faks makinelerine gönderen bir program geliştirdi. Birçok faks makinesi genellikle iletişim merkezi olarak kullanılan üniversitelerden yönetiliyordu. Mesajlar üniversitelerin fakslarından işgal bölgelerine dağıtılıyordu. Telecomix, eylemci gruplarının tavsiye ettiği frekanslardan gönderilen amatör radyo mesajlarının alınması ve şifresinin çözülmesi üzerinde çalıştı. Böylece eski moda bir teknoloji, hükümetin sansürünün aşılmasında araçsal hale geldi. Bütün bu farklı araçlar birlikte hareketin Mısır'la ve genel olarak dünyayla bağlantısını koruyan yoğun, çok biçimli bir iletişim ağının oluşmasına katkıda bulundu. Eylemciler farklı kanallardan iletişim kurma üzerine bir kılavuz yayımlandılar; mevcut çok sayıda kanalın herhangi birinden gelen bilgiler matbu hale getirilip işgal edilmiş meydanlarda ve gösterilerde toplanan insanlara dağıtılan broşürlerle yayılıyordu.

1 Şubat'ta Mısır'daki internet erişimi yeniden tesis edili. Mısır internet servis sunucuları kilit yönlendiricilerini yeniden ayarladılar, böylece yukarı yöndeki sunucuların ve başka ağların veri yollarını yeniden tesis etmesini sağladılar. Ağların yeniden bağlanma hızı (yaklaşık yarım saat içinde Mısır'da internetin yeniden kurulması ve işlemesi) fiziksel olarak takılan kablolardan ziyade Mısır internet servis sunucularının başka ağların yönlendiricilerinin kendi BGP'lerini kullanabilmesine izin verdiğini gösterir. Yani bağlantının kesilmesi de yeniden tesis edilmesi de fiziksel değildi. Olay, hükümetin internet servis sunucularının yeniden işlemesine izin vermesiyle birlikte yönlendiriciler için şifrelerin yeniden yazılmasından ibaretti.

Peki ama hareket almış başını giderken hükümet neden internet bağlantısını yeniden tesis etti? Bunun birinci nedeni, biraz da ABD'nin baskısıyla, Mübarek'in eylülde seçimlere yeniden girmeyeceğini açıklamasının ardından "normale dönülmesi"ne katkıda bulunmaktı. Bir ordu sözcüsü televizyona çıkıp protestocuları evlerine dönmeye ve "ülkeye istikrarın dönmesine" katkıda bulunmaya çağırdı. Ekonomik gerekçeler de söz konusuydu. OECD'ye göre (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma

Örgütü) Mısır'da internet erişiminin beş gün boyunca engellenmesi, telekomünikasyonun ve internet hizmetlerinin kesilmesi yüzünden 90 miyon dolarlık, yani günde yaklaşık 18 milyon dolarlık bir gelir kaybına neden olmuştu ki, bu rakam Mısır'ın yıllık gayri safi yurtiçi hasılasının yüzde 3-4'üne eşitti. Fakat bu tahmin elektronik ticaret, turizm ve çağrı merkezi hizmetleri gibi internet erişiminin engellenmesinden etkilenen başka sektörlerin kaybını içermiyordu. Aslında Mısır'da dışardan iş yapan IT şirketlerinin gelirleri günde 3 milyon dolar kadardır; internet erişiminin kesilmesi yüzünden bu faaliyetler de kesilmiş olsa gerektir. Mısır ekonomisinin temel önem taşıyan sektörlerinden biri olan turizm internet erişiminin kesilmesinden ciddi biçimde etkilendi. Ayrıca doğrudan yabancı yatırımcılar da uzun bir süre boyunca internet erişimini engelleyen bir ülkede iş yapamazlardı. Kısacası internet kendi içinde bağlantılı küresel ekonominin can damarıydı, kesilmesi de ancak istisnai ve sınırlı bir süre boyunca kabul edilebilirdi.

Ama internetin yeniden tesis edilmesinin ardındaki temel neden, erişimin kesilmesinin hareketi durdurmakta etkisiz olmasıydı. Bir yandan yukarıda tartıştığımız gibi, internete erişimin engellenmesi dünyadaki internet camiasının yardımıyla çok çeşitli biçimlerde aşıldı. Öte yandan bu kesintinin protesto hareketi üzerinde durdurucu bir etkisi olması için artık çok geçti. Kentlerdeki ağlar, internet ağlarının protestonun kökeninde oynadığı rolü üstlenmişlerdi. İnsanlar sokaklardaydı, medya haberler geçiyordu, bütün dünya oluşumu sırasında bir devrimden haberdar oluyordu. Aslında internetin devrimci potansiyeli, Çin'in her gün yapmaya çalıştığı gibi daimi bir kontrol ve izlemeyle ehlileştirilebilir. Bir toplumsal hareket boyutları ve etkisi bakımından belli bir eşiğe ulaştığında interneti kapatmak ne etkili ne de mümkündür. İnternet çağında tiranların insanların özerk iletişim kapasitesini kabul etmesi gerekecektir. İnternete erişim daimi olarak engellenmedikçe ya da Çin'de olduğu gibi tek tek vakalara uygun mekanizmalar harekete geçmeye hazır olmadıkça, hareket akışlar uzamından çıkıp mekânlar uzamına eriştiğinde başka birçok iletişim ağı çok biçimli olarak kurulduğundan hareketi durdurmak için çok geç kalınmış olacaktır.

Protestocular Kimlerdi, Protesto Neydi?

Ekmek, özgürlük ve sosyal adalet Ocak 2011'de sokaklara dökülen göstericilerin kendi sözlerine göre devrimin ana temalarıydı. Göstericiler Mübarek'i ve rejimini devirmek istiyorlar, demokratik seçimlerin düzenlenmesi çağrısında bulunuyorlar, zenginliğin yeniden dağıtılmasını ve adalet talep ediyorlardı. Protestocuların çoğu gençti, birçoğu üniversite öğrencisiydi. Ama bu durum kentli nüfusun yanlı bir tablosunu sunmuyordu; zira Mısırlıların üçte ikisi 30 yaşın altındadır, üniversite mezunları arasındaki işsizlik oranı da daha az eğitimliler arasında olduğundan 10 kat daha yüksektir. Aslına bakılırsa işgücünün çoğunluğu hayatta kalabilmek için gayri resmi faaliyetlerde bulunur; zira gerçekten işsiz olmak pek az kişinin kaldırabileceği bir şeydir. Nüfusun en az yüzde 40'ını oluşturan yoksulların elde ettikleri gelir ne kadar düşük olsa da, aç da kalsalar, gelir getiren bir faaliyete katılmaları gerekir. Hareket her ne kadar özgürlük ve insan haklarına aç, yoksul düşmüş bir orta sınıf tarafından başlatılmış olsa da kentli yoksullardan gıda fiyatlarının artması sonucu çaresizlik içinde kalan kesimler de harekete katıldı. Sanayi işçileri gerek sendika desteğiyle gerek böyle bir destek almaksızın birkaç güçlü grev düzenledi; özellikle Süveyş'te yoğun olarak yaşanan grev dalgası şehrin birkaç gün boyunca işgal edilmesine yol açtı. Bazı haberler, hareketin sanayi iş gücüne yayılmasından duyulan korkunun, girişimci ordu generallerinin kendi kârlarının sunağına diktatörü kurban etmesinde etkili olduğuna işaret ediyordu. 1 Şubat'ta develer üstünde Tahrir'deki işgalcilere karşı girişilen çirkin ve acımasız saldırının faili sözde Mübarek yanlısı kesimler çoğu örnekte polis tarafından parayla tutulan haydut çetelerine, yani *balgatiya*ya mensuptu (Elmeshad ve Sarant 2011). Rejime verilen asıl destek, geçimleri diktatör, oğulları ve hamilerinin himaye ağlarına dayanan yüz binlerce bürokrat, emniyet kuvveti mensubu, polis, muhbir, haydut ve hırsız arasından geliyordu. Ne var ki bütün bu güzel insanların, iktidarı, modern Mısır'ı kuran milliyetçi hareketi doğurduğu, İsrail'e karşı savaşlarda Arap dünyasının başını çektiği için nüfus arasında hâlâ belli bir saygınlığı olan Mısır ordusuyla paylaşması gerekiyordu.

Yönetici elitler arasında belirleyici bir bölünmeye yol açan, Mübarek, ailesi ve çevresinin düşmesini tetikleyen koşulları yaratan şey, Cemal'in

tayfası (yani Mübarek'in oğlu ve açık varisi tarafından korunan işadamları) ile ordu arasında vuku bulan ekonomideki iktidar mücadelesi oldu. Ordu, eski ulusal Mısır başkentinin zenginliğini ve büyüme potansiyelini sağlama bağlayan geniş bir girişim imparatorluğunun tam merkezinde bulunuyordu. 2000'den itibaren Cemal Mübarek'in benimsediği, Amerikalı, İngiliz ve Fransız siyasi liderlerin tam desteğiyle yürütülen girişimlerin uluslararasılaşması ordunun ekonomiyi doğrudan denetim altında tutmasını tehdit ediyordu. Dolayısıyla vakti geldiğinde ordu, ulusal meşruiyetinden ve kârlı girişimlerinden fedakârlık edip yaşlı bir diktatör ile tehlikeli olma potansiyeli taşıyan oğlunu desteklemeye gönüllü değildi. Bu yüzden göstericilerin üzerine ateş açmayı reddetti, ardından da Mübarekler ile işbirlikçilerini tutukladı. Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi tam iktidarı üstlenerek devrimci hareketi bastırmaya ve etkisizleştirmeye; devrim mantosuna bürünerek her şey değişirken her şeyin aynı kalmasını sağlamaya çalıştı. Ne var ki bu devrim askeri bir darbe değildi. Bir halk isyanından doğmuştu. Bu yüzden de Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi önlemleri kozmetik değişikliklerle sınırlı tutmaya çalıştıkça, hareket yeni otoritelere o kadar baskı yaptı; protestocuların öldürülmesinden ve ulusal servetin hortumlanmasından sorumlu olanların yargılanması ve cezalandırılması taleplerini o kadar artırdı. Protestocular siyasi özgürlüklerin tanınması, demokratik seçimlerin düzenlenmesi ve yeni bir Anayasa yapılması çağrısında bulundular. 2011 yılının tamamında Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi ile hareket arasında dur durak bilmez bir çekişmeye tanık olundu; eski yeni tüm siyasi partiler de seçimleri dikkate alarak konumlarını belirledi. Kurucu Meclis için seçimler 28 Kasım tarihinden itibaren birkaç hafta boyunca gerçekleştirildi. Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi tarafından ancak ve ancak hareket ile ordu arasında bütün bir yıl boyunca devam eden, 12.000 sivilin askeri mahkemelerde hüküm giydiği, yaklaşık 1000 protestocunun öldüğü, on binlercesinin de yaralandığı kanlı çatışmalar sonrasında kabul edildi. Ama seçimler sırasında ve sonrasında bile baskılar devam etti, insanlar hapse atıldı, bağımsız medyaya saldırılar düzenlendi, muhalifler askeri mahkemelerde yargılandı, hüküm giydi, Mısırlı ve yabancı sivil toplum kuruluşları taciz edildi ya da yasaklandı, onlarca gösterici Tahrir Meydanı'nda ya da başka yerlerde öldürüldü. Buna

rağmen hareket ülkenin tam anlamıyla demokratikleştirilmesini sağlama kararlılığından ödün vermedi. Tahrir Meydanı işgalinin, internette serbest iletişimin, medyanın bağımsızlığının savunulması ağır ekonomik ve sosyal sorunlardan mustarip bir ülkede özgürlük mücadelesinin siperlerini oluşturmaya devam etti.

Demokrasinin geleceği açık değildir, çünkü ılımlı İslamcı Müslüman Kardeşler'in zaferi (Özgürlük ve Adalet Partisi olarak yeniden doğup oyların yüzde 45'ini aldılar), onun yanı sıra daha katı bir İslamcı koalisyon olan Nur'un[9] oyların yüzde 25'ini alması, Batılı güçler arasında denetimlerinden çıkıp başka yönlere sapacak bir demokrasiyi destekleme konusunda kuşku uyandırmıştır. Mısır ordusunun ABD'den yıllık 1,3 milyar dolar ihtiyari gelir elde ettiği düşünülürse, hareketin kendisine tanınan jeopolitik sınırları aşması halinde Mısır devriminin askeri bir karşı devrimle karşı karşıya kalması gerekebilir. Ne var ki devrim yolları hep sürprizlerle doludur; Mübarek sonrası Mısır'da yaşanan kilit mücadelelerden bazıları jeopolitik stratejier ve sınıf çıkarlarından çok toplumun kültürel dönüşümüyle, en başta da kadınların yeni bir özerklik kazanmasıyla ilgiliydi.

Devrimde Kadınlar

Kadınlar Mısır devriminde çok önemli bir rol oynadılar. Esma Mahfuz'un Ocak ve Şubat 2011'de Facebook'a gönderdiği video bloglar (toplam dört taneydiler), hareketin kıvılcımını çakmakta etkili oldular, içerikleri ve tarzları bakımından da anlamlıydılar. Mahfuz kendi adına, kendi yüzüyle Mısır halkına, özellikle de erkeklere seslenen genç bir kadındı; erkeklerden ona, bir kıza katılmalarını isterken ataerkillik kartını becerikli bir ironiyle oynuyordu:

> Dövülecekleri gerekçesiyle kadınların protestolara gitmemeleri gerektiğini söyleyen her kim varsa biraz onurlu ve erkek olsun da 25 Ocak'ta benimle gelsin... Bir erkek olarak onurunuz, haysiyetiniz varsa gelin de beni ve protestoya katılan başka kızları koruyun.

Kısacası erkeklerden beklendiği gibi davranmazsanız, cesur ve koruyucu değilseniz, özgürlük, haysiyet ve onuru korumak için güvenlik güçleriyle mücadeleye hazır değilseniz erkek değilsiniz. Çünkü:

> ... Ben Tahrir Meydanı'na gidiyorum, tek başıma dikileceğim, pankart taşıyacağım... Hatta numaramı bile yazdım ki insanlar benimle gelebilsin. Üç kişi dışında kimse gelmedi! Üç kişi. Üç kişi, üç zırhlı araç dolusu özel tim ve onlarca *balgatiya*... Bu videoyu sizlere basit bir mesaj vermek için yapıyorum: 25 Ocak'ta Tahrir Meydanı'na gidiyoruz.

İnsanlar sonunda geldiler. Mahfuz 26 Ocak'ta yeni bir video blog paylaştı. Orada şöyle diyordu:

> İnsanlar rejimi devirmek istiyorlar!... Bu protestoların en güzel yanı, bunun için çalışanların siyasetçiler olmaması. Biziz, bütün Mısırlılar.

Daha sonra Mahfuz Müslümanlar ve Hristiyanlara seslenerek Tanrı'nın adını andı, Kuran'ın 13. Bölümü'nden Surat Ar-Ra'd'ın 11. dizesini okudu: Allah "onlar kendilerindekini değiştirinceye kadar bir halkın durumunu değiştirmez."

Mahfuz'un etkisi ve ahlaki otoritesi, devrim sırasında birçok kadın blog yazarının yapacağı, Tahrir'deki gösteriler ve saldırılar sırasında birçok kadının maruz kalacağı şeylerin habercisiydi. Blog yazarı Navara Nagu 21 Ocak'ta genç bir eylemcinin videosunu payşarak "Bu kızı görüyor musunuz? Gösteriye gidecek," diye yazdı. Ve gitti, başka binlercesi gibi.

Genci yaşlısı, çoğu başörtülü, diğerleri Batı tarzı kıyafetler giyen birçok kadın Tahrir'de ve işgal edilen başka yerlerde boy gösterdi, bazılarının yanında çocukları da vardı. Birçok yerde kadınlar gösterilerin başını çekti. Güvenlik komitelerine katıldılar, sahra hastanelerini idare ettiler. 8 Mart Uluslararası Kadınlar Günü'nde kadın hakları eylemcileri devletin ayrımcılığının ve kadınlara karşı şiddetin son bulması talebiyle Tahrir Meydanı'nda yürüyüş yaptı (Elwakil, 2011). Yürüyüş yapanların bazıları büyük bir erkek grubunun saldırısına uğradı.

Kadınlar kamusal tartışmalara da faal olarak katıldı, çok sayıda kadın blog yazarı işgal mekânlarından haber geçti. Bu durum askeri rejimin dikkatinden kaçmadı. Tahrir'den haber geçen blog yazarı Leil Zahura Mortada, yaptığı suçlamalar yüzünden tacize uğradı. Esma Mahfuz 14 Ağustos'ta tutuklanıp askeri mahkemeye sevk edildi, gerçi daha sonra hakkındaki suçlamalar aleyhindeki geniş kapsamlı protestoların ardından serbest bırakıldı. Tahrir'deki gösteriler ve saldırılar sırasında kadınlar hedef alındı, dövüldü ve sıklıkla öldürüldü. Protestolardan birinde Sally Zahran dövülerek öldürüldü. Ocak ve Şubat aylarında en az 15 kadın öldürüldü. Tahrir Meydanı'nda tutuklanan birçok kadın bekaret testine tabi tutuldu, askeri hükümet mensupları CNN'in yaptığı bir röportajda bunu açıkça kabul ettiler ve bu uygulamayı kadınların fahişe olduğu gerekçesine dayandırdılar. 25 yaşındaki Samira İbrahim orduya karşı dava açtı, dava bekaret testlerinin cinsel tacize eşdeğer olduğunu söyleyen bir kararla sonuçlandı.[10] 19 Aralık 2011'de Tahrir Meydanı'na düzenlenen yeni bir saldırı sırasında genç bir kadın dövüldü, soyuldu ve üstünde sadece mavi bir sütyenle kendinden geçmiş bir halde bırakıldı. Ona yardım etmeye çalışan kadınlar polisin saldırısına uğradı. Bu barbarca cinsiyetçi şiddet eyleminin videosu bütün dünyaya yayıldı ve özellikle kadınlar arasında genel bir isyana yol açtı. "Mavi sütyenli kız" videosu olarak bilinir oldu. Sonraki günlerde on binlerce kadın Tahrir Meydanı'nda, İskenderiye'de ve Mısır'da üniversite kampüslerinde ordunun kadın hakları ihlallerine karşı gösteriler yaptı. Büro çalışanları balkonlardan alkış tutup tezahüratlar yaptı. Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi başkanına atıfla "Tantavi, tacizlerin ve namusun ayaklar altına alınmasının baş komutanıdır" diyen bir pankart açıldı. Bu yürüyüşün ardından Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi "Mısır kadınlarından özür dileyen" ikiyüzlü bir açıklama yayınlamak zorunda kaldı.

Devrim sırasında Mısırlı kadınların uyanması, derinden ataerkil bir toplumun başlıca korkularından biridir, kadınlara karşı zaman içinde artabilecek bir şiddet dalgasını tetiklemektedir. Ayrıca kadınlar devrime erkeklerle omuz omuza katılmış olsalar, korunmaları çağrısında bulunmuş olsalar da erkek protestocuların birçoğu kadınların failliğinden rahatsız olmuş, askeri polisin hedefli sadist şiddetine karşı onları savunmaya yardımcı olmamıştır.

Üstelik devrimde öne çıkan bir rol oynamalarına rağmen 2011 boyunca kadınlar hükümetteki konumlardan dışlanmışlar, siyasi parti adaylıklarında son sıralarla sınırlı tutulmuşlardır, bu yüzden de yeni meclise seçilen 498 vekil arasında sadece 8 kadın yer almıştır.[11] Seçim sonucu başlıca siyasi güç olarak sahneye çıkan Özgürlük ve Adalet Partisinin programı kadınların ülkenin devlet başkanı seçilmesini engellemektedir.[12]

Mısır Kadın Hakları Merkezi'nin 2011 sonunda yayımladıkları bir raporunda "El Tahrir Meydanı 'özgürlük, adalet ve eşitlik'le eş anlamlı mı kalacak? Yoksa devrim çocuklarını, en başta da kadınları mı yiyecek/feda edecek?" diye yazması hiç şaşırtıcı değildir (Komsan 2011: 2).[13]

Öyle görünüyor ki, üniversite mezunlarının çoğunluğunu oluşturan bir eğitimli kadınlar kuşağı, erkeklerin bir devrimin nasıl olması gerektiği tanımının ata yadigârı sınırlarını karşılarına aldıklarından, Mısır isyanının içinde kaynayan devrim içinde bir devrim olmuştur.

İslam Meselesi

2011'deki meclis seçimleri Mısır'daki İslami siyasi güçlerin esnekliğini doğrulamıştır. Eski Müslüman Kardeşler örgütü milliyetçilerden, askeri rejimlerden yıllarca gördüğü baskıdan sağ çıkmış, ismini Özgürlük ve Adalet Partisi olarak değiştirmiş, meclisteki koltukların çoğunluğunu elde etmiştir. Güçlü örgütlenmeden, siyasi deneyimden ve nüfusun geniş kesimlerinde rejime karşı direniş havasından yararlanmıştır. Selefilerin baskın olduğu daha katı İslamcı koalisyon Nur, oyların yüzde 25'ini almıştır. Bu durum genel olarak nüfusta İslamcılığa karşı yaygın bir sempati olduğunun açık bir göstergesidir. Gerçekten de pratikte bütün Arap ülkelerinde, ordunun ve Batılı güçlerin desteklediği milliyetçi otoriter liderlerin kontrol altında tuttuğu potansiyel bir İslamcı siyasi çoğunluk vardır. Gerektiğinde yapılan retorik dini atıflara rağmen sömürgecilik karşıtı ulus-devlete müracaat eden Arap milliyetçiliğiyle ümmete (ulusun ötesinde müminler cemaatine) ve Şeriat'a (devletten değil, Allah'tan temel alan kanuna) müracaat eden İslamcılık bir çatışma içinde kilitlenmiş, bu çatışma milliyetçiliğin yabancı güçlere tabi hale gelmesi, yozlaşma ve zalimliğin bu rejimlerin ayrıksı özellikleri haline

gelmesiyle birlikte insanların zihinlerinde milliyetçiliğin yenilgisine doğru evrilmiştir.

İslamcılık Mısır'da ve başka yerlerde birçokları tarafından siyaseti yenileyecek bir güç, sosyal adalet umudu ve ahlaki değerlerin onarılması olarak görülmektedir. Yabancı güçlerin Arap askeri rejimlere verdiği koşulsuz destek, İslamcılığı petrol arzına ve İsrail'in güvenliğine karşı bir tehdit olarak algılamalarından kaynaklanan korkularına dayanmaktadır. Dolayısıyla beklendiği üzere Arap dünyasında demokratikleşme süreçleri genellikle İslamcılığın siyasi sisteme egemen olmasıyla sonuçlanır, zira laik, ilerici siyasi güçlerin Batılılaşmış küçük elit kesimler dışında sınırlı bir cazibesi vardır. Ne var ki İslamcıların ordunun rızasıyla ve devrimci hareketin laik kesimlerinin muhalefeti olmaksızın iktidara gelebilmesi için dini duruşlarını ılımlı kılmaları gerekmiştir. Onlar da öyle yapmıştır. Özgürlük ve Adalet Partisinin programında, liderlerinin halka yaptığı açıklamalarda demokrasi ilkeleri kabul edilir ve ülkenin büyük sosyal ve ekonomik sorunlarının halledilmesine odaklanılır. Seküler bir devlet mefhumuna karşı çıkılmaz. Aynı zamanda iktidara gelirlerse Şeriat'a göre ülkenin yönetilmesi partinin ortaya koyduğu bir hedeftir, ama bu yönelimin anlamının Batı'da yanlış anlaşıldığı vurgulanır. Onların bakış açısına göre ülkeyi Şeriat'a göre yönetmek, bir teokrasi dayatmak anlamına gelmez, İran modelini de açıkça reddederler (Adib ve Waziri 2011).[14] Sadece, tıpkı Avrupalı Hıristiyan Demokratların kamusal işlerin yürütülmesinde Hıristiyan ilkeleri izlemeye çalışması gibi, Kuran'ı politikalarının esin kaynağı olarak alacaklarını öne sürerler. Bunun kadınlar ve Kıptiler açısından ciddi açılımları vardır, çünkü Özgürlük ve Adalet Partisi kadınları da Kıptileri de ülkenin devlet başkanı olarak kabul etmeyecektir. Ne var ki bu meselenin görüşüldüğü kabineye, kadınları ya da Kıptileri kabul ederler, katı Müslüman ortodoksluktan çok uzak bir politikadır bu.[15] Ayrıca Müslüman Kardeşler dış politikada Mısır ile İsrail arasında mevcut anlaşmalara bağlı olduklarını belirtmiştir; maaşa bağladığı Mısır ordusu dolayımıyla ülkeyi gözetim altında tutan başlıca güç olan ABD'nin bakış açısına göre "olmazsa olmaz" bir koşuldur bu (Adib ve Waziri 2011).[16]

Özetleyecek olursak Müslüman Kardeşler'e göre, her ne kadar bağlamların farklı olduğunu teslim etseler de ve kendilerini Erdoğan'la özdeşleş-

tirmeseler de Türkiye örneğinin de gösterdiği üzere İslam ve demokrasi birbirlerine tam bir uygunluk içindedir. Müslüman Kardeşler sık sık fırsatçı olmakla suçlanmış olsa da gerçekte başka bir şansları olmamıştır. Ne ordu ne de ordunun Batılı sponsorları Mısır'da radikal İslamcı bir devleti kabul edecektir. Dolayısıyla Mısır'da demokratik bir rejimin pekişmesi, ılımlı İslamcı bir hükümetin dümene geçmesi anlamına gelecektir. Başka bir mesele de Şeriat'ın sivil iktidarın üstünde olduğu konusunda tavizsiz bir duruş benimsemiş olan Selefilerin gördüğü dipten gelen ciddi desteğin, hem orduya hem de devrimci hareketin laik kanadına karşı tam bir çatışmaya evrilebilecek olmasıdır. Ekonomik durum gerilemeye devam ederse Batılılaşmış bir rejimden kökten dinci çıkış yolu Mısır'da siyasi değişim sürecinde yeni bir sayfa açabilir.

Ne var ki Mısır devrimini anlamaya çalışırken 2011'deki devrimin dönüşüm sürecinde de kökeninde de İslamcılığın ya da İslami temaların baskın olmadığı açıkça ortaya konmalıdır. Hiç kuşku yok ki her eğilimden İslamcılar, özellikle de genç İslamcılar gösterilere, Tahrir Meydanı'nın ve başka kamusal meydanların işgaline, internette düşünüp taşınma sürecine açıkça katılmıştır. Ama doğrudan bir dini çatışma olmamıştır (Kıptileri hedef alan saldırı polisin bir provokasyonuydu), devrimin hedefleri ve pratiği saygıyla paylaşılmıştır. Devrimi başlatan 18 gün boyunca Müslüman Kardeşler Mübarek'in gitmesi çağrısında bulundu, ama harekete her zaman protestonun meşruiyet kaynağı olarak atıfta bulundu. Demokrasi ve parlamento seçimleri çağrısı Müslüman Kardeşler'i halk desteğine dayanarak iktidara erişebilecek bir konuma getirebileceğinden akıllıca bir taktikti elbette. Ne var ki Müslüman Kardeşler de Selefiler de hareketin kontrol edilmesinde ya da liderliğinde başarılı olamadı. Hareketin bir parçası oldular, ama hareketin kendisi değillerdi. Mısır devrimi, ülkede İslamcıların hâkim olduğu bir siyasi oluşuma giden demokratik bir yolun açılmasına zemin hazırlamış olsa da İslamcı bir devrim değildi, hâlâ da değildir. İslamcılık etrafında oluşan ağlar, siyasal özgürlük ve sosyal adalet hedefleri etrafında oluşan ağlarla ağlar kurmuş, bütün bu ağlar önce Mübarek'e, sonra Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi'ne karşı demokrasi mücadelesinde birleşmiş, Silahlı Kuvvetler'in hareketi kanla bastırmaya çalışması çok sesli bir biçimde dile getirilen bir devrimi söndürememiştir.

"Devrim Devam Edecek"

Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi, hareketin diktatörlüğü devirdiği, çok yüzlü bileşimiyle kurallar değişmeksizin yöneticilerin değişimini kabul etmeyeceği açıklık kazandığında, Mübarek rejiminden daha sert baskı önlemlerine başvurarak devrimden kendi çıkarları doğrultusunda yararlanma girişiminde bulundu. Ordu daha parlamento seçilmeden, 2012'de yeni parlamentonun üzerinde çalışacağı Anayasa için kılavuz niteliğinde (Başbakan Yardımcısı'nın adıyla Selmi belgesi olarak bilinen) bir belge bile dayatmaya kalktı. Bu belge devletin dizginlerini tamamen Silahlı Kuvvetler'in eline veriyor, Silahlı Kuvvetler'e sınırsız bir özerklik tanıyordu. Geleceğin demokratik kurumlarına karşı bu apaçık saldırı karşısında kopan kargaşa, generallerle bağlarını ilk kez açıkça koparan Müslüman Kardeşler de dahil olmak üzere hareketin bütün bileşenlerini muhalefette birleştirdi. 18 Kasım'da Tahrir Meydanı'nda Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi'ne karşı kitlesel bir protesto eylemi yapıldı. 19 Kasım'da Mübarek rejiminin eski polis kuvvetlerinin elit birimi olan merkezi güvenlik kuvvetleri küçük bir grubun işgali altında olan Tahrir Meydanı'na saldırdı. Medya ve internet imdada yetişti ve binlerce kişi kurtarılmış kamusal mekânı savunmaya koştu. Bunun ardından Kahire sokaklarında beş gün boyunca çatışmalar yaşandı, en az 42 kişi öldü ve 3000 kişi yaralandı. Başbakan istifa etti, ama yerine Mübarek'in eski bakanlarından biri atandı. Askeri konseyin yeni bir diktatörlük biçimini dirilttiği açıklık kazandı ve hareket, eskinin birleştirici sloganı "Kahrolsun Mübarek rejimi"nden, "Kahrolsun askeri yönetim"e geçti. Kadınlar "Bizi yıldıramazsınız" pankartı altında yürüyüş düzenledi. Korku ebediyen geride bırakılmıştı. İsyan ağları kadınları özellikle hedef alan yeni güçlerin, medyadaki, sokaklardaki, askeri mahkemelerdeki her tür eleştirisine karşı şiddetli baskıyla birlikte çoğalmıştı. 20 Ocak 2012'de Kadın Medya Merkezi'nden Joda Elsadda şunları yazıyordu:

> Bugünkü slogan "Devrim devam edecek"tir, çünkü işimiz henüz bitmemiştir. Mübarek'i indirmiş olabiliriz, ama Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi'nin liderliğindeki rejim yerli yerinde duruyor. Devrimin ilk günlerinde ordu halktan yanaymış gibi göründü, bugün insanlar Silahlı

> Kuvvetler Yüksek Konseyi'ne ve askeri yönetime karşı. Neden? Çünkü Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi eski rejimi yeniden kurmaya çalışıyor ve insanlar da ordunun Mısır'ı demokratik bir geleceğe götürme becerisine inançlarını yitirmiş durumdalar (2012: 1).

Ordu, Mübarek'in kendisinden çok daha sıkı bir hasım olsa da hareket bir yıl öncesine göre çok daha güçlüydü, çünkü dayanışma ve seferberlik ağları internette, meydanlarda, sokaklarda, filizlenen bir sivil toplumda, birçok partinin bulunduğu, çeşitlilik gösteren, canlı ve yeni bir siyasi alanda yerli yerinde ve faaldi. Bir yıl süren aldatmacalar ve baskılar gerçek bir demokrasiyi başlatma becerisine sahip bir devrim hayal etmeye başlamış bir hareketin kararlılığını zayıflatmamıştı.

Mısır Devrimini Anlamak

2011'deki Mısır devrimi ülkedeki iktidar ilişkilerini değiştirmiş, Mübarek diktatörlüğünü devirmiş ve baskının askeri rejim biçiminde dirilmesiyle kararlılıkla mücadele etmişti. Yıllar süren acımasız baskılara, birçok örnekte başgösteren direnişin tekrar tekrar ezilmesine rağmen bunun nasıl gerçekleşebildiğini anlamak için kitabın başında sunduğumuz iktidar ve karşı iktidar kuramına geri dönmemiz gerekiyor.

İktidar, zorlama ve yıldırmanın, ikna ve görüş birliği oluşturma çabasıyla birleştirilmesiyle icra edilir. Şiddet tekeli iktidarı elde tutmak için gerekli koşuldur, ama uzun vadede yeterli koşul değildir. İnsanların zihinlerinde meşruiyetin ya da kabulün ve teslimiyetin kurulmasını gerektirir. Modern Mısır'da devletin (ülkedeki belirleyici failin) iktidarı başta seçici meşruiyet ve hedef gözeten baskılara dayanıyordu. Arap milliyetçiliğinin habercisi olarak Nasırcılığın doğması popülist bir rejime ve Siyonizmle kararlı bir savaşa hazır bir orduya bir meşruiyet paltosu giydirmişti. Fakat milliyetçilik başlıca alternatif meşruiyet kaynağını baskı altında tutmaya da kararlıydı: Siyasi olarak Müslüman Kardeşler'in ve bazıları Seyyid Kutub gibi infaz edilmiş olan birkaç etkili İslamcı entelektüelin temsil ettiği İslami etkiydi bu. Onlar düşmandı, sonuna kadar soruşturuldular, resmi dini liderlerse rejimle işbirliğine çekildi. Siyasi oluşumun tek bir

parçası üzerinde yoğunlaştığı ölçüde baskı işe yarıyordu. Fakat ordunun başarısızlığı ve Nasır'ın düşmesi üzerine, daha da önemlisi devletçi bir ekonominin yeni ekonomik küreselleşme ortamına ayak uydurma becerisi gösterememesi sonucu meşruiyet aşındı. Ayrıca yaratılan her gelişme, rejimin himayesi altındaki kapitalistler, ordunun üst kademeleri ve üst düzey bürokratlar tarafından sahiplenildi. Yoksulluğun yaygınlaşması ve giderek daha eğitimli hale gelen orta sınıfın yaşam standartlarının düşmesi birçok gencin hem ılımlı hem radikal biçimiyle İslamcılığa sarılmasına yol açtı. Rejimin yeni Batılı müttefiklerini tatmin etmeye yönelik bir imaj yapma oyunu olarak seçimler düzenlendi, ama (İslami ya da laik) bağımsız adayların başarı kazandığı her seferinde bu adaylar bertaraf edildi ya da sesleri ve oyları kısıldı. Yirmi birinci yüzyılın ilk on yılında şiddet tekeli, şiddetin tam bir ceza muafiyetiyle fiilen kullanılması, rejimi ayakta tutan başlıca sütun haline geldi.

Ama açıklanması gereken çok daha fazla karmaşıklık vardır. İktidar çok boyutludur. Bu boyutların her biri (ekonomik, siyasi, askeri, ideolojik ve kültürel) belli iktidar ağlarıyla harekete geçirilir. Ne var ki iktidarın sürdürülebilir olması için, bağlantıyı tesis eden makasların yardımıyla birkaç kilit ağın birbirleriyle ağlar oluşturması temel önem taşır. Mısır örneğinde ordu her zaman kilit iktidar ağı olmuştur, ama belirleyici iktidarı devletin elinde tutarken her zaman özerkliğini korumuştr. Mübarek saygın Hava Kuvvetleri'nin komutanıydı, bu yüzden de devlet ile silahlı kuvvetler arasında makas değişimini sağlayan güç olmuş, bürokrasinin ve resmi parti Ulusal Demokrat Parti'nin dizginlerini ele almıştı. Devlet (polis de dahil olmak üzere) kendi bürokrasi ağlarını yaratmış, bu ağlar dolayımıyla toplum üzerinde iktidar icra edilmişti. Ekonomik iktidar geleneksel olarak devlete ve orduya bağımlı olan iş dünyası elitlerinin elindeydi, gerçi son on yıl içinde yabancı şirketler de dahil olmak üzere küreselleşmiş girişimler, rejimle kendi bağlantılarını kurmuşlar, uluslararası erişimleri dolayısıyla özerklik kazanmışlardı. Dini iktidar devlete tabiyet düzeyine bağlı olarak devletle bütünleşmiş ya da onun tarafından bastırılmıştı. Medya sansürleniyor ve denetleniyordu, çok sayıda özel uydu televizyon kanalı rejimin krizinde belirleyici önem taşıyacak bir açılım sağlıyordu. Devletin bağlanması gereken temel önemdeki diğer ağ jeopolitik ağdı.

Nasır'ın düşmesinden, Sedat'ın bir suikastle öldürülmesinin ardından Sovyetler Birliği'nin etkisi neredeyse tamamen kayboldu. Mübarek makas değiştirme becerilerine ABD ile ayrıcalıklı bir bağlantıyı da ekledi. Bu, hem sahte demokratik itibarı hem de ekonomik zorluklara ve ülke içindeki meydan okumalara karşı koyma becerisi açısından diktatörlük için temel bir istikrar kaynağıydı.

Sosyal protestocular ve rejimin siyasi muhalifleri 2005, 2008 ve 2010'da bu karmaşık iktidar ağlarıyla karşı karşıya gelmek zorunda kaldılar, sonuçta kaba kuvvetle sindirildiler. Mısırlıların ezici çoğunluğunun zihninden, meşruiyete ya da fikir birliğine dair son kırıntılar da silinip gitmişti. Ama korku zihinlerine işlemişti, diktatöre karşı çıkmak için kurumsal açılımları kullanma cesaretini gösteren pek az muhalifin zihnine de. Hiçbir örgütlü muhalefet iç içe geçmiş bir ekonomik, jeopolitik, siyasi ve kişisel çıkarlar labirentinde ülke içi ve uluslararası iktidar kaynaklarıyla ağlar kurmuş sağlam bir baskı makinesiyle boy ölçüşebilecek durumda değildi.

Sonra devrim oldu, geliyorum demeksizin, bir strateji ortaya koymaksızın, zira ilk gösteri çağrıları önceki yıllarda yapılanlardan farklı değildi, sadece önceki yıllardaki çağrılar çeteler ve polis tarafından kolayca çözülmüştü. Neden? Çünkü çok sayıda olmakla korku aşılmıştı. Nasıl? Ve neden o zaman? İnsanlar bir araya gelerek korkuyu aşmışlardı. İnternetteki sosyal ağlar ve meydanlarda oluşan kentsel ağlar içinde yer alıyorlardı. Ama kalabalıklar halinde bir araya gelmek için güçlü bir motivasyona, harekete geçirici bir güce ihtiyaçları vardı. İsyan korkusuzca risk almayı tetikler; polisin kötü muamelesine, ülkede yükselmekte olan açlığa ve insanları kendilerini yakmaya götüren çaresizliğe karşı muazzam bir isyan vardı. Gelgelelim isyan aslında uzunca bir süredir vardı. Kilit farklılık, güçlü ve olumlu başka bir duygunun da var olmasıydı: Umut. Tunus değişim umudunun örneği olmuştu. Herkes bir araya gelirse ve risklere rağmen taviz vermeksizin mücadele ederse gayet iyi kök salmış bir rejimi devirmenin mümkün olduğunu göstermişti. İnternet isyan ve umut ağlarının bağlandığı güvenli bir mekân sunuyordu. Siberuzamda kurulan ağlar kent uzamına doğru genişliyorlar, meydanlarda oluşan devrimci cemaat bu kez polisin baskısına başarıyla direniyor, mültimedya ağları sayesinde Mısır halkı ve dünyayla bağlanıyordu. Tahrir Meydanı çok sayıda iktidar

karşıtı ağı çeşitliliklerine rağmen birbirlerine bağlayan makas değiştirici etken olmuştu. Tabandan gelen direnişin ve uluslararası kamuoyunun baskısı altında, iktidar ağlarını bağlayan makaslar merkezi bağlantı noktası olan diktatör ve devletin tepesindeki kliğinden başlayarak peş peşe kapatıldı. Öncelikle ordu, diktatörün ve polisin askeri ağla bağlantısını keserek ülkenin denetimini ele alma ve meşruiyetinden arta kalanları koruma çabası içinde özerkliğini yeniden kazandı. İş çevreleri bölündü, ülke içindeki gruplar Cemal'in tayfasının başını çektiği küreselleşmiş girişimlerden gelen, giderek büyüyen tehdide karşı kendi başına önemli bir girişim grubu olan ordudan yana saf tuttular. Devlet medyası son dakikaya kadar sansürcülerin elinde kalırken, medyanın çeşitli kesimleri, özellikle de özel televizyon kanalları, küresel uydu kanalları ve internet şirketleri, devlet iktidarının ilavesi olan medya ağlarıyla bağlantılarını kestiler. Devletin (özellikle de resmi partinin) siyasi ağları belirleyici bir kuvvetin desteği olmaksızın insanları etkileme yetilerini yitirmişlerdi, bu yüzden de devletin içinde, ama kilit ekonomik, askeri ya da kültürel iktidar kaynaklarından yalıtılmış bir halde kalmışlardı.

Daha da önemlisi, ABD'nin baskın olduğu jeopolitik ağ, ordu ağıyla ayrıcalıklı bağlantısını güçlendirmek için Mübarek'in ağıyla bağlantısını kesmişti. Obama'nın Arap dünyasını demokrasiyi kucaklamaya ve demokrasi için seferber olmaya çağırdığı Kahire konuşması, Hillary Clinton'ın Ocak 2010'da yaptığı, internetin dünyadaki demokratikleştirici rolünü savunduğu konuşma, iktidarı sarsılmış bir diktatöre desteğin sürmesiyle açıkça tezat oluşturamazdı. Dolayısıyla son önemli makasın, jeopolitik ağ makasının kapanması Mübarek'in devletini, kendi güvenlik güçleri ve deve sırtındaki begatiye çeteleri dışında önemli bir iktidar kaynağıyla bağlantısız hale getirdi.

Protestocular karşı iktidar ağlarını birleştirerek başlıca iktidar ağları arasındaki bağların kesilmesine neden olacak, egemenlik sistemini zayıflatacak ve şiddeti ülkeyi denetim altında tutmanın giderek zorlukla kullanılan bir aracı haline getirecek kadar güçlendiler. Ordu ağının ve onunla bağlantılı jeopolitik ağın açıkça demokratik seçimlere yönelerek, İslami siyasi kuvvetleri yasallaştırarak, yeni bir anayasa vaat ederek ve diktatörle yakın çevrsindeki birkaç bireyi yargılayarak yeniden meşruiyet kazanmaya

çalışmasının nedeni buydu. Ne var ki ordu parlamenter siyasetin yeni ağı da dahil olmak üzere kendi komuta ve kontrol kapasitesi etrafında toplanmış bütün iktidar ağlarının makaslarını kapatmaya girişti, böylece demokrasi vaadini pratikte geçersiz kılmaya başladı. Karşı iktidar ağları faaliyetlerini tam anlamıyla koruduklarından, bağlantılarını da uluslararası ve ulusal bakımdan genişlettiklerinden ordu siyasi bir hayat tarzı olarak yeniden acımasız bir baskıya başvurmaya başladı. Aslına bakılırsa 2011, Mübarek yönetimi altındaki önceki yıllardan çok daha kanlı ve baskıcı bir yıl oldu. Bu çerçevede ordu meşruiyetinden geri kalan son parçaları da kaybetti ve Mısır devrimi sürecinde oluşan iktidar ve karşı iktidar ağları arasında uzun süren bir savaşa zemin hazırladı.

Referanslar ve Kaynaklar

Mısır Devrimi'nin Arka Planı ve Devrim Sırasında Meydana Gelen Olaylar Hakkında

6 Nisan Gençlik Hareketi (resmi site). (2011) <http://6april.org/>.

Al-Khalsan, M. (2011) The Army and the economy in Egypt. *Jadaliyya*. Erişim adresi: <http://www.jadaliyya.com/pages/index/3732/the-army-and-the-economy-in-egypt>.

Cook, S. O. (2011) *The Struggle for Egypt: From Nasser to Tahrir Square*. Oxford University Press, Oxford.

El Cezire, Arapça. (2011a). Mısır'da protestolar devam ediyor, ölü sayısı yükseliyor. <http://www.aljazeera.net/news/pages/585df5cd-4ee1-46d3-ae2e-bb82d1522ice>.

El Cezire, Arapça. (2011b). Ölü ve yaralılar: Mısır'da gösteriler. <http://aljazeera.net/news/pages/9b5f8d6d-afed-4584-a502-cabf184ec070>.

El Cezire, Arapça. (2011c). Toparlama: Mısır'daki gelişmeler. <http://aljazeera.net/news/pages/fc20dc11-146b-4081-b745-a1222bba2953>.

El Cezire, Arapça. (2011d). Tahrir Meydanı'nda iki milyon seferber oldu. <http://www.aljazeera.net/news/pages/b35ad6ba-80e2-4105-a310-35b980547b04>.

El Cezire, İngilizce. (2011). Timeline: Egypt's Revolution. <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2011/01/201112515334871490.html>.

El-Gobashy, M. (2011) The praxis of the Egyptian Revolution, *Middle East Report*, Bahar (cilt 41) (MER258).

Elmeshad, M. ve Sarant, L. (2011) Mübarek yanlısı kuvvetlerin Tahrir'e akışıyla şiddet patlak verdi. *Al Masry Al Youm*. <http://www.almasryalyoum.com/node/308110> (Arapça).

Ghonim, W. (2012). *Revolution 2.0: The Power of the People is Greater than the People in Power, A Memoir*. Houghton- Miffl in-Harcourt, Boston, Massachusetts.

Hüsnü Mübarek görevden çekileceğini ve yetkilerini Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi'ne devredeceğini açıkladı. (2011) *Al Arabiya*. <http://www.alarabiya.net/articles/2011/02/11/137168.html>.

Kouddous, S. A. (2012) Tahrir one year later: The fight for Egypt's future. *The Nation*, [online]. Erişim adresi: <http://www.thenation.com/article/165735/tahrir-one-year-laterfight-egypts-future>.

PBS Frontline. (2011a) Inside April 6th Movement. *Revolution in Cairo*. <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/ revolution-in-cairo/inside-april6-movement>.

PBS Frontline. (2011b) Day to Day Timeline. <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/revolution-in-cairo/day-to-day>.

Shatz. A. (2012) Whose Egypt? *London Review of Books*, Ocak [online]. Erişim adresi: <http://www.lrb.co.uk/v34/no1/adam-shatz/whose-egypt>.

Devrim Sürecinde İnternet Ağları, Sosyal Ağlar ve Kamusal Mekânın Etkileşimi Hakkında

Allagui, I. ve Kuebler, J. (2011) The Arab Spring and the role of ICTs. *International Journal of Communication* [online] 5. cilt, 1435–42. Erişim adresi: <http://ijoc.org/ojs/index.php/ijoc/article/view/1392/616>.

Aouragh, M. ve Alexander, A. (2011) The Egyptian experience: Sense and nonsense of the Internet Revolution. *International Journal of Communication*, [online] 5. cilt, 1344–58. Erişim adresi: <http://ijoc.org/ojs/index.php/ijoc/article/view/1191/610>.

Eltantawy, N. ve Wiest, J. B. (2011) Social media in the Egyptian Revolution: Reconsidering resource mobilization theory. *International Journal of Communication*, [online] 5. cilt, 1207–24. Erişim adresi: <http://ijoc.org/ojs/index.php/ijoc/article/view/1242/597>.

Harlow, S. ve Johnson, T. (2011) Overthrowing the protest paradigm? How the New York Times, Global Voices and Twitter covered the Egyptian Revolution. *International Journal of Communication*, [online] 5. cilt, 1359–74. Erişim adresi: <http://ijoc.org/ojs/index.php/ijoc/article/view/1239/611>.

Iskander, E. (2011) Connecting the national and the virtual: Can Facebook activism remain relevant after Egypt's January 25 uprising? *International Journal of Communication*, [online] 5. cilt, 1225–37. Erişim adresi: <http://ijoc.org/ojs/index.php/ijoc/article/view/1165/598>.

Lotan, G., Graeff, E., Ananny, M., Gaffney, D., Pearce, I. ve boyd, d. (2011) The revolutions were tweeted: Information flows during the 2011 Tunisian and Egyptian revolutions. *International Journal of Communication*, [online] 5. cilt, 1375–405. Erişim adresi: <http://ijoc.org/ojs/index.php/ijoc/article/view/1246>.

Rinke, E. M. ve Röder, M. (2011) Media ecologies, communication culture, and temporal-spatial unfolding: Three components in a communication model of the Egyptian regime change. *International Journal of Communication*, [online] 5. cilt, 1273–85. Erişim adresi: <http://ijoc.org/ojs/index.php/ijoc/article/view/1173/603>.

Russell, A. (2011) Extra-national information flows, social media, and the 2011 Egyptian uprising. *International Journal of Communication*, [online] 5. cilt, 1375–405. Erişim adresi: <http://ijoc.org/ojs/index.php/ijoc/article/view/93/630>.

Wall, M. ve El Zahed, S. (2011) 'I'll Be Waiting for You Guys': A YouTube Call to Action in the Egyptian Revolution. *International Journal of Communication*, [online] 5. cilt, 1333–43. Erişim adresi: <http://ijoc.org/ojs/index.php/ijoc/article/view/1241/609>.

Mısır Devrimi'nde Medya Hakkında

Iskandar, A. (2012) A year in the life of Egypt's media: A 2011 Timeline. *Jadaliyya*. <http://www.jadaliyya.com/pages/index/3642/a-year-in-the-life-of-egypts-media_a-2011-timeline>.

Mısır Devrimi'nde Kadınlar Hakkında

Abdel-Fattah, B. (2012) Mısırlı kadınlar devrimin ve seçimlerin kurbanı oldu. *El Cezire, Arapça*, 2012 <http://www.aljazeera.net/NR/EXERES/4A52E5A7-B70A-4CD6-B64A-83B12CADC5CA.htm>.

Carr, S. (2011) Kadınlar Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi'nin zalimliğine karşı yürüyor, yeni bir hareketin doğmasını umuyor. *Al-Masry Al-Youm*, 2011 <http://www.almasryalyoum.com/en/node/559926>.

Elsadda, H. (2012) Exclusive Egypt – the revolution will continue. *The Women's Media Center*. Erişim adresi: <http://www.womensmediacenter.com/feature/entry/egypt-therevolution-will-continue>

Elwakil, M. (2011) Women's demo outlines controversial demands. *Egypt Independent*, 8 Mart 2011. <http://www.egyptindependent.com/node/344981>.

Komsan, N. A. (der.) (2011) The Egyptian women between the wings of the revolution and stripping the reality. Press Release: The Status of Egyptian Women in 2011. *The Egyptian Center for Women's Rights*. Erişim adresi: <http://www.ecwronline.org/english/press%20releless/2011/Press%20Release-%20English-%20Women's%20Status%20Report%202011.pdf>.

Mısır Kadın Hakları Merkezi, Arapça. <http://www.ecwronline.org/>.

Mısır Kadın Hakları Merkezi, İngilizce. <http://www.ecwronline.org/english/index.html>.

Mısır'da Siyasal İslamcılık Hakkında

Adib, M. ve Waziri, H. (2011a) Müslüman Kardeşler Mübarek'in görevden ayrılması ve barışçı bir iktidar devri olması yönündeki taleplerini yeniledi. *Al-Masry Al-Youm*. <http://www.almasry-alyoum.com/article2.aspx?ArticleID=287453>.

Adib, M. ve Waziri, H. (2011b) Müslüman Kardeşler ilk kez televizyonda: "Biz fırsatçı değiliz, İran modelini de reddediyoruz." *Al-Masry Al-Youm*, 2011b <http://www.almasry-alyoum.com/article2.aspx?ArticleID=288427>.

Adib, M. ve Waziri, H. (2012) Müslüman Kardeşler: "Mısır ile İsrail arasında imzalanmış bütün anlaşmalara saygı duyuyoruz." *Al-Masry Al-Youm*. <http://www.almasry-alyoum.com/article2.aspx?ArticleID=288347>.

Ashour, A. (2011) Islamist parties in Turkey. *AL-AHRAM*. <http://weekly.ahram.org.eg/2011/1072/op42.htm>.

Bokhari, K. ve Senzai, F. (2011) The many shades of Islamist. *The Huffington Post*. <http://www.huffingtonpost.com/kamran-bokhari/the-many-shades-of-islamib_1102063.html>.

Egypt Independent. (2011) Muslim Brotherhood to establish "Freedom and Justice Party." <http://www.egyptindependent.com/node/325599>.

El Nur Partisi, Arapça site. (2012a) <http://www.alnourparty.org>.

El Nur Partisi, Arapça site. (2012b) Biz kimiz. <http://www.alnourparty.org/about>.

El Nur Partisi, Arapça site. (2012c) Sık Sorulan Sorular. <http://www.alnourparty.org/page/answer>.
El-Shobaki, Amr. (2011) Where does the Brotherhood's strength lie? *Egypt Independent*. <http://www.egyptindependent.com/node/470381>.
Iskander, A. (2010) "We are All Khaled Said" group members: Reclaiming silence in Egypt. *Egypt Independent*. <http://www.egyptindependent.com/node/58021>.
Müslüman Kardeşler, Arapça site. <http://www.ikhwanonline.com>.
Muslüman Kardeşler, İngilizce site. <http://www.ikhwanweb.com>.
Özgürlük ve Adalet Partisi ("hurryh"), Arapça site. <http://www.hurryh.com>.
Özgürlük ve Adalet Partisi, İngilizce site. <http://www.fjponline.com>.
Parti Platformları 2011. <http://www.fjponline.com/articles.php?pid=80>.

Arap Milliyetçiliği ve Siyasal İslam Arasındaki İlişki Hakkında

Burada sunulan yorumun arka planını oluşturan analizime bkz.
Castells, M. (2010) *The Power of Identity*. Blackwell, Oxford, s. 13–23. [*Kimliğin Gücü: Enformasyon Çağı*, 2. Cilt, çev. Ebru Kılıç, 2. Basım, 2008. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.]

Ayrıca bkz.:
Carre, O. (2004) *Le nationalisme arabe*. Payot, Paris.
Keppel, G. (2008) *Beyond Terror and Martyrdom: the Future of the Middle East*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
Roy, O. (2007) *Secularism Confronts Islam*. Columbia University Press, New York.

Haysiyet, Şiddet, Jeopolitik: Arap İsyanları[1]

Arap dünyası bugün, zorbalar ve gayri adil yöneticilerin can havliyle karşı çıktıkları yeni bir dünyanın doğuşuna tanıklık ediyor. Ama sonunda bu yeni dünya kaçınılmaz olarak doğacak... Ezilmiş halkımız halkın egemenliğinin ve yenilmez iradesinin baskın çıkacağı yeni bir şafağın doğuşunu ilan ederek başkaldırmıştır. İnsanlar zincirlerini kırmaya, dünyanın medeni özgür halklarının izinden gitmeye karar vermiştir.

TAWAKKOL KARMAN

Yemen'de ve genel olarak Arap kadınları arasında barış ve adalet için yaptığı çalışmalardan ötürü 2011 Nobel Barış Ödülü'nü alırken yaptığı açıklama.[2]

Tunus ve Mısır devrimleri sonrasında 2011'de Arap dünyasında İsyan Günleri (Youm al-Ghadab) geldi: 7 Ocak'ta Cezayir'de, 12 Ocak'ta Lübnan'da, 14 Ocak'ta Ürdün'de, 17 Ocak'ta Moritanya, Sudan ve Umman'da, 27 Ocak'ta Yemen'de, 14 Şubat'ta Bahreyn'de, 17 Şubat'ta Libya'da, 18 Şubat'ta Kuveyt'te, 20 Şubat'ta Fas'ta, 26 Şubat'ta Batı Sahara'da, 11 Mart'ta Suudi Arabistan'da, 18 Mart'ta Suriye'de isyanlar patlak verdi. Birkaç örnekte (aslında pek az şeyin olduğu Suudi Arabistan, Lübnan, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde) protestolar çok çeşitli sebeplerden sönüp gitti.[3] Başka yerlerde (Fas, Ürdün, Cezayir, Umman) isyanlar rejimlerin gösterdiği bir baskı ve taviz karışımıyla yatıştırıldı, gerçi bu hareketlerin külleri hâlâ sıcaktır ve her an yeniden alev alabilir. Bahreyn'de Suudi Arabistan'ın desteklediği vahşi baskılar, büyük ölçüde

Şii nüfustan oluşan barışçı bir kitle hareketini "Kanlı Perşembe" adını alan 17 Şubat'ta kanlı bir biçimde bastırdı. Yemen, Libya ve Suriye'de başta barışçı olan hareketler rejimlerin son noktaya varan şiddetiyle karşılaşarak bu ülkeleri jeopolitik güçlerin kendi nüfuzlarını tesis etmek için mücadele ettiği savaş alanlarına çeviren iç savaşlara dönüştü. Hatta doğrudan yabancı askeri müdahaleler Libya'da belirleyici oldu ve yabancı jeopolitik etkiler Suriye'de isyan sürecinin evrilmesinde de temel bir etken haline geldi. Bu hareketler her ülkeye özgü nedenlerden doğmuşlar, içinde bulundukları bağlamın koşullarına ve her isyanın özelliklerine göre evrilmişlerdi. Ne var ki hepsi de Tunus ve Mısır devrimlerinin, internette ve Arap uydu televizyon ağlarında yayınlanan görüntüler ve mesajlarla aktarılan başarısının esinlediği umutla harekete geçmiş kendiliğinden isyanlardı. Hiç kuşku yok ki Tunus'ta doğan, Mübarek'in devrilmesine yol açan, demokratik bir Tunus ve proto-demokratik bir Mısır yaratan öfke ve umut kıvılcımı aynı örneği izleyerek, internetten yapılan çağrılar, siberuzamda oluşturulan ağlar ve hükümetin istifa etmesi, bir demokratikleşme sürecinin açılması için baskı yaratmak üzere Bahreyn'de İnci Meydanı'ndan, Saana'da "Değişim Meydanı"na, Kazablanka ve Amman'daki meydanlara kent uzamının işgal edilmesi çağrılarıyla birlikte başka ülkelere de çabucak yayıldı. Arap dünyasındaki çeşitli devletler iktidarı kaybetme korkusuyla, bu gelişmelere özgürlüklerin biraz tanınmasından tutun kanlı baskılara varıncaya kadar farklı biçimlerde cevap verdiler. Protestolar ile rejimler arasındaki etkileşim ülke içi ve jeopolitik koşullara dayanıyordu.

Hiç kuşku yok ki devletin keyfi şiddetinin tehdidi altında haklarını iddia etme şansı olmaksızın yıllar boyunca siyasi baskılara tabi tutulan, sıkıntılı ekonomik koşullara reva görülen bir nüfusta derinlere yerleşmiş bir kin vardı.[4] Ayrıca bu ülke nüfuslarının çoğunluğu, birçoğu nispeten eğitimli, çoğu işsiz ya da vasıflarının altındaki işlerde çalışan 30 yaşın altındaki insanlardan oluşuyordu. Bu gençler dijital iletişim ağlarının kullanımına aşinaydı, cep telefonlarının yaygınlığı Arap ülkelerinin yarısında yüzde 100'e ulaşmıştı, diğerlerinin çoğunda yüzde 50'nin üzerindeydi, kent merkezlerinde yaşayan birçok kişinin sosyal medyaya bir biçimde erişimi vardı (Howard 2011). Dahası hayatlarında her gün aşağılanmalara maruz kalıyorlardı, içinde bulundukları toplumun sunduğu fırsatlardan

yararlanamıyorlar, siyasi oluşuma katılamıyorlardı. Başka her şeyden çok daha güçlü bir saik olan haysiyetleri için ayağa kalkmaya hazırlardı. Bazıları geçen on yıl içinde bunu yapmış, ancak şiddet, hapis, sıklıkla da ölümle karşılaşmıştı. Sonra isyan kıvılcımı ve umut ışığı aynı anda üstlerine düştü. Kendi ülkelerinde, özellikle de Arap kültürel imgeleminde *um al-dunya*, yani "dünyanın anası" olarak bilinen Mısır'da ayağa kalkan kendileri gibi Arap gençleri onlara umut verdi. Bu kıvılcım her ülkeye özgü olaylardan saçılmıştı: Bir protesto biçimi olarak kendi kendini yakmalar ve sembolik şehitlikler, polisin barışçı göstericilere yaptığı işkencelerin, attığı dayakların görüntüleri, insan hakları savunucuları ve sevilen blog yazarlarının suikastlere kurban gitmeleri. Bu insanlar İslamcı ya da solcu devrimciler değillerdi, gerçi toplumu değiştirmeye yönelik bir projesi olan herkes nihayetinde harekete katılmıştı. Başta, yoksul düşmüş bir orta sınıf da olsa orta sınıftan gelen kişilerin oluşturduğu bir hareket söz konusuydu,[5] eylemcilerin birçoğu kadındı. Sonra onlara enflasyonun vurduğu, ekonomik liberalleşme politikaları ve ülkelerinin dünya piyasasında gıda fiyatlarının artmasına tabi olması sonucu gündelik gıdalarını temin edemeyecek duruma düşen yoksullar katıldı.[6] Haysiyet ve ekmek çoğu hareketi başlatan güç olmuştur; Cezayir örneğinde konut talepleri de etkiliydi. Ama ekmek istemek aslında ekonomi politikalarının tersine çevrilmesi ve bir yönetim biçimi olarak yolsuzlukların son bulması anlamına geliyordu. Haysiyetin dile getirilmesi bir demokrasi çığlığı haline gelmişti. Böylece bütün hareketler demokratik reform talebinde bulunan siyasi hareketler haline geldiler.

Her hareketin evrimi büyük ölçüde devletin tepkisine bağlı gelişti. Hükümetler taleplerin karşılanmasına yaklaşan adımlar attıklarında, siyasi özgürleşme işaretleri verdiklerinde hareketler elitlerin egemenliğinin özünü koruyan sınırlar çerçevesinde devletin demokratikleşmesi sürecine kanalize oldu. Böylece Ürdün'da Kral II. Abdullah başbakanı azletti, ekonomi politikalarına karşı protestoların hedefi olan kabinesini görevden aldı, yurttaşlarla, özellikle de Bedevi kabilelerinin temsilcileriyle danışma mekanizmaları kurdu. Fas'ta Kral VI. Muhammet Anayasa'da birkaç demokratikleştirici değişiklik önerdi, bunlar arasında meclis mensuplarını atama yetkisinin başbakana devredilmesi de bulunuyordu. Bu

değişiklikler Temmuz 2011'deki bir referandumda yüzde 98,5 lehte oyla onaylandı. Kral VI. Muhammet onlarca siyasi mahkûmu da serbest bıraktı ve 25 Kasım 2011'de yeni seçimlere gitti, bu seçimlerde son yıllarda Arap dünyasında yapılan diğer bütün serbest seçimlerde olduğu gibi (çoğunluğu ılımlı olan) İslamcı adaylar zafer kazandı.

Ne var ki rejimler siyasi reform taleplerine direnip sert baskı önlemlerine başvurduklarında hareketler reformdan devrime doğru kaydı ve diktatörlükleri devirmeye yönelik bir süreci başlattı. Bu gibi süreçlerde iç hizipleşme ve jeopolitik etkilerin etkileşimi kanlı iç savaşlara yol açtı, bu iç savaşların farklı sonuçları gelecek yıllarda Arap dünyasında siyaseti yeniden belirleyecektir.

Şiddet ve Devlet

Devletler iktidarlarına karşı konulduğunda, ister demokratik devlet ister diktatörlük ister ikisinin bir karışımı olsunlar kurumsal kurallarına göre karşılık verirler. Meydan okuyanların taleplerini ya da projelerini, temsil ettikleri iktidar ilişkilerinin temellerini tehlikeye atmaksızın bütünleştirmeyi başaramadıklarında nihai özlerine başvurdular: Eylem alanlarındaki şiddet tekeline. Aşırı şiddet kullanma istediği meşruiyetlerinin ölçüsüne, karşı karşıya kalmak zorunda kaldıkları meydan okumanın yoğunluğuna ve şiddet kullanma konusundaki operasyonel ve sosyal kapasitelerine dayanır. Hareketler, maruz kaldıkları şiddete rağmen devlet üzerinde yarattıkları kesintisiz baskıyı korumakta yeterince kararlı olduklarında, ve devlet aşırı şiddete başvurduğunda (silahsız göstericilere karşı tanklarla harekete geçtiğinde), çatışmanın sonucu ülkedeki siyasal çıkarlarla o ülkeyle ilgili jeopolitik çıkarlar arasındaki etkileşime dayanır.

Yemen'de parçalanmış bir devlet, birleşik denemeyecek bir ülkede, büyük bir çeşitlilik gösteren kitlesel bir hareketin saldırısı altında bölündü, ordunun bir kısmı göstericilerin diktatör Ali Abdullah Salih'in istifa etmesi yönündeki talebine katıldı. Yemen'in aşiretlere dayanan bir yapıya sahip olması, ülkenin kuzey ve güneyindeki ayrılıkçı hareketler, Suudi Arabistan'ın desteklediği Salih'le yeni bir anayasa ve gerçek bir demokrasi çağrısında bulunan demokratik hareket arasında bir çıkmaza

yol açtı. Yemen'de El Kaide'nin başka herhangi bir ülkede olduğundan daha yoğun bir varlık gösterdiği yönündeki şüpheler, ABD'yi son derece tedbirli olmaya itti; öyle ki harekete retorik düzeyinde biraz destek verilmekle birlikte Amerikan diplomasisi kontrollü bir siyasi geçiş sağlamanın sorumluluğunu Suudilere havale etti. Şubat 2012'de sağlanan bir anlaşmayla Salih iktidarda geçirdiği otuz yılın ardından koltuğundan indi, başkan yardımcısı Abd Rabbuh Mansur al-Hadi seçimlere girdi ve oyların yüzde 99,8'ini kazandı... Hikâye devam edecek.

Libya'da ulus-devlet, karizmatik kurucusunun mesihvari pan-Afrika projesini diriltirken, gerçeklikte Batı'daki aşiretlerin Doğu'daki aşiretler üzerindeki egemenliğini ifade ediyordu. Bingazili elitlerin ya da boyun eğdirilmiş aşiretlerin, büyük ölçüde ülkenin doğusundaki çölde bulunan petrol ve gaz ganimetinde hak iddia girişiminin acımasızca bastırılması, iktidarın Kaddafi ailesinin, onları destekleyen aşiretlerin ve ülkenin batı bölgelerindeki küçük bir elit çevrenin elinde toplanmasına yol açmıştı. İktidar iyi donanımlı, iyi eğitimli, gerektiğinde başka ülkelerin paralı askerleri tarafından desteklenen muhafızlar tarafından icra ediliyordu. Dolayısıyla ulusun kurumlarını diktatör ve çevresinin tasarımlarından bağımsız olarak temsil eden gerçek bir ulusal ordu yoktu. Libya devleti büyük ölçüde babadan oğula miras kalan bir devletti. Bu da bir yanda nüfusun geniş kesimlerinin, özellikle de doğuda, enerji gelirlerinin sağladığı zenginlikten dışlanması anlamına geliyordu. Öte yandan liderin himaye sisteminin etrafında örgütlenmiş kayırmacı ağlar çok genişti, bunlar cömert bir muamele görüyordu. Rejimin, liderin kendi çıkarına kullandığı, aşiret ayrılıkları, korkular ve husumetlerle desteklenen belli bir toplumsal tabanı vardı. Libya gençliğinin çoğunluğu rejime karşı siyasi olarak etkisizdi, ama Trablus'ta gençler Mısır'dakilerden daha fazla ekonomik fırsata sahipti. Bu koşullar altında sosyal medya ve cep telefonu ağlarındaki çağrıların ardından 17 Şubat'ta Bingazi'de başlayan gösteriler, Trablus'ta sınırlı düzeyde yankı uyandırdı; bu gösteriler hem demokratik özlemleri hem de otoriter, babadan oğla geçen bir devlete karşı bölgesel ve aşiretsel bir isyanı ifade ediyordu. Böyle oldukları için de silahlı kuvvetlerin doğu bölgeleriyle bağlantılı bir kesimi tarafından destekleniyorlardı; Kaddafi hareketi kuvvete dayanarak ezmeye kalktı-

ğında bu silahlı birimler tarafından korundular. Böylece isyan çabucak yükselip bir iç savaş halini aldı: Hareketin başlangıcından sadece üç gün sonra, 20 Şubat'ta isyancılar Bingazi'yi ve doğudaki başka şehirleri işgal etmişlerdi, 23 Şubat'ta Trablus yolu üzerindeki Mistrata'yı ele geçirdiler. Hareket Bingazi'de yerel bürokratların çoğunun işbirliğiyle sivil bir yönetim kurdu, hiçbir savaş deneyimleri olmaksızın alelacele silahlanan ayaktakımı milisler pikap kamyonetlere doluşup Trablus'a doğru harekete geçti, ama Kaddafi'nin oğullarından birinin komutasındaki, üstün bir ateş gücüne sahip, iyi hazırlanmış bir orduyla eşitsiz koşullar altında karşı karşıya kaldıklarından feci bir akıbete uğradılar. Kaddafi Bingazi'yi işgal etmeye, ev ev dolaşarak isyancıları bulup öldürmeye niyetli olduğunu açıklamış olsa da bu planını uygulamaya koymadan saatler önce Fransa'ya ait 20 bombardıman uçağı saldırıyı durdurdu, NATO müdahalesini BM bayrağına bürüyerek Libya çatışmasını uluslararası hale getirdi. Jeopolitik, dizginleri ele almıştı. Obama'nın herhangi bir askeri eyleme girişmedeki derin gönülsüzlüğü, kısmen Hillary Clinton, Susan Rice ve başkanlık ekibinin Samantha Power gibi bazı mensuplarının, herhalde Başkan Clinton'ın Ruanda'da harekete geçmemesinin korkunç sonuçlarını hatırlamaları üzerine, isyancıları katliamdan koruma konusundaki ısrarıyla kısmen aşıldı. Fransa, Britanya ve İtalya'nın Batı Avrupa için kritik bir tedarik kaynağı olan Libya petrolü ve doğalgazının denetimini güvence altına almak üzere müdahalesi çok daha belirleyici oldu. Rusya ile Çin hazırlıksız yakalandılar ve asla unutmayacakları bir ders alarak NATO tarafından hareketsiz kılındılar. Burada asıl ilgilendiğim şey savaş oyunları değil, toplumsal hareketlerin akıbeti olduğundan, açıkça görünen şeyi belirtmekle yetineyim: Bir hareket askeri şiddete karşı koymak için askeri şiddete başvurduğunda kanlı bir iç savaşın bir tarafı haline gelip bazen onu ezenler kadar acımasız davranarak demokratik bir hareket olma özelliğini yitirir. Herhangi bir iç savaş, jeopolitik aktörler için hangi ideolojik kisve altında olursa olsun, rakiplerinin rejimin çöküşü sonrasında ortaya çıkacak iktidar boşluğundan yararlanması ihtimaline karşı mülklerini artırma fırsatına dönüşebilir. Bir anlamda iç savaşlar insanları öldürmekle kalmaz, toplumsal hareketleri, barış, demokrasi ve adalet ideallerini de öldürürler.

Toplumsal hareketlerle şiddet arasındaki güçlü tezat Arap dünyasını sarsacak en güçlü, en kararlı toplumsal hareketlerden biri olan Suriye isyanında da kuvvetle belirgindir. Bu isyan da umut ve isyanın patlayıcı birleşimiyle alev almıştır. Umut: Suriyeliler için tarihsel bir atıf noktası olan Mısır'da yaşananlar. İsyan: 27 Şubat 2011'de ülkenin güneyindeki Daraa şehrinde yaşları 9 ile 14 arasında değişen 15 çocuk tutuklandı. Peki suçları neydi? Başka ülkelerdeki görüntülerden ilham alan bu çocuklar şehrin duvarlarına "İnsanlar rejimi devirmek istiyor" diye yazmışlardı. Hapse atıldılar ve işkence gördüler. Ebeveynleri sokaklarda durumu protesto ederken vuruldu, bazıları öldürüldü. Ölenler için düzenlenen cenaze töreninde törene katılanlara ateş açıldı ve birçoğu öldürüldü. Beşşar el-Esad 1982'de Hama'daki Müslüman Kardeşler isyanını bütün şehri bombalayıp 20.000'i aşkın insanı öldürerek bastıran babasından aldığı dersleri uygulayabileceğini düşünmüştü. Ama bu sefer işler farklıydı. İnsanlar kendi aralarında ve dünyayla ağlar kurmuşlardı. Şam'da üçü insan hakları avukatı, biri blog yazarı dört kadın internette, 16 Mart'ta İçişleri Bakanlığı önünde "mahkûmlar için ailelerin nöbet tutması" çağrısında bulundu. Sadece 150 kişi geldi, gelenler de dövülüp hapse atıldı. Ama daha sonra Daraa, Humus, Hama, Şam, Baniyas ve başka birçok şehirden rejimin zulmüne karşı gösteriler düzenleme çağrıları yükseldi, 18 Mart'ta on binlerce insan ülke çapında bir yürüyüş düzenledi, kendilerine ateş açan polise ve çetelere elleriyle ve iradeleriyle karşı koydular. Kimse onları kurtarmaya gelmedi. Zaten istememişlerdi de, dış müdahaleleri reddetmişlerdi. Ama dünyanın bilmesini istiyorlardı. Asıl talepleri gıda fiyatlarının düşürülmesi, polisin zalimliğinin son bulması ve polisteki yozlaşmanın bitirilmesiydi. Siyasi reform istiyorlardı. Esad başka tavizlerin yanı sıra parlamentoda anayasal reform yönünde belirsiz vaatlerde bulunarak, Daraa valisini görevden alarak, kabinesini azlederek, öğretmenlere getirilen *niqab* yasağını kaldırarak, ülkedeki tek kumarhaneyi kapatarak ve Kürtlere Suriye yurttaşlığı hakkı tanıyarak cevap verdi. Ama insanların algısı çerçevesinde, bu sınırlı jestler, silahsız göstericilere karşı saldırı birlikleri ve tankların kullanılmasına kadar varan, rejimin kustuğu aşırı şiddetin üstünü örtemiyordu. Hareket taviz vermez bir hal aldı: İnsanlar rejimi devirmek istiyorlardı, Esad'ın gitmesi gerekiyordu.

Ardından, altı ay sonra, 5000 ölü, on binlerce yaralı ve mahkûm verdikten sonra hareket bir gösteri, kent uzamı işgali ve sınırlı silahlı direniş bileşimine dönüştü. İnsanlar silahlanmaya başladı, birkaç askeri birim orduyu terk etti ve kökeni, bağları bilinmeyen, gizemli Özgür Suriye Ordusu'nu kurdu ve iç savaş başladı. Ama bu kez işler Libya'dakine benzemiyordu. Diktatör özellikle Şam ve Halep'in iş çevrelerinden ve Baas Partisi ile devletin liderliğinin etnik tabanını oluşturan Alevi azınlıktan biraz toplumsal destek görüyordu. Bazı gruplar Esad'ın propagandasının etkisi altında kalmışlardı, İslamcıların dizginleri ele almasının kendi dini özgürlüklerini kısıtlayacağından korkuyorlardı, Esad'ın otomobillere bomba yerleştirip patlamalardan İslamcıları sorumlu tutması da dahil olmak üzere çeşitli eylemlerle saldığı ve kışkırttığı bir korkuydu bu. Dahası diktatörlüğün çekirdeği Esad ailesi liderliğinde, sadece parti liderlerinden emir alan güçlü ve modern bir orduyu kontrol eden Baas Partisiydi. Böylece toplumdaki çatlak en azından hareketin ilk yılı boyunca parti etrafında birleşmiş halde kalan devlete sızmamıştı. Ne var ki Suriye devriminin akıbetini belirleyen etken jeopolitik ortamı oldu, zira Suriye Ortadoğu'nun dolambaçlı iktidar oyunlarında kilit bir konumda yer alıyordu. Rusya ve Çin diktatörlüğü gönülden destekliyorlardı ve Libya'daki senaryonun tekrarlanmasına hazır değillerdi. Bu yüzden BM'nin herhangi bir askeri eyleme girişmesini engellediler ve müzakereleri desteklemekle birlikte NATO ile ABD'yi müdahalelere karşı uyardılar. Rusya'nın Rusya dışındaki tek askeri üssü Suriye'de bir donanma üssü olan Tartus'ta bulunuyor, ayrıca Moskova Arap dünyasındaki son müttefiki Esad'a hatırı sayılır miktarda silah satıyor. Çin, başlıca petrol tedarikçisi İran'ı destekliyor, İran da Esad'ı koruyor. Öte yandan Suudi Arabistan, Katar ve Ürdün'le birlikte Şii İran'a karşı Suriye üzerinde büyük bir çekişmeye girmiş durumda; ülkede nüfusun çoğunluğunu oluşturan Sünnilerin iktidar üzerinde hak sahibi olduğunu iddia ediyor ve bölgede nüfuz sahibi olma konusunda ezeli rakibi İran'ın işgal ettiği temel önemdeki konumu baltalamaya çalışıyor. Olayları yakından izleyen çevrelere göre 2012'de Özgür Suriye Ordusu aslında Arap Birliği'ni açıkça Suriye'ye müdahalede bulunmaya çağıran Suudiler tarafından madden desteklendi ve eğitildi. Bu satırları yazdığım sırada Kofi Annan, bombalamalara

rağmen hareketin sokakları işgal etmeyi sürdürdüğü, ordu birlikleriyle silahlı isyancılar arasında eşitsiz bir çatışmanın devam ettiği Suriye'de siyasi müzakereler yürütmekle görevli BM misyonunun başkanlığını yapıyordu. Ne var ki burada da siyasi bakımdan bu sürecin sonucu ne olursa olsun, Arap isyanının en olağanüstü demokratik hareketlerinden biri, parçalanmış bir siyasi muhalefetin ayak oyunlarına, devlet koridorlarında iktidarı yeniden düzenleme girişimlerine ve jeopolitik stratejiler ağına takılıp kalacak, insanların hayatlarıyla savundukları demokrasi vaadi üzerindeki kavrayışını yitirecektir. Öte yandan özgürlük ve özerk düşünce işgal edilmiş meydanlarda ve hareketin doğduğu dijital ağlarda sürüyor. Dini hizip çatışmalarına teslim olmayan, var olma haklarını seçmekte kararlılıklarıyla, farklı isimler altında ortaya çıkan diktatörlüğü kabul etmeyen Suriye halkı için artık geri dönüş yok.

Dijital Bir Devrim mi?

Tunus ve Mısır'da olduğu gibi, Arap isyanlarının çoğu internette örgütlenme, tartışma ve ayağa kalkma çağrılarıyla başlayıp kent uzamında devam etti ve oluştu. Dolayısıyla internet ağları hareketlerin toplumsal bağlama göre farklı biçimlerde, farklı sonuçlarla ortaya çıktığı bir özerklik uzamı sağladı. Bu kitapta incelediğim diğer toplumsal hareket örneklerinde olduğu gibi, bu hareketlerdeki dijital ağların rolünün tam olarak ne olduğuyla ilgili de medya ve akademide devam eden hararetli bir tartışma var. Philip Howard, Muhammad Hussain ve meslektaşlarının bir süredir bu konuyla ilgili olarak yürüttüğü çalışmalar sayesinde, Arap isyanları bağlamında dijital ağların rolüne dair sosyal bilimler araştırmasına dayalı kuvvetli bir değerlendirmeye sırtımızı yaslayabiliriz. Burada bu ekibin başlıca bulgularını özetleyeceğim, çünkü bu bulguların sosyal medyanın toplumsal hareketler üzerindeki nedensel rolüne dair anlamsız bir tartışmayı noktaladığını düşünüyorum. Elbette teknoloji, toplumsal hareketleri ya da herhangi bir toplumsal davranışı belirlemez. Ama internet ve cep telefonu ağları basit aygıtlar değil, siyasal özerkliği amaçlayan örgütlenme biçimleri, kültürel ifadeler ve özgül platformlardır. Howard, Hussain ve meslektaşlarının toplayıp kuramlaştırdığı verilere bakalım.

Öncelikle Philip Howard, Arap isyanları öncesinde, Müslüman ya da önemli bir Müslüman nüfusa sahip 75 ülkenin karşılaştırmalı bir analizine dayanarak yazdığı kitabı *The Digital Origins of Dictatorship and Democracy: Information Technology and Political Islam*'da (2011) çok sayıda bağlamsal etkenle çerçevelenmiş olsa da internet iletişim teknolojilerinin kullanılması ve yayılmasının demokrasiyi güçlendirdiği, yurttaşların katılımını ve sivil toplumun özerkliğini artırdığı, devletin demokratikleşmesine, aynı zamanda diktatörlüğe karşı meydan okumalara zemin hazırladığını ortaya koymuştu. Ayrıca internet kullanımı genç Müslümanların katılımını da elverişli kılıyordu. Howard şöyle yazar: "Sivil toplum ve gazeteciliğin yeni enformasyon teknolojilerinden faal olarak yararlandığı ülkelerde, buna bağlı olarak radikal bir demokratik geçişe ya da demokratik kurumların ciddi bir biçimde pekişmesine tanık olunur" (2011: 200). Özellikle önemli bir nokta, Arap Baharı öncesinde Mısır ve Bahreyn'deki toplumsal katılımın internet iletişim teknolojilerinin yayılmasıyla birlikte dönüşmüş olmasıdır. Howard ve Hussain, Arap isyanları sonrasında 2011 ve 2012'de gerçekleştirilen bir dizi araştırmada bir dizi niceliksel ve niteliksel gösterge kullanarak Arap isyanlarının süreçleri ve sonuçlarını bulanık mantığa dayalı çok nedenli istatistiksel bir model eşliğinde incelemişlerdi (Hussain ve Howard, 2012). İkili, dijital ağların ağırlıklı olarak genç bir gösterici nüfusu tarafından yaygın olarak kullanılmasının hareketlerin yoğunluğu ve gücü üzerinde önemli bir etkisi olduğunu bulur, bunun en başında da gösteriler başlamadan *önce* sosyal medyada toplumsal ve siyasi talepler hakkında yürütülen çok faal bir tartışmanın geldiğini görür:

> Dijital medyanın, son yıllarda bu ülkelerde ortaya çıkan diğer hareketlerin tersine bir toplumsal hareketin temel altyapısını oluşturması itibariyle, Arap Baharı üzerinde nedensel bir rolü olmuştur. Bu ülkelerin her birinde, protestoların ilk birkaç haftasında, sokaklardaki nesiller (ve liderlikleri) açıkçası başlıca üç siyasi İslam modeliyle ilgilenmiyorlardı... Bilakis, çoğunlukla kozmopolit ve genç olan bu kuşak, siyasal sistem tarafından bir kenara itildiklerini düşünüyor, ülke ekonomilerinin ve kalkınmasının kötü yönetiminde büyük kayıplar görüyor, en önemlisi, ortak acılarını tutarlı bir anlatıyla yaygın olarak paylaşıyordu; birbirlerinden öğrendikleri, bloglarda

siyasal yazışmalar ve açıklamaların oluşturduğu dijital uzamlarda birlikte yazdıkları, Facebook ve Twitter'da videolarla paylaştıkları, El Cezire ve BBC gibi uluslararası haber sitelerinin forum bölümlerinde yorumlarıyla tartıştıkları bir anlatıydı bu.

Arap Baharı tarihsel olarak benzersizdir, çünkü bütün bunların (devletten yabancılaşma, protestoya katılan nüfus arasında fikir birliği, hareketin uluslararası kamuoyu tarafından savunulması) dijital olarak aktarıldığı siyasi isyanlar dizisinin ilkidir... Facebook ve Twitter'ın devrimlere yol açmadığı doğrudur, ama bölge halkları arasında ağlar oluşturmak, ayrıca uluslararası destek ağları kurmak için dijital medyanın titizlikle, stratejik bir biçimde kullanılmasının eylemcileri bu on yıl içinde İran'da en büyük bazı protestoları gerçekleştirecek, Mısır'ın Gazze üzerindeki ablukasını geçici olarak kaldırtacak, Mübarek ve Bin Ali'nin yıllardır devam eden yönetimlerine son veren halk hareketlerini ortaya çıkaracak kadar güçlendirdiği gerçeğini görmezden gelmek de aptalcadır. Dijital medyanın Arap Baharı'nda, büyük protestolar gerçekleşmeden önce, sokak protestoları şekillenirken eylemci grupları arasında derin iletişim bağları ve örgütlenme kapasitesi yaratan altyapıyı sunmuş olması itibariyle nedensel bir rolü olmuştur. Hatta ve hatta, bu çok gelişmiş dijital ağlar sayesinde sivil liderler bu kadar fazla sayıda insanı protesto için harekete geçirmeyi başarmıştır.

Örneklerin her birinde, Arap Baharı'nın kışkırtıcı olayları bir şekilde dijital medya üzerinden aktarılmıştır. Cep telefonları, kişisel bilgisayarlar ve sosyal medyanın oluşturduğu enformasyon altyapısı, Arap Baharı hakkında anlatmamız gereken nedensel hikâyenin parçasıdır. Birçok farklı, her zaman da kişisel gerekçeler insanların protestolara katılmasına esin kaynağı olmuştur. Enformasyon teknolojileri bu esinleri aktarmıştır; öyle ki devrimler birkaç hafta arayla birbirlerini izlemiş, dikkat çekici derecede benzer örüntüler göstermişlerdir. Hiç kuşkusuz siyasi sonuçlar farklı olmuştur, ama bu durum dijital medyanın Arap Baharı'nda oynadığı önemli rolü küçültmez. Ama çok daha önemlisi, bu araştırma dijital bir yapı iskelesiyle donanmış bir sivil toplumun bulunmadığı ülkelerde demokrasi talebiyle halk hareketleri yaşanması ihtimalinin çok daha

düşük olduğunu göstermiştir; sadece kısa süreli siyasi isyan döneminde dijital teknolojilerin kısa vadeli kullanımlarıyla değil, sokak protestolarının başlamasından önceki nedensel değişkenler topluluğunu açıklayarak ulaşabildiğimiz bir gözlemdir bu.

Kendi sözlerimle ifade etmem gerekirse: Arap isyanları, toplumda zaten mevcut olan hem dijital hem yüz yüze sosyal ağlara dayanarak internetten ve kablosuz iletişim teknolojilerinden yapılan çağrılarla ortaya çıkmış kendiliğinden seferberlik süreçleridir. Büyük ölçüde, resmi siyasi örgütlenmeler aracılığıyla gerçekleşmemişlerdir; zira bu örgütler baskılarla ezilmiştir, ayrıca hareketlerin başını çeken çoğu genç, faal katılımcı tarafından güvenilmez bulunan örgütlenmelerdir. Dijital ağlar ve kent uzamının işgal edilmesi, yakın bir etkileşim halinde, bu isyanların dayandığı özerk örgütlenmenin ve kafa yorma sürecinin platformunu oluşturmuş, hareketlerin, bazı örneklerde bir özsavunma güdüsüyle bir karşı-devlet haline geldikleri ana dek, devlet şiddetinden kaynaklanan gaddar saldırılara dayanmaları için gerekli esnekliği yaratmıştır.

Hareketlerin internet ağları üzerindeki varlığının, Maytha Alhassen'ın dikkatimi çektiği başka bir anlamlı etkisi daha olmuştur: Sanatsal siyasi yaratıcılık. Hareketler, özellikle Suriye'de yenilikçi grafik tasarım eseri avatar imgeleriyle, mini-belgesellerle, YouTube'da yayınlanan web dizileriyle (Beeshu gibi), video bloglar, fotoğraf montajları vs. ile destekleniyordu. Bu imgelerin gücü ve yaratıcı anlatının harekete geçirdiği hem seferber edici hem yatıştırıcı hisler, harekete katılan eylemcilerin geniş ölçekte genç nüfusla bağlantı kurmak için dayanabileceği, böylece değişen siyasetin bir aracı olarak kültürü değiştiren sanal bir sanat ve anlam ortamı yarattı.

İsyanlar öncesindeki süre zarfında siyasi bloglar, birçok ülkede sokaklarda isyan etmeye hazır genç bir kuşağın eleştirel düşüncesine ve isyancı tavırlarına katkıda bulunan siyasi bir tartışma ve eylemcilik kültürünün yaratılmasında temel bir öneme sahip oldu. Arap isyanları, her ne kadar iletişim teknolojileri farklı ülkelerde farklı düzeylerde yayılmış olsa da Arap dünyasında dijital çağın patlaması sonrasında doğdu. İnternet erişiminin çok düşük olduğu ülkelerde bile, hareketin kendi içinde, ülkeyle ve dünyayla ağlar oluşturmasını sağlayan kilit eylemci grubu sosyal ağlara

dayalı internet siteleri üzerinde örgütlüydü ve düşünüp taşınıyordu. Koruma altındaki bu uzamdan, kapsamlı cep telefonu ağları genel anlamda topluma ulaşıyordu. Toplum ekmek ve onur hakkında bazı mesajlar almaya hazır olduğundan, insanlar harekete geçtiler ve nihayetinde bir hareket haline geldiler.

Referanslar ve Kaynaklar

Council of Foreign Affairs. (2011) *The New Arab Revolts: What Happened, What it Means, and What Comes Next.* Council of Foreign Affairs, New York.

Howard, P. (2011) *The Digital Origins of Dictatorship and Democracy. Information Technology and Political Islam.* Oxford University Press, Oxford.

Hussain, M. M. ve Howard, P. (2012) *Democracy's Fourth Wave? Information Technology and the Fuzzy Causes of the Arab Spring*, International Studies Association'ın toplantısında yapılmış, yayınlanmamış sunum, San Diego, 1–4 Nisan.

Marzouki, M. (2004) *Le mal arabe. Entre dictatures et integrisme: la démocratie intérdite.* L'Harmattan, Paris.

Noland, M. (2011) *The Arab Economies in a Changing World.* Peter G. Peterson Institute for International Economics, Washington, DC.

Schlumberger, O. (2007) *Debating Arab Authoritarianism: Dynamics and Durability in Nondemocratic Regimes.* Stanford University Press, Stanford, California.

Rizomatik Bir Devrim: İspanya'da[1] *Indignadas*[2]

Şubat 2011. Euro krizi İspanya'yı kasıp kavuruyor. İşsizlik yüzde 22'ye ulaşmış, gençler arasında işsizlik oranı yüzde 47. Almanya ve IMF'nin baskısı altında krizin ciddiyetini uzunca bir süre görmezden gelen, 2008'deki seçimlerde verdiği sözlerden dönen sosyalist hükümet sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler konusunda daha da derin bütçe kesintileri yapmakla meşgul. İspanya'nın euro bölgesindeki üyeliğini korumak için finansal kurumları yeniden finanse etmeye, hızla yükselen kamu borçlarını azaltmaya öncelik veriliyor. Sendikalar dağınık, yurttaşların büyük bir çoğunluğu siyasetçileri ve siyasi partileri beğenmiyor. Madrid, Barcelona, Jerez ve başka kentlerden, bu meseleler karşısında kaygı duyan bir yurttaşlar ağı "Yurttaş Yanlısı Seferberlik Gruplarını Koordinasyon Platformu" adı altında bir Facebook grubu kuruyor. Bu insanların bazıları, hükümetin internet servis sunucuları ve internet kullanıcılarını kontrol edip sansürlemek üzere onayladığı Sinde Yasası'na karşı internetin özgürlüğünü savunan bir seferberliğin ön saflarında yer almışlar. x.net, Anonymous, Nolesvotes gibi ağlar da katılımcılar arasında. Bazıları da küresel adalet hareketlerinin emektarları. Estado del Malestar, Juventud Sin Futuro, Juventud en Acción, Plataforma de Afectados por la Hipoteca ve benzerleri, İspanya'da asıl eleştiriler krizin işlevsiz, gerekli karşılıkları üretemeyen bir siyasi sistem tarafından kötü yönetildiğine odaklanmış olsa da, azgın finansal krizin toplumsal sonuçlarına karşı Avrupa'nın tamamında yayılmakta olan mücadelelerden esinlendi. İzlanda örneğinden, bankacılar ile siyasetçiler arasındaki işbirliğine tabandan gelen bir seferberlikle başarıyla karşı koyma olasılığından cesaret buldular. Bu platform çabucak "Democracia Real Ya" (Gerçek Demokrasi Şimdi) adı altında Facebook üzerinde bir tartışma ve eylem grubuna dönüştü, bir forum,

bir blog ve e-posta listesi yarattılar.[3] Ne var ki DRY'nin kurucularından Javier Toret'in de dile getirdiği üzere:

> Bu seferberlik anonimdi, Democracia Real Ya hiçbir şeydi. Blogların, farklı grupların, Ley Sinde ya da Nolesvotes gruplarından gelen bazı insanların toplamıydı. Democracia Real Ya arkasında hiç kimsenin olmadığı bir markaydı, arkasında hiç kimse yoktu.[4]

Bu grup, farklı kentlerde özerk düğümleri olan merkezsiz bir ağa dayanıyordu. Barcelona'da olduğu gibi bazı örneklerde her pazar sabahı yüz yüze görüştüler. Facebook grubuna yüzlerce kişi katıldı, bazıları toplantılarda da hazır bulundular. İspanya'da mevcut biçimiyle temsili demokrasinin yokluğunu kınıyorlardı. Onların bakış açısına göre başlıca siyasi partiler bankacılara hizmet ediyordu, yurttaşların çıkarlarına karşılık vermiyorlardı. Arap devrimlerini örnek alarak sokaklarda eyleme geçme çağrısında bulunmaya karar verdiler. 22 Mayıs 2011'de ülke çapında yapılacak olan yerel seçimleri fırsat olarak gördüler. Böylece 2 Mart'ta yurttaşlara 15 Mayıs'ta protestolarını "Gerçek Demokrasi Şimdi! Sokaklara çıkın. Bizler siyasetçiler ve bankacıların elinde mal değiliz" sloganıyla sokaklarda göstermeleri çağrısında bulundular ve bir manifesto yayınladılar:

> Bizler normal insanlarız. Sizin gibiyiz: Sabahleyin okula gitmek, işe gitmek ya da iş aramak için uyanıyoruz, ailesi ve dostları olan insanlarız. Yaşamak, birlikte olduğumuz insanlara daha iyi bir gelecek sunmak için her gün çok çalışan insanlarız... Ama bu ülkede siyasi sınıfın çok büyük bir bölümü bizi dinlemiyor bile. Siyasi sınıfın işlevleri kendilerini bizim sırtımızdan zenginleştirmek, sadece büyük ekonomik güçlerin talimatlarına kulak vermek, partitokratik bir diktatörlüğü ayakta tutmak yerine bizim sesimizi kurumlara taşımak, yurttaşların siyasi katılımını kolaylaştırmak, toplumun çoğunluğunun en yüksek yararını sağlamayı amaçlamak olmalı... Biz insanız, mal değiliz. Ben sadece satın aldığım şey, onu satın alma nedenim, onu kim için satın aldığım değilim. Bütün bu sebeplerden dolayı öfkeliyim. Değiştirebileceğime inanıyorum. Katkıda bulunabileceğime inanıyorum. Hep birlikte yaparsak başarabileceğimizi biliyorum. Bizimle gelin. Bu sizin hakkınız.

Bu çağrıyı destekleyen bir siyasi parti, işçi sendikası ya da sivil toplum kuruluşu yoktu, medya da bu sözleri görmezden geldi. Bu çağrı en başta internetteki sosyal ağlar, Facebook, Twitter, tuenti vs. üzerinden yayıldı. 15 Mayıs'ta resmi bir liderlik olmaksızın, haftalarca süren titiz gösteri hazırlıklarıyla Madrid (50.000), Barcelona (20.000), Valencia (10.000) ve 50 şehirde daha on binlerce kişi, hiçbir yerde büyük bir olay olmaksızın barışçı gösteriler yaptı.

Madrid'deki gösterinin sonunda, bir grup gösterici kentin en sembolik meydanı olan Puerta del Sol'a gittiler ve geceyi orada yumuşak, esintili bir havada kendi aralarında Gerçek Demokrasi'nin ne anlama geldiğini tartışarak geçirdiler. O noktada, Gerçek Demokrasi'nin ne anlama geldiği konusunda bir fikir birliğine varıncaya kadar Puerta del Sol'dan ayrılmamaya karar verdiler, sonradan anlaşıldığı üzere uzun bir süreç olacaktı bu. Ertesi gece, 16 Mayıs'ta birçok kişi Barcelona'nın Catalunya Meydanı'nda toplandı. Her iki meydanda, siyasi adayların birkaç gün sonraki yerel seçimlere yönelik anlamsız kampanyalarda tartışmadığı meselelerin tartışılması amacıyla meydanların işgal edilmesine karar verildi. Arkadaşlarına tweet attılar, yüzlerce kişi geldi, onlar da kendi arkadaşlarına tweet attılar, binlerce kişi geldi. Birçokları geceyi işgal edilmiş meydanda geçirmek için uyku tulumlarıyla gelmişti. Böylece *acampadas* (kampçılar) doğdu. Gündüz birçok kişi daha geldi. Tartışmalara, faaliyetlere ve gösterilere katıldılar. Kendiliğinden envai çeşit komisyon kuruldu. Bazıları sağlık, su ve gıda tedariki de dahil lojistik sorunlarla ilgileniyordu. Bazıları ağlar kurdular, kablosuz ağları kullandılar ve ülkenin, dünyanın dört bir yanındaki işgal edilmiş yerlerle bağlantı kurdular. Başka birçokları herhangi birinin başlatmak istediği, birilerinin ilgisini çeken tartışmalarda kolaylaştırıcı rolü üstlendi. Tanınan bir lider yoktu: Herkes sadece kendisini temsil ediyordu, kararlar her gün sonunda toplanan Genel Meclis'in eline, insanların harekete geçmek istediği hemen her konuda oluşturulan komisyonlara bırakılıyordu. İspanya'nın 100'ü aşkın kentinde aynı şey uygulandı, birkaç gün içinde dünyada yaklaşık 800 şehre yayılan kitlesel bir işgal hareketinin kıvılcımı çakıldı, gerçi ilginçtir, bu noktada hareketin ABD'deki etkisi sınırlıydı. Ulusal ve uluslararası medya genellikle yanlış bir biçimde sunsa da hareket hakkında haberler yaptı.

Polis iki kez işgalcileri meydandan çıkarmaya çalıştı, ama başaramadı. Yüksek Seçim Kurulu, yasayla konmuş olduğu üzere, seçimlerden önceki "düşünme günü"ne müdahale ettiği gerekçesiyle işgalleri yasadışı ilan etti. Ne var ki işgal edilen meydanların tehdit edildiği iki durumda da binlerce kişi işgale katılarak, polisin harekete geçmesini engelledi. Siyasi partiler polisin operasyonlarına katılmalarının seçimlerde elde edecekleri sonuçları olumsuz etkileyeceğinin bilincindeydi; bu yüzden de meclislerin kararıyla işgaller seçim gününden sonra da devam etti. Hareket kendi başına yaşamaya başlamıştı. Başta 15-M olarak biliniyordu, ilk gösterinin düzenlendiği tarihe atfen takılan bir isimdi bu, ama çok geçmeden medya, hareketten bazılarının herhalde İspanya'daki genç insanların bam teline (Fransa'da olduğundan daha fazla) dokunan 93 yaşındaki Fransız filozof ve eski diplomat Stephane Hessel'in birkaç ay önce yayınladığı "*Indignez-vous!*" başlıklı broşürden esinlenerek benimsediği *indignados* (öfkeliler) ifadesini popülerleştirdi.[5] Gerçekten de ülkede, yurttaşlar krizin sonuçlarından işleri, maaşları, hizmetleri ve yanan ipotekleriyle büyük zarar görürken sadece kendilerini düşünen siyasetçilere, ekonomiyi spekülatif hamleleriyle enkaza çeviren, sonra kendilerine yardım edilen, iyi teşvikler kapan bankacılara karşı genel bir öfke iklimi hâkimdi (dünyanın büyük bölümünde olduğu gibi). Hareket değişik biçimlerle birkaç ay daha devam etti, gerçi kamusal alandaki işgallerin çoğu Temmuz başında sona erdi. Temmuz'da İspanya'nın farklı noktalarından başlatılan birkaç yürüyüş 22 Temmuz'da Madrid'de birleşti. Yürüyüşe katılanlar yürüyorlar, kasabalar ve köylerden geçiyorlar, protestonun sebeplerini açıklıyorlardı; yolda onlara başka birçok kişi katıldı. Yaya olarak katettikleri yüzlerce kilometrenin ardından Madrid'e ulaştıklarında kendilerini destekleyen, son gösteri için onlara katılan kalabalıklar tarafından karşılandılar. 23 Temmuz'da Puerta del Sol'da yaklaşık 250.000 kişinin katıldığı bir gösteriyle hareketin demokrasi için, ekonomik krizin gayri adil idaresine karşı mücadele etme girişimi yeniden tasdik edildi. Protesto eylemleri Ağustos'ta da devam etti, Madrid'de Puerta del Sol'u işgal etme yönünde bazı girişimlerde bulunuldu, sonunda iş yüzlerce polisin *indignadas*ın yeni bir işgal girişimine karşı meydanı birkaç gün boyunca işgal etmesine vardı. Ağustos sonunda Sosyalist Parti hükümeti ve muhalefetteki Partido Popular (Muhafazakâr)

Merkel'in, İspanya'nın borcuna karşı spekülasyon yapan finans piyasalarını sakinleştirmenin bir yolu olarak İspanya Anayasası'nın bütçe açığı olasılığını yasaklayacak şekilde değiştirilmesi ültimatomuna boyun eğdi (ama aslında bu işe yaramadı). Ülke tatildeydi, oylama neredeyse gizlilik içinde gerçekleşti. *Indignadas*, parlamento önünde bir protesto gösterisi düzenledi, referandum çağrısında bulundu, birçok şehirde gösteriler yaptı, sendikalardan ve Anayasa'nın Almanya'nın silah zoruyla değiştirilmesine karşı çıkan sol bir partiden de destek buldu. *Indignadas* "Sendikalar, geldiğiniz için teşekkürler," diyen bir pankart taşıyordu.

Tahminlere göre bu harekete 2,2 milyon insan katıldı ve protestolara katılım Mayıs ile Ekim arasında artış gösterdi (Blanco 2011).

15 Ekim 2011'de, Barcelona'da Eylül başında toplanan bir eylemci ağının inisiyatifiyle internette örgütlenen küresel bir gösteriyle, dünya çapında 82 ülkede 951 şehirde "Küresel Değişim için Birlik" sloganı altında yüzbinlerce gösterici toplandı. Madrid'de yaklaşık 500.000, Barcelona'da yaklaşık 400.000 kişi gösteri yaptı.

Bu kararlı protestocular kimlerdi? Hareketin kökeninde (Arap devrimlerinde olduğu gibi) 20-35 yaş grubundaki birçok üniversite öğrencisi ve işsiz üniversite mezunu yer alırken bu insanlara daha sonra her sosyal kesim ve yaştan insanlar katıldı, hayat koşullarının kötüleşmesi tehdidiyle doğrudan doğruya karşı karşıya kalmış yaşlılar da faal bir katılım gösterdi. Ayrıca hareket 2011 yılı boyunca kamuoyunun ezici ağırlıkta desteğini kazandı, farklı kamuoyu yoklamalarına göre İspanya halkının en azından dörtte üçü hareketin eleştirilerine ve ifadelerine katıldıklarını beyan ediyordu. Bazı kaynaklara göre hareketle özdeşleşme ölçüsü yüzde 88 civarındaydı. (Bkz. Tablo 1.)

Gelgelelim 2012 başlarında, işgal edilmiş meydandaki bir pankartta da yazdığı gibi "gelecekten yana kaygılıyız, çünkü hayatlarımızın geri kalanını geçireceğimiz yer burası" diyenlerin önünde uzanan yol konusunda belirsizlikler söz konusuydu. Haraketin hayal edildiği, yeni projelerin düşünüldüğü internetteki sosyal ağlarda araştırmalar ve tartışmaların devam etmesinin sebebi buydu.

Kendi Kendini Duyuran Bir Hareket

Kamusal alanın işgal edilmesi hareketin görünür kılınması, hareketin kilit örgütlenme biçimine (yerel meclislere) destek sağlanması açısından temel önemde olsa da hareketin kökeni ve protestolar boyunca koruduğu belkemiğinin izlerini sürdüğümüzde internetteki özgür mekânlara ulaşırız. *Democracia Real Ya*'yı yaratan ağın ilk üyelerinden biri olan psikolog ve tekno-siyaset araştırmacısı Javier Toret'in değerlendirmesi bu yöndedir:

> 15-M'nin gösterdiği şey, insanların medya engelini aşabileceği olmuştur. Kitlesel öziletişimin ve internette kendi kendine örgütlenmenin kapasitesi, insanların medya engelini aşmasını sağlamıştır. Barcelona'da 15-M gösterileriyle ilgili olarak düzenlediğimiz basın toplantısına sadece bir tek medya kuruluşu geldi: BTV (Barcelona TV). Bütün medya kuruluşları 15-M gösterilerinin gerçekleşeceğini biliyordu. Onlara yazmıştık, her şey Twitter, Facebook, e-posta listeleri üzerinden duyurulmuştu... ama hiçbir şey yayınlanmadı. Televizyon kanalları bizi tümüyle es geçti, gazeteler de görmezden geldi. Harekete eşlik eden gazeteciler vardı, *La Vanguardia* blog yazarlarından Lali Sandiumenge gibi [http://blogs.lavanguardia.com/guerreros-del-teclado/]... Ama genellikle anaakım medya ileri sürdüğümüz önerileri ya görmezden geldi ya da engelledi... Bu durum medya sonrası bir hareket tipine işaret eder. Medya sonrasıdır, çünkü bugün mevcut olan katılım ve iletişim aygıtları, teknolojileri ve ortamlarının teknosiyasi olarak yeniden sahiplenilmesi söz konusudur. Bugün insanlar bu noktadadır. Bu ortamlarda birçok kişi bulunuyor. Herkesin dahil olmasına ve katılımına yeterince açık olan, internetten hızla yayılan bir kampanya... Bir şeyin internette hızla yayılabilmesi, taklit edilebilmesi için sloganların yankı uyandırması gerekir. "Bankacıların elinde mal değiliz" sloganı gibi örneğin. Bu slogan tuttu ve dolaşıma girdi. Herkesin ilişki kurabileceği bir slogandı. İnsanlar videolar çektiler, bu sloganlarla birlikte envai çeşit işaret yarattılar. İlk sloganlar her yere yayıldı, çünkü anonimdiler, çünkü sağduyuya hitap ediyorlardı. Sloganlar belli bir ideolojisi olan sol eğilimli bir gruptan gelmiyordu. Sadece yayılma yetisine sahipti, taklit edilebilirdi, web 2.0 araçlarını kullanma yetisine sahipti. Bu da herkesin kendi medyası olmasına neden oldu. İşte bu yüzden de medya sonrası bir hareketti.

Tablo 1: İspanya'da 15-M hareketiyle ilgili kamuoyu yoklaması

	Yoklamaya katılanların toplamına oran	1'den 10'a kadar uzanan bir ölçekte (1 kesinlikle hayır, 10 kesinlikle evet)
1-2 Haziran 2011'de yapılan Metroscopia kamuoyu yoklaması		
15-M hareketi sizde bir yakınlık mı yoksa		
bir ret hissi mi uyandırıyor?		
Yakınlık hissi uyandırıyor.	% 66	
Ret hissi uyandırıyor.	%21	
Protesto saiklerinin haklı olduğu kanısında mısınız?		
Evet, haklı.	%81	
Hayır, haksız.	%9	
Aşağıdaki görüşlerden en fazla hangisine katılıyorsunuz?		
15-M hareketi sadece birkaç kişiyi ilgilendiren sorunlarla uğraşıyor.	%11	
15-M hareketi bütün toplumu ilgilendiren sorunlarla uğraşıyor.	%84	
15-M hareketi siyaseten sol eğilimli.	%31	
15-M hareketi siyaseten sağ eğilimli.	%2	
15-M hareketinin belli bir siyasi eğilimi yok.	%58	
15-M hareketi toplumda var olan gerçek sorunlarla uğraşıyor.		
Katılıyorum/Kuvvetle katılıyorum	%80	
Katılmıyorum/Kuvvetle katılmıyorum	%15	
15-M hareketi yaygın olarak tartışılan ama kısa süre sonra unutulacak bir şey.		
Katılıyorum/Kuvvetle katılıyorum	%57	
Katılmıyorum/Kuvvetle katılmıyorum	%38	

	YOKLAMAYA KATILANLARIN TOPLAMINA ORAN	1'DEN 10'A KADAR UZANAN BİR ÖLÇEKTE (1 KESİNLİKLE HAYIR, 10 KESİNLİKLE EVET)
15-M hareketi bir siyasi partiye evrilecek.		
Katılıyorum/Kuvvetle katılıyorum	%21	
Katılmıyorum/Kuvvetle katılmıyorum	%69	
15-M hareketi radikalleşecek ve şiddet eylemlerinde bulunacak.		
Katılıyorum/Kuvvetle katılıyorum	%19	
Katılmıyorum/Kuvvetle katılmıyorum	%74	
15-M hareketi mevcut bir siyasi partiyle bütünleşecek.		
Katılıyorum/Kuvvetle katılıyorum	%22	
Katılmıyorum/Kuvvetle katılmıyorum	%68	
31 Mayıs 2011'de yapılan Coctail Analysis kamuoyu yoklaması		
15-M hareketi ya da *Indignados* hareketi olarak da bilinen *Democracia Real Ya* hareketini duydunuz mu?		
Evet	%97	
Hayır	%3	
Democracia Real Ya/15-M hareketine katılıyor musunuz, katılmıyor musunuz?		
Katılıyorum	%88	
Katılmıyorum	%12	
Democracia Real Ya/15-M hareketi devam etmeli mi?		
Evet	%83	
Hayır	%17	

1'in hiçbir şekilde katılmamayı, 10'un tümüyle katılmayı ifade ettiği 1'den 10'a kadar bir ölçekte, aşağıdaki ifadeler sizce nerede dururdu?

Seçim kanununun değiştirilmesi gerekiyor.	8,7
Yolsuzlukla mücadele için tam bir siyasi şeffaflığa yönelik kuralların uygulanması gerekiyor.	9,3
Siyasi güçler etkili bir biçimde birbirinden ayrılmalı.	8,6
Siyasi sorumluluğun etkili olabilmesi için yurttaşlarca denetimi öngören etkili mekanizmaların yaratılması gerekiyor.	8,7

1-6 Haziran 2011'de yapılan Simple Lógica kamuoyu yoklaması

İspanya çapında birçok meydanda gerçekleştirilen protestoları onaylıyor musunuz, onaylamıyor musunuz?

Onaylıyorum	%73
Onaylamıyorum	%19

Hareketin savunduğu düşüncelere katılıyor musunuz, katılmıyor musunuz?

Katılıyorum	%72
Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	%10
Katılmıyorum	%10

Bu hareketin İspanya'da işlerin düzelmesine ne ölçüde katkıda bulunacağı kanısındasınız?

Çok	%12
Biraz	%27
Hiç	%53

Kaynak:

1. Metroscopia yoklaması şu adreste bulunabilir: www.metroscopia.es/portada.html
2. Coctail Analysis yoklamasına şu adresten ulaşılabilir: www.tcanalysis.cok/2011/06/03/movimiento-15-Mdemocraciarealya-representatividadmovilizacion-social-y-canales-de-informacion/
3) Simple Lógica yoklaması şu adrestedir: http://www.simplelogica.com/iop/iop111002.asp

Medyayı aşma, bir olay yaratma ve bu olayı iletme yetisine sahipti... Bazı medya kuruluşları kamuoyunu bilgilendirmek için tweet'leri aldılar ya da Acampadasol ya da DRY'nin Facebook sayfasında söylenenleri kullandılar. Çünkü ağlar oluşturmuş, lideri olmayan bir hareket söz konusu olduğunda, medyanın neler olduğuna dair hikâyeyi anlatması zorlaşır. Medya en başta hareketi görmezden geldi, ama İspanya'nın bütün meydanları insanlarla dolduğunda neler olduğunu açıklamaktan başka şansları yoktu... Medya kuruluşu gibi işleyen birçok alan açıldı, örneğin hareketi çok iyi yansıtan birçok kişisel blog vardı. Medyanın filtreleri olmaksızın, herkesin kendi adına konuşabilme yetisine sahip olduğu bir kolektif haline geldik. Medya kuruluşları, iyi ya da kötü olsun, yaptığımız şeyleri daha yüksek sesle duyuruyordu. Herkes düşündüğünü ve hissettiğini dile getirme konusunda çok büyük bir özerkliğe sahipti. 15-M hareketi kendisini, ister siyasi, ister medya, ister kültürel olsun aracılara karşı bir konuma yerleştirdi. "Birisinin bir şeyleri benim için yapması gerektiği" fikrine doğrudan saldırdı. Bu, yurttaşlar ile hükümetler, sendikalar, medya kuruluşları arasındaki ilişkide bir paradigma değişikliği olduğu anlamına gelir... Eğer bu hareket, binlerce kişi tarafından eşitlikle yaratılan bir hareketse bir tek kişinin konuşması çelişkiler yaratır. Sözcü olması gerekir mi konusunda bir iç tartışma olmuştu. Hareketin temel fikri, herkesin kendi adına konuşması. Herhangi bir şeye karar veren tek bir kişi yok. Bu da medya kuruluşlarının neler olduğunu aktarmasını zorlaştırıyor. 2001'de Indymedia'yı başlattığımızda, "Medyadan nefret etmeyin, medya olun" diyorduk. 15-M bunu göstermiştir. İnsanlar bir araya geldiklerinde herhangi bir medya kuruluşundan çok daha güçlü olurlar. Örneğin 27 Mayıs'ta Catalunya Meydanı'nda bize saldırdıklarında hareket neler olduğunu aktarmakta inanılmaz bir beceri gösterdi... Herkes, birkaç saniyeliğine de olsa muhabir oldu. Herkes bir noktada haberlerin ana kaynağıydı. Muhabirlik yapan birçok kişi olduğunda neler olduğuna dair kolektif bir anlatı oluşuyor. İnsan neler olup bittiğini internette, televizyonda gerçek zamanlı veri akışıyla, canlı olarak takip edebiliyor. Oradaki insanlar "Gelin bize yardım edin" diye tweet atıyorlardı, insanlar geliyordu. Bu durum insanların bilgileri ister evlerinde ister cep telefonlarında olsun dijital bir ortamdan almasını, kentte hareket edebilir olmalarını sağladı.[6]

Ne var ki internetteki sosyal ağlar kadar güçlü ve katılımcı yeni bir ortam bile mesaj değildir. Mesaj ortamı inşa eder. Toret'in savunduğu üzere mesaj hızla yayıldı, çünkü insanların kişisel deneyimlerinde bir karşılığı vardı. Kilit mesaj, insanların hayatlarını belirleyen bütün siyasi ve ekonomik kurumların reddedilmesiydi. Çünkü Madrid'deki bir pankartta da dendiği gibi, "Bu bir kriz değil, artık seni sevmiyorum, o kadar."

Peki ama yeni aşk nasıl bulunacak?

Indignadas Ne İstedi/İstiyor?

Hareketin bir programı yoktu. Bunun başlıca sebebi de "hareket" olarak bilinen resmi bir örgütlenmenin hiç olmamış olmasıydı. Ama birçok işgalde meclislerin onayladığı birçok talep olmuştu. Harekette her olası talep, eleştiri ve öneri mevcuttu. Hiç kuşku yok ki bankacılar ve spekülatörlere karşı, insanların sorumlusu olmadıkları bir finansal krizin bedelini ödemesine karşı bir hareketti. Nüfusun genelinde kaynayan ve harekette ifadesini bulan derin bir adaletsizlik duygusu söz konusuydu. İnsanlar başı derde girmiş bankalara mali destek verilmemesi, aksine bu bankaların hareketin sürekli atıfta bulunduğu üzere İzlanda'da olduğu gibi millileştirilmesi gerektiğini düşünüyordu. Yolsuzluk yapan yöneticilerin yargılanması gerektiği kanısındaydılar. Hükümetin bütçe kesintilerine hep bir ağızdan karşı çıkıyorlar, onun yerine zenginlerin ve şirketlerin vergilendirilmesi gerektiğini savunuyorlardı. Düzgün bir iş bulma ihtimali olmayan milyonlarca işsiz genç insan bunun sorumlularını suçluyordu. 7 Nisan 2011'de, eğitim, iş ve konut haklarını savunmak için başlatılan internet tabanlı "Geleceği Olmayan Gençlik" seferberliğinin çağrısıyla binlerce genç Madrid'de bir gösteri düzenlemişti. Genel olarak konut krizine ve özelde genç insanların uygun fiyata konut bulma imkânının kısıtlı olmasına karşı da protestolar olmuştu. 15-M hareketinin önemli bir bileşenini, hareketin ortaya çıkmasından önceki aylarda düzenlenen "V as Vivienda (Konut)" seferberliğine katılan gençler oluşturuyordu. İpotekli malların haczedilmesine, bankaların yüksek faizli kredilerle tuzağa düşürdüğü, evlerini kaybettikten sonra bile hayatlarının geri kalanı boyunca aldıkları kredileri geri ödemek zorunda olan yaşlıların ve ihti-

yacı olan ailelerin evlerinden çıkarılmasına karşı çok şiddetli protestolar oldu. Açık bir kapitalizm eleştirisi söz konusuydu: "Bu bir kriz değil, sistemin kendisi." Ama kapitalizmi aşmaya ya da ekonomik büyümeyi eski haline getirmeye dair özgül talepler söz konusu değildi. Bunun sebebi de hareket içinde birçok kişinin büyümek adına büyüme mefhumuna karşı çıkmasıydı. Çevreyle ilgili kaygılar ağır basıyordu. Tüketim güdümündeki bir topluma muhalefet derinlere işlemişti. Bu yüzden de genel olarak kapitalizmin ve özel olarak da krize yol açan türden bir finansal kapitalizmin eleştirisi neredeyse hep bir ağızdan paylaşılsa da ne tür bir ekonominin herkese çevresel olarak sürdürülebilir, etik olarak adil bir biçimde iş, konut ve düzgün hayat koşulları sağlayacağı konusunda bir fikir birliği yoktu. Bu, hareketin çok özel, son derece incelikli politika önerileri yaratma yetisine sahip olmadığı anlamına gelmiyor. Aslına bakılırsa meclislerde ve komisyonlarda tartışılan, ayrıntılı olarak geliştirilen böyle birçok öneri mevcuttu. Ne var ki hareket herhangi bir ayrıntılı program üzerinde fikir birliğine varmak üzere örgütlenmediğinden, çeşitli yerlerde çeşitli kişilerin ileri sürdüğü çok sayıda öneri söz konusuydu, bu yüzden de hareketin bileşimi ne kadar büyük bir çeşitlilik gösteriyorsa, öneriler de o kadar çeşitliydi.

Gelgelelim ekonomik ve toplumsal meselelerle ilgili geniş bir eleştiri ve talep yelpazesi bulunsa da ben kendi gözlemlerime dayanarak derinden, hareketin esasen siyasi olduğu kanısındayım. Sahte demokrasiyi gerçek demokrasiye dönüştürmeye yönelik bir hareketti. *Democracia Real Ya*'nın ilk çağrısı daha sonra hareket içinde mevcut talepler ve hayaller okyanusunda eriyip gitmişse de, *Democracia Real Ya* hareketin kendisi değil sadece kıvılcımı olmuşsa da ilk manifestosu açık ya da örtülü olarak *Indignadas* hareketinin çekirdeğini oluşturmuştu. Evet, kriz kapitalist sistemin bir ifadesiydi, evet, bankalar suçluydu. Ama hangi partiden olursa olsun siyasetçiler, partiler, parlamentolar ve hükümetler de çıkarlarını, temsil ettikleri yurttaşlarının çıkarlarından öteye savundukları bankacılarla suç ortağıydı. Harekete, içinde siyasetçilerin kendi kapalı, ayrıcalıklı dünyalarında, insanların ihtiyaçlarına kayıtsız kalarak yaşadığı, seçimleri ve seçim yasasını bir siyasi sınıf olarak güçlerini daimi kılmak üzere değiştirdiği kanısı hâkimdi. "Bizi temsil etmiyorlar" herhalde hareketin

en popüler ve kesinlikle de en temel sloganıydı. Çünkü gerçek bir temsil yoksa, demokrasi yok demektir; kurumların tabandan tepeye doğru, İzlanda'da olduğu gibi yeniden inşa edilmesi gerekir. Tam anlamıyla siyasallaşmış ve bankacılar, siyasetçiler, üst düzey yargıçlar arasındaki karşılıklı destek sisteminin bir parçası olan yargıdan başlayarak böyle bir değişim gerçekleşmelidir.

Demokrasinin mevcut biçiminin reddedilmesinin hareketin projesi üzerinde derin yankıları oldu, çünkü seçimlerin, partilerin yararsız olduğunu, yurttaşların çıkarlarını ve değerlerini savunmakla bir ilgisi olmadığını ima ediyordu. Dolayısıyla hareket, sistemde derin bir reform olmadığı sürece seçimlere katılıma kayıtsızdı; bu reformun da en fazla oy alanların işine yarayan oransız bir temsil sistemi sayesinde büyük partilerin işine yarasın diye tasarlanmış seçim yasasından (D'Hondt yöntemi) başlaması gerekiyordu. Olumlu terimlerle ifade edecek olursak hareket farklı katılımcı demokrasi modellerine geçme konusunda fikir birliğine varmıştı, bu modellerin başında da internette, danışmaya dayalı karar oluşturma sürecinde yurttaşların tam bilinçli katılımını sağlayan, düşünüp tartmaya, tartışmaya, kafa yormaya dayalı demokrasi modeli geliyordu. Hareketin kendi içindeki, birazdan aşağıda tartışacağım karar oluşturma ve kafa yorma, tartışma biçimleri toplumun genelinde siyasi demokrasinin ne olması gerektiğini şekillendirmeyi amaçlıyordu açıkça. Mevcut kurumların sınırları dahilinde siyaseti ve politikaları etkilemenin ne kadar zor olduğunun tam anlamıyla bilincinde olan hareket, büyük çoğunluğuyla kendisini uzun bir koşuya yerleştirmişti. Mesele gelecek seçimde kabul edilecek bir program yaratma meselesi değildi, çünkü herhangi bir siyasi partiyi muhatap kabul etmiyorlardı. Hareketin bakış açısına göre, sistemin reddinden yola çıkıp bilinçlendirme ve katılımcı tartışma, kafa yorma süreçleriyle insanların iradesini ifade edecek kurumların yeniden inşa edilmesine varıncaya dek uzun bir yürüyüşe geçmek gerekiyordu.

Hareketin projelerini arayacağımız en iyi yerin, yerel meclislerde kullanılan oylarla o an ağır basan bakış açısını temsil etmekten ibaret özgül taleplerden ziyade aktörlerinin söylemleri olmasının nedeni işte budur.

Hareketin Söylemi

Indignadas çok sayıda zengin söylemi barındıran bir harekettir. Hayal gücünü yansıtan sloganlar, vurucu ifadeler, anlamlı kelimeler ve şiirsel ifadeler yeni öznellikleri ifade eden bir dil ekosistemi oluşturdu. Tek bir söylemden bahsetmem mümkün değil, düşünme biçimlerini yankılayan, sloganlarda ve hem kamplarda hem internetteki tartışmalarda sürekli ortaya çıkan bazı terimler vardı.

Eduardo Serrano (2011), gözlemlerine dayanarak hareketin söyleminde yaygın olarak varlık gösteren kilit terimlerin bir listesini hazırlamış, her terimi hem açılımları hem de reddettikleriyle nitelemiştir. Serrano'nun, terimlerini benim tercüme ettiğim analizi Tablo 2'de sunulmuştur; bu tablo söyleminin ortaya koyduğu üzere hareketin yönelimlerinin bir profilini sunuyor.

Bu analizin açıkça ortaya koyduğu şey, hareketin temsil ettiği kültürel dönüşümün derinliğidir. Kısmen, milyonlarca genç insanın riskli hayatlar sürüyor olmasından (18-34 yaş grubundaki insanların yüzde 54'ü konut ve iş yokluğu yüzünden hâlâ aileleriyle yaşamaktadır) güç almış olsa da hareketin söylemi yeni bir ekonomik ve siyasi kültürün yükseldiğini ifade ediyor: Araştırma ekibimizin 2009-12 döneminde Barcelona'da incelediği alternatif bir ekonomik kültürdür bu. Bu kültür, hayatın kullanım değerinin ticari değere ağır bastığını vurgulayan, özüretimle, kooperatifçilikle uğraşan, takas ağları kuran, toplumsal nakitten, etik bankacılıktan ve karşılıklı dayanışma ağlarından bahseden bir kültürdür. Ekonomik kriz, bu alternatif ekonomik kültürün cazibesini Barcelona nüfusunun önemli bir kesimine yaymıştır. Bu pratikler binlerce insanın, özellikle de *indignadas*ın çoğunluğunun yer aldığı yaş grubunun (20-35) hayatlarında epeyce zamandır mevcuttur. Barcelona nüfusunun büyük bir çoğunluğunun, oransal olarak daha az kazanmak anlamına gelse de neden daha az çalışmayı tercih ettiğini açıklayan, hayatın anlamına dair bir arayıştır bu (Conill vd. 2012a, 2012b). Hareket bu alternatif ekonomi projesinde mevcut olan değerleri, alternatif siyasi bir projenin oluşumuna doğru genişletti. Her iki durumda da bireyin özerkliğinin inşası ve bu özerk bireyler arasında, yeni, ortak hayat biçimleri yaratmak için ağlar oluşturmak ağır basan saiklerdi.

Tablo 2: *Indignados* hareketinin söyleminde ortak terimlerin ifade ettiği ve ortadan kaldırdığı anlamlar

TERİM	İFADE ETTİĞİ	ORTADAN KALDIRDIĞI ANLAM
Ortak	Topluluğun kendisini yönetmesi, ortak mekân	Sınırlı mülk, kamusal-özel ikiliği, iktidarın birkaç kişiyle sınırlı olması
Meclis konsensüsü	Farklı önerilerin etkileşiminden doğan karar, bütün fikirlere saygı, çizgisel olmayan karar alma süreci, oylama yok sentezleme var, karar alma sürecinin niteliksel olarak üstün olması	Muhalefet konsensüsü/muhalefet, önerilerin ortasının bulunması, çizgisel karar oluşturma süreci, niteliksel olarak tartışılan önerilerden daha geri bir karar
Herhangi biri	Tekillik, anonim yurttaşlar	Herkes, toplam
Gelecek-siz	Hemen şimdi	Gerçekleştirmenin ertelenmesi, araçlar ve amaçların ayrılması
Patron yok	Kendi kendini düzenleme, ağın yayılması, herkesin tamamen dahil olması (internet etkileşiminde olduğu gibi), anonimlik, sorumluluğun dönüşümlü olması	Katı toplumsal rollerin atfedilmesi, öznelerin önceden tanımlanması, komuta ve itaat
Temsilin olmaması	Katılım, doğrudan demokrasi, ifade siyaseti	Yetki devri
Şiddetin olmaması	Meşruiyet, örnek olma, fiili özsavunma, başkalarından gelen şiddetin gayri meşru kılınmasıyla somut olmayan bir kuvvet alanı oluşturulması	Şiddetin etkisi, testosteron tiranlığı
Saygı	Karşılıklılık, haysiyet, kendi kendini sınırlama, gerçek yurttaşlık	Güvenlik, düşman
Para-sız	Zenginlik parasal değildir, mali sistemden kopuş, yerel para birimleri, metalaştırmanın çözülmesi	Yokluk ekonomisi, finansın zorbalığı, kaçınılmaz tasarruf, toplam sıfır oyunları
Korkusuz	Birlikte yapabiliriz, yalnız değilsin, kriz aşılabilir (İzlanda'da olduğu gibi), yaratıcılık	Ölümcüllük, paraliz
Yavaşlık	Birlikte evrim, tedrici olgunlaşma süreçleri	"Hızlı hayat," hayatın sermayenin ivmelenmesine tabi kılınması

KAYNAK: Eduardo Serrano, 2011. El poder de las palabras: glosario de términos del 15M. [online] Erişim adresi: <http://madrilonia.org/2011/06/el-poder-de-las-palabras-glosario-de-terminos-del-15m/> [8 Şubat 2012'de ulaşıldı]. Benim çevirim.

Popüler sloganlardan bir derleme bu özgürlük ve demokrasi hayalini hareketin kendi sözleriyle açıklıyor: "Başka bir siyaset mümkün", "Birlik olan insanlar partisiz iş görür", "Devrim kalbimizdeydi, şimdi sokaklarda uçuyor", "Kalplerimizde yeni bir dünya taşıyoruz", "Ben sistem karşıtı değilim, sistem bana karşı."

Peki, bu siyasi dönüşüm nasıl sağlanabilir? Birlikte olarak, birlikte düşünerek, mücadeleyi izleyerek, çoğunluğu harekete katılmaya davet ederek: "Dünya sevgisidir devrimcileri harekete geçiren. Bize katıl!" Zorluklar olacaktır, ama buna değer: "Barikatlar caddeleri kapar, ama yolu açar", "Verdiğimiz rahatsızlık için özür dileriz, dünyayı değiştiriyoruz." Bir de mevcut güçlere uyarı: "Hayallerimizi çalarsanız, sizi uyutmayız."

Ne var ki hareket için en kritik mesele, toplumun geneli için önerdikleri demokrasi ilklerini kendi pratiğine nasıl yerleştireceği olmuştu.

Demokrasiyi Pratikte Yeniden İcat Etmek: Meclislerin Öncülüğünde Lidersiz Bir Hareket

Resmi bir karar yoktu, ama hareketin başından beri herkes pratikte anlaşmıştı. Ne yerel ne ulusal, harekette hiçbir lider olmayacaktı. Bu yüzden de bir sözcü bile seçilmedi. Herkes kendisini temsil edecekti, başka hiç kimseyi değil. Bu da medyayı çılgına çevirdi, zira medyanın hikâye anlatma tekniğinde kolektif bir eylemin yüzleri, zorunlu bileşenlerdir. Tarihte genellikle ihanete uğramış olan bu kadim, anarşist ilkenin kaynağı bu hareket örneğinde ideolojik değildi, gerçi hareketin aktörlerinin büyük bir çoğunluğu tarafından uygulanan temel bir ilke haline gelmişti. Yatay-lığın kural olduğu internet ağlarının deneyiminde mevcuttu, liderliğe de pek ihtiyaç yoktu, çünkü işlevlerin koordinasyonu düğümler arasındaki etkileşim sayesinde ağın kendisi tarafından gerçekleştirilebiliyordu. Yeni öznellik ağda belirdi: Ağ özne oldu. Liderlerin reddedilmesi, emektar eylemcilerden bazılarının küresel adalet hareketinde ve çeşitli aşırı sol radikal örgütlenmelerde yaşadıkları olumsuz deneyimlerin de sonucuydu. Ama hükümetler ve geleneksel partilere damgasını vuran yolsuzluk ve sinizmin gözlemlenmesi sonucu herhangi bir örgütlü siyasi liderliğe duyulan derin güvensizlikten de kaynaklanıyordu. Yeni bir kuşağın reelpolitiği

reddederek siyasete soktuğu bu sahicilik arayışı, hareketi temel itibariyle tanımlar, gerçi bu durum hareketin kendi içinde yeniden inşa edilmemiş militanlar tarafından *buenismo* (naif iyilik) olarak görülüp eleştirilmiştir. Ne var ki yeni bir siyaset biçimi icat etmenin meşruiyeti iddiası, ancak hareketin gündelik faaliyetinde uygulandığında güvenilir olabilirdi.

Örgütlenme açısından bakıldığında bu ilkenin somut yansıması, bütün kolektifi etkileyecek meselelerde karar oluşturma yetkisinin tamamını belli bir yerde kamp kurmuş insanları temsil eden Genel Meclis'e, ayrıca meclis toplantısı sırasında kampa katılmakta olan herkese vermek şeklinde oldu. Meclisler, acil bir toplantının yapılması gerektiği durumlar hariç, genellikle her gün toplanıyorlardı. Katılımcıların sayısı kampın büyüklüğüne göre değişiyordu, ama Madrid ve Barcelona'da özel durumlarda katılım yüzlerle iki-üç bin arasında oluyordu. Meclis kararları sadece sembolik güce sahipti, çünkü herkes kendi kararını almakta her zaman özgürdü. Ama asıl mesele kararlara nasıl varılacağıydı. Kampların birçoğunda hareket fikir birliğiyle karara varmaya çalışıyordu, herkes hemfikir oluncaya kadar sohbetler ediliyor, tartışmalar yapılıyor, argümanlar ve karşı argümanlar (saatlerce) kibarca, saygıyla dinlendikten sonra karara varılıyordu. Aşırı gürültüden ve söz kesilmesinden kaçınmak için, onaylamayı ya da reddi belirtmek, konuşan kişiden konuyu toparlamasını rica etmek için (sağır-dilsizlerin işaret dilinden uyarlanmış) bir işaret dili benimsenmişti. Meclisler düzenli olarak bu rolleri üstlenen gönüllüler tarafından modere ediliyordu, bunun sebebi liderlerin yükselmesini engellemekten çok böyle bir görevi üstlenmekten ileri gelen yorgunluğun dikkate alınmasıydı. Bizim ekibimizin gözlemlediği çoğu örnekte, tartışmalarda genellikle toplumsal hareketler içindeki tartışmalarda sıklıkla rastlanan hırçınlıklara rastlanmasa da katılımcıların, ideologlar ya da kendi kendisini lider olarak gören kişilerin meclisi kendi propagandaları için kullanma girişimlerine karşı katılımcıların toplu olarak uyguladıkları bir baskı söz konusuydu. Günlerce süren deneyimin ardından hareketin içindeki bazı kişiler, olabildiğince çok sayıda farklı katkıyı bütünleştirdikten sonra belli öneriler üzerinde basit çoğunluk yoluyla topluca karara varmaya gerek olup olmadığını tartışmaya başladı. Aslında fikir birliğiyle karara varma ilkesi bazı azınlık gruplarının, önceden belirlenmiş bir konumu dayatmak üzere

kararların alınmasını engellemelerini mümkün kılıyordu. Hareket azınlık gruplarının şantajlarına teslim olmaksızın, onların haklarını tanımanın önemi gibi eski tarihsel dersleri yeniden öğrendi.

Düşünüp taşınma ile etkili uygulama arasındaki çelişki, meclisten çıkan genel yönelimleri belli inisiyatiflere çevirecek çok sayıda komisyonun yaratılmasıyla halledildi. Aslında komisyonlar tam anlamıyla özerkti, ayrıca ne yapılması gerektiği konusunda fikir birliğine varmak için farklı öneriler üzerine de düşünüp taşınmaları gerekiyordu. Ayrıca herhangi biri tarımsal-ekolojik girişimden tutun çocuk bakımına ya da seçim yasasının reformuna dek belli bir konuda bir komisyon kurulmasını teklif edebilirdi. Bazı komisyonlar hareketin ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuş işlevsel komisyonlardı (sağlık, güvenlik, iletişim vs.). Bazıları meclise sunulacak farklı konulardaki tekliflerin ayrıntılandırılmasına odaklanmıştı. Yine bazıları bu önerilerin bazılarının, örneğin evden çıkarmaları engelleme komisyonunun uygulamaya konmasını sağlamakla görevliydi. Komisyonlar onlara katılan insanlar olduğu sürece faal oluyordu, bu yüzden de hareketin evrimine bağlı olarak belirip kayboluyorlardı. Barcelona örneğinde uzun süre varlık gösteren komisyonlar, hareketin biçimleri üzerine düşünen, katılımcı demokrasi ilkelerinin hareketin pratiğine nasıl uygulanacağı üzerine stratejiler geliştiren komisyonlar olmuştu.

Ne var ki hareketin bu yeni siyasi oluşumu örgütleme imkânı madden kamusal mekânın işgaline; geceleri küçük bir azınlık kalsa bile, gerçek demokrasi hayallerini somutlaştıran karşı toplum düzenini sağlayan kampların varlığına dayalıydı. Ne var ki böyle bir işgali tanımsız bir süre boyunca devam ettirmenin imkânsız olduğu da açıktı. Bu durum sadece lojistik sorunlardan ve polis tacizinden değil, kampta hayatın bozulması sürecinden de kaynaklanıyordu. Evsizlik, dünyanın her yerinde olduğu gibi İspanya kentlerinde de ağır bir gerçekliktir. Evsiz insanların yalnızca bir bölümünün ciddi psikiyatrik sorunları vardır, ama bu kesim hayli görünürdür ve içlerinden birçoğu kendilerini koruma altında hissettikleri kamplara gelmiştir. Bu da başka ülkelerde deneyimlediğim hemen hemen bütün işgaller kadar İspanya'da da hareket içinde büyük bir sorun yaratmıştır. Bir yanda kamp içindeki algılanan evsiz varlığının yüzde 99'luk bir oranı yansıtması (hareketin atıfta bulunduğu bir orandır

bu) genel olarak insanların *indignadas* kamplarıyla özdeşlik kurmalarını imkânsız kılmıştır. Öte yandan işgalciler arasında pek az kişi, hareketin kapsayıcılık ilkeleriyle çelişki yaratacağından ötürü, kampta herhangi birinin varlığını yasaklamaya hazırdı.

Ne var ki hareketin kamusal alanı işgali sürdürürken karşı karşıya kaldığı en önemli sorun, zaman içinde sadece tam zamanlı eylemcilerin meclislere fiilen katılabilir ve hareketin gündelik işlerini yürütebilir durumda olmasıydı. Bu insanlar genellikle ailevi sorumlulukları olmayan, işsiz, giderek kendilerini sadece harekete adayan genç erkeklerdi. İşgaller ne kadar uzun sürerse, harekete geçirmeyi istedikleri yurttaş kesimini pek temsil etmeyen küçük bir eylemci azınlığıyla o kadar özdeş bir hal alıyordu. Ortalama altı ya da sekiz hafta sonra meclislerin çoğunun kampları kaldırıp hareketi başka biçimlerde sürdürme kararına varmasının nedeni buydu. Pek az kişi meydanlarda kalmayı tercih etti, ama bu insanlar da polis için kolay hedefler haline geldi. Nihayetinde ağustos ortasına gelindiğinde polis bütün işgallere son verdi.

Birçok kasabada hareket, eylemini mahalle düzeyinde merkezsiz bir şekilde sürdürmeye, yöre sakinlerinin çıkarlarını aynı demokratik düşünüp taşınma ve karar oluşturma örüntüsüne göre temsil eden yerel düzeyde meclisler kurmaya karar verdi. Kampanyalar yürütmek ya da internette yaygınlaştırılacak, farklı biçimlerde ve farklı yerlerde tartışılacak önerileri değerlendirmek üzere kendiliğinden komisyonlar kurulmaya devam etti. Gelgelelim kilit örgütlenme ilkeleri (seçilmiş liderlerin reddedilmesi, meclislerin egemenliği, komisyonların kendiliğindenliği ve özyönetimi) her yerde işlemeye devam etti. Hareketin yakasına yapışan işlevsellik ve verimlilikle ilgili aynı sorunlar da. Bütün bunlar talepleri elde etme ve hakları savunmanın yanı sıra hayatları değiştirmeyi amaçlayan kolektif bir pratikte verimlilik ve başarının anlamına dair derin bir düşünümü de beraberlerinde getirdiler.

Düşünüp Taşınmaktan Eyleme: Şiddet Sorunu

Popüler bir hacker sloganı "Önerme, yap!" der. Hareketin yapma girişiminde bulunduğu şey de buydu. Hareket sokak gösterilerinde öfkesini

dillendirerek başladı, kolektif eylemin en eski biçimiydi bu. Bundan sonra ülkenin dört bir yanında birçok şehirde kamusal alanı işgal ederek protestoya bir küçümseme ve polis operasyonları bileşimiyle karşılık vermiş olan iktidarın küstahlığına karşı durma kararlılığını olumladı. Hareketin hedeflerini etkilemenin yolları ve araçlarının ne olacağı sorusu çabucak doğdu. Siyasi sisteme topyekün bir güvensizlik söz konusu olduğundan, hareket seçimlerde ne yapılacağıyla ilgili hiçbir tavsiyede bulunmadı, katılmamayı ya da boş oy atmayı bile önermedi. Herkes taktik oy verme kararlarıyla ilgili olarak kendi değerlendirmesini izlemekte özgürdü. Hareketin ufkunda resmi siyaset bulunmadığı için, başka eylem biçimlerine müracaat etmesi gerekiyordu. Çok sayıda sokak gösterisi oldu, ayrıca İspanya ve Avrupa'nın kat edildiği yürüyüşler gerçekleştirildi. Adaletsizliklere karşı çok sayıda eylem yapıldı: İpotek borçları ödenmediği için evleri haczedilenlerin evlerinden çıkarılmaları fiziksel olarak engellendi, polis tarafından taciz edilen göçmenler korundu, bilet fiyatlarındaki aşırı artışa karşı metroya biletle binmeye karşı konuldu, farklı biçimlerde sivil itaatsizlik eylemleri düzenlendi ve hükümet binalarının, Avrupa Komisyonu bürolarının, banka merkezlerinin, kredi notu veren kurumların vs. önünde gösteriler düzenlendi. Ne var ki hareketin ilk aşamalarından itibaren asıl eylemin katılımcıların ve genel olarak nüfusun bilincini yükseltmekle ilgili olduğu açıktı. Meclisler ve komisyonlar devrimci eylemleri hazırlamaya yönelik toplantılar değildi: Bir araç değil, kendi başlarına birer amaçtı. Sistemin eşitsizliğini tam olarak ortaya koymak, internette ya da meydanlarda, ortak bir mekânın güvenli ortamından ona karşı koyma cesaretini göstermek için bir araya gelmek hareketin en anlamlı eylem biçimiydi. Çıkılacak uzun bir yürüyüş varsa işgalcilerin kendi aralarında ve genel olarak halkla hislerini ve bilgilerini paylaşmaları kritik bir önem taşıyordu. İlk meclisler çok duygusaldı: İnsanlar kendilerini serbestçe ifade edebiliyor, dikkatleri üzerlerine çekebiliyor ve saygı gördüklerini hissediyorlardı. Ben Barcelona'da Catalunya Meydanı'ndaki meclisin yakınlarındaki bir banka oturmuş evini telefonla arayan bir kadının gözyaşları içinde mecliste konuştuğunu, insanların onu dinlediğini söylediğine şahsen tanık oldum. "Hayatımda hiç yapmadığım şey, ilk kez insanların karşısında konuştum," diyordu. Herkesin yıllardır içinde

tuttuğu şeyleri yüksek sesle ve toplu halde söylemesi, hareketi kısa vadede araçsal olmaktan çok ifade gücü yüksek kılan özgürleştirici bir eylemdi. Kolektif eylemin itici gücünün hisler olduğunu bildiğimizden, bu aslında, gelecekteki toplumsal değişim için anahtar olabilir. Bu önemli konuyu aşağıda tartışacağım.

Hareketin kurumsal olmayan eylemde daha ileri gidebilmesi, sivil itaatsizliğe tam olarak girişebilmesi için çatışmanın olası sonuçlarıyla, şiddet olasılığıyla başa çıkmayı göze alması gerekiyordu. Protestocular kamusal alanı işgal ederek kendilerini polisin baskısına maruz bıraktılar. Farklı şehirlerde polis birkaç kez şiddet gösterdi. Barcelona'da 27 Mayıs'ta hayli kötücül bir saldırı yaşandı. Katalan hükümeti polisi (milliyetçi partiden meclis üyesi Felig Puig'in talimatıyla) ve belediye polisi (sosyalist belediye meclis üyesi Assumpta Escarp'ın talimatıyla) sabahın erken saatlerinde meydanı temizleme bahanesiyle Catalunya Meydanı'na saldırdı. İşgalciler barışçı bir biçimde oturdular ve meydandan ayrılmayı reddettiler. Altı saat boyunca tekrar tekrar coplandılar, sonuçta onlarcası ciddi biçimde olmak üzere 147 kişi yaralandı. Bu, insanların direniş göstermeksizin acımasızca kana bulandığı sahne internette canlı yayınlandı, TV'de gösterildi ve kitlesel, yeni bir öfkeye neden oldu. Öğleden sonra 200.000'i aşkın insan dayanışma göstermek üzere geldi ve onlar meydanı yeniden işgal ederken polis geri çekildi. Böyle bir destek gösterisiyle Barcelona'da kendilerini güçlü hisseden bazıları 11 Haziran'da, parlamenterlerin hazırladıkları bütçe kesintilerini oylayacakları gün Katalan parlamentosunun girişini kapatarak saldırıyı yükseltmeye karar verdi. Birkaç yüz gösterici parlamentonun girişini kapatmaya çalıştı, bazı parlamenterlere hakaret ettiler, bazılarını itip kaktılar, üstlerine boya attılar. Polis protestocu kılığına girerek göstericilerin arasına sızmıştı, bazı gözlemcilere göre bu olaylar bir provokasyondu. Polis olaylara şiddetle müdahale etti, sonunda insanlar yaralandılar, tutuklandılar, haklarında suçlamalarda bulunuldu ve nihayetinde mahkemeye çıkarıldılar. Bu olaylar medyada hareketin radikal ve şiddet yanlısı olarak resmedilmesiyle çarpıtıldı ve yaygın olarak bu şekilde haberleştirildi. Birçokları bu olayın hareketin sonu olduğunu düşünüyordu. Aslında bu küçültücü taktikler geri tepti. Birkaç gün sonra 19 Haziran'da hareket polis şiddetini protesto etmek, taleplerine destek

toplamak üzere bir gösteri düzenledi, Barcelona sokaklarında 200.000 kişi yürüdü. Hareket popülerliğinin turnusol testini aşmıştı. Ne var ki hareket içinde, bir eylem biçimi olarak fiziksel savunma da dahil olmak üzere özsavunmanın rolüyle ilgili bir tartışma başladı. Bazıları, nihayetinde şiddetin sistemde olduğunu savunuyordu, gençliğe karşı sistematik polis şiddetindeydi, bazı yargısal hükümlere göre polisin zaman zaman uyguladığı işkencedeydi, gençlerden düzgün ve madden uygun evlerin esirgenmesindeydi, hükümetin ve parlamenterlerin yurttaşların ciddi sıkıntılarını karşılıksız bırakmasındaydı. Buna rağmen şiddet dışı yolların temel önemde oluşu, hareketin bir öncülü olarak yeniden olumlandı. Öncelikle, medyanın güçlü bir şekilde yansıttığı şiddet, protestocular tarafından provoke edilmemiş olsa da nüfusun desteğini yabancılaştıracaktı. Ama asıl önemlisi bütün biçimleriyle, kökeni ne olursa olsun şiddete karşı çıkmak hareketin yaygınlaştırmak istediği yeni barış ve demokrasi kültürünün temel ilkelerinden biriydi. Dolayısıyla, girişlerine oturarak ya da bedenleri bahçe kapılarına zincirleyerek binalara girişi engellemek gibi bazı cüretkâr biçimleriyle sivil itaatsizlik uygundu. Ama fiilen şiddete girişmek ya da polisin şiddetli saldırılarına karşılık vermek uygun değildi. Şiddet sorunu meclislerde tartışıldı, hareketin büyük çoğunluğu tarafından aynı cevapla karşılandı. Haklı bile olsa şiddete girişmek, hareketin savunduğu şeyin özüne aykırıydı, öfke ifade etmek adına etik dürüstlükten vazgeçen, o süreçte karşı çıktıkları kötülüğe dönüşen devrimci eylemlerin eski taktiklerine uzanıyordu.[7] *Indignadas,* cesareti, şiddetli baskının gayri meşrulaştırılmasını mümkün kılan, böylelikle önce yurttaşların kalbinde büyük bir zafer kazanan barışçı bir hareketti, harekettir.

Siyasal Sisteme Karşı Siyasal Bir Hareket

Hareketin birleştirici bir hedefini tanımlamamız gerekseydi, bu hedef siyasal demokratik sürecin dönüşümü olurdu. Birçok farklı demokrasi versiyonu ve bunlara nasıl ulaşılacağı hayal edildi. En popüler temalardan biri seçim yasasının reformuydu; seçim yasasını oranlara dayalı hale getirmek, siyasi azınlıkların yeterince temsil edilmesini mümkün kılmaktı. Zorunlu referandumları, hem yerel olarak hem internette karar oluşturma sürecine

katılımı ve danışmaları öngören teklifler de vardı. Yozlaşmanın kontrol altına alınması, seçilmiş yetkililerin görev sürelerinin sınırlanması, ücret sınırları, (parlamenterlerin yargı muafiyetlerinin kaldırılması da dahil) ayrıcalıkların kaldırılması ve siyasi sistemi temizleyip açmaya yönelik bir dizi önlem meclislerde ve komisyonlarda ileri sürülüp tartışıldı. Gerçekten demokratik siyasi kurumlar olmaksızın, siyasetçiler yurttaşlara karşı sorumlu olmayacağından ve mevcut güçlere hizmet etmeyi sürdüreceğinden, benimsenen ilerici politikalar ya da kararların uygulanamayacağı düşünülüyordu. Yani bu siyasi bir hareketti, ama partizan olmayan bir siyasi hareketti, herhangi bir partiyle ilişkisi ya da herhangi bir partiye sempatisi yoktu. Saflarında siyasal deneyimi pek az olup örgütlü siyasete topyekün güvensizlik besleyen genç insanlar çoğunluğunun yanı sıra, birçok ideolojiden bireyler bulunsa da ideolojik ve siyasal olarak çoğulcuydu. Ne var ki hareket siyasi olsa da niyeti kurumsal sistem yoluyla işlemek değildi, çünkü büyük çoğunluk kurumsal temsil kuralları üzerinde oynandığı düşüncesiydi. Dolasıyla bazı reformlar önerilmiş olsa da siyasi sistemi değiştirme yönünde gerçek bir umuttan ziyade nüfusun geneliyle temas kurma yolunda pedagojik bir egzersizdi. Hareketin isteklerini ifade etmek üzere bir parti ya da partiler kurmak hiçbir zaman düşünülmedi. Evet, başka bir siyaset mümkündü, ama henüz değildi, ayrıca demokratik temsil sürecini dar sınırlamalar içine hapsetmek isteyenlerin tesis ettiği kanallar yoluyla da mümkün olmayacaktı.

Siyasi partiler hareketle nasıl başa çıkacaklarını bilmiyorlardı. Pratikte kamusal alanın işgaline karşı düşmanca bir tavır içindeydiler ve şiddetin farklı ölçülerde kullanıldığı polis baskısına başvurdular. Parlamentoyu engelleme girişimleri karşısında özellikle öfkelendiler, hatta bu eylemleri demokrasiye yönelik faşist bir saldırı olarak niteleyip kınayacak kadar ileri gittiler. Aynı zamanda, özellikle Sosyalistler (PSOE) ve Birleşik Sol'un (eski komünistler) gözünde kitlesel seferberlikler, yetersiz seçmen kitlelerini besleyecek bir kaynaktı, zira genç kuşak, geleneksel partiler tarafından temsil edilme konusunda umudun iyiden iyiye yitirmişti. Sosyalistler, yani hareketin başlangıcında hükümette olan parti, hareketin bazı taleplerine biraz muğlak bir sözlü destek verdiğini ilan etti, ama Kasım 2011 seçimlerinde uğradığı ezici yenilginin ardından bu desteğin arkasında

durmadı. Muhafazakâr parti Partido Popular (PP), seçim döneminde hiçbir seçmenini yabancılaştırmamak için temkinli bir tavır benimsedikten sonra, iktidara gelir gelmez *indignadas*ı "radikal devrimciler, şiddet yanlısı anarşistler ve naif takipçilerin bir karışımı" yaftası yapıştırarak aşağıladı. Birleşik Sol da biraz yakınlık ifade etti ve bu iyicil tavrının meyvesi olarak bazı oyları kazandı. Bu gelişme hareketteki çoğu kişiye tümüyle taktiksel görünüyordu, çünkü komünist gelenekte lidersiz ya da programsız bir harekete, partinin öncü rolüne tarihsel olarak ters düşen özgürlükçü bir damara karşı derin bir güvensizlik olduğunu biliyorlardı. Özetle hareket ile siyasal sistem arasında, hem örgütsel hem ideolojik bakımdan tam bir dışlama söz konusuydu.

Ne var ki hareket, (yurttaşların bilincini yükseltmek için tartışmalara katılmak dışında) seçim sürecini çok dikkate almasa da, seçim sonuçlarını demokrasinin geleceği açısından önemsiz görse de, öyle görünüyor ki seçimler üzerinde bir etkisi oldu. 2011'de İspanya'da iki seçim oldu: Hareketin doğduğu günlerde demokrasi eleştirisini tetiklemek üzere kullandığı 22 Mayıs'taki belediye seçimleri ile 20 Kasım'daki milletvekili seçimleri. Bu satırların yazıldığı tarihte hareketin seçimler üzerindeki etkisiyle ilgili sadece birkaç kuvvetli çalışma yayımlanmıştı. Ne var ki analizimiz açısından önem taşıyan bir dizi gözlem bulunuyor. Jiménez Sánchez'in belediye seçimleri hakkında yaptığı çalışma (2011) 1987'den beri boş ve geçersiz oy oranında en büyük artışın gerçekleştiğini, boş oyların 2007'deki seçimlere göre yüzde 37, geçersiz oyların yüzde 48 artış gösterdiğini ortaya koyuyor. Birleşik Sol'un aldığı oy oranında da bir artış oldu. Bu eğilimler, hareketin en kuvvetli biçimde varlık gösterdiği kentlerle korelasyon içindedir. Muhafazakârlar, ılımlı Katalan milliyetçileri ve bağımsızlık yanlısı Bask adaylar da oylarını artırdı. Bu oyların birleşik etkisi PSOE'yi olumsuz etkiledi; 2007 seçimlerine göre yüzde 19 oy kaybederek tarihinin en ağır yerel seçim yenilgisini aldı, özellikle de otuz yıldır yönettiği Barcelona belediyesini kaybetti.

20 Kasım seçimleri, parlamentoda mutlak çoğunluğu sağlayan PP açısından yankı uyandıran bir seçim zaferi oldu. Muhafazakârların yanı sıra onları destekleyen medya kuruluşları da bu galibiyeti hareketin değerlerinin sessiz seçmen çoğunluğu tarafından reddedilmesi olarak

değerlendirdi. Aslında seçim sonuçları daha yakından değerlendirilirse farklı bir hikâye çıkar ortaya (Molinas 2011). Seçimdeki kilit etken 2008 seçimlerine kıyasla 4.300.000 oy kaybeden PSOE çökerken, PP'nin 2008'e kıyasla 560.000 fazla oy almasıydı. Bu iki sayı arasındaki farka tekabül eden oylar, biri dışında oylarını ciddi biçimde artıran küçük partilere gitti. Aslına bakılırsa PP 2011'de topladığı oy sayısıyla 2004 ve 2008 seçimlerini kaybederdi. Oy çoğunluğunu sağlayandan yana olan çarpıtılmış seçim kanunundan ötürü, PP'ye parlamentonun kontrolünü kazandıran şey muhafazakârların zaferi değil, PSOE'nin kaybı oldu. Dolayısıyla bu analizin gelecekteki çalışmalarla doğrulanması gerekse de öyle görünüyor ki, hareketin başlıca etkisi 1982'den bu yana çoğu seçimde İspanya siyasetine hâkim olmuş sosyalist PSOE'ye büyük, kalıcı bir hasar vermesiydi. Bu, hareketin kasten tasarladığı bir strateji olmamıştı. PSOE'nin 2004'te zafer kazanmasını sağlayan şey Irak savaşına ve muhafazakâr Başbakan Aznar'ın terörist saldırılarla ilgili bilgileri işine geldiği gibi kullanmasına karşı örgütlenen hareketin sonrasında genç seçmenlerin kendilerini geri çekerek tepki göstermeleri olmuştu (Castells, 2009: 349-61). Muhafazakârların oyları, muhafazakâr seçmenlerin partilerine sadakatleri ve genel olarak halk protestolarına karşı ideolojik bir güvensizlik duymaları yüzünden hareketten etkilenmemişti. Hatta tarihsel meşruiyetlerini iş çevreleri ve sosyal elitlerden ziyade işçileri ve sivil toplumu temsil etme iddialarına dayandıran PSOE gibi partiler hâlâ onlara güvenebileceklerine inanarak seçmen tabanlarına dayanıyorlardı. Hareketin protestoları sayesinde PSOE hükümetinin gençlere yardım etmek, refah devletini korumaktan çok Merkel'in talimatlarına uymak ve bankaları kurtarmakla ilgilendiği protestolar sayesinde açıklık kazandığından, sistemde sevilmeyen şeyler PSOE ile özdeşleştirildi. PSOE ülkenin dört bir yanında sahip olduğu kurumsal iktidarın büyük bir bölümünü kaybetti; çoğu gözlemci partinin bu ezici yenilgi sonrasında toparlanmasının, tabii eğer toparlanacaksa, uzun zaman alacağına inanıyor. Birleşik Sol'un (eski komünistler) elde ettiği sonuçlar hatırı sayılır ölçüde iyileşti, parlamentodaki sandalye sayıları üç kattan fazla arttı. Ne var ki komünistlerin bu etkileyici gelişi aslında 350 sandalyenin bulunduğu parlamentoda 11 sandalyeye tekabül ediyordu. Aslına bakarsanız seçimler, harekette mevcut olan yeni siya-

set ile kurumlarda mevcut olan eski siyasetin yurttaşların zihinlerinde birbirinden koptuğunu gösterdi; hislerini oylarıyla uyuşturma cesaretini gösterirlerse son kararı verecek olanlar onlardır.

Rizomatik Bir Devrim[8]

Yüz binlerce kişiyi sokaklarda örgütleme, binlerce kişiyle kamp kurma, dünyanın dört bir yanında ağlar oluşturma konusunda aylarca devam eden yoğun çabaların ardından İspanya'da *indignadas*ın etkisi sınırlı olmuş gibi görünüyor: Önerilerinin pek azı politika haline gelmiştir, başlıca siyasi etkileri PSOE'nin neredeyse yıkılmasına katkıda bulunmak olmuştur, hayalleri de hayal olarak kalmıştır.

Evden çıkarmalara karşı koyan ya da kurumsal suistimalleri kınayan bazı eylemler kamuoyunun sempatisini kazandı, ama ev sahiplerinin açgözlülüğünü, borç verenlerin sözleşmeleri uygulama konusundaki soğuk kararlılığını ya da kanun ve düzenin yetkili makamlarca bürokratik olarak uygulanmasını değiştirmedi. Evet, ülkenin dört bir yanında kentlerde ve mahallelerde değişen bir düzenlilikle toplanan yüzlerce özerk meclis vardı. İnternette durmak bilmez bir faaliyet (tartışmalar, fikirler, projeler) söz konusuydu, ama hareketin farklı sesleri arasında hiçbir şekilde koordinasyon yoktu. Ne var ki bir rahatsızlık hareketin en faal bileşenlerine nüfuz eder olmuştu.

19 Aralık 2011'de Madrid'deki Acampada Sol'un uluslararası uzantısının komisyonu sembolik bir karar aldı: Eylemleri itibariyle "grevde" ve "tanımsız bir süre boyunca faal düşünüm halinde" olduklarını ilan ettiler. Gerekçeleri şuydu:

> 15-M katılım kaybediyor, bunu gösterilerde, meclislerde, mahallelerde, faaliyetlerde, internette görüyoruz... Durup kendimize bazı derin soruları sorma vakti geldi... Birbirimizi dinlemeyi mi unuttuk? Çok sayıda insanı dışladıkları için yararsız hale geldikleri gösterilen eski eylemlilik biçimlerini yeniden mi üretiyoruz?... Hareketin başarısı yeniden yüzde 99 olmasına dayanmaktadır... Dünyayı değiştirebileceğimiz benzersiz bir tarihsel anda yaşıyoruz, bu ânı kaçıramayız... Meclislerimizden çıkabil-

> meyi, komisyonlarımız ve çalışma gruplarımızın dizginleri olmaksızın yeniden bir araya gelebilmeyi, yeniden temiz hava soluyabilmeyi ve ortak bir yol inşa edebilmeyi umuyoruz. Sahip olduğumuz gücü yeniden elde etmemizi, yukarıdakileri sarsmamızı sağlayacak bir yol (www.actasmadrid.tomalaplaza.net/?p=2518, benim çevirim).

Bu bildiri, siyaseti yeniden icat eden, genel olarak toplum üzerinde etkisiz eleşirel bir ses olmanın marjinalliğini kabul etmeye yanaşmayan, bir başka siyasi güç haline gelmenin baştan çıkarıcılığına teslim olmayan bir hareketin özdüşünümsel niteliğinin bir tezahürüydü. Birçokları için soru şuydu: Bundan sonra ne olacak? Öneriler dolaşmaya başladı, bunlardan biri 12 Mayıs 2012'nin gayri adil bir toplumsal düzene karşı mücadeleyi tazelemeye yönelik koordineli bir küresel eylem günü olmasını hedefliyordu. Ama bundan önce değerlendirilmesi gereken bir soru vardı: Bu hareket, İspanya'da onlarca yıldır ortaya çıkmış bu en büyük özerk seferberlik acaba neyi başarabilmişti? Bu soruya verilebilecek en doğrudan cevap, asıl dönüşümün insanların zihninde gerçekleştiğiydi. İnsanlar başka türlü düşünüyor, öfkelerini paylaşıyor, değişim umudunu barındırıyorlarsa toplum nihayetinde onların arzularına göre değişecekti. Ama böyle bir kültürel değişimin aslında gerçekleşmekte olduğunu nereden bilecektik? İspanya nüfusunun hareketle ilgili tavrını ölçen kamuoyu yoklamalarından çok kaba yaklaşık bir fikir edinmek mümkündü (*Zoom Politico* 2011; Metroscopia birkaç yoklama, 2011; SimpleLógica 2011). Mayıs 2011'deki ilk yoklamadan, bu satırlar yazıldığı sıradaki en son yoklamaya, Kasım 2011'de gerçekleştirilmiş ve 18 Ocak 2012'de ulaşılmış yoklamaya kadar bütün kamuoyu yoklamalarında İspanyolların yaklaşık dörtte üçünün harekete sempati duyduğu, siyasal sistemin eleştirisi, bankaların krizdeki sorumluluğu ve başka birkaç temayla ilgili olarak hareketin temel fikirlerini paylaştığı görülüyordu. Nüfusun yüzde 75'i hareketi demokrasinin yeniden doğmasını sağlayacak bir kaynak olarak görüyordu. Ne var ki yoklamalarda cevap verenlerin yüzde 53,2'si hareketin durumun değişmesine katkıda bulunduğu kanısında değildi: Kriz devam ediyordu, siyasette de her zaman olduğu gibi hiçbir değişiklik olmamıştı (http://www.simplelogica.com/iop/iop1100.asp). Aslına bakılırsa bu, duruma ilişkin haklı bir değerlendirmeydi.

Dolayısıyla hareketin genel olarak insanların hislerini ve düşüncelerini seslendirdiği açıktı. Marjinal bir protesto değildi, radikal, ideolojik bir gettoya sıkıştırılmayı da reddediyordu. Hareketin fikirleri yayılmış ve çoğu kişi tarafından kabul edilmişti, çünkü bu insanlar hareketin hayal kırıklığını paylaşıyordu. Ama bu hisleri eyleme bağlamanın, insanların hayatlarında ve toplumsal kurumlarda maddi bir değişikliği sağlamanın yollarını araştırmak gerekiyordu. Çünkü yeni siyaset tam da buydu işte. Harekette yer alan çoğu kişinin giriştiği bu samimi araştırma, hâlâ devam eden bir çalışmadır.

Ne var ki harekette yer alan bazı çevrelerde anlamlı bir tartışma da söz konusu. Bu, birçoklarının "üretkenlik yanlısı toplumsal eylem vizyonu" dediği şeyin eleştirisidir. Bu vizyona göre somut bir şeye ulaşılamadıysa, başarısız olunmuştur. Hareketteki kimi çevreler bunun, hareketin değerlendirilmesinde kapitalist mantığın yeniden üretilmesi olduğunu savunuyordu. Üretkenlik zorunluluğunun içselleştirilmesiyle, derin toplumsal dönüşümün asıl hedefleriyle ilgili olarak kendi kendisini yenilgiye uğratan bir bakış açısını benimsendiğini söylüyorlardı. Çünkü somut bir sonucun elde edilmesi gerekiyorsa bir program, bir strateji, bir örgütlenme ve A'dan B'ye uzanan bir eylem planı zorunluluğundan kaçış yoktu. Bütün bunlar *indignadas*ın reddettiği şeylerdi, çünkü bunların nereye vardığını deneyimlerinden ya da sezgileriyle biliyorlardı: Bu yol yeni bir temsili demokrasi biçimine, hayatın anlamının ekonomik akılcılığa teslim edilmesine çıkıyordu. Bu yüzden de birçok eylemciye sakin bir sabır duygusu yerleşmişti. İçimizden dışımıza doğru kendimizi yeniden yapalım, gündelik pratiğimizde yaşama sevinci bulmak için dünyanın değişmesini beklemeyelim diyorlardı. Şimdi kış, bahar gelecek. Bahar hayatın ve devrimin mevsimidir. Orada olacağız. Anlar olacak: Kriz anları, mücadele anları, üzüntü anları, kahramanlık anları, yeni yolların açıldığı ve milyonların özgürlüklerini kendi adlarına açılan bir bayrağa bağladıkları için değil kendi arzularıyla katıldıkları coşturucu anlar gelecek. Hareketin içinde, kendisi üzerine düşünen bir akımın mevcut olabilmesi için önemli olan üründen çok, süreçtir. Aslına bakılırsa süreç üründür. Nihai ürün (yeni toplum) alakasız olduğundan değil. Ama bu yeni toplum, ürünün ne olması gerektiğine ilişkin önceden düşünülmüş bir

kılavuzdan değil, süreçten çıkacaktır. Gerçek devrimci dönüşüm budur: Toplumsal değişimin programatik hedeflerden değil, hareketin içindeki aktörlerin ağlar oluşturan deneyimlerinden maddi olarak üretilmesi. Verimsiz meclislerin önemli olmasının nedeni budur, çünkü bu meclisler yeni demokrasinin öğrenme eğrileridir. Komisyonların var olmasının ve verimliliklerine değil, zamanlarını ve fikirlerini ayıran insanların bağlılığına dayalı olarak ölmesinin sebebi budur. Şiddeti dışlamanın temel bir pratik olmasının nedeni budur, çünkü bırakın devrimci şiddeti, şiddet kullanarak şiddetin olmadığı bir dünya yaratılamaz. Hareketteki bu üretken olmayan mantığın en önemli zihinsel dönüşüm olduğunu düşündüklerinden sürecin yavaş ilerleyeceğini kabul etmişlerdi, kendilerini uzun bir koşuya yerleştirmişlerdi, çünkü yavaşlık bir erdemdi: Özdüşünümü mümkün kılıyordu, hataların düzeltilmesine imkân tanıyordu, yeni kurulan dünyayı kutlamanın peşrevi olarak dünyayı değiştirme sürecinin keşfini çıkaracak mekân ve zaman yaratıyordu. "Biz yavaşız, çünkü yolumuz uzun," hareketin en popüler sloganlarından biriydi. Bu uzun yolculukta tempolar değişir: Kimi zaman hızlanır, bazen sakinleşir. Ama süreç hiç durmaz, bir süre görünmez olsa bile. Yeni hayatın kökleri her yere yayılır, merkezi bir plan yoktur, ama hareket eder ve ağlar oluşturur, enerji akışını korur, baharı bekler. Çünkü düğümler her zaman birbirine bağlıdır: Yerel ve küresel internet ağ düğümleri var; bir de en devrimci eylemi kendisini yeniden icat etmek olan yeni tür bir devrimin nabzıyla titreşen kişisel ağlar.

Kaynaklar

Bennasar, S. (2011) *La primavera dels indign@ts*, Meteora, Barcelona.

Calvo, K., Gomez-Pastrana, T. ve Mena, L. (2011) "Movimiento 15M: quienes son y que reivindican?" *Zoom Politico*, 4/11: 4–17, Laboratorio de Alternativas: Salamanca.

Castells, M. (2009) *Communication Power*, Oxford UP, Oxford.

The Cocktail Analysis. (2011) *Movimiento #15M/DemocraciaReal Ya: Representatividad, movilizacion y canales de informacion*, Madrid: The Cocktail Analysis (www.tcanalysis.com, erişim tarihi: 18 Ocak 2012.)

Conill, J., Cardenas, A., Castells, M. ve Servon, L. (2012a) "Another life is possible: the rise of alternative economic cultures," Castells, M., Caraca, J. ve Cardoso, G. (der.) *Aftermath: The Cultures of the Economic Crisis* içinde. Oxford University Press, Oxford.

Conill, J., Cardenas, A., Castells, M., Servon, L. ve Hlebik, S. (2012b) *Otra vida es posible: culturas economicas alternativas en Barcelona*, Ediciones UOC Press, Barcelona.

Çeşitli yazarlar. (2011a) *Nosotros los Indignados*. Destino, Barcelona.

Çeşitli yazarlar. (2011b) *Las voces del 15-M*. Del Lince, Barcelona.

Çeşitli yazarlar. (2011c) *La rebelion de los indignados*. Popular, Madrid.

Fernández-Planells, A. ve Figueras, M. (2012) *Plaza en red. Características del seguimiento informativo de la @acampadaBCN por parte de los/las jóvenes participantes en Plaza Cataluña* (rapor). Erişim adresi: <http://hdl.handle.net/10230/16284>.

Hessel, S. (2010) *Indignez-vous!*, Indigene, Montpellier.

Jiménez Sánchez, M. (2011) "Influyo el 15M en las elecciones municipales?" *Zoom Politico*, 4/11: 18-28, Laboratorio de Alternativas, Salamanca.

Lawrence, B. ve Karim, A. (der.) (2007) *On Violence: A Reader*, Duke University Press, Durham, NC.

Metroscopia. (2011) "Opinión de los Españoles ante el 15 M," 22 Haziran 2011.

Molinas, C. (2011) "La izquierda volatil sigue decidiendo pero...," *El País*, 22 Kasım 2011.

Monterde Mateo, A. (2010-11) *Movimients moleculars a la ciutat-xarxa, produccio de noves subjectivitats connectedes y emergencia dels "commons."*

Un preludi del 15M. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya, Master Thesis del Programa de Master en Societat de la Informacio i el Coneixement (yayınlanmamış yüksek lisans tezi).
Serrano, E. (2011) *El poder de las palabras*, Madrilonia.org (blog), Haziran.
Simple Lógica. (2011) *Indices de opinión publica sobre el movimiento 15 M*, Madrid. Erişim adresi: <http://www.simplelogica.com/iop/iop11002.asp> [Son erişim tarihi: 18 Ocak 2012].
Taibo, C. (2011) *El 15-M en sesenta preguntas*, Los libros de la Catarata, Madrid.
Velasco, P. (2011) *No nos representan. El Manifi esto de los Indignados en 25 propuestas.* Temas de Hoy, Madrid.

İnternet Kaynakları

Hareketin Evrimi

15October.net. (2011) October 29 #Robinhood global march. [Online] erişim adresi: <http://15october.net/> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012'de].
Acampadasol. (2011) Cómo fue #acampadasol, texto para difusión internacional. [Online] erişim adresi: <http://madrid.tomalaplaza.net/2011/07/16/como-fue-acampadasol-texto-para-difusion-internacional/> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].
Antibanks. (2011) September 17th everywhere. [Online] erişim adresi: <http://antibanks.takethesquare.net/2011/ 08/15/september-17th-everywhere/> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].
Bcnhubmeeting. (2011) 15SHM statement. *Bcnhubmeeting*, [blog] 18 Eylül. Erişim adresi: <http://bcnhubmeeting.wordpress.com/> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].
Blanco, J. L. (2011) Análisis estadístico del movimiento15M: ¿Cuántos y quiénes se han manifestado? *Cienciaexplicada,* [blog] 26 Ekim. Erişim adresi: <http://www.ciencia-explicada.com/2011/10/analisis-estadistico-del-movimiento-15m.html> [son erişim tarihi: 18 Ocak 2012].
Bretos, D. (2011) Democracia Real Ya convoca una manifestación internacional para el 15 de octubre. *Nación Red* [online] 30 Mayıs. Erişim adresi: <http://www.nacionred.com/sociedad-civil-digital/democracia-

real-ya-convocauna-manifestacion-internacional-para-el-15-de-octubre> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Buentes, P. (2011) ¿Como se gestó el 15M? [Online] 2011. Erişim adresi: <http://storify.com/pablobuentes/que-es-ycomo-se-gesto-el-movimiento-15m> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Democracia Real Ya. (2011) Datos de participación oficiales de DRY. [Online] erişim adresi: <http://www.facebook.com/notes/democracia-real-ya/datos-de-participaci%C3%B3n-ofi ciales-de-dry/139427826133836> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

De Soto, P. (2011) Los mapas del 15M al 15O. *Periodismo Humano*, [blog] 15 Ekim. Erişim adresi: <http://tomalapalabra.periodismohumano.com/2011/10/15/los-mapas-del-15m-al-150/> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Fernández-Savater, A. (2011) Apuntes de AcampadaSol. *Publico.es Fuera de lugar blog* [blog] 9 Haziran. Erişim adresi: <http://blogs.publico.es/fueradelugar/531/apuntes-de-acampadasol-8> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Galarraga, N. (2011) 951 ciudades en 82 países (por ahora) se suman a la protesta planetaria del 15-O. *El País*, [online] 14 Ekim. Erişim adresi: <http://politica.elpais.com/politica/2011/10/13/actualidad/1318509855_468846.html> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Kaosenlared. (2011) Inside 15M: 48 horas con l@s indignad@s. [Video online]. Erişim adresi: <http://www.portaloaca.com/videos/documentales-/3194-documentalinside-15m-48-horas-con-ls-indignads.html> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Lenore, Victor. (2011) 15 datos que explican el 15M. *Madrilonia.org*, [blog] 19 Eylül. Erişim adresi: <http://madrilonia.org/2011/07/15-datos-que-explican-el-15m/> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Letón, H. ve Sanz D. (2011) ¿Quién es quién en las protestas de la red? *Diagonal Web*, [online] 4 Mayıs. Erişim adresi: <http://www.diagonalperiodico.net/Quien-es-quien-en-las-protestas-de.html> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Noor, O. (2011) Espagne labs: Inventer la démocratie du futur. *Owni*, [online] 6 Haziran. Erişim adresi: <http://owni.fr/2011/06/06/espagne-labs-inventer-la-democratie-du-futur/> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Saleh, S. (2011) El núcleo del 15-M acuerda irse el domingo. *El País*, [online] 8 Haziran. Erişim adresi: <http://www.elpais.com/articulo/madrid/nucleo/15-M/acuerda/irse/domingo/elpepiespmad/20110608elpmad_1/Tes> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Sánchez, J. (2011) El 15M rompe otro tópico y llena Madrid en verano. *Periodismo Humano*, [online] 25 Temmuz. Erişim adresi: <http://periodismohumano.com/sociedad/el-15m-rompe-otro-topico-y-llena-madrid-en-verano.html> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Sandiumenge, L. (2011) La calle (y la red) es nuestra. *La Vanguardia.com Los guerros del teclado*, [blog] 2 Mayıs. Erişim adresi: <http://blogs.lavanguardia.com/guerrerosdel-teclado/2011/05/02/la-calle-y-la-red-es-nuestra/> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Taylor, A. (2011) Occupy Wall Street Spreads beyond NYC. *The Atlantic*, [online] 7 Ekim. Erişim adresi: <http://www.theatlantic.com/infocus/2011/10/occupy-wall-streetspreads-beyond-nyc/100165/> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Versus Sistema. (2011) ¿Qué ha pasado con la Spanish Revolution? *Versus Sistema*, [blog] 23 Eylül. Erişim adresi: <http://www.versussistema.com/2011/09/%C2%BFque-ha-pasado-con-la-spanish-revolution/> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012'de erişildi].

Şiddet Hakkında

Hotmatube. (2011) ¿Quiénes son los violentos? [video online]. Erişim adresi: <http://www.youtube.com/watch?v=pbhuEVgU9mI&feature=player_embedded> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Teclista. (2011) Quince de mayo no tuvimos miedo [video online]. Erişim adresi: <http://vimeo.com/29544229> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Kamplarda İnternet Hakkında

Etkileşimlerin Haritası

Bifi Unizar. (2011) Interacciones entre usuarios 15m. [video online]. Erişim adresi: <http://15m.bifi .es/index.php> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

İşgal Edilmiş Meydanlarda Twitter

15October.net. (2011) Reports. [Online] Erişim adresi: <http://map.15october.net/> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Algo grande. (2011) Clasifi cación de las acampadas por el volumen de su conversación. *Algo grande,* [blog] 23 Mayıs. Erişim adresi: <http://algogrande.org/seccion/analisis/> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Comscore (2011) El tiempo en la Red crece en España un 17% en mayo, infl uido por los acontecimientos nacionales e internacionales [basın bülteni] 7 Temmuz. Erişim adresi: <http://www.comscore.com/esl/Press_Events/Press_Releases/2011/7/comScore_Releases_Overview_of_European_Internet_Usage_for_May_2011> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Congosto, M. L. (2011) Evolución de la propagación del 15M en la plaza de Twitter. *Barri blog,* [blog] 21 Mayıs. Erişim adresi: <http://www.barriblog.com/index.php/2011/05/21/evolucion-de-la-propagacion-del-15m-en-la-plaza-de-twitter/> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Medya ve Hareket Hakkında

Ibarrondo, J. (2011a) Medios de comunicación y 15-M: un avispero fuera de control. *Diagonal Web*, [online] 14 Temmuz. Erişim adresi: <http://www.diagonalperiodico.net/Mediosde-comunicacion-y-15-M-un.html> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Ibarrondo, J. (2011b) "Medios de comunicación y 15M," *Análisis Madrid 15M*, [blog] 18 Temmuz. Erişim adresi: <http://analisismadrid.wordpress.com/2011/07/18/medios-de-comunicacion-y-15m-juan-ibarrondo/> [25 Şubat 2012'de erişildi.]

Público.es. (2011) Los manifestantes de "Occupy Wall Street" son como los nazis. *Público.es*, [online] 5 Ekim. Erişim adresi: <http://www.publico.es/internacional/399995/los-manifestantes-de-occupy-wall-street-son-como-losnazis> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Liderlik Hakkında

Balblogger, R. (2011) Cómo se hace una asamblea en Wall Street. *Tuamiguelturrayyoafi ladelfi a,* [blog] 12 Ekim. Erişim adresi: <http://

tuamiguelturrayyoafiladelfia.blogspot.com/2011/10/como-se-hace-una-asamblea-en-wall.html> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Genel Kaynaklar

15m.cc. (2011) Project. [online] Erişim adresi: <http://www.15m.cc/> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012'de erişilmiştir]. (İnternetten erişilebilir bir dizi belge ve söyleşi. Henüz yapım aşamasında olan bir belgesel projesi.)

Centro de documentación Ciudadana. (2011) Erişim adresi: <http://www.archive.org/details/centrodedocumentacionciudadana> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Hareketin İnternet Siteleri

Acampadabcn. (2011a) [online] Erişim adresi: <http://acampadabcn.wordpress.com/> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Acampadabcn. (2011b) Actes de l'Assemblea. [Online] Erişim adresi: <http://acampadabcn.wordpress.com/documents/actes-de-lassemblea-general/> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

#Acampadasol. (2011) Erişim adresi: <http://madrid.tomalaplaza.net/> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Acampadatrs. (2011a) Erişim adresi: <http://acampadatrs.net/> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Acampadatrs. (2011b) Acampadatrs – Pads. [Online] Erişim adresi: <http://agora.acampadatrs.net/es/node/3/content/pads> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Acampadatrs. (2011c) Agora. Erişim adresi: <http://agora.acampadatrs.net/> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Análisis Madrid. (2011) Erişim adresi: <http://analisismadrid.wordpress.com/> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Democracia Real Ya. (2011) Erişim adresi: <http://www.Democracia Real Ya.es/> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Marchapopularindignada. (2011) Erişim adresi:<http://marchapopularindignada.wordpress.com/> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

N-1. (2011) Erişim adresi: <https://n-1.cc/> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012]. Bu önemli bir kaynaktır, hareketin kendi içindeki belgeler ve etkileşimleri barındırır. Başka yerlerde bulunamayan bilgilerdir.

Occupy Wall Street. (2011) Erişim adresi: <http://occupywallst. org/> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Tomalaplaza.net. (2011a) Actas de #acampandasol. Erişim adresi: <http://actasmadrid.tomalaplaza.net/> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Tomalaplaza.net. (2011b) Grupo Pensamiento. Erişim adresi: <http://madrid.tomalaplaza.net/category/grupos-de-trabajo/pensamiento/> [son erişim tarihi: 25 Şubat 2012].

Occupy Wall Street: Yeryüzü Tuzunun Hasadı

Öfke, Kasırga, Kıvılcım

Havada öfke kokusu vardı. Başta birden bire emlak piyasası çöktü. Yüz binlerce kişi evini kaybetti, milyonlarca insan uğruna hayatını verdiği varlıkların büyük bir bölümünden oldu. Sonra finans sistemi, yöneticilerinin spekülasyonları ve açgözlülüğü yüzünden çöküşün eşiğine geldi. Onlara yardım eli uzatıldı. Vergi ödeyenlerin parasıyla. Berbat performanslarını ödüllendiren milyonerlik ikramiyelerini almayı da unutmadılar. Ayakta kalan finans şirketleri kredi vermeyi kestiler, böylece binlerce şirket kapandı, milyonlarca iş imkânı son buldu, maaşlarda büyük düşüşler oldu. Hiç kimse sorumlu tutulmadı. İki siyasi parti de finans sisteminin kurtarılmasına öncelik verdi. Obama krizin vehameti altında ezilmişti, seçim kampanyasında verdiği sözlerin çoğunu hemen bir kenara bıraktı; Amerikan demokrasisini yeniden canlandıracak şekilde siyasete yeniden giren genç bir kuşağa görülmedik bir umut veren bir kampanya olmuştu oysa ki. Daha zor günler geliyordu, sonbahar. İnsanların cesareti kırılmıştı, öfkelenmişlerdi. Bazıları öfkelerini sayılarla ifade etmeye başlamıştı. En üst yüzde 1'lik kesimde yer alan Amerikalıların ABD'nin gelirindeki payı 1976'da yüzde 9 iken, 2007'de yüzde 23,5'e yükselmişti. 1998 ila 2008 arasında kümülatif verimlilik artışı yüzde 30'a ulaşmıştı, ama reel ücretler bu on yıl içinde sadece yüzde 2 artmıştı. Finans sektörü verimlilik artışlarının büyük bölümünü kapmıştı; bu sektörün kâr payı 1980'lerde yüzde 10 iken, 2007'de yüzde 40'a ulaşmıştı; hisselerinin değeri de işgücünün sadece yüzde 5'ini istihdam etmesine rağmen yüzde 6'dan yüzde 23'e çıkmıştı. Aslına bakılırsa en tepede yer alan yüzde 1'lik kesim,

bu dönem zarfında ekonomik büyümenin yüzde 58'ini sahiplenmişti. Krizden önceki on yıl içinde saatlik reel ücretler yüzde 2 artarken, en zengin yüzde 5'lik kesimin geliri yüzde 42 artmıştı. 1980'de bir CEO'nun maaşı ortalama bir işçi maaşının 50 katına eşitti, 2010'daysa 350 katına. Bunlar artık soyut kişiler de değildi: Madoff, Wagoner, Nardelli, Pandit, Lewis, Sullivan'dı. İnsanların acılarını rasyonalize eden ve insanların hayatlarını kurtarmak için finans dünyasını kurtarmak gerektiğinden bahseden siyasetçiler ve hükümet yetkilileriyle (Bush, Paulsen, Summers, Bernanke, Geithner ve evet, Obama) hemhal oldular. Ayrıca Cumhuriyetçi Parti, toplumun refah seviyesini iyileştirme konusunda hükümetin faal bir rol oynaması gerektiğini savunan popüler bir başkanı koltuğundan indirmek için intikamcı bir saldırıya girişti. Bu intiharsı stratejinin seçim başarısı, Cumhuriyetçilerin hâkim olduğu Kongre'nin reform girişimlerinin çoğunu engellemesini, böylece krizi ağırlaştırmasını ve toplumsal bedelini artırmasını mümkün kıldı. Halkın öfkesinin ilk ifadesi, genel olarak hükümete, özel olarak da Obama'ya karşı öfkeli bir muhalefet çeşitliliğinin seferber olmasını sağlayacak bir kanal sunan bir popülizm ve özgürlükçülük karışımı olan Çay Partisi'nin yükselmesi oldu. Ne var ki başka şirketlerin yanı sıra Koch Industries'den de para aldığı, seçim sürecinin son aşamasında feda edilecek fırtına birlikleri olarak Cumhuriyetçi Partinin sağcı kesimleri tarafından ele geçirildiği anlaşıldığında, katılımcılarının birçoğunun gözünde cazibesini yitirdi. Koyu Çay Partililer manipüle edilen bir davanın militanları haline geldiler: Hükümetin gidişatını bozmak, böylece şirketlerin elini rahatlatmak. Bütün ülkede bir ümitsizlik havası esiyordu. Sonra kasırga koptu.

Tahrir Meydanı'ndan gelmişti bu kasırga, çoğu Amerikalı için Ortadoğu denince akla sadece petrol ve İsrail'in geldiği düşünülürse tarihin bir cilvesiydi bu. Ne var ki insanların her tür engele rağmen, bedeli ne olursa olsun diktatörlükleri devirmedeki kararlılığının görüntüleri ve sesleri en azından bazı eylemci çevrelerinde halk iktidarına duyulan inancı tazeledi. Arap isyanlarının yankısı, Avrupa'dan, özellikle de İspanya'dan gelen, reel demokrasi talebini ilerletmenin bir yolu olarak doğrudan demokrasi pratiğine dayalı yeni seferberlik ve örgütlenme biçimleri öneren haberlerle güçlendi. İnternetle canlı bağlantının sağlandığı bir dünyada

ilgili yurttaşlar özdeşlik kurabilecekleri mücadeleler ve projelerden hemen haberdar olabiliyorlardı.

Obama'nın seçim kampanyası gerçek değişim imkânına inanan binlerce kişi üzerinde bir iz bırakmış, internet ağları mahallelerde, oturma odalarında yüz yüze buluşan insanları isyancı bir siyasi hareket oluşturmak üzere birleştirdiği ölçüde kritik önem kazanmıştı. Umuttan ilham, internetten güç alan bu yepyeni siyaset biçiminin gücünü *Communication Power* adlı kitabımda belgeledim (2009).[1]

Birçok eski Obamacı, hak müzakereleri için Wisconsin kampanyası çerçevesinde seferber olmuş kamu sektörü sendikaları da dahil olmak üzere, epey zamandır sosyal adaletsizliğe karşı verilen mücadelelerin ön saflarında yer almış binlerce insanla birlikte Yunanistan'da krize karşı yapılan gösterileri ve #spanishrevolution etrafında dönen tartışmaları izliyordu. Bazıları Avrupa'ya gitti. Kampları gördüler, genel meclislere katıldılar, yeni bir akıl yürütme ve karar oluşturma biçimini tecrübe ettiler, Atlantik'in iki yakasında meclislerin başı çektiği hareketlerin tarihsel geleneğiyle fiilen bağlantı kurdular. "Küresel Değişim için Birlik" sloganı altında 15 Ekim 2011'de küresel bir gösteri düzenlenmesi çağrısının tartışıldığı ve kararlaştırıldığı toplantılara katıldılar. Böylece 2011 yazında küresel umut ağları ABD'ye doğru yayılmış oldu. Sonra kıvılcım çaktı.

13 Temmuz 2011'de Vancouver merkezli kültürel eleştiri dergisi *Adbusters,* blogunda şu çağrıyı yayımladı:

> #occupywallstreet
>
> Bir Tahrir anına hazır mısınız? 17 Eylül'de aşağı Manhattan'a akın, çadırlar, mutfaklar, barışçı barikatlar kurun ve Wall Street'i işgal edin.

Çağrılarını şöyle ayrıntılandırıyorlardı:

> Şu sıralarda dünya çapında devrimci taktiklerde geleceğe gayet uygun düşen bir değişim yaşanıyor. Bu yeni taktiğin ruhu, İspanya'daki kamplarla Tahrir'in kaynaşmasından ortaya çıkıyor.

Bu yeni formülün güzelliği... pragmatik yalınlığında yatıyor: Çeşitli fiziksel toplantılarda ve sanal halk meclislerinde birbirimizle konuşuyoruz. Talebimizin ne olacağı konusunda anlaşıyoruz, hayal gücünü uyandıracak ve ulaşılırsa bizi geleceğin radikal demokrasisine doğru taşıyacak bir talep bu... Sonra dışarı çıkıyoruz ve sembolik anlamı olan bir meydanı işgal ediyoruz, sonra da talebimiz gerçekleşsin diye kıçımızı yere koyuyoruz. Doğmakta olan bu stratejiyi demokrasimizin en büyük yozlaştırıcısına karşı kullanmanın vakti geldi: Wall Street'e, Amerika'nın finansal Gomorra'sına karşı.

17 Eylül'de 20.000 kişinin aşağı Manhattan'a aktığını, çadırlar, mutfaklar, barışçı barikatlar kurduğunu ve birkaç aylığına Wall Street'i işgal ettiğini görmek istiyoruz. Oraya ulaşır ulaşmaz tek yalın talebimizi bir sesler çoğulluğuyla hiç durmaksızın tekrarlayacağız... Bu örneği izleyelim, bizlerin bu karmaşıklıktan uzak talebi nedir?... Amerikan siyasi müessesesinin bugün demokrasi denmeye layık olmamasının kalbinde yatan taleptir: Barack Obama'nın, paranın Washington'daki temsilcilerimiz üzerindeki etkisine son vermekle görevli bir Başkanlık Komisyonu kurmasını talep ediyoruz. KORPORATOKRASİ DEĞİL DEMOKRASİ vakti, demokrasi olmazsa sonumuz felaket.

Bu talep, mevcut ulusal ruh halini yakalıyormuş gibi görünüyor, çünkü Washington'daki yozlaşmayı temizlemek, sağcı olsun solcu olsun bütün Amerikalıların özledikleri ve arkasında durabilecekleri bir şey... Bu, Amerika'da yepyeni bir toplumsal dinamiğin başlangıcı olabilir, Çay Partisi hareketinin bir adım ötesine geçebilir, mevcut iktidar yapısı tarafından çaresizliğe sürüklenmek yerine biz insanlar, halk, Amerika'nın dünyanın dört bir yanındaki 1000 askeri üssünden yarısının kapatılmasından tutun Glass-Steagall Yasası'nın yeniden yürürlüğe sokulmasına ya da üç hatadan sonra şirket suçlarından yargılanmaya kadar ne istersek almaya başlayabiliriz. Tek bir basit taleple (parayı siyasetten ayıracak bir başkanlık komisyonu) yeni bir Amerika'nın gündemini belirlemeye başlıyoruz. Bir yorum gönderin ve her birimizin tek bir talepte uzlaşmasına katkıda bulunun. Sonra cesaretimizi toplayalım, çadırlarımızı alalım ve 17 Eylül'de nöbet tutmak üzere Wall Street'in yolunu tutalım. Yabani, Culture Jammers karargâhı için.

Seçilen tarih sembolikti: 17 Eylül Amerikan Anayasası'nın imzalanmasının yıl dönümüydü, gerçi bunu bilen pek az kişi vardı. Bu yüzden de ilk baştaki işgal çağrısı siyasi sistemi paranın gücünden bağımsız kılarak demokrasiyi yenilemeyi amaçlıyordu. Hiç kuşku yok ki işgal hareketinin kökenlerinde başka ağlar ve gruplar da yer alıyordu; hareketin içindeki bazı gruplar ilk çağrının *Adbusters*'a atfedilmesine içerlemişti. Örneğin bir web sitesi etrafında örgütlenmiş eylemciler ağı olan AmpedStatus uzunca bir süredir ABD ekonomisinin finansal yıkımı üzerine analizler ve bilgiler yayınlıyordu. 15 Şubat 2010'da David DeGraw Amerika'daki kriz üzerine altı yazılık bir yazı dizisinin ilk bölümünü yayımladı; ilk cümlede "Amerikalıların yüzde 99'unun seferber olmasının, sağduyulu siyasi reformlara doğru girişkence ilerlemesinin vakti gelmiştir," deniyordu.[2] AmpedStatus'ün web sitesi gizemli saldırganlar tarafından tekrar tekrar siber saldırılara uğradı. Anonymous imdada yetişti, web sitesi ve ardındaki ağ ayakta kaldı, yüzde 99 adlı bir hareket başlattı, "Empire State İsyanı" planladı, Wall Street'in işgali çağrısında bulundu. Anonymous içindeki bir alt grup da AmpedStatus'la güç birliği yaparak AmpedStatus'un sosyal ağında sunulan A99 adlı bir platform kurdu. Anonymous, 23 Mart 2011'de Arap dünyasındaki benzer çağrıların ardından bir Öfke Günü çağrısında bulundu. A99 koalisyonu 14 Haziran'da Wall Street'in iki blok ötesindeki Liberty Park'ı (daha sonra Zuccotti Park adı verildi) işgal etme çağrısında bulundu, ama bu çağrı başarıya ulaşamadı. Koalisyon ayrıca Bloombergville olarak bilinen bir kamp kurup bütçe kesintilerini protesto eden bir grup New Yorklu eylemciyle bir araya geldi. Bu eylemci ağları evrilerek New York City Genel Meclisi'ni kurdular, protestolarını taban seferberliği ve topluluk temelli örgütlenme üzerine inşa etmeye başladılar. İşte *Adbusters*, New York'taki bu coşkun eylemcilik bağlamında 17 Eylül'de işgal çağrısında bulundu. Geçmişten gelen ağların hiçbiri çağrıya katılmakta, işgale birlikte hazırlanmakta herhangi bir sakınca görmedi. Böyle bir bağlamda bu işin babası kim sorusu, işbirliğine dayalı, merkezsiz bir hareketin ruhuna ters düşerdi; bu yüzden de herkes insanları "ekonomik zorbalık sistemine karşı şiddet dışı bir biçimde isyan etmeye" ve 17 Eylül'de Wall Street'e gelmeye çağırdı. O gün yaklaşık 1.000 kişi geldi, Wall Street'te gösteri yaptı ve Zuccotti Park'ı işgal etti. Bu kıvılcım bir yangını başlatacaktı.

Çayır Alev Alınca

17 Eylül'deki Wall Street gösterisi, ardından Zuccotti Park'ın işgal edilmesi sonrasında New York'ta polisin birkaç gerekçeyle yüzlerce kişiyi tutuklamasına rağmen birçok gösteri düzenlendi. Polis baskıya ne kadar fazla başvurursa, YouTube'da bu eylemlere ilgili yayınlanan görüntüler protestocuları o kadar seferber ediyordu. Birçok mahalleden, işgalcilere dayanışma gelmeye başlamıştı. Anonymous, gösteriye katılan genç kadınların üstüne hiçbir gerekçe olmaksızın göz yaşartıcı gaz sıkan New York Emniyetinde görevli polis memurunun ismini yayınladı. 27 Eylül'de işgal kampının Genel Meclisi'nde 2000 kişi toplandı, New York Belediye Meclisi üyesi Charles Barron, Cornel West ve diğerleri gibi entelektüeller mecliste konuşmalar yaptılar, tıpkı Michael Moore'un bundan iki gün önce yaptığı gibi. Amerika Nakliye İşçileri Sendikasının New York şubesi, yapılan oylamada hareketi destekleme ve gösterilere katılma kararı oldı. AFL-CIO da hareketi desteklediğini açıkladı ve üyelerini gösterilere katılmaya çağırdı. 1 Ekim'de 5.000 kişi Brooklyn Köprüsü'ne çıktı, polis köprünün üzerinde bir tuzak kurup 700'ü aşkın göstericiyi tutukladı. Buna cevaben 5 Ekim'de Occupy Wall Street'in işçi sendikalarıyla birlikte yaptığı bir çağrıya cevaben, 15.000 kişi aşağı Manhattan'da Foley Meydanı'ndan Zuccotti Park'a yürüdü. İşgal hareketi toplanıyordu. Görüntüler ve haberlerin internette yayılmasıyla birlikte ekim ayının ilk günlerinde başka birçok kentte işgaller kendiliğinden başladı: Chicago, Boston, Washington DC, San Francisco, Oakland, Los Angeles, Atlanta, Fort Lauderdale, Tampa, Houston, Austin, Philadelphia, New Orleans, Cleveland, Las Vegas, Jersey City, Hartford, Salt Lake City, Cincinnati, Seattle... sayılamayacak kadar çok kasaba ve mahallenin yanı sıra Beyaz Saray'ın hemen önünde bile gösteriler yapıldı. 1 ve 2 numaralı haritalarda işgal hareketinin hızı ve yayılışı görülmektedir. Ayrıca haritalarda sunulan veriler eksiktir, zira işgalle ilgili güvenilir, birleşik bir veritabanı yoktur; öte yandan occupy.net web sitesinin directory bölümünü hazırlayan eylemciler bu amaca ulaşma yolunda epeyce ilerleme kaydetmiştir. Bu arada ABD'nin dört yanında düzenlenen gösterilerin sayısının 600'ün üzerinde olduğu tahmininde bulunulabilir. Örneğin California Riverside Üniversitesinde Christopher Chase-Dunn başkanlığındaki bir ekibin ger-

çekleştirdiği bir araştırmaya göre California'daki 482 kasabadan 143'ünün Facebook'ta bir Occupy grubu vardır, bu da genellikle bu kasabalarda işgal edilmiş bir mekânın bulunduğunu gösteriyor.[3] İşgal kamplarının hepsi daimi değildi: Birçoğu meclisler ve çalışma gruplarının bir araya geldiği gündelik toplanmalardı. Örneğin, Ohio'da Occupy Youngstown meseleleri tartışmak, Facebook sayfasında yayın yapmak üzere her hafta düzenli olarak toplanıyordu; hareketin mensupları geceyi evlerinde geçiriyorlardı. Başka bir deyişle protesto ve işgal biçimlerinde hatırı sayılır bir çeşitlilik söz konusuydu. Ama açık olan şey, hareketin ülke coğrafyasının tamamına hızla yayılmış olmasıdır: Oregon'da nüfusu 430 olan Mosier bir işgal eyleminin gözlendiği herhalde en küçük kasabadır; her eyalette işgal edilmiş en az bir yer vardı. İşgal yapması en son beklenen yer olan Kuzey Dakota'da bile.

İşgal ateşinin Amerikan çayırına hızla yayılması çok anlamlıdır. Ülke çapında nüfusun çoğunluğunun ve genel olarak toplumun hissettiği öfkeye kök salmış protestonun derinliğini ve kendiliğindenliğini göstermiştir. Ayrıca ekonomiye ve siyasi oluşuma karşı genel bir güvensizlik krizinin ortasında birçok kişinin dertlerini dile getirme ve alternatifleri tartışma fırsatını yakaladığını göstermektedir. Bu bir kampüs isyanı ya da kozmopolit bir karşı kültür değildi. Son derece büyük bir çeşitlilik gösteren çok kültürlü bir toplumda ne kadar fazla ses mevcutsa, o kadar fazla ses tarafından dile getirilmişti.

Peki bu işgalciler kimlerdi? Aslına bakılırsa harekete katılanlar arasında toplumsal ve siyasal bakımdan epeyce büyük bir çeşitlilik söz konusuydu. Kamplarda tam zamanlı bulunmaktan tutun meclislere, gösterilere ya da protestolara katılmaya kadar harekete katılım düzeyine bağlı olarak da büyük bir farklılık gözleniyordu. Bu satırlar yazıldığı sırada devam etmekte olan veri toplama çabalarına erişilemiyordu. Ne var ki bana güvenilir görünen bir veri kaynağından alınmış bazı ön verileri kullanma imkânı buldum: MIT'den Sasha Constanza-Chock ve ülke çapındaki işgal eylemcilerinin kurduğu Occupy Research Network'ün[4] gerçekleştirdiği online araştırmaya başvurdum. Constanza-Chock'un verilerini Baruch College'dan Hector Cordero-Guzman'ın OccupyWallSt.org'un ziyaretçilerine ilişkin temsil niteliği taşımayan örnekleminden elde ettiği bulgularla

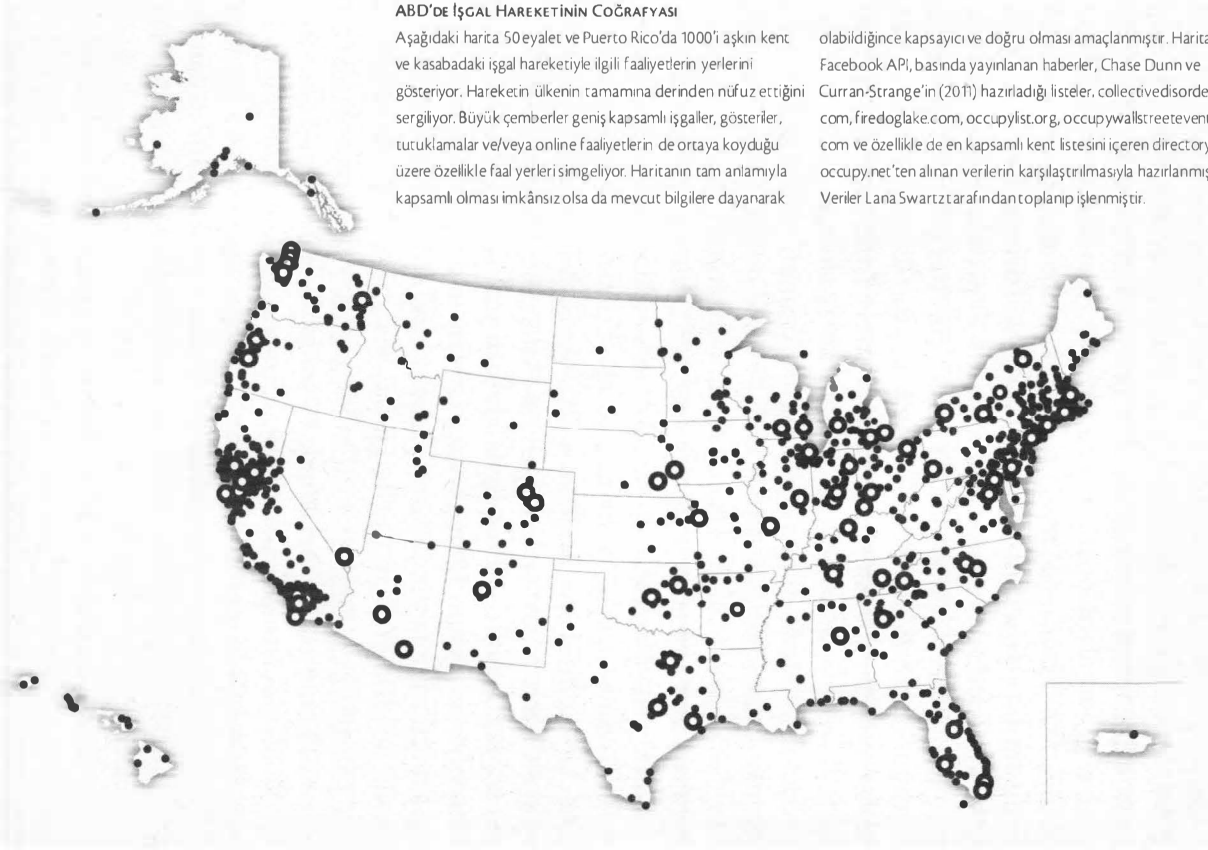

İşgallerin ABD'de Yayılması, 17 Eylül-9 Ekim 2011

Aşağıdaki harita 9 Ekim 2011 itibariyle başlayan işgallerin yerlerini gösteriyor. Hareketin 17 Eylül 2011'de New York'taki ilk kıvılcımın ardından hızla yayıldığını ortaya koyuyor. Büyük çemberler geniş çaplı işgaller, gösteriler, tutuklamalar ve/veya online etkinliklerden anlaşıldığı üzere özellikle faal yerleri simgeliyor. Haritanın tam anlamıyla kapsamlı olması imkânsız olsa da mevcut bilgilere dayanarak olabildiğince kapsayıcı ve doğru olması amaçlanmıştır. Harita, Facebook API, basında çıkan haberler, Chase Dunn ve Curran-Strange'in (2011) hazırladığı listeler, collectivedisorder.com, firedoglake.com, occupylist.org, occupywallstreetevents.com ve özellikle de en kapsamlı kent listesini içeren directory.occupy.net'ten alınan verilerin karşılaştırılmasıyla hazırlanmıştır. Veriler Lana Swartz tarafından toplanıp işlenmiştir.

ABD'de İşgal Hareketinin Coğrafyası

Aşağıdaki harita 50 eyalet ve Puerto Rico'da 1000'i aşkın kent ve kasabadaki işgal hareketiyle ilgili faaliyetlerin yerlerini gösteriyor. Hareketin ülkenin tamamına derinden nüfuz ettiğini sergiliyor. Büyük çemberler geniş kapsamlı işgaller, gösteriler, tutuklamalar ve/veya online faaliyetlerin de ortaya koyduğu üzere özellikle faal yerleri simgeliyor. Haritanın tam anlamıyla kapsamlı olması imkânsız olsa da mevcut bilgilere dayanarak olabildiğince kapsayıcı ve doğru olması amaçlanmıştır. Harita, Facebook API, basında yayınlanan haberler, Chase Dunn ve Curran-Strange'in (2011) hazırladığı listeler, collectivedisorder.com, firedoglake.com, occupylist.org, occupywallstreetevents.com ve özellikle de en kapsamlı kent listesini içeren directory.occupy.net'ten alınan verilerin karşılaştırılmasıyla hazırlanmıştır. Veriler Lana Swartz tarafından toplanıp işlenmiştir.

karşılaştırdım.[5] Bu araştırmalara ve hareketin katılımcılarıyla ilgili kişisel gözlemlerime dayanarak, çoğu kampın tam zamanlı katılımcılarının çoğunluğunun 20-40 yaş grubundan genç profesyoneller ile öğrenciler olduğunu, kadınların oranının erkeklere göre biraz daha yüksek olduğunu söyleyebilirim. Bu çoğunluğun yaklaşık yarısının tam zamanlı bir işi vardı, önemli sayıda katılımcı işsizdi ya da vasıflarının altında istihdam ediliyor, geçici bir işte ya da yarı zamanlı çalışıyordu. Bu çoğunluğun gelir düzeyi Amerikalıların ortalama gelir düzeyine yakınmış gibi görünüyordu. Bu çoğunluk eğitimli bir gruptu, yarısı üniversite mezunuydu, bir kısmı da bir yüksek okul bitirmişti. Dolayısıyla başka ülkelerdeki benzer hareketlerde olduğu gibi, Occupy hareketinin katılımcıları mevcut ekonomik durumda mesleki beklentileri sınırlı olan nispeten genç, eğitimli insanlarmış gibi görünüyordu. Büyük bir çoğunluğu beyazdı; önemli bir yüzdesi Afrika kökenli Amerikalılar olmak üzere bir azınlık varlığı da söz konusuydu (ki bu grup genellikle hareket içinde kendi aralarında toplanıyorlardı.) Ne var ki işgalcilerin sadece beşte biri kamplarda geceledi. Büyük çoğunluk sadece gündelik faaliyetlere katıldı, dörtte üçlük bir kesimse gösterilerde yer aldı. Dolayısıyla hareketin çeşitliliğini anlayabilmek için faaliyetlerde yer alan başka çıkar sahiplerini, özellikle de orta yaşlı sendika mensuplarını, onların yanı sıra bazıları işsiz olup ekonomik resesyonun ağırlığını hayatlarında hisseden ellili yaşlarındaki işçi sınıfı mensuplarını da hesaba katmamız gerekir. Kamplarda ve hareketin ön saflarında çok sayıda emektar yer alıyordu. İşgaller uzarken, işgal edilen çoğu yer evsiz cenneti haline geldi; evsizler buralarda yiyecek ve barınak buluyor, koruma altında oluyordu. Ama toplumsal bakımdan yüksek bir görünürlükleri olsa da işgalciler arasındaki oranları sınırlıydı. İşgalciler arasında genellikle evsizlerin varlığının nasıl ele alınacağına ilişkin sık sık gerilim yaşanıyordu; öte yandan evsizlere karşı toplumun geneline nüfuz etmiş olan türden önyargıları yeniden üretmek onlara ideolojik olarak yanlış görünüyordu.

İşgalciler arasındaki çeşitlilik ideolojik ve siyasi tercihler bakımından çok daha büyüktü: En fazla anarşistlerin sesi çıkıyordu, ama (bazıları Cumhuriyetçi olan) özgürlükçüler de oradaydı; ayrıca hayal kırıklığına uğramış bazı Çay Partisi eylemcileri ve pek az aşırı solcu da bulunuyordu.

Ama hareketin büyük bir bölümü Demokrat Partiye oy vermiş seçmenin yanı sıra dünyayı değiştirmenin ve/veya krizin hayatları üzerinde yarattığı tehdidi savuşturmanın yeni biçimlerini arayan siyaseten bağımsız düşünceli insanlardan oluşuyordu.

Herhalde işgal hareketinin en önemli özelliği—kendiliğinden ve lidersiz olsa da—damdan düşercesine bir anda ortaya çıkmamış olmasıydı. Occupy Research Network'ün araştırmasından elde edilen ilk bulgular harekette etkin olan kişilerin büyük çoğunluğunun çeşitli toplumsal hareketlere katıldığını, sivil toplum kuruluşlarında ve siyasi kampanyalarda çalıştığını göstermektedir. Ayrıca internetteki eylem ağlarında da videolar paylaşan, canlı siyasi forumlara katılarak varlık gösteren kişilerdi. Çok sayıda direniş ve alternatif siyasi akımından gelip Occupy Wall Street hareketinde birleşerek ülkenin düzlüklerini basan, dağlarına tırmanan, kasabalarında yuvalanan geniş bir protesto ve proje nehri oluşturmuşlardı.

Hareketin ülke coğrafyasına hızla yayılışı, internette viral yayılışına paralel gidiyordu. Hareket internetten doğdu, internette yayıldı, çoğu işgal hareketi kendi internet sitelerini, kendi gruplarını ve başka sosyal ağlar kurarken internetteki varlığını korudu.

Öte yandan hareketin varoluşunun maddi biçimi de *kamusal mekânın işgal* edilmesiydi. Protestocuların bir araya gelip farklılıklarının ötesine geçip bir topluluk oluşturabileceği bir mekân. Bir şenlik mekânı. Adaletsiz bir sisteme karşı koymaktan yola çıkıp toplumu tabandan inşa etmeye yönelmek için bir tartışma mekânı. Özetle bir özerklik mekânı. Çünkü ancak özerk olmakla, çok sayıda ideolojik ve siyasi kontrol biçimini aşabilir, bireysel ve toplu olarak yeni hayat biçimleri bulabilirlerdi.

Dolayısıyla işgal hareketi *yeni bir uzam biçimi* inşa etti: Belli bir toprak üzerinde bir mekânlar uzamı karışımı ve internette bir akışlar uzamı. Biri olmadan diğeri işlemez; hareketi damgasını vuran da bu melez uzamdır. Mekânlar yüz yüze etkileşimi; deneyimlerin, tehlikenin ve zorlukların paylaşımını, ayrıca polisle karşı karşıya gelmeyi, yağmura, soğuğa ve gündelik hayatlardaki rahatın kaybına birlikte dayanmayı mümkün kıldı. İnternetteki sosyal ağlar bu deneyimin iletilmesine ve güçlenmesine olanak sağladı, tüm dünyayı hareketin içine taşıdı, daimi bir dayanışma, tartışma ve stratejik planlama forumu yarattı.

İşgal edilmiş uzamlar, kamplarda bazılarının "sonsuzluk" hissi olarak nitelediği *yeni bir zaman biçimi* de yarattı. Gündelik hayatların rutini kesintiye uğradı; tanımsız bir zaman ufkuna uzanan bir parantez açıldı. Birçokları işgalin, kurumlar, eleştiri ve talepleri cevapsız bıraktığı sürece devam edeceği kanısındaydı. İşgal edilen yerlerden çıkarılıp çıkarılmayacakları ya da ne zaman çıkarılacaklarının belirsiz olması yüzünden işgaller belli bir son tarih olmadan gündelik yaşanıyordu; böylece kendilerini zaman sınırlamalarından özgürleştiriyor, işgalin köklerini gündelik hayat deneyimine yerleştiriyorlardı. Bu da işgalin ebedi zamanını aynı anda hem yorucu hem de coşkulu bir deneyim haline getirdi, çünkü Washington DC'deki bir işgalcinin de dediği gibi;

> Yorgunuz, sırılsıklamız ve üşüyoruz. Porta-Potty paylaşmak, CWA'nın kullanmamıza izin verdiği duşları kullanmak için 13 blok yürümek, dişlerimizi fırçalayıp hamur gibi bir kâğıt bardağın içine tükürmek canımıza tak etti... Ama Genel Meclis'e katılıyor, bir fikri ya da önerisi olan herkesi dinliyor, nihayetinde bir fikir birliğine varıyoruz... Orada oturmuş, tam bir bağlılık içindeki işgalcileri izlerken bir kez daha hayret ettim. Olması gereken buydu işte. Önümüzde daha yürümemiz gereken uzun bir yol vardı, ama sık sık sırtımın ürperdiğini, omurgamda inip çıkan bu ürpertinin bana umudun böyle bir şey olduğunu söylediğini hissediyordum.[6]

Bu umut, protestodan yükselen çadır cemaatinde başka bir hayatın mümkün olduğunun madden doğrulanmasından doğmuştu.

New York, Los Angeles ve Oakland gibi büyük işgallerde gündelik hayat büyük bir özenle örgütleniyordu. Çadırlar, ardından tuvaletler, mutfaklar, çocuk bakım merkezleri, çocuk oyun alanları, bir bahçe, bir halk kütüphanesi, işgalcilere hitap etmek üzere konuşmacıların davet edildiği bir İşgal Üniversitesi, kimi zaman elektriği bisikletlerle sağlanan medya merkezleri kuruluyordu. Gönüllü sağlık personelinin tıbbi yardım vermesi örgütleniyor, hukuk ekipleri hazır bulunuyor, Wi-Fi ağları kuruluyor, bir internet sitesi geliştiriliyor, kampın güvenliği sağlanıyor, çatışmalar uzlaştırılıyor, hatta ev sahibi bir ekip hareketi merak eden, belki de katılmakla ilgilenenleri işgal turlarıyla gezdiriyordu. Ayrıca netameli,

bağışların nasıl idare edileceği meselesi vardı. Yüzlerce kişinin erzakını satın almak, ayrıca tutuklananların kefaletini ödemek, hareketin faaliyetlerini desteklemek için de paraya ihtiyaç vardı. Aslına bakılırsa Occupy hareketi yüz binlerce dolar bağış aldı. Böylece bu bağışların nasıl idare edileceği sorusu doğdu, çünkü bir banka hesabı açacak tüzel bir kişilik, hukuki bir oluşum yoktu. Bazı durumlarda bağış komisyonunda sorumlu olanlar bağışları kendi hesaplarına yatırdılar. Ama bu da tabii ki vergilerin kişisel olarak ödenmesi, ayrıca fonların zimmete geçirilmesi olasılığı gibi meseleler doğurdu. Bilindiği kadarıyla zimmete geçirme vakalarının pek az sayıda olması çarpıcıdır. Ne var ki birçok örnekte mali açıdan yasal bir düzleme geçmek için kampın hukuki bir oluşum olarak şirketleşmesi söz konusu oldu. Ardından bu hesaplara yatırılan paranın vergilerinin ödenmesi zorunluluğu mesele oldu, hareketin özgürlükçü kolu buna karşı çıkıyordu. İşte alınması gereken bütün bu kararlar hareketin kalbinde yatan deney sürecini oluşturuyordu.

Hareketin maddi olarak örgütlenmesi kadar önemli bir mesele de hareketin bir iç bütünlüğe ulaşmasını ve dışardan destek kazanmasını sağlayan iletişim süreciydi. İletişim ağları Occupy hareketinin kan damarlarıydı.

Ağlar Oluşturmuş Bir Hareket

Occupy Wall Street dijital olarak doğdu. Öfke çığlığı ve işgal çağrısı çeşitli bloglarda (başkalarının yanı sıra *Adbusters*, AmpedStatus ve Anonymous'ta) dile getirildi, Facebook'ta yayınlandı ve Twitter'la yayıldı. *Adbusters* 9 Haziran 2011'de #occupywallstreet etiketini kaydetti ve bu etiketi blogundaki ilk gösteri çağrısında yayınladı; bu blog 13 Haziran'da Facebook grubuna bağlandı. İnternetteki eylemci ağları ve grupları bu çağrıyı duyup yaygınlaştırdılar, bu girişimi destekleyen yorumlar paylaştılar. Temmuz ayındaki ilk tweet dalgasının epeyce büyük bir bölümü *indignadas* hareketinin finansal kapitalizmin kalbini hedef almayı planlayan doğrudan çatışmada yeni bir umut bulduğu İspanya'dan geldi. Hareket genişledikçe Twitter, kampların bünyesindeki iç haberleşmede temel bir iletişim aracı haline geldi, ayrıca başka işgal hareketlerini birbirine bağladı ve özgül bazı eylemlerin planlanmasında kullanıldı. Güney California Üniversitesi,

Annenberg Innovation Lab'dan Kevin Driscoll ve François Bar'ın yaptığı yayınlanmamış bir çalışmada 12 Ekim 2011 tarihinden itibaren Occupy tweetleri sürekli toplanmış, yaklaşık 289 tane ilgili anahtar kelime ve sözden oluşan ve gelişen bir anahtar kelime kümesiyle karşılaştırılmıştır. Kasım ayında olağan bir günde Occupy ile ilgili yaklaşık 120.000 tweet geçildiği, 15 Kasım'da Zuccotti Park'ın baskına uğramasıyla bu sayının 500.000'i bularak zirveye çıktığı görülmüştür. Gilad Lotan'ın hareketle ilgili Twitter trafiği hakkındaki analizi, tweetlerdeki zirvelerin, Zuccotti Park işgalini boşaltma yönünde 13 Ekim'deki ilk girişim gibi hareket açısından kritik anlarla bağlantılı olduğunu göstermiştir.[7] İşgallere karşı polis müdahalesi tehdidinin söz konusu olduğu çoğu örnekte Twitter ağları binlerce kişiyi harekete geçirdi, bu ağların dayanışma duygusuyla hemen seferber olması işgalcilerin korunmasında önemli bir rol oynadı. Cep telefonlarından Twitter'ı kullanan protestocular sürekli bilgi, fotoğraf, video ve yorum yayarak işgal edilmiş mekânın üzerine gerçek zamanlı bir iletişim ağı kurdular.

Yüzde 99 teması büyük ölçüde, 17 Eylül protestoları öncesinde Ağustos ayı ortasında, New York'ta basında çalışan ve sosyal eylemcilikle uğraşan Chris (soyadını vermemeyi tercih etmiştir) ve Pricilla Grim'in açtığı "Biz Yüzde 99'uz" başlıklı Tumblr sayfasıyla popülerleşti. Başta Chris de Priscilla da isimlerini vermemeyi, "Wall Street'i işgal edecek insanlar sunar" demeyi tercih etmişti. 2007'de açılan bir sosyal ağ olan Tumblr, *The Atlantic*'ten Rebecca Rosen'a göre toplumsal hareketler söz konusu olduğunda "kendi tarihini anlatmakta" kullanılabilecek olan "işbirliğine dayalı bir günah çıkartma hücresi"ydi; bu ağ "radyoda olsun, bir kitapta olsun, YouTube'da ya da bir Tumblr sayfasında olsun kişisel anlatının gücünün uzmanların gürültüsü ve sinizmini kesip geçebileceğini, ulusal hikâyemize şekil ve doku verebileceğini" gösteriyordu (Rosen, 2011). Tumblr'da paylaşılanlar, geleneksel bir blog sayfasındaki gibi uzun bir metin yerine bir söz, bir resim, bir video ya da bir bağlantıdan oluşur. Tumblr'daki birçok blogda belli bir tema çerçevesinde resimler ve başka medya ifadeleri yer alır. Konular genellikle mizahi ve eğlencelidir. Kullanıcılar başka Tumblr bloglarını da "takip eder" ve hesaplarından takip edilen bütün Tumblr blog postalarını görebilirler. Tumblr, kullanıcılarının ortaklaşa üretilen grup bloglarının bir parçası olmasına olanak tanır. Ayrıca

kullanıcılar, başkalarının paylaşımlarını "reblog" yaparak kendi bloglarında paylaşıp kendi takipçilerine ulaştırabilirler. Kullanıcıların isimsiz mesaj paylaşmasını mümkün kılan bir biçim uygulamak da mümkündür. "Biz Yüzde 99'uz" grubunun yayılması açısından bu özellik kritik önem taşıyordu, çünkü Tumblr kişisel hikâyelerin isimsiz olarak anlatılmasını sağlayacak bir platform sunuyordu, çoğu kişi videolarda yüzlerini gizliyor, ama gayri adil bir topluma ayak uydurma konusunda kendi kişisel hikâyelerini anlatıyordu. Ekim 2011'de grubun sitesi günde yaklaşık 100 paylaşım alıyorken Şubat 2012'de paylaşımlar 225 sayfaya kadar uzar hale gelmişti. Graham-Felsen (2011) Occupy Wall Street hareketinin ayrıksı bir özelliği olarak Tumblr'ın rolünü şu şekilde vurgulamıştı:

> Tumblr neden bu anın gözde platformu haline gelmiştir? İran'da gördüğümüz üzere Twitter, patlak veren yeni gelişmelerin dakikası dakikasına aktarılmasında, somut mesajların ("Kahrolsun Ahmedinecad!") güçlendirilmesinde güçlü bir yayın aracı olabilir. Mısır'da Facebook protestocuların toplanmasında, Tahrir Meydanı'nda gösterilerin düzenlenmesinden öncü bir rol oynamıştır. Ama Tumblr, kasten bir hedef belirlememiş, dağınık ve lidersiz bir hareket olan Occupy Wall Street hareketinde bu amaçların hiçbirine hizmet etmemiştir. Tumblr, hareketi insanileştirmiştir. Tumblr, güçlü bir hikâye anlatma ortamıdır; bu hareket de hikâyeler hakkındadır: Ülkenin ekonomik politikalarının yüksek fiyatlarla bizi nasıl okulların dışına sürdüğüne, borç batağına çekip yuttuğuna, emeklilikleri sürekli ertelediğine ve aileleri parçaladığına dair hikâyeler. "Biz Yüzde 99'uz" Büyük Bunalım sırasında çiftçilerin sıkıntılarının belgelenmesi için fotoğrafçı-gazetecileri görevlendiren Çiftlik Güvenliği İdaresi'nin çalışmalarına en yakın şeydir; içinde bulunduğumuz resesyonun belirleyici toplumsal tarihi olarak görülebilir pekâlâ.
>
> Ezra Klein *The Washington Post*'ta şu anlamlı yorumu yazmıştı: "'Occupy Wall Street'in ciddi bir biçimde haberleştirmeye değdiğine beni ikna eden şey tutuklamalar olmadı. Büyük ölçüde tam olarak neye ulaşmayı umduğunu tam olarak söyleyemeyen küçük bir protestonun haberleştirsinler diye gazetecilere tweetlenmesinden oluşan basın stratejileri de değildi. "Biz Yüzde 99'uz" diyen bir Tumblr sayfasıydı (2011).

İnternetteki sosyal ağlar insanların bir araya gelip kamusal alanı işgal etmesi, protestolarını mekânsallaştırması yönünde yeterince destek seferber etti. Kamplar örgütlendiğinde, belli işgaller olarak varlıklarını internette tesis etti. Çoğu kamp kendi web sitesini kurdu, Facebook'ta bir grup açtı ya da ikisini birden yaptı. Web komisyonu üyeleri kampta sıcak noktalar kurdular; insanlar telefonlarını bilgiyasarlarına bağlayıp internete eriştiler. İşgal hareketinin çeşitliliği, kimi zaman içerik ve grafik bakımından çok büyük bir zenginlik gösteren web sayfalarından görülebiliyordu. Büyük ya da özellikle faal çoğu işgalin kendi web sitesi vardı. Bu web siteleri hareketi örgütlemeye yönelik mekânlar olarak kullanılıyordu, ama ayrıca hareket için kamusal bir varlık yaratmaya da yarıyordu. Çoğunda şu bölümler yer alıyordu: İletişim (Basınla İlişkiler Komisyonu mensuplarıyla nasıl ilişki kurulacağı vs.), harekete katılımın nasıl gerçekleştirilebileceği (komisyon listesi, genel meclislerin toplanma tarihleri ve yerleri), bağış için talep edilen tedarik malzemeleri, kaynaklar (nasıl işgal edileceğini açıklayan bir dizi belge, Genel Meclis protokolleri, polisle nasıl başa çıkılacağını açıklayan belgeler), gösteri takvimi ve duyurular, mesaj panoları (bazıları açıktı, bazıları şifreyle korunuyordu). Ayrıca bu web sitelerinin çoğunda bir ziyaretçinin bir hesap oluşturabileceği bir forum bulunuyordu. Bazı mesaj panoları herhangi bir ziyaretçi tarafından görülebiliyordu, ama bazıları şifreyle korunuyordu ve sadece kayıtlı kullanıcılara açıktı. Tutanaklar, öneriler ve onaylanan belgeler (talepler listesi de dahil olmak üzere) internette yayınlanıyordu, genellikle bu belgelerin altında uzayıp giden bir yorum sütunu oluyordu. Hareket içinde şeffaflığı sağlama yönünde temel önemde bir uygulamaydı bu.

Çoğu işgal hareketinin bir Facebook grubu da vardı. Bu gruplar daha büyük işgallerin web sitelerini tamamlamakta kullanılıyor, daha küçük ya da teknolojinin daha az kullanıldığı işgallerin örgütlendiği asli mekânlar olarak işe yarıyordu. Üyelerin birbirleriyle temasta kalmasını, birbirlerine mesajlar göndermesini, birbirlerinin duvarlarında mesaj paylaşmasını da sağlıyorlardı. Bu gruplar örgütlenmek için de kullanılıyordu: Grubun bütün üyelerine duyurular yapılıyor, takvimdeki önemli günler bildiriliyor ve mesajlar gönderiliyordu. Facebook, yararlı olmasına rağmen, mülkiyete dayalı bir platform olduğu, dolayısıyla hareket içinde değer verilen açıklığa

ters düştüğü gerekçesiyle eleştiriliyordu. Ayrıca Facebook'un yeni yüz tanıma yazılımı fotoğraflardaki insanları otomatik olarak etiketleyebiliyordu; yetkili makamlar tarafından bir talep geldiği anda Facebook'un kişilerin mahremiyetini koruyacağına güven duyulmadığından bu etiketleme olayından pek hoşlanılmıyordu. Bu yüzden de bazı becerikli işgalciler N-1, Ning ya da Diaspora gibi Facebook'un alternatiflerini kullanmaya çalışıyorlardı. Bazıları da WikiLeaks'in yaygın olarak duyurduğu üzere Global Square adı verilen "Occupy Facebook" fikri üzerinde çalışıyordu. İşlevsel bir prototipin 2012'de dolaşıma gireceği söyleniyor. Prototipin geliştiricilerine göre,

> Bu platformun amacı fiziksel meclislerin yerini almak değil, yerel ve ulus ötesi örgütlenme ve işbirliği araçları sağlayarak onları güçlendirmek olmalıdır. İdeali hem bireysel katılımı beslemek hem kolektif eylemi yapılandırmak olacaktır. Global Square farklı grupların bir araya gelip kendi yerel meydanlarını ve meclislerini örgütleyebilecekleri kendimize ait bir kamusal mekân olacaktır.[8]

Ne var ki genel olarak bakıldığında, hareket esasen kullanma hazır ticari platformlara bel bağlıyordu. Eylemciler bunları kullanmakla, kullanıcıların mahremiyetini ihlal ederek tweetler hakkında bilgi toplamaya çalışan mahkeme celpleri karşısında savunmasız hale gelmişlerdi, bunun da ciddi potansiyel sonuçları olabilirdi.[9]

Kullanıcıların internette gerçek zamanlı video içeriği yayınlamasını mümkün kılan bir aygıtlar topluluğu olan livestream'ler de hareket için önemli bir teknolojiydi. Bunlar kısa ömürlüydü, ama polis baskısının yaşandığı zamanlarda temel bir önem taşıyorlardı. Baskınlar sırasında anaakım medyada genellikle bir karartma yaşanıyordu, ama canlı yayın akışı yapanlar için aynı durum geçerli değildi. Örneğin 11 Ekim gününün ilk saatlerinde Occupy Boston bir polis şiddeti ve tutuklama dalgasıyla karşı karşıya kaldı. Sabahın üçünde 8.000'i aşkın kişi canlı yayını izliyordu. Bir işgalin canlı yayınının kesilmesi, gösterinin etkin olarak sona erdirilmesini simgeler, bu da yayını evlerinden izleyenler için harekete geçirici bir deneyim olabilir. Öte yandan canlı yayın meselesi

aslında hareket içinde tartışmalıydı. Canlı yayın yapanlar hareketi kendi bakış açılarına göre gösterdiklerinden, olayları kendi gördükleri gibi anlattıklarından birçoğu hareket içinde bir ölçüde ün kazanmışlardı ve dışardakiler tarafından hareketin sözcüsü olarak tanımlanıyorlardı. Bu da bazılarının, canlı yayın hizmeti veren şirketlerin sponsorluğunu almak da dahil olmak üzere şahsi kazanç uğruna hareketi sömürdüğü yönünde eleştirilere yol açmıştı. Çoğu zaman işgaller çok sıkıcıydı; baskı, şiddet ve başka "eylemler" nispeten seyrekti. Canlı yayın yapanlar sansasyonel yayınlara ağırlık vermekle, işgallerde çoğunlukla mevcut olan fiili deneyimleri yanlış yansıtmakla eleştirildiler. Bir canlı yayıncının sözleriyle "fitneci yandaş," yani polise işgale katılan insanlarla ilgili istemeden bilgi ve kanıt sağlayan tipler olmakla da suçlandılar.[10]

Dolayısıyla işgal edilen mekânlar, işgalin kendi içine ve genel olarak dünyaya yönelen iletişim ağı düğümleriydi. Bu ağlar, topluluk inşa etmeye, kişiler arası etkileşime, sosyal ağlar oluşturmaya ve internette paylaşım yapmaya dayalı hem dijital hem yüz yüze çeşitli iletişim biçimlerinin bir melezlenmesiydi. Dolayısıyla cep telefonu mesajları özellikle eylemlerin koordine edilmesi ve temasta kalma açısından önemliydi, e-posta listeleri de bilgilendirmeye yarıyordu. Mumble ve başka VOIP teknolojilerinin kullanıldığı konferans bağlantıları uzak yerlerin beraberce fikir yürütmesini, düşünüp taşınmasını mümkün kılıyordu. Çok sayıda yerel bültenin yanı sıra, *Occupied WJS, Occupy!, N+1* ya da *Tidal* gibi dergilerle matbu yayınlar da önemli bir ortamdı. Kamplardaki insanların kafa yorma ve karar oluşturma süreçleri doğrudan insani etkileşime dayanıyordu: Örneğin genel meclislerde kullanılan el işaretlerine ya da Halkın Mikrofonu'nun yaygın olarak kullanılmasına. Halkın Mikrofonu, konuşan kişinin bir dinleyici topluluğuna söylediği şeylerin topluluk tarafından yüksek sesle tekrarlanması, böylece kalabalığın ses yükseltici cihazlara gerek kalmaksızın konuşan kişiyi dinlemesi yöntemiydi. Halkın Mikrofonu pratik kullanımının dışında, aidiyeti ve topluluk deneyimini simgeliyor, geçmişteki sivil itaatsizlik hareketlerinde kullanılan iletişim biçimlerini yeniden üretiyordu.

Polisin ve kışın baskısıyla işgal edilen yerlerin boşaltılması sonrasında hareket ortadan kaybolmadı: Farklı biçimlerdeki internet ağlarında devam etti, duyurular ve fikirlerle uğulduyordu, bir intikam duygusuyla akışlar

uzamından mekânlar uzamına inmeye her zaman hazırdı. Aslında Occupy Wall Street hareketi siberuzam ile kent uzamını çok çeşitli iletişim biçimleriyle birbirine bağlayan, ağlar oluşturan melez bir hareketti.

Dahası hareket, yüzde 99'dan yalıtılmayı kabul etmeksizin anaakım medyaya karşı özerk olabilmek için hem internette hem kendi özerk kamusal mekânında, mesajlarını hem şikâyetlere hem umuda bulayarak kendi yayınını yapıyordu. Aslına bakılırsa genel meclislerde kullanılan el işaretleri internette hızla yayılmalarını kolaylaştıracak şekilde tasarlanmıştı. Kamptaki ve gösterilerdeki bütün faaliyetler büyük ölçüde sosyal medyada ifade bulmak amacıyla sahneleniyor, bu şekilde genel olarak toplumla bağlantı kuruluyordu. Hareket içinde sürekli bir hikâye anlatma pratiği mevcuttu, herkes fotoğraflar çekiyor, videolar yapıyor, bunları YouTube'a ve çoklu sosyal ağlar oluşturan sitelere yüklüyordu. Her gün kendi hikâyesini kendisini oluşturan çok sayıda sesle, hem zamanı hem mekânı aşacak şekilde anlatan, böylece kendini tarihe yansıtan ve dünyanın küresel hayallerine, seslerine ulaştıran ilk hareketti bu.

Daha derinlerine bakıldığında hareket, çevresindeki toprakları işgal edip, özgür topluluklar kurarak Wall Street'i, o dünya üzerindeki küresel finansal egemenlik ağlarının kilit bağlantı noktasını işgal etmeye girişmişti. İşgalciler sembolik mekânlar uzamını ele geçirmek için internet ağlarının özerk akışlar uzamını kullanıyordu, buradan varlıkları ve mesajlarıyla küresel güçlerin insan hayatına egemen olduğu finansal akışlar uzamına meydan okuyabiliyorlardı.

Uygulamada Doğrudan Demokrasi

İşgal hareketi başlangıcından itibaren gerçek demokrasinin ne olduğunu yaparak öğrenme biçimi olarak yeni örgütlenme, kafa yorma ve karar oluşturma biçimlerini denedi. Bu, hareketin temel özelliklerinden biridir. Araçsallık ağır basmıyordu. Sahicilik ağır basıyordu. İşgalciler muhalif oldukları biçimsel demokrasiyi ve kişiselleşmiş liderliği kendi pratiklerinde yeniden üretmeyi istemiyorlardı. Çeşitli farklılıklarla birlikte işgallerin çoğunda mevcut olan yeni bir örgütlenme modelini adım adım icat ettiler. Bu icat en başta Mısır ve İspanya deneyimlerinden gelmişti, sonra

karşılıklı aşılamalar, karşılıklı danışmalar ve geri bildirimler yoluyla işgal edilmiş birçok yerde birlikte evrildi. Çoğu işgal kendi internet sitesini yarattığında, bütün örgütlenme ilkeleri ve işbirliği içinde karar oluşturma deneyimleri işgal ağlarına haber veriliyor, iletiliyordu. İşte böylece büyük ölçüde ortak bir örgütlenme örüntüsü ortaya çıktı.

En önemli özelliği biçimsel bir liderliğin kasten bulunmuyor olmasıydı. Hareket içinde yerel, ulusal ya da küresel hiç lider yoktu. Herhangi birinin öne çıkan bir rol üstlenmeye kalkması halinde çok sayıda işgalcinin kesin bir kararlılıkla uyguladığı temel bir ilkeydi bu. Bu gerçekten de, toplumsal hareket örgütlenmesinde bir deneydi. Hiçbir sosyopolitik sürecin bir tür stratejik kılavuzluk ve dikey otorite olmaksızın işleyemeyeceği yönünde derinlere işlemiş varsayımları yalancı çıkarıyordu. İşgal hareketinde geleneksel bir liderlik, rasyonel bir liderlik, karizmatik bir liderlik yoktu. Kişiselleşmiş bir liderlik kesinlikle yoktu. Liderlik işlevleri vardı, ama bunlar işgal edilmiş mekândaki düzenli Genel Meclis toplantılarıyla yerel olarak icra ediliyordu. Ayrıca kolektif kararların şekillendirilmesine yardımcı olacak koordinasyon işlevleri vardı, bu işlevler de internette tekrarlanan danışma ağları tarafından üstlenilmişti.

Öte yandan hiçbir temsilcinin olmadığı bağımsız meclisler ilkesine uygun bir şekilde etkili bir girişim biçimini garanti altına alabilmek için daha karmaşık örgütlenme biçimleri ortaya çıktı. Bu, hareketin temel toplumsal yeniliklerinden biri olduğu için, biraz detaylı olarak analiz etmeye değer. Örgütsel deneyim çeşitliliğinin tek bir örüntüye indirgenemeyeceğini söylemeye gerek bile yok. Ne var ki bundan sonraki satırlarda en büyük işgallerde genellikle tekrarlanmış kilit özellikleri aktarmaya çalışacağım, ki hareketin pratiğinden örtülü bir doğrudan demokrasi modelinin doğuşunu değerlendirebilelim. Occupy örgütlenmesinin bu ideal tipini ekibimle birlikte inşa edebilmek için işgallerin, katılımın ve örgütlenmenin nasıl olacağını açıklayan kılavuzlarının sık sık yayınlandığı internet sitelerine baktık. Burada sunduğum betimleme, bu kılavuzlardan yapılan doğrudan alıntılara dayanmaktadır. Bunun sebebi de bu belgelerin hareket içinde ve işgal edilmiş mekânlar arasında serbestçe dolaşmış olması yüzünden birçoğunun benzer kelimeler ve görüntüler içermesidir. Bu da hareketin pratiğinde internetin önemini gösteren bir başka örnektir.

İşgal edilmiş bir mekândaki karar oluşturma yetkisi, sadece Genel Meclis'in elindedir. Genel Meclis "yatay, lidersiz, fikir birliğine dayalı, açık bir toplantı"dır. (Bu tanım hemen hemen bütün işgal web sitelerinde ve Genel Meclis kılavuzunda kullanılmıştır.) Genel Meclis'te hazır bulunan herkes meclise katılma yeterliğine sahiptir. Herkes bir teklifte bulunabilir ya da bir teklif hakkında görüş bildirebilir. Kenara çekilmeyi ya da gözlemlemeyi tercih edenler dışında herkesin el işaretleriyle karar oluşturma sürecine katılması beklenir. Genel Meclis'te bir lider olmasa da Kolaylaştırma Komitesi'nden bireyler tarafından kolaylaştırılır ya da yürütülür ve genellikle bu iş her seferinde dönüşümlü yapılır.

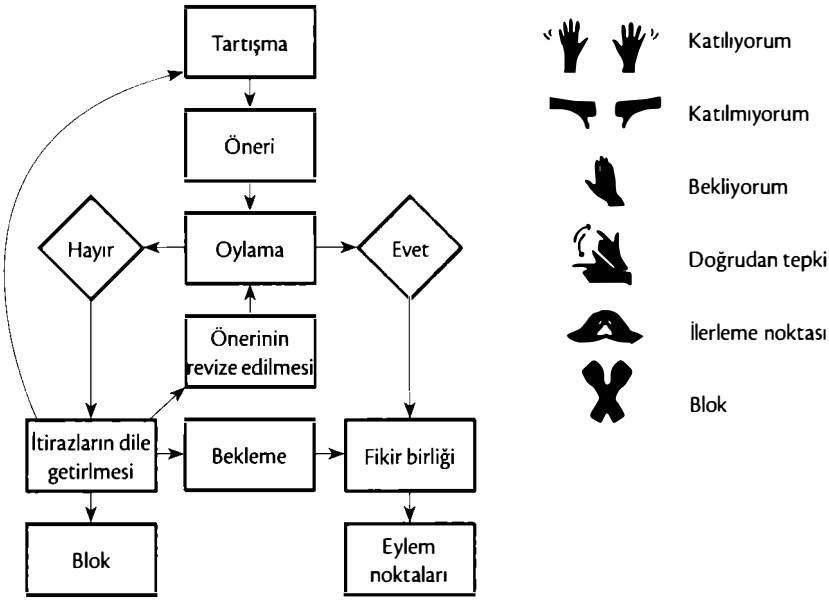
Çoğu işgalde aynı genel kurallar izlenir, gerçi bazıları biraz farklı normlar benimsemiş olabilir: "Genel Meclis'in tek bir lideri ya da yürütme organı yoktur, herkesin sesi eşittir. Herkes, Genel Meclis'in bir parçası olarak fikir ileri sürmekte ya da görüş bildirmekte serbesttir." İdealde sadece grubun bütününü etkileyen kararlar Genel Meclis'e getirilir. İşgal dışında gerçekleştirilen daha küçük eylemler Genel Meclis'in onayı olmaksızın daha küçük gruplar içinde planlanabilir. Ortak bir amaç için toplanan gruplar ile çalışma grupları kendi içlerinde karar alabilirler, ama işgalin bütününü etkileyen meseleleri onay için Genel Meclis'e getirmeleri gerekir. Getirilen her önerinin aynı temel şekle uygun olması gerekir: Bir birey öneriyi anlatır, neden önerildiğini ve nasıl gerçekleştirilebileceğini açıklar. Genel Meclis'in diğer üyeleri desteklerini belirtir, sorular yöneltir ya da öneriye tepki gösterirler. Yeterince tartışmanın ardından, grup fikir birliğine yaklaşmış gibi göründüğünde toplantıyı kolaylaştıran kişi Genel Meclis'in tamamına her öneri hakkındaki görüşlerini bir dizi el işaretiyle ifade etmeleri çağrısında bulunur (bkz. şekil 1). Bir öneri hakkında olumlu yönde fikir birliğine varıldıysa, öneri kabul edilir ve doğrudan eylem başlar. Bir fikir birliği sağlanamazsa öneriyi yapan bireyin önerisini gözden geçirmesi ve bir fikir birliği sağlanıncaya kadar Genel Meclis'e yeniden sunması istenir. Bazı genel meclislerde oy birliği aranıyordu, bazılarıysa yüzde 90 gibi oranlarda modifiye ya da kısmi fikir birliğini kabul ediyordu. Birçok işgalde bu, tartışmalı bir mesele olmuştu. Fikir birliğine ulaşmak çok zor olduğundan Genel Meclis üyeleri farklı türde fikir ayrılıkları ifade ediyordu: Desteklememe, çekince ve kişisel çatışmalar

da dahil gerekçeler yüzünden kenara çekilme ve bloke etme gibi. Fikir birliğini bloke etme kuramsal olarak sadece aşırı durumlarda yapılması gereken bir şeydi. Pratikteyse hayli sık kullanılıyordu.

Genel Meclis'in kararlarını uygulamak, kampı örgütlemek ve bir pratiğe girişmek için komisyonlar kurulur. Çoğu işgalde bazıları farklı isimler kullansa da ya da biraz farklı kategorilerden oluşsa da aşağıdaki komisyonların bir bileşimi bulunur: Kolaylaştırma, Medya, Sosyal Yardım, Gıda, Doğrudan Eylem, Huzuru Koruma/Güvenlik, Temizlik/Sürdürülebilirlik, Maliye/Kaynaklar, Hukuk, Tıp, Sosyal Medya, Programlama, Çeşitli Irkların Temsili, Basınla İlişkiler vs. Resmi olarak tanınmaları için komisyonların Genel Meclis tarafından kabul edilmeleri gerekir, ama belli bir amaç için toplanan, o kadar resmi olmayan gruplar için böyle bir zorunluluk yoktur. Komisyonların rolü, belli noktaları ortaya çıkarmak ve genel bir fikir birliğine varılması için Genel Meclis'e sunulacak önerileri formüle etmek, herkesin değerlendirmesine alması gereken bilgileri tanımlayıp aktarmaktır. Çalışma gruplarına üyelik ve bu gruplarda liderlik herkese açıktır, ama bu gruplar fiilen toplantılara düzenli olarak katılan, sorumluluk alıp verdikleri sözleri yerine getirenler tarafından kurulur. Nihayetinde bu roller, komisyonda bir adım öne çıkan belli kişilerle ilişkili hale geliyordu.

Lidersizlik ilkesine ihanet etmeksizin işlevsel olabilmek amacıyla birçok işgalde, çalışma grupları ve komisyonlar arasında daha iyi bir iletişim sağlamak, hesap sorulabilirliği artırmak, ziyaretçilerin fikir birliği sürecini sekteye uğratma gücünü sınırlamak için Sözcüler Konseyi modeli benimsendi. Sözcüler, komisyonlar ve belli bir amaç için toplanan gruplar tarafından görüşlerini temsil etmekle görevlendirilen bireylerdir.[11] Sözcüler Konseyi'nin başlıca görevleri şunlardır: Operasyon Grupları ve Parti Grupları arasında etkili bir koordinasyon sağlamak, bütçe kararlarını almak, Genel Meclis'in genel yönelimlerini uygulama konusunda zaman öldüren kararlarla "çıkmaza girmesindense" daha geniş kapsamlı hareketle ilgili tartışmalara girmesini sağlamak.

Sözcüler Konseyi hareket içinde birçokları tarafından tartışmalı bulunmuştu, bazıları da bu konseyi tanımamıştı. Bir işgalci, *The Village Voice*'a verdiği demeçte, "Sözcüler Konseyi süreci yüzünden çalışma gruplarının

Şekil 1. Occupy Hareketinden konsensüs akışı ve el işaretleri
KAYNAK: Occupy Atlanta

örgüt haline geldiğini, partiye dönüştüğünü düşünüyorum. Kendimizi marjinalleştirmemizin sebebi nedir?"[12] diye sormuştu. Gelgelelim hiçbir işgal, Genel Meclis'in onayı olmaksızın bir Sözcüler Konseyi benimseyemez. Sözcüler Konseyi hareket adına faal olarak çalışmakta olanlar arasında verimli, tez elden bir karar alma sürecinin işlemesini kolaylaştırmak üzere tasarlanır. Dinlemek isteyen herkese açıktı, ama konseye katılmak için bir çalışma ya da parti grubunun faal üyesi olmak gerekir. Öte yandan bu kararların herkesin erişimine açık ve şeffaf olmasını sağlamak üzere önlemler alınır: Sözcüler Konseyi'nde alınan bütün kararlar, sesin herkesin duyabileceği şekilde güçlendirildiği, iyi duyurulmuş kapalı bir mekânda alınır, bu süreç canlı yayın akışında yayınlanır: Ayrıca bütün kararların, toplantı tutanakları ve bütçe ayrıntılarının tam anlamıyla şeffaf olması ve web sitesinde yayınlanması gerekir.

Sözcüler Konseyi'ne katılan farklı türde gruplar bulunur:

a) Çalışma grupları işgal adına lojistik çalışmalar yürütmekle uğraşır. Bazı işgallerde bu gruplar hareketin gündelik maddi ve finansal örgütlenmesi üzerinde çalışan Operasyon grupları ve genelde proje bazında hareketin eylemleri ve kampanyaları üzerinde çalışan Hareket Grupları olarak ikiye ayrılmıştı.

b) Parti grupları, Irk, toplumsal cinsiyet kimliği, cinsiyet, fiziksel beceri ya da evsizlik durumu da dahil olmak üzere, ama bunlarla sınırlı kalmayan gerekçelerle toplumdan dışlanma yönünde ortak bir deneyime dayalı olarak kurulmuş, kendi kararlarını kendileri alan gruplardır. Parti Grubu birlikleri, Çalışma Grubu birlikleriyle aynı yetkilere sahiptir. Bunun yanı sıra üyeleri açısından orantısız ölçüde ters sonuçlar doğurabilecek önerileri askıya alma becerisine sahiplerdir.

c) Ayrıca kampta tam zamanlı olarak kalan, ama bir Çalışma Grubu ya da Parti Grubu'na katılmayanları temsil etmek için de bir Sözcü atanır.

Süreç açısından değerlendirildiğinde, her Sözcüler Konseyi öncesinde, her Çalışma Grubu ve Parti Grubu birlikte hareket edeceği bir Birlik belirler. Sözcüler Konseyi'ndeki toplantı öncesinde her Birlik önerileri tartışmak ve taslak haline getirmek üzere toplanır. Her Birlik "Sözcü" olarak görev yapacak bir kişi seçer. Sözcüler toplantı mekânının ortasında çember halinde oturur, temsil ettikleri Birlik de doğrudan Sözcüsünün arkasına yerleşir. Birden fazla Çalışma Grubu'nda ve Parti Grubu'nda yer alan bireyler mensubu oldukları Birliklerden istediğiyle oturmakta serbesttir. Sözcü her toplantıda dönüşümlü olarak değişir. Sözcüler Konseyi'nde yalnızca sözcüler söz alır, ama birlikleri adına konuşmadan önce üyelerine danışmaları ve fikirlerini doğru olarak yansıtmaları gerekir. Birlikler Birliğin iradesini doğru bir biçimde yansıtamıyorsa Sözcüsünü istedikleri zaman geri çağırabilirler. Sözcüler, Sözcüler Konseyi'ne Birliklerin taslak haline getirdiği önerileri sunar. Birlikler önerileri kendi aralarında tartışır, Sözcü de bu tartışmaları grubun tamamına sunar. Yeterince tartışmanın ardından Sözcü öneri üzerinde değiştirilmiş fikir birliğine varılması

çağrısında bulunur. Sözcüler Konseyi modeli bireylerin topluluklarının fikir birliği olmaksızın bir öneriyi doğrudan bloke etmelerini daha zor hale getiriyordu.

Bu örgütlenme modelinin karmaşıklığı, karar oluşturma sürecinde iktidarın devredilmemesine dayanan tam demokrasi ilkesiyle eylem doğuracak fikir birliğine varma yönündeki araçsal gereksinim arasındaki gerilimi ifade eder. Gözlenen pratiklerin birçoğu, hareketin, meclislerin başı çektiği ve uygulamanın komisyonların elinden çıktığı bu senteze dayalı görüntüsünün sunduğu etkileşim üzerine kurulu, çok katmanlı karar akışlarından sapma gösterse de, bu model hareket içinde, genel olarak toplumda yeni demokrasi biçimlerinin habercisi olabilecek yeni siyasi biçim arayışlarının derinliğini aktarır. İşgal hareketi bunu yaparken, Amerikan Devrimi'nin kaynaklarından biri olarak toplum temelli demokrasinin kurucu ilkelerine uzanırken, ABD'deki siyasi kurumların mevcut pratiğine meydan okudu.

Talepsiz Bir Hareket: "Süreç Mesajdır"[13]

Hareket büyük ölçüde öfkenin spontan bir ifadesi olarak taşıp kabarmıştı. Kampların gündelik hayatında, sosyal ağların diyaloglarında ve işbirliklerinde, bağlanmanın hayata geçirildiği cesur sokak gösterilerinde somutlaşmaya başlayan daha iyi bir dünya umuduyla doluydu. Ama ne içindi tüm bunlar? Çoğu gözlemciye göre Occupy Wall Street hareketini değerlendirmenin güçlüğü, kazanılabilecek ya da müzakere edilebilecek somut taleplerin olmamasından ileri geliyordu. Başlangıçtaki gösteri çağrısında somut bir talep vardı: Wall Street karşısında hükümetin bağımsız olmasını sağlayacak bir başkanlık komisyonunun atanması. Gerçekten de eski Wall Street yöneticileri Obama dahil olmak üzere son dönemdeki bütün başkanların kabinelerinde kilit görevlerde yer almışlardı. IMF'nin yaptığı bir araştırma, 2000-6 döneminde finans sektöründeki lobicilerin harcadığı parayla, 51 tane önemli yasa tasarısında Kongre'de finans sektörünün lehine verilen oylar arasında anlamlı bir istatistiksel ilişki olduğunu ortaya koyuyor.[14] Öfke Wall Street'e yöneliyorsa para ile siyaseti ayırma talebinin hareketin birleştirici hedefi olması mantıklı görünüyordu. Ama öyle değildi. Hareket

hem her şeyi talep ediyordu, hem de hiçbir talebi yoktu. Aslına bakılırsa hareketin yaygın bir nitelik gösterdiği dikkate alınırsa her işgalin yerel ve bölgesel özellikleri vardı: Herkes kendi şikâyetlerini ortaya koyuyor, kendi hedeflerini belirliyordu. Genel meclislerde oylamaya açılan, çok çeşitli özellikler gösteren çok sayıda öneri vardı, ama bunları ipotek bedellerinin ödenmemesi nedeniyle evlerden çıkarılmaların ya da kredi alanlar ve tüketicilere karşı mali suistimallerin etkileriyle mücadele etmenin ötesinde bir politika kampanyasına çevirme yönünde pek bir çaba söz konusu değildi. Çeşitli işgallerde tartışılan, büyük bir sıklıkla dile getirilen talepler listesinden, hareketin hedeflerinin olağanüstü bir çeşitlilik gösterdiği anlaşılıyor: Mali spekülasyonların, özellikle de sofistike bir teknoloji sayesinde borsada yapılan kısa süreli alım satımların denetlenmesi; Merkez Bankası'nın takip edilmesi; konut krizinin ele alınması; kredi limitini aşma cezalarının düzenlenmesi; döviz manipülasyonunun denetlenmesi; taşeronlaşmaya karşı muhalefet; toplu pazarlık ve sendika haklarının savunulması; gelir eşitsizliğinin azaltılması; vergi yasasında reformlar yapılması; siyasi kampanyaların finansmanında reforma gidilmesi; Yüce Divan'ın, şirketlerin siyasi kampanyalara sınırsız katkıda bulunmasını mümkün kılan kararının geri çekilmesi; şirketlerin mali destekle iflastan kurtarılmasının yasaklanması; askeri-sanayi kompleksinin denetlenmesi; gazilere sosyal yardımların iyileştirilmesi; seçilmiş siyasetçilerin görev sürelerinin sınırlanması; internette özgürlüklerin savunulması; medya ve internette mahremiyetin güvence altına alınması; ekonomik sömürüyle mücadele etme; hapishane sisteminde reformlar yapılması; sağlık hizmetlerinde reformlar yapılması; ırkçılık, cinsiyetçilik ve yabancı düşmanlığıyla mücadele; öğrencilere verilen kredilerin iyileştirilmesi; Keystone boru hattına ve çevreye zarar veren diğer projelere muhalefet etmek; küresel ısınmaya karşı politikaların uygulanmasını sağlamak; BP gibi petrol sızıntısına sebep olan şirketlere para cezası kesip bunları denetlemek; hayvan haklarının uygulanması; alternatif enerji kaynaklarının desteklenmesi; kamplarda yeni bir demokratik kültürden yola çıkarak kişisel liderlik ve dikey otoritenin eleştirilmesi; siyasi sistem içine çekilmeye karşı tetikte olmak (Çay Partisi örneğinde olduğu gibi). Sydney Tarrow şöyle demişti: "Bunun bir politika platformu olduğu pek söylenemez. Politika platformları bu yeni hareketin amacı değildir." (2011: 1)

Fort Lauderdale ve New York gibi bazı işgaller uzun bir talepler listesinin mantığını oluşturan ayrıntılı belgeler kabul ettiler. 29 Eylül 2011'de New York City Genel Meclisi'nin kabul ettiği, 26 dile çevrilen New York City İşgal Bildirisi (ekler bölümüne bakınız) hareket içinde en fazla yaygınlaşan belgeydi. Ama talepten fazla şikâyet ortaya koyuyordu. Belgede yer alan talepler de genel bir nitelik sergiliyordu. New York'tan çıkan "Yüzde 99 Bildirisi" gibi diğer belgeler ya da Chicago, Washington DC ve başka birçok kentin çıkardığı taslak bildirilerde bir fikir birliği sağlanmamıştı, bu belgeler olduğu haliyle hareketin görüşlerini temsil edemiyordu. Aslına bakılırsa hareket tam da, her tür öneriye açık kaldığı için, hareket içinde destek bulabilecek, ama muhalefet de doğurabilecek belli politika konumlarını benimsemediği için birçokların gözünde popüler ve cazipti. İşgallerin çoğunda, bir komisyonun reform yönünde belli programlar ileri sürdüğü her seferinde bölünmeler yaşanması bunu gösteriyordu. Hareket içinde yer alan birçok kişiye ve dışardan gözlemcilerin hemen hepsine, özellikle de her zaman hayallerinin siyasetini arayan solcu entelektüellere göre hareketin belli taleplerde bulunmaması temel bir kusurdu. Sıkıntılı ekonomik ve toplumsal koşullar altında, bir yön değişikliği yapılması acil bir ihtiyaçtı, bu da ancak hareketin serbest bıraktığı enerjinin hareketi güçlendirecek, ulaşılabilir kısa vadeli hedeflere kanalize edilmesiyle sağlanabilirdi.

Ne var ki sorun "hareket"in tek bir oluşum olmayıp, birleşerek mevcut düzene karşı çeşitlilik gösteren bir meydan okuma haline gelen çok sayıda akımdan oluşmasıydı. Ayrıca harekette çok güçlü olan bir his de taleplerin karşılanması yönündeki herhangi bir pragmatik yaklaşımın siyasi sistemin aracılığından geçmesi gerektiğini söylüyordu, ki bu yaklaşım da Amerika'da bugünkü mevcut halleriyle siyasi kurumların temsil gücüne karşı genel güvensizlikle çelişirdi. New York Genel Meclisi'nin Talepler Komisyonu'ndaki tartışmalardan yaptığım şu alıntının harekette yaygın olan hissi ifade ettiği kanısındayım:

> Bu konuda farklı bir düşünme biçimi sunmak istiyorum. Hareketin taleplerde bulunması gerekmiyor, çünkü bu hareket kendini ortaya koyan bir süreçtir. Bu hareket değişim yaratma gücüne sahiptir. Değişim olmasını

> talep etmesi gerekmez. Occupy Wall Street talepte bulunmaz. Biz sadece arzu ettiğimiz şeye ulaşmak için kendi gücümüzü ortaya koyarız. Daha fazla katılan olursa, gücümüz daha fazla olur. Başkalarının bu sorunları çözmesi için talepte bulunmayın. Kendinizi ortaya koyun.[15]

Bu konum tartışmalı olsa, hareket dışından eski siyasi sol tarafından intihar olarak değerlendirilse de şu iki temel eğilime tekabül ediyor: a) Çoğu kişi bugün oturduğu çerçeve içinde siyasal sürece güvenmiyor, sadece kendisine güveniyor; b) Hareket geniş ve güçlü, çünkü olağan biçimiyle siyaseti es geçip öfkeyi ve hayalleri birleştiriyor. Gücü de zayıflığı da burada yatıyor. Ama hareket budur, yeniden inşa edilmemiş dünya görüşüne her zaman taze destek arayışında olan eski solun bir vekili değildir. Hiçbir talep yoktur ve bütün talepler vardır; bu toplumun bir parçası değildir, bambaşka bir toplumun bütünüdür.

Şiddet Dışı Eylemi Savunan Bir Harekete Karşı Şiddet

Occupy hareketi hem felsefesiyle hem pratiğiyle ağırlıklı olarak şiddet dışı eylemi savunuyordu. Ama çatışmacıydı, çünkü özerkliğini kurmak için mekânları işgal etme, sistemin işlevsel düğümlerine karşı sokaklarda gösteri yapma taktikleri polis müdahalesiyle karşı karşıya kalmaya yazgılıydı. Hareketin katılımcıları bunu bekliyorlardı. Kurumsallaşmış muhalefet kanalları dışında sisteme meydan okumak polis baskısı riskini almak anlamına geliyordu. Öte yandan hareketin her zaman kendi yararına kullanmaya çalıştığı gri bir hukuk ve siyasi hesap alanı oldu. Örneğin Zuccotti Park'ın işgali paradoksal olarak bir süre korunmuştu, çünkü burası özel mülktü, parkın sahibi olan şirket boşaltılması talebinde bulunmak için bir süre maliyet/yarar hesabını düşünmüştü.

Birbiri ardına şehirlerde, toprakların denetimini ellerinde tutan yerel makamlar hareket karşısında benimseyecekleri farklı seçenekler itibariyle siyasi geleceklerinin alacağı olası darbeleri değerlendirmek zorunda kaldılar. Örneğin Los Angeles'ta daha yüksek mevkilere gelme yönünde siyasi hevesler besleyen Belediye Başkanı Villaraigosa, Belediye Meclisi'nin çoğunluğuyla birlikte hareketin hedeflerini desteklediğini belirten bir açıklama yaptı, ama

Belediye Binasının önündeki çimlik alanın uzun süreli işgalini desteklemekten kaçındı. (Burası genellikle Hollywood filmlerinde Washington DC yerine kullanılır, bu yüzden de demokrasi icra edilsin diye çok uzun süre kullanılmasına izin verilecek olursa kent gelir kaybedecekti.) Los Angeles boşaltılan son büyük işgal oldu, burası Hollywood tarzı bir güç gösterisiyle (isyan bastırmak üzere tepeden tırnağa donanmış yüzlerce polisin binadan bir anda çıkıvermesiyle) ama büyük bir olay çıkmaksızın boşaltıldı. Öte yandan Oakland şehri, polisini acımasızca insanların üzerine saldı; çok sayıda yargısız infaz, gözaltı ve göstericilere karşı şiddet vakası yüzünden şehirde ve ülke çapında gayet iyi bilinen bir polistir. Oakland'da işgal edilmiş meydanın boşaltılması yönünde tekrarlanan girişimlerde birkaç büyük ve şiddetli çatışmaya tanık olundu; onlarca kişi yaralandı, yüzlerce kişi tutuklandı, iki gazi ciddi biçimde yaralandı ve hastaneye kaldırıldı. Bu polis müdahalesi Oakland'da hareketi radikalleştirdi, öyle ki 3 Kasım'da göstericiler polisle sokak çatışmalarına girmek pahasına ABD'nin Pasifik kıyısındaki ikinci büyük limanı olan Oakland Limanı'nı kapatmayı başardılar. New York, başta işgale gösterdiği hoşgörüyle birkaç vakada uyguladığı acımasız baskı arasında gitti geldi. Yale, Berkeley ve Harvard gibi elit üniversiteler de dahil olmak üzere birçok üniversite kampüsü işgal edildi. Bir noktada güvenlik görevlileri, kampüste sadece Harvard kimlik kartı taşıyanların Harvard bahçesine girmesine izin verdi. Akademik makamların verdikleri tepkiler de farklılık gösteriyordu. Bir örnekte Davis'te California Üniversitesinde kampüs polisi barışçı bir şekilde oturan göstericilerin üzerine haklı bir gerekçe göstermeksizin biber gazı sıktı, bu olay dünya çapında öfkeye yol açtı ve olayı provoke eden memurların disiplin cezası alarak görevden uzaklaştırılmasıyla sonuçlandı.

Genel açıdan bakıldığında hareket sakin ama kararlıydı, her yerde yerel polis kuvvetleri de en ufak bir hukuki imkân bulduklarında coplamaya ve tutuklamaya hazırdılar, gerçi bazı polis memurları özel olarak hareketin hedeflerine katıldıklarını açıklamıştı. Genellikle patlak veren şiddet olaylarının iki farklı etkisi oldu: Bir yanda şiddete maruz kalan işgalciler arasında dayanışmayı güçlendirdi, baskı olaylarının yaşandığı yerelliklerin ötesinde daha geniş kapsamlı bir seferberliği teşvik etti. Öte yandan şiddet olaylarının televizyonda yayınlanması hareket ile temsil

etmek istedikleri yüzde 99'luk kesimin arasını açtı. Hareketin şiddetten korunmasını sağlayan kritik bir unsur, yüzlerce kişinin her gösteride cep telefonlarını kullanarak video haber geçme gibi kitlesel bir pratiğe girişmesi oldu. Anaakım medya sadece editörlerin istediği şeyleri haberleştiriyordu; ama hareket kendisiyle ilgili her şeyi haber yapıyor, her karşılaşmada vuku bulan eylemleri internette yayınlıyordu. Bazı durumlarda, polisin acımasızlığına dair görüntüler göstericilere yeniden enerji veriyor, bazı medya organlarında şiddet yanlısı olarak resmedilen hareketle ilgili önyargılara karşı halkta yakınlık uyandırıyordu. Gösterilere katılıp polise, kamu binalarına ve mağazalara saldıran "özerk aktörler"in yanı sıra bazı radikal örgütlü gruplar da (özellikle de Siyah Cephe) mevcuttu. Bu gruplar sadece polisin bir şiddet atmosferini kışkırttığı durumlarda şiddet yaratmakta etkili oluyordu. Oakland'da yaşanan buydu, göstericiler 28 Ocak 2012'de Belediye Binasını işgal edip Amerikan bayrağını yakmışlardı. Halbuki genel meclisler genellikle şiddet meselesini tartışıyor, sistematik olarak şiddete karşı çıkıyorlardı; hareketin dışındaki provokatörlerin kışkırtmaları ve hareketin radikal unsurlarının kışkırtmalarının yanı sıra polis şiddetinin dağılması için de birkaç strateji geliştirmişlerdi. Genel olarak bakıldığında başarılı oldular. Ne var ki işgal edilmiş mekânların çevresinde ve gösteri yürüyüşlerinde polisin varlığı sürekli hissediliyor, bu durum hem hareketin radikalliğini artırıyor hem hareketin eylemleriyle hayatlarına korkunun hükmettiği çoğunluğun algısı arasındaki ayrılığı artırıyordu.

Kasım 2011 ortasındaki haberlere göre işgallerin faal olarak sürdüğü 18 kentin belediye başkanı harekete nasıl yaklaştıklarını telekonferans kanalıyla tartıştılar. Bunu izleyen haftalarda, birçok kişiye koordine gibi görünen bir gelişmeyle ABD'nin dört bir yanında birçok yerde işgaller boşaltıldı. Zorla boşaltmalar için kullanılan bahane her yerde aynıydı: İşgal edilmiş yerlerin çoğunda temizlik ve sağlık işlerinin gündelik olarak yürütülmesine rağmen, kamu sağlığı için duyulan kaygılar ileri sürülmüştü. Birkaç hafta içinde yerel polis kuvvetleri, genellikle sınırlı ölçüde şiddete başvurarak işgalcileri kamplardan çıkarmayı başardılar, çünkü çoğu kampta geride kalan insanlar başka bir yerde uyumayı, yeni biçimlerde bir bahar saldırısı için yeniden toplanıp stratejiler belirlemeyi kararlaştırmıştı. Arkası yarın.

Hareket Neyi Başardı?

Hareket belli politikaları desteklemek üzere seferber olmadığı için, hareketin eylemleri doğrudan büyük bir politika değişikliğine yol açmadı. Ne var ki her yerde, birkaç gayri adil uygulama konusunda kısmi düzeltmeler elde etmiş olan çok sayıda kampanya yapıldı. Occupy hareketi kapsamında önemli bir mesele olan konut kampanyaları konusunda durum buydu. İşgal grupları 6 Aralık Eylem Günü'nde kredi verenlere geri ödemelerde büyük indirimlere gitmeleri için baskı yapma amacıyla ülkenin birçok yerinde boşaltılacak evleri "işgal etti." Bazı durumlarda başarılı oldular, hatta önceden iptal edilmiş ipotekleri bile yeniden uygulamaya koymaya başardılar. Sistemin gayri adilliğini kamuoyunun gözleri önünde kınamanın bir yolu olarak yaşlı insanların ya da sakat kalmış gazilerin ipotek borcu ödenmemiş evlerinden çıkarılması gibi dokunaklı örneklere başvurdular.

"Banka Transfer Günü" girişimiyle müşterilerin gücünü kullanarak büyük bankalar üzerinde baskı yaratma yönünde de yaygın girişimler oldu. Bu girişim, bireyleri ve kurumları ülkenin en büyük Wall Street bankalarındaki hesaplarını kapatmaya, yerel finans kurumlarına, kâr amacı gütmeyen kredi birliklerine geçmeye teşvik eden hali hazırda yürütülen kampanyalardan esinlenmişti. Bu kampanyalar arasında 2009'da Arianna Huffington'ın 2009'daki "Paranızı Taşıyın" kampanyası, 2010'da Sevgililer Günü'nde yapılan "Bankandan Ayrıl" çağrısı vardı. Eylül 2011'de Bank of America'nın bankamatik kartı ve çek hesaplarından aylık 5 dolarlık bir masraf keseceğini duyurması üzerine, bir protesto dalgası koptu, birçok müşteri hesaplarını kapattı. Bu büyük tepkinin ardından Bank of America bu artışı geri çekti, ama bazı masraflar da sessiz sadasız yoldaydı. 15 Ekim 2011 itibariyle bu çabaya vakfedilen bir Facebook sayfası 54.900'den fazla kişi tarafından "beğenildi." 5 Kasım 2011 "Banka Transfer Günü" ilan edildi, insanlara ticari bankalardaki hesaplarını kapatıp kâr amacı gütmeyen kredi kurumlarında hesap açmaları çağrısında bulunuldu. Credit Union National Association'a (CUNA) göre, bu dönemde birliğin müşterileri kredi birliklerinin hizmetleri hakkında bilgilendiren internet sitesinin trafiği iki katına çıktı. CUNA Eylül sonu ile hedef tarih olan 5 Kasım arasında kredi birliklerinde yaklaşık 650.000 müşterinin yeni hesap açtığı tahmininde bulundu.[16] Yeni finansal kurumlara yönelmenin başka örnekleri de, bazı

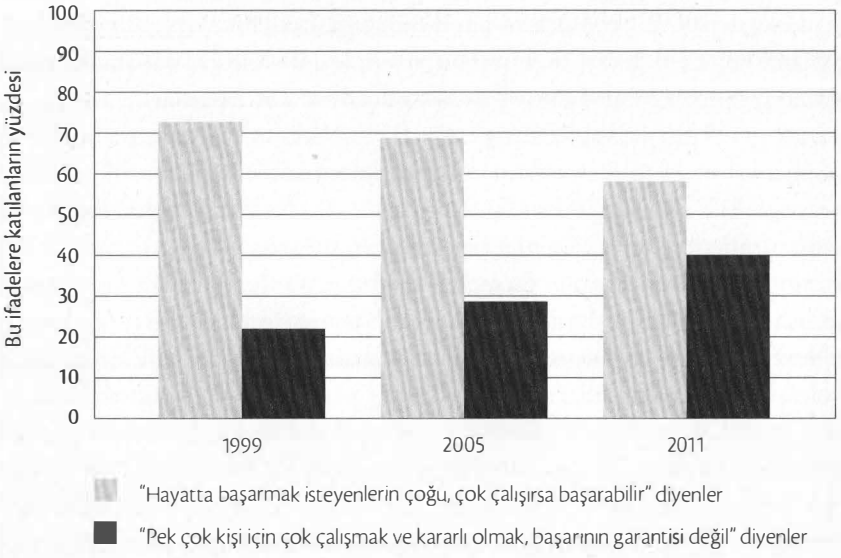
Occupy hareketlerinin, örneğin Güney California'da Occupy Orange County'nin kendi kredi birliklerini kurması oldu. San Francisco, Boston ve Washington eyaletinde de toplum temelli yeni kredi birlikleri kurma yönünde benzer çabalar olduğu haberleri geldi.

Ne var ki bu eylemler örnek niteliği taşısalar da hareketin karşı karşıya kaldığı gayri adillik okyanusundaki damlalardan ibaretlerdi. Bu girişimlerin insanlara direnme cesareti aşılayacağı, genel olarak kamuoyunu toplumsal olarak tahammül edilemez bir duruma karşı harekete geçireceği umudu taşınıyordu. Bu anlamda George Lakoff'un Occupy Wall Street'i kamuoyunun söylemini etkilemeyi amaçlayan ahlaki bir hareket olarak nitelemesi öyle görünüyor ki gözlemlerle destekleniyor (2011). Gerçekten de, sınırlı olmalarına rağmen kamuoyu yoklamaları, hareketin eylemleri ve iddiaları sonucu Amerika'da önemli bir kültürel değişim olduğunu gösteriyor. *New York Times*'ın 9 Kasım 2011'de ulusal bir örneklem üzerindeki kamuoyu yoklamasına göre kamuoyunun yaklaşık yüzde 50'si hareketin kökenindeki hislerin genel olarak çoğu Amerikalının görüşlerini yansıttığı kanısındaydı.[17]

Pew Institute'ün Occupy Wall Street'e karşı alınan tavırlar hakkında, 1.521 yetişkinden oluşan ulusal bir örneklem üzerinde yaptığı, 15 Aralık 2011'de yayınlanan bir kamuoyu yoklaması[18] yüzde 44'lük bir kesimin hareketi desteklediğini, yüzde 39'luk bir kesiminse harekete karşı çıktığını gösteriyordu (bkz. Ekler Bölümü.) Ayrıca yüzde 48, Occupy Wall Street'in dile getirdiği kaygıları paylaşırken, yüzde 30 bunlara karşı çıkıyordu. Öte yandan iş, taktiklere (işgallere ve gösterilere) geldiğinde yüzde 49 karşı çıkarken, sadece yüzde 29 katılıyordu. Öyle görünüyor ki kurumsal olmayan eylem çizgisini aşmak, protestonun nedenleriyle hemfikir olsalar bile çoğu yurttaş için hâlâ bir engeldi. Hareket karşısında benimsenen tavırlar tabii ki gelir düzeyi, eğitim, yaş ve siyasi ideolojiye bağlı olarak farklılık gösteriyordu: Daha yaşlı, muhafazakâr, daha zengin, daha az eğitimli yurttaşlar harekete karşı çıkarken, başka demografik gruplardan yaygın destek görüyordu. Ancak en öne çıkan nokta, hareketin açıkça kendisini kurumsal siyasetin dışında konumlandırıyor ve küresel kapitalizmin kalbine—yani Wall Street'e—meydan okuyor olmasının genel olarak Amerika'da önemli bir destek bulmuş olmasıydı.

Gelgelelim, bir toplumsal hareketin siyasi etkisini değerlendirmekte asıl belirleyici olan şey, bu kitap boyunca ve daha önceki çalışmalarımda daha ayrıntılı olarak tartıştığım üzere, hareketin insanların bilincinde yarattığı etkidir (Castells 2003; 2009). Hareketin ve internette, anaakım medyada yarattığı tartışmaların bir sonucu olarak yüzde 99 ile yüzde 1 arasındaki karşıtlıkta somutlaşan toplumsal eşitsizlik meselesi kamuoyu söyleminde öne çıktı. Siyasetçiler (Başkan Obama da dahil), medya yorumcuları ve komedyenler bu terime sarılmış, yüzde 99'u temsil ettiklerini iddia etmeye başlamışlardı. Genel olarak, siyasi geleceklerinin bir önkoşulu olarak finans ve şirket elitlerinin çıkarlarını savunan siyasi bir sınıftan gelen böyle bir açıklamanın sinikliği bir yana, bu ikiliği kabul etmenin bile sistemin adilliğine güven açısından derin sonuçları vardır. Aslına bakılırsa, Şekil 2-4'te gösterilen Pew Institute'ün Aralık 2011'de yaptığı yoklamanın sonuçlarına göre kişisel çabaya dayalı fırsat eşitliğinden dem vuran eski Amerikan rüyası tuzla buz oldu. Üstelik yüzde 61'lik bir kesim ülkenin ekonomik sisteminin "gayri adil bir biçimde zenginleri kayırdığı" kanısındaydı, yüzde 77'lik bir kesim de Cumhuriyetçilerin yüzde 53'ü de dahil olmak üzere "pek az sayıda zenginin ve büyük şirketin elinde çok fazla güç olduğu" ifadesine katılıyordu.

Ne var ki burada nispeten yeni ve anlamlı olan şey Occupy Wall Street'in, sınıf mücadelesi deme cüretini göstereceğim gerçeklik hakkında Amerikalıların bilincini şekillendirmiş olmasıdır. Dolayısıyla Pew Institute'ün 18-34 yaş grubundaki yetişkinleri temsil eden ulusal örneklem üzerinde yaptığı, 11 Ocak 2012'de açıklanan anketine göre yüzde 66'lık bir kesim zenginler ile yoksullar arasında "çok güçlü" ya da "güçlü" çatışmalar olduğuna inanıyor: *2009'dan bu yana yüzde 19'luk bir artış söz konusu.* Sınıf çatışmasına dair algılar daha öne çıkmakla kalmıyor, bu anlaşmazlıkların sürekli olduğu yolundaki inanç da güçlenmiş: Yüzde 30 zenginler ile yoksullar arasında "çok güçlü çatışmalar" olduğunu söylüyor, yani Temmuz 2009'a kıyasla aynı görüşü ifade edenlerin oranı ikiye katlanmış. *Bu sorunun 1987'de ilk kez sorulmasından bu yana bu görüşü ifade edenlerin oranı ilk kez bu kadar yüksek bir seviyeye çıkmış.* Zenginler ile yoksullar arasındaki çatışmalar, artık gruplar arasında diğer üç olası gerilim kaynağının önüne geçmiş durumda: Göçmenler ile yerliler,

Şekil 2. "Çok çalışan başarır" şiarına inananların sayısındaki azalma
KAYNAK: Pew Research Center, 2011

2009'DAN 2011'E "ÇOK GÜÇLÜ" VE "GÜÇLÜ" ÇATIŞMALAR VAR DİYENLERİN YÜZDESİ

	2009	2011
Zengin ile yoksul	47	66
Göçmenler ile ülkede doğanlar	55	62
Siyahlar ile beyazlar	39	38
Yaşlılar ile gençler	25	34

Şekil 3. Toplumsal çatışmaların toplumda algılanışı
KAYNAK: Pew Research Center, 2011

	Cumhuriyetçiler	Demokratlar	Bağımsızlar	Toplam
OWS tamamı	%	%	%	%
Destekliyor	21	60	46	44
Karşı	59	21	34	35
Hiçbiri	5	4	7	6
Bilmiyor	15	15	14	16
OWS protestolarıyla ilgili dile getirilen kaygılar				
Katılıyor	31	62	50	48
Katılmıyor	47	19	27	30
Bilmiyor	22	19	23	22
OWS protestolarının yapılma biçimi				
Katılıyor	14	43	29	29
Katılmıyor	67	37	49	49
Bilmiyor	19	20	22	23

Şekil 4. Occupy Wall Street protestolarını, protestolarla ilgili kaygıları ve protestoların yapılma biçimini destekleyen ve karşı olanların yüzdeleri
Kaynak: Pew Research Center, 7-11 Aralık 2011 ve 8-11 Aralık 2011. Yuvarlama yapıldığından dolayı ilgili sütünlardaki toplamlar %100'e eşit olmayabilir.

siyahlar ile beyazlar, gençler ile yaşlılar arasındaki gerilimlerin. Bütün belli başlı demografik gruplar iki yıl öncesine nazaran sınıf çatışmasını ciddi biçimde daha fazla algılıyor. Ne var ki bu ankette, genç yetişkinler, kadınlar, Demokratlar ve Afrika kökenli Amerikalıların zenginler ile yoksullar arasında güçlü anlaşmazlıklar bulunduğunu söylemeye, yaşlılar, erkekler, Cumhuriyetçiler, beyazlar ve İspanyol kökenlilere nazaran biraz daha yatkın olduğu da ortaya çıktı. Sınıf çatışması algılarındaki en büyük artış, herhangi bir büyük partiye bağlı olmadıklarını söyleyen siyasi liberaller ile Amerikalılar arasında görülüyor. Her grupta zengin ile yoksul Amerikalılar arasında büyük uyuşmazlıklar olduğunu söyleyenlerin oranı *2009'dan beri yüzde 20'den fazla artmış.* Rapordan aktaralım:

> Nispeten kısa bir süre zarfında tavırlarda meydana gelen bu değişiklikler Occupy Wall Street protestocularının 2011 sonunda tüm ülkeye aktardığı, medyanın meseleye ilgisinde bir artışa yol açan gelir ve servet eşitsizliği mesajını yansıtıyor olabilir. Fakat bu değişiklikler Amerikan toplumunda servet dağılımının temelindeki değişikliklere dair kamusal bilincin yükselmesini de yansıtıyor olabilir.[19]

Ne var ki kapitalizm ve sosyalizm algılarının 2010'dan beri pek az değişmiş olduğu dikkate değerdir. Gerçekten de işgal hareketini destekleyenlerin çoğunluğu kapitalizmi açıkça eleştirmiyordu: Hareket içinde kapitalizm hakkında olumsuz görüşler kadar olumlu görüşler de yer alıyordu. Eleştiriler, finansal kapitalizmi ve hükümet üzerindeki etkisini hedef alıyordu, olduğu haliyle kapitalizmi değil. Hareket geçmişin ideolojilerini kucaklamıyordu. Arayışı şimdiki zamanın kötülüklerini silmeyi, bunu yaparken de geleceğin toplumunu yeniden icat etmeyi amaçlıyordu. Temel başarısı da başka bir hayatın mümkün olduğu umudunu yeniden yeşertmesi oldu.

Yeryüzünün Tuzu[20]

İnsanlar siyasal kurumlarına güvenmiyor, söz konusu kurumları şiddet yoluyla devirmeye girişmeyi reddediyorsa kökten bir değişimi nasıl yaratabilirler? Temsil mekanizmaları doğru dürüst işlemiyorsa, finans kurumları ve medya şirketleri gibi hesap vermeyen güçler, belli bir çerçeveye oturtulmuş seçenekler dahilinde fikir yürütme ve karar oluşturmanın koşullarını ve sonuçlarını tanımlıyorsa, oyunun yanlı kurallarında büyük davranış sapmaları güvenlik güçlerinin ve siyasi olarak atanmış yargının göz korkutmalarına tabiyse? Vazgeçmeye ve edilginliğe teslim olmayanların, risk alanların, gayri adil bir biçimde omuzlarına yüklenmiş bir mali krizin zorluklarını üstlenmeye zorlandıklarında yeni siyasi direniş ve toplumsal değişim yolları arayanların karşı karşıya olduğu ikilem buydu işte. Birbirleriyle bir araya gelmek, birlikteliği icra etmek için yaptıkları yüz yüze toplantıların da yardımıyla internet ağlarında kafa yorduktan sonra, insanların düşmanı alt etmek için düşmana benzemenin cazibesine boyun eğmediği en eski güç gösterisine başvurdular: Sivil itaatsizlik.

Hayatlarını ve herkesin hayatını şekillendiren en temel emtiayı hedef aldılar: Sanal para. Maddi olarak var olmayan, ama her şeye nüfuz eden değer. Küresel finans piyasalarının bilgisayar ağlarının içine kaçan, ama bu piyasaların bulunduğu yerlerden finansal akışlar uzamını kontrol eden ve yöneten ülkesel düğümlerde yaşayan değer. Küresel sermaye okyanusunun kıyılarında mutlak finansal kuvvetin dokunulmazlığına meydan okuyarak direnişi somutlaştırdılar; insanların hayatlarını söndüren, kural koyucular üzerinde hâkimiyet kuran baskı kaynağına bir yüz kazandırdılar. Önceden sadece güç ve açgözlülük merkezleri olan yerlerde şenlikli bir topluluk kurdular. İsyandan deneyim yarattılar. Dünyayla aralarındaki bağlantıyı, kendi aralarındaki bağlantıyı kendi kendilerine kurdular. Şiddet tehdidine barışçı bir iddiayla karşı koydular. İnanma haklarına inanıyorlardı. Birbirlerine bağlıydılar ve başkalarına ulaşıyorlardı. Birlikte olmakta anlam buluyorlardı. Para toplamıyorlardı, borçlarını da ödemiyorlardı. Kendi kendilerinin hasadını yapıyorlardı. Yeryüzünün tuzunun hasadını yapıyorlardı. Ve özgürleşiyorlardı.

Kaynaklar

Castells, M. (2003) *The Power of Identity*, ikinci basım. Blackwell, Oxford. [*Kimliğin Gücü: Enformasyon Çağı,* 2. Cilt, çev. Ebru Kılıç, 2. Basım, 2008. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.]

Castells, M. (2009) *Communication Power*. Oxford University Press, Oxford.

Costanza-Chock, S. (2012) "Preliminary Findings: Occupy Research Demographic and Political Participation Survey 2012," *Occupy Research*. Erişim adresi: <http://www.occupyresearch.net/2012/03/23/preliminary-fi ndings-occupy-research-demographic-and-political-participation-survey/>.

Graham-Felsen, S. (2011) "Is Occupy Wall Street the Tumblr Revolution?," *GOOD: Technology*. Erişim adresi: <http://www.good.is/post/is-occupy-wall-street-the-tumblr-revolution>.

Klein, E. (2011) "Who are the 99 percent?," *Wonkblog, The Washington Post*. Erişim adresi: <http://www.washingtonpost.com/blogs/ezra-klein/post/who-are-the-99-percent/2011/08/25/gIQAt87jKL_blog.html>.

Lakoff, G. (2011) "How Occupy Wall Street's moral vision can beat the disastrous conservative world view," *AlterNet*. Erişim adresi: <http://www.alternet.org/teaparty/152800/lakoff%3A_how_occupy_wall_street%27s_moral_vision_can_beat_the_disastrous_conservative_worldview>.

Lawson-Remer, T. (2011) "#OccupyDemocracy," *Possible Futures: A Project of the Social Science Research Council*. Erişim adresi: <http://www.possible-futures.org/2011/12/08/occupydemocracy>.

Rosen, R. (2011) "The 99 Percent Tumblr: self-service history," *The Atlantic*. Erişim adresi: <http://www.theatlantic.com/technology/archive/2011/10/the-99-percent-tumblrself-service-history/246385/>.

Tarrow, S. (2011) "Why Occupy Wall Street is not the Tea Party of the Left," *Foreign Affairs, Snapshot*. Erişim adresi: <http://www.foreignaffairs.com/articles/136401/sidneytarrow/why-occupy-wall-street-is-not-the-tea-party-of-the-left>.

Bu Bölümde Kullanılan Seçilmiş Başka Kaynaklar

Occupy Wall Street Hareketinin Kökenleri ve Gelişimi Hakkında

Beeston, L. (2011) "The ballerina and the bull," *The Link*. Erişim adresi: <http://thelinknewspaper.ca/article/1951>.

Chafkin, M. (2012) "Revolution Number 99: An oral history of Occupy Wall Street," *Vanity Fair*. Erişim adresi: <http://www.vanityfair.com/politics/2012/02/occupy-wall-street-201202>.

Eifling, S. (2011) "AdBusters' Kalle Lasn talks about Occupy Wall Street," *The Tyee*. Erişim adresi: <http://thetyee.ca/News/2011/10/07/Kalle-Lasn-Occupy-Wall-Street/>.

Elliott, J. (2011) "The origins of Occupy Wall Street explained," *Salon*. Erişim adresi: <http://www.salon.com/2011/10/04/adbusters_occupy_wall_st/>.

Kaste, M. (2011) "Exploring Occupy Wall Street's 'AdBuster' origin," *NPR Morning Edition*. Erişim adresi: <http://www.npr.org/2011/10/20/141526467/exploring-occupy-wall-streets-adbuster-origins>.

Kennedy, M. (2011) "Global solidarity and the Occupy Movement," *Possible Futures*. Erişim adresi: <http://www.possible-futures.org/2011/12/05/global-solidarity-occupy-movement/>.

Kroll, A. (2011) "How Occupy Wall Street really got started," *Mother Jones*. Erişim adresi: <http://motherjones.com/politics/2011/10/occupy-wall-street-international-origins>.

Schwartz. M. (2011) "Pre-occupied: the origins and future of Occupy Wall Street," *The New Yorker*. Erişim adresi: <http://www.newyorker.com/reporting/2011/11/28/111128fa_fact_schwartz>.

Sledge, M. (2011) "Reawakening the radical imagination: The origins of Occupy Wall Street," *The Huffington Post*. Erişim adresi: <http://www.huffingtonpost.com/2011/11/10/occupywall-street-origins_n_1083977.html>.

Weigel, D. ve Hepler, L. (2011) "A timeline of the movement, from February to today," *Slate*. Erişim adresi: <http://www.slate.com/articles/news_and_politics/politics/features/2011/occupy_wall_street/what_is_ows_a_complete_timeline.html>.

Kamplarda Gündelik Hayat Hakkında

Ashraf, N. (2011) "Brown Power at #OccupyWallStreet," *Killing New York*. Erişim adresi: <http://killingnewyork.tumblr.com/post/10839600460/brownpower>.

Carney, J. (2011) "Occupy Wall Street: What life is like for protesters," *NetNet, CNBC*. Erişim adresi: <http://www.cnbc.com/id/44874685/Occupy_Wall_Street_What_Life_Is_Like_for_Protesters>.

Donovan, J. (2011) "Who are the people in your neighborhood, #OccupyLA?" *Occupy the Social*. Erişim adresi: <http://www.occupythesocial.com/post/12316820038/who-arethe-people-in-your-neighborhood-occupyla>.

Kleinfield, N. ve Buckley, C. (2011) "Wall Street occupiers, protesting till whenever," *New York Times*. Erişim adresi: <http://www.nytimes.com/2011/10/01/nyregion/wallstreet-occupiers-protesting-till-whenever.html?pagewanted=all>.

Packer, G. (2011) "All the angry people," *New Yorker*. Erişim adresi: <http://www.newyorker.com/reporting/2011/12/05/111205fa_fact_packer>.

Scradie, J. (2011) "Why tents (still) matter for the Occupy Movement," *Common Dreams*. Erişim adresi: <http://www.commondreams.org/view/2011/11/24-1>.

Stoller, M. (2011) "#OccupyWallStreet is a church of dissent, not a protest," *Naked Capitalism*. Erişim adresi: <http://www.nakedcapitalism.com/2011/09/matt-stoller-occupywallstreet-is-a-church-of-dissent-not-a-protest.html>.

"The State of the Occupation," (2012) *Fire Dog Lake*. Erişim adresi: <http://firedoglake.com/state-of-the-occupation>.

Tool (2011) "A day in the life of Occupy Wall Street," *Daily Kos*. Erişim adresi: <http://www.dailykos.com/story/2011/10/23/1029380/-A-Day-In-A-Life-At-Occupy-Wallstreet>.

Hareketteki İletişim Ağları Hakkında

Captain, S. (2011) "Inside Occupy Wall Street's (kinda) secret media HQ," *Threat Level, Wired*. Erişim adresi: <http://www.wired.com/threatlevel/2011/11/inside-ows-media-hq/?pid=195&pageid=32957>.

Donovan, J. (2012) "Conference calling across the Occupy rhizome," *The Occupied Wall Street Journal*. Erişim adresi: <http://occupiedmedia.us/2012/02/conference-calling-across-the-occupy-rhizome/>.

Gladstone, B. (2011) "Occupy Wall Street after Zuccotti Park," *On the Media*. Erişim adresi: <http://www.onthemedia.org/2011/nov/18/ows-communications/>.

Global Revolution (2012). Erişim adresi: <http://www.livestream.com/globalrevolution>.

Kessler, S. (2011) "How Occupy Wall Street is building its own Internet," *Mashable*. Erişim adresi: <http://mashable.com/2011/11/14/how-occupy-wall-street-is-building-itsown-internet-video/>.

Martin, A. (2011) "Occupy Wall Street is building its own social network," *Atlantic Wire*. Erişim adresi: <http://www.theatlanticwire.com/national/2011/10/occupy-wall-streetbuilding-its-own-social-network/43637/>.

Occupy Streams (2012). Erişim adresi: <http://occupystreams.com>.

Polletta, F. (2011) "Maybe you're better off not holding hands and singing We Shall Overcome," *MobilizingIdeas*. Erişim adresi: <http://mobilizingideas.wordpress.com/2011/11/21/maybe-youre-better-off-not-holding-hands-and-singing-we-shall-overcome/>.

Porzucki, N. (2011) "The informal media team behind Occupy Wall Street," *All Things Considered*. Erişim adresi: <http://www.npr.org/2011/10/19/141510541/the-informal-media-team-behind-occupy-wall-street>.

Santo, A. (2011) "Occupy Wall Street's media team," *Columbia Journalism Review*. Erişim adresi: <http://www.cjr.org/thenews_frontier/occupy_wall_streets_media_team.php>.

Shlinkert, S. (2011) "The technology propelling Occupy Wall Street," *Daily Beast*. Erişim adresi: <http://www.thedailybeast.com/articles/2011/10/06/occupy-wall-streetprotests-tech-gurus-televise-the-demonstrations.html>.

Stetler, B. (2011) "Occupy Wall Street puts protests in the spotlight," *New York Times*. Erişim adresi: <http://www.nytimes.com/2011/11/21/business/media/occupy-wall-street-puts-the-coverage-in-the-spotlight.html>.

Trope, A. ve Swartz, L. (2011) "A visual primer of the occupation, month one and counting," *Civic Paths*. Erişim adresi: <http://civicpaths.uscannenberg.org/2011/10/the-visual-culture-of-the-occupation-month-one-and-counting/>.

Ungerleider, N. (2011) "How virtual private networks keep Occupy Wall Street networks up and protesting." Erişim adresi: <http://www.fastcompany.com/1792974/why-occupywall-street-uses-vpns>.

Wagstaff, K. (2012) "Occupy the Internet: Protests give rise to DIY data networks," *Techland, Time*. Erişim adresi: <http://techland.time.com/2012/03/28/occupy-the-internet-protests-give-rise-to-diy-networks/>.

Weinstein, A. (2011) "'We are the 99%' creators revealed," *Mother Jones*. Erişim adresi: <http://motherjones.com/politics/2011/10/we-are-the-99-percent-creators>.

Kamplarda Örgütlenme ve Karar Oluşturma Hakkında

Graeber, D. (2011a) "Enacting the impossible (on consensus decision making)," *Occupy Wall Street*. Erişim adresi: <http://occupywallst.org/article/enacting-the-impossible/>.

Graeber, D. (2011b) "Occupy Wall Street's anarchist roots," *Al Jazeera*. Erişim adresi: <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2011/11/201111287283590450 8.html>.

Grusin, R. (2011) "Premediation and the virtual occupation of Wall Street," *Theory and Event*. Cilt 114, sayı 4.

Hepler, L. ve Weigel, D. (2011) "Twinkling, 'mic check' and Zuccotti Park: a guide to protest terminology," *Slate*. Erişim adresi: <http://www.slate.com/articles/news_and_politics/politics/features/2011/occupy_wall_street/what_is_ows_a_glossary_of_the_protest_movement_.html>.

Kim, R. (2011) "We are all human microphones now," *The Nation*. Erişim adresi: <http://www.thenation.com/blog/163767/we-are-all-human-microphones-now>.

Klein, A. (2011) "Jazz hands and waggling fingers: How Occupy Wall Street makes decisions," *New York Magazine*. Erişim adresi: <http://nymag.com/daily/intel/2011/10/occupy_wall_street_hand_gestur.html>.

Loofbourow. L. (2011) "The livestream ended: How I got off my computer and into the streets at Occupy Oakland," *The Awl*. Erişim adresi: <http://www.theawl.com/2011/10/the-livestream-ended-how-i-got-off-my-computer-and-into-the-streets-at-occupy-oakland>.

Schneider, N. (2011) "Wall Street occupiers inch toward a demand – by living it," *Waging Nonviolence*. Erişim adresi: <http://wagingnonviolence.org/2011/09/wall-street-occupiers-inch-toward-a-demandby-living-it/>.

Vargas-Cooper, N. (2011) "The night Occupy LA tore itself in two," *The Awl*. Erişim adresi: <http://www.theawl. com/2011/10/the-night-occupy-los-angeles-tore-itself-intwo>.

Wood D. ve Goodale, G. (2011) "Does 'Occupy Wall Street' have leaders? Does it need any?," *Christian Science Monitor*. Erişim adresi: <http://www.csmonitor.com/USA/Politics/2011/1010/Does-Occupy-Wall-Street-have-leaders-Does-it-need-any>.

W.W. (2011) "Leaderless, consensus-based participatory democracy and its discontents," *Economist*. Erişim adresi: <http://www.economist.com/blogs/democracyinamerica/2011/10/occupy-wall-street-3>.

Zick, T. (2012) "Occupy Wall Street and democratic protest," *Al Jazeera*. Erişim adresi: <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2012/03/20123185220379942.html>.

Şiddet ve Şiddet Dışı Eylemler Hakkında

Calhoun, C. (2011) "Evicting the public," *Possible Futures*. Erişim adresi: <http://www.ssrc.org/calhoun/2011/11/18/evicting-the-public-why-has-occupying-public-spaces-brought-such-heavy-handed-repression>.

Elliott, J. (2011) "Occupy Wall Street's struggle for non-violence," *Salon*. Erişim adresi: <http://www.salon.com/2011/10/17/occupy_wall_streets_struggle_for_non_violence>.

Goodale, G. (2012) "Occupy Wall Street non-violence: Is Oakland the exception or the future?," *The Christian Science Monitor*. Erişim adresi: <http://www.csmonitor.com/USA/Politics/2012/0131/Occupy-Wall-St.-nonviolence-Is-Oakland-the-exception-or-the-future-video>.

Gordillo, G. (2011) "The human chain as a non-violent weapon," *Space and Politics*. Erişim adresi: <http://spaceandpolitics.blogspot.com/2011/11/weapon-of-occupy-movement_23.html>.

Graeber, D. (2012) "Concerning the Violent Peace-Police: an open letter to Chris Hedges," *n+1*. Erişim adresi: <http://nplusonemag.com/concerning-the-violent-peacepolice>.

Haberman, C. (2011) "A new generation of dissenters," *City Room, New York Times*. Erişim adresi: <http://cityroom.nytimes.com/2011/10/10/a-new-generation-of-dissenters>.

Hedges, C. (2012) "The cancer in Occupy," *Truth Dig*. Erişim adresi: <http://www.truthdig.com/report/item/the_cancer_of_occupy_20120206/>.

"Occupy LA protesters are evicted – in pictures" (2011) *The Guardian*. Erişim adresi: <http://www.guardian.co.uk/world/gallery/2011/nov/30/occupy-la-protesters-are-evicted-in-pictures>.

Schneider, N. (2011) "What 'diversity of tactics' really means for Occupy Wall Street," *Waging Nonviolence*. Erişim adresi: <http://wagingnonviolence.org/2011/10/what-diversity-of-tactics-really-means-for-occupy-wall-street/>.

Hareketin Kampanyaları ve Eylemleri Hakkında

Doll, J. (2011) "Kristen Christian, who created 'Bank Transfer Day', the November 5 bank boycott, tells us why," *The Village Voice*. Erişim adresi: <http://blogs.villagevoice.com/runninscared/2011/10/kristen_christian_bank_boycott_bank_transfer_day_occupy_wall_street.php>.

Gabbat, A. (2011) "Occupy aims to shut down West Coast ports – as it happened," *The Guardian*. Erişim adresi: <http://www.guardian.co.uk/world/blog/2011/dec/12/occupy-west-coast-ports-shut-down>.

Goodale, G. (2011) "Bank Transfer Day: How much impact did it have?" *Christian Science Monitor*. Erişim adresi: <http://www.csmonitor.com/USA/Politics/2011/1107/Bank-Transfer-Day-How-much-impact-did-it-have>.

Hamilton, W., Reckard, S. ve Willon, P. (2011) "Occupy Movement moves into neighborhoods," *Los Angeles Times*. Erişim adresi: <http://articles.latimes.com/2011/dec/06/business/la-fi -occupy-home-20111206>.

"Occupy Wall Street goes home" (2011) *Occupy Wall Street*. Erişim adresi: <http://occupywallst.org/article/occupy-wallstreet-goes-home/>.

Riquier, A., Gopal, P. ve Brandt, N. (2011) "Occupy Movement targets home evictions in US Day of Action," *Bloomberg*. Erişim adresi: <http://www.bloomberg.com/news/2011-12-06/occupy-protest-movement-targets-home-evictions-in-u-s-day-of-action-.html>.

Swartz, L. (2010) "Ghoulish ATMs, It's a Wonderful Bank, and Bloody Valentines: Personal finance as civic communication," *Civic Paths*. Erişim adresi: <http://civicpaths.uscannenberg.org/2010/11/ghoulish-atms-its-a-wonderful-bank-and-bloody-valentines-personal-fi nance-as-civiccommunication/>.

Hareket ile Siyaset Arasındaki İlişkiler Hakkında

Bowers, C. (2011) "Politicians start to take sides on Occupy Wall Street," *Daily Kos*. Erişim adresi: <http://www.dailykos.com/story/2011/10/05/1023087/-Politicians-start-to-takesides-on-Occupy-Wall-Street>.

Dovi, C. (2011) "Can Occupy and the Tea Party team up?" *Salon*. Erişim adresi: <http://www.salon.com/2011/12/07/can_occupy_and_the_tea_party_team_up/>.

Francis, D. (2011) "The politics and economics of Occupy Wall Street," *US News*. Erişim adresi: <http://money.usnews.com/money/business-economy/articles/2011/12/12/the-econo mics-of-occupy-wall-street>.

Gautney. H. (2011) "Why Occupy Wall Street wants nothing to do with our politicians," *Washington Post*. Erişim adresi: <http://www.washingtonpost.com/national/on-leadership/why-occupy wall-street-wants-nothing-todo-with-ourpoliticians/2011/10/21/gIQAc2wT3L_story.html>.

Klein, R. (2011) "Democrats seek to own 'Occupy Wall Street', *ABC News*. Erişim adresi: <http://abcnews.go.com/Politics/democrats-seek-occupy-wall-street-movement/story?id=14701337>.

Lawler, K. (2011) "Fear of a slacker revolution," *Possible Futures*. Erişim adresi: <http://www.possible-futures.org/2011/12/01/fear-slacker-revolution-occupy-wall-street-cultural-politics-class-struggle/>.

Lessig, L. (2011) "#OccupyWallSt, then #OccupyKSt, then #OccupyMainSt," *Huffington Post*. Erişim adresi: <http://www.huffingtonpost.com/lawrence-lessig/occupywallst-then-occupyk_b_995547.html>.

Marcuse, P. (2011) "Perspective on Occupy: occupiers, sympathizers, and antagonists," *Peter Marcuse's Blog*. Erişim adresi: <http://pmarcuse.wordpress.com/2011/12/31/perspective-on-occuppy-occupiers-sympathizers-and-antagonists/>.

Neal, M. (2012) "Politicians react to the Occupy Wall Street Movement," *Huffington Post*. Erişim adresi: <http://www.huffingtonpost.com/2011/10/17/occupy-wall-street-politician-reactions_n_1014273.html>.

"Occupy Wall Street protesters fed up with both parties" (2011) *AP/Huffington Post*. Erişim adresi: <http://www.huffingtonpost.com/2011/10/06/occupy-wall-streetprotesters_n_999289.html>.

Pierce, C. (2011) "We must give Occupy a politics worthy of its courage," *Politics Blog, Esquire*. Erişim adresi: <http:// www.esquire.com/blogs/politics/occupy-class-warfare-6592653>.

Wolf, N. (2011) "How to Occupy the moral and political high ground," *The Guardian*. Erişim adresi: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2011/nov/06/naomi-wolfoccupy-movement>.

Kamuoyu ve Hareket Hakkında

Bartels, L. (2012) "Occupy's impact beyond the beltway," *Bill Moyers*. Erişim adresi: <http://billmoyers.com/2012/01/18/has-the-occupy-movement-altered-public-opinion/>.

"Bay Areas news group poll finds 94% support for Occupy Oakland" (2012) *Occupy Oakland*. Erişim adresi: <http://occupyoakland.org/2012/02/bay-area-news-group-poll-finds-94-support-occupy/>.

Montopoli, B. (2011) "Occupy Wall Street: More popular than you think," *CBS News*. Erişim adresi: <http://www.cbsnews.com/8301-503544_162-20120052-503544.html?tag=mncol;lst;1>.

Reich, R. (2011) "Occupy Wall Street has transformed public opinion," *Salon*. Erişim adresi: <http://www.salon.com/2011/10/31/how_ows_has_transformed_public_opinion/>.

Sargeant, G. (2011) "Will Occupy Wall Street alienate the middle of the country? It hasn't yet," *Washington Post*. Erişim adresi: <http://www.washingtonpost.com/blogs/plum-line/post/will-occupy-wall-street-alienate-the-middle-of-the-country-it-hasn't yet/2011/10/24/gIQAZ1zJDM_blog.html>.

Genel Kaynaklar

Blodget, H. (2011) "CHARTS: Here's what the Occupy Wall Street protesters are so angry about," *Business Insider*. Erişim adresi: <http://www.businessinsider.com/what-wallstreet-protesters-are-so-angry-about-2011-10?op=1>.

"By the Numbers" (2011) *Demos*. Erişim adresi: <http://archive.demos.org/inequality/numbers.cfm>.

Gilson, D. (2011) "Charts: Who are the 1%?" *Mother Jones*. Erişim adresi: <http://motherjones.com/mojo/2011/10/one-percent-income-inequality-OWS>.

Gosztola, K. (2011-2012) "The dissenter," *Fire Dog Lake*. Erişim adresi: <http://dissenter.fi redoglake.com/>.

InterOccupy: Connecting Occupations. Erişim adresi: <http://interoccupy.org/>.

Kilkenny, A. (2011) "Occupy Wall Street: Searching for hope in America," *The Nation*. Erişim adresi: <http://www.thenation.com/blog/163462/occupywallstreet-searchinghope- america>.

Mitchell, G. (2011-2012) "The Occupy USA blog," *The Nation*. Erişim adresi: <http://www.thenation.com/blogs/greg-mitchell>.

New York City General Assembly. Erişim adresi: <http://www.nycga.net/>.

Occupied Wall Street Journal. Erişim adresi: <http://occupiedmedia.us/>.

Occupy! N+1. Erişim adresi: <http://nplusonemag.com/occupy/>.

Occupy Together. Erişim adresi: <http://www.occupytogether.org/>.

Rushkoff, D. (2011) "Think Occupy Wall Street is a phase? You don't get it," *CNN*. Erişim adresi: <http://www.cnn.com/2011/10/05/opinion/rushkoff-occupy-wall-street/index.html>.

Samuelson, T. (2011) "Meet the occupants," *New York Magazine*. Erişim adresi: <http://nymag.com/news/intelligencer/topic/occupy-wall-street-2011-10/>.

Sassen, S. (2011) "The global street comes to Wall Street," *Possible Futures*. Erişim adresi: <http://www.possible-futures.org/2011/11/22/the-global-street-comes-to-wall-street/>.

Schneider, N. (2011) "Occupy Wall Street: FAQs," *The Nation*. Erişim adresi: <http://www.thenation.com/article/163719/occupy-wall-street-faq>.

Sifry, M. (2011) "#OccupyWallstreet: There's something happening here, Mr. Jones," *Tech President*. Erişim adresi: <http://techpresident.com/blog-entry/occupywallstreettheres-something-happening-here-mr-jones>.

Tidal: Occupy Theory, Occupy Strategy. Erişim adresi: <http:// www.occupytheory.org>.

Waging Nonviolence. <http://wagingnonviolence.org>.

Weigel, D. (2011) "A complete guide to the anti-corporate protests taking place around the nation," *Slate*. Erişim adresi: <http://www.slate.com/articles/news_and_politics/politics/features/2011/occupy_wall_street/what_is_ows_a_guide_to_the_anti_corporate_protests.html>.

Wolff, R. (2011) "Occupy Wall Street ends capitalism's alibi," *The Guardian*. Erişim adresi: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/cifamerica/2011/oct/04/occupy-wall-street-new-york>.

Ağ Toplumunda Dünyayı Değiştirmek

Biz korku duvarını yıktık
Sen evimizin duvarını yıktın
Biz evlerimizi yeniden inşa edeceğiz
Ama sen o korku duvarını yeniden inşa edemeyeceksin
@souriastrong'un (Rabia Elhüseyni) geçtiği tweet

Tarih boyunca toplumsal hareketler toplumsal değişimin manivelaları olmuştur, olmaya da devam etmektedir.[1] Bu hareketler genellikle gündelik hayatı çoğu kişi için zorlaştıran hayat koşullarındaki bir krizden kaynaklanır. Toplumu yöneten siyasi kurumlara karşı derin bir güvensizlik itici güçleri olur. Maddi hayat koşullarının gerilemesiyle kamu işlerinin yürütülmesinden sorumlu yöneticilerin meşruiyetinin krize girmesinin birleşmesi halkın dizginleri kendi eline almasına, kendi taleplerini savunmak için onlara söylenen kurumsal kanallar dışında kolektif eyleme girişmelerine, nihayetinde yöneticilerini, hatta hayatlarını şekillendiren kuralları değiştirmelerine yol açar. Ne var ki bu riskli bir davranıştır, çünkü toplumsal düzenin korunması ve siyasal kurumların istikrarı, gerekirse göz korkutmayla, son çare olarak da kaba kuvvete başvurarak uygulanan iktidar ilişkilerini ifade eder. Dolayısıyla tarihsel deneyimde ve bu kitapta analiz edilen hareketlerin gözlemlenmesi çerçevesinde toplumsal hareketler çoğu kez protestocuların korkuyu aşmalarını ve eylemlerine içkin olan tehlikeye rağmen iktidardaki güçlere meydan okumalarını sağlayan anlamlı bir olayın yarattığı hislerle tetiklenir. Gerçekten de toplumsal de-

ğişim, sosyonöroloji bilimlerinde son dönemde yapılan araştırmalara göre bütün insan davranışları gibi duygusal bir saikle gerçekleştirilen, bireysel ve/veya kolektif bir eylem gerektirir (Damasio 2009). Nöropsikologların tanımladığı altı temel his (korku, tiksinti, şaşkınlık, üzüntü, mutluluk, öfke; Ekman 1973) bağlamında siyasal iletişimde duygusal zekâ kuramı (Neuman vd. 2007) tetikleyicinin öfke, baskılayıcının korku olduğunu savunur. Öfke gayri adil bir eylemin algılanmasıyla, eylemden sorumlu amilin tanımlanmasıyla birlikte artar. Korku, tehlikeden kaçınmayla ilişkili olan tedirginliği tetikler. Korku iletişime dayalı bir eylem sürecinde başkalarıyla paylaşma ve özdeşleşmeyle aşılır. Sonra öfke harekete geçer: Risk alma davranışını beraberinde getirir. İletişime dayalı eylem süreci toplu eylemi başlatıp değişim gerçekleştiğinde en güçlü olumlu duygu galebe çalar: Amaçlı toplumsal seferberliğe güç veren coşku. Ağlar oluşturmuş bireyler korkuyu coşku saysedinde aştıklarından bilinçli, kolektif bir aktöre dönüşürler. Dolayısıyla toplumsal değişim, iletişim ağları dolayımıyla bir iletişim ortamından gelen sinyallerle harekete geçen insan beyinlerinden oluşan nöral ağlardan kurulu ağlar arasında bağlantı olmasını gerektiren iletişime dayalı bir eylemin sonucudur. Bu iletişim ağlarının teknolojisi ve morfolojisi, seferberlik ve dolayısıyla toplumsal değişim sürecini hem bir süreç hem bir sonuç olarak şekillendirir. Son yıllarda geniş ölçekli iletişim, benim kitlesel öziletişim dediğim, internet, dahası bugün her yerde öne çıkan iletişim platformu olan kablosuz iletişim çerçevesinde etkileşime dayalı, çok yönlü ve yatay iletişim ağları sayesinde derin bir teknolojik ve örgütsel dönüşüm geçirdi (Castells 2009; Castells vd. 2006; Hussain ve Howard 2012; Shirky 2008). Yirmi birinci yüzyılın toplumsal hareketlerinin oluştuğu yeni bir toplumsal yapı olarak ağ toplumunun özünde yatan yeni bağlam budur.

Bu kitapta incelenen hareketler ve ayrıca dünyanın dört bir yanında patlak vermiş benzer toplumsal hareketler, yapısal bir ekonomik krizden ve meşruiyet krizinin derinleşmesinden kaynaklanmıştır (bkz. bu bölümün eki). 2008'den bu yana küresel enformasyonel kapitalizmin temellerini sarsan finansal kriz, Avrupa ve ABD'de refahın sorgulanmasına yol açmış; hükümetleri, ülkeleri, büyük şirketleri mali çöküşle tehdit etmiş; toplumsal istikrarın on yıllardır dayandığı refah devletinin ciddi

biçimde küçülmesine yol açmıştır (Castells vd. 2012; Engelen vd. 2011). Temel gıda maddelerinin, özellikle de ekmeğin fiyatının, azıcık gelirinin çok büyük bir bölümünü yiyeceğe harcayan bir nüfusun karşılayamayacağı düzeye çıkmasıyla birlikte küresel gıda krizi Arap ülkelerinde çoğu kişinin geçimini etkilemiştir. Her yerde şahlanan toplumsal eşitsizlik, ümitten ve güvenden yoksun bir şekilde krizin acısını çeken birçok kişinin gözünde tahammül edilemez hale gelmiştir. Toplumsal ve siyasi öfke kazanı kaynama noktasına gelmiştir. Ne var ki toplumsal hareketler sadece yoksulluk ve siyasal ümitsizlikten doğmaz. Apaçık adaletsizliğe karşı öfkeyle ve dünyanın başka yerlerinde başarılı isyan örneklerinin bir sonucu olarak, görüntüler ve mesajların internette ağlar oluşturmasıyla her isyanın bir sonrakinin esin kaynağı olması sayesinde olası değişim umuduyla tetiklenen duygusal bir seferberlik gerektirirler. Ayrıca bu hareketlerin içinde doğduğu bağlamlar arasındaki keskin farklılıklara rağmen ortak bir örüntü oluşturan belli ortak özellikler mevcuttur: Bu ortak örüntü, İnternet Çağı'nda toplumsal hareketlerin şeklidir.

Ağlar Oluşturan Toplumsal Hareketler: Doğmakta Olan Bir Örüntü mü?

Bu kitapta incelenen toplumsal hareketler, ayrıca son yıllarda dünyanın dört bir yanında vuku bulmakta olan diğer hareketler[2] birkaç ortak özellik göstermektedir.

Birçok biçimde ağlar oluşturmuşlardır. İnternet ve mobil iletişim ağlarının kullanılması temel önemdedir, ama ağlar oluşturma biçimi çok biçimlidir. Önceden mevcut olan sosyal ağlar ile hareket sırasında oluşturulmuş ağların yanı sıra çevrimiçi ve çevrimdışı sosyal ağları da içerir. Ağlar hareketin içindedir; hareketle dünyanın dört bir yanındaki diğer hareketler arasındadır; internetteki blog ortamında, ayrıca medya, genel olarak toplum arasındadır. Ağlar oluşturma teknolojileri anlamlıdır, çünkü hareketin şeklinin değişmesiyle birlikte evrilen bu sürekli, genişlemeye eğilimli ağlar oluşturma pratiğinin üzerinde duracağı platformu oluştururlar. Hareketler genellikle işgaller ve sokak gösterileri sayesinde kent uzamına kök salmış olsalar da, süreklilik gösteren mevcudiyetleri

internetin özgür ortamında ortaya çıkar. Bir ağlar ağı olduklarından belirli bir merkezlerinin olmamasını kaldırabilirler; buna rağmen çok sayıda merkez arasında etkileşim sayesinde koordinasyon işlevlerini, ayrıca fikir alışverişini sürdürebilirler. Dolayısıyla bilgi ya da talimat dağıtmak için resmi bir liderliğe, komuta ve kontrol merkezine ya da dikey bir örgütlenmeye ihtiyaçları yoktur. Tanımlanmış sınırlardan yoksun olan bu açık uçlu ağların genel olarak nüfusun katılım düzeyine bağlı olarak kendilerini her zaman yeniden yapılandıracakları dikkate alınırsa, bu merkezsiz yapı, harekete katılım şansını artırır. Ayrıca hareketin baskı tehdidine karşı hassasiyetini azaltır, çünkü işgal edilmiş yerler dışında bastırılması gereken pek az sayıda belli hedef vardır; hareketin ortak hedefler ve değerlerle gevşekçe birbirine bağlanmış yeterince katılımcısı olduğu sürece ağ kendi kendisini yenileyebilir. Hareketin hayat biçimi olarak ağlar oluşturma, hareketi hem düşmanlarına hem de kendi içindeki bürokrasiye ve ayak oyunlarına geçit verme tehlikelerine karşı korur.

Bu hareketler genellikle internette kurulan sosyal ağlar olarak başlarlar, kamusal meydanların sürekli işgali olsun ısrarlı sokak gösterileri olsun *kent uzamını işgal ederek bir hareket haline gelirler.* Hareket uzamı her zaman internetteki akışlar uzamı, kablosuz iletişim ağları ve işgal edilen yerleri, protesto eylemlerinin hedeflediği sembolik binaları kapsayan mekânlar uzamı arasındaki etkileşimle oluşur. Bu siberuzam ve kent uzamının melezleşmeşi, benim özerklik uzamı dediğim üçüncü bir uzam oluşturur. Bunun sebebi de özerkliğin ancak özgür iletişim ağları uzamında örgütlenme becerisiyle güvence altına alınabilecek, ama aynı zamanda kent uzamı üzerinde o kentin yurttaşları adına hak iddia ederek disipline edici kurumsal düzene meydan okuma yoluyla dönüştürücü bir güç olarak icra edilebilecek olmasıdır. Meydan okuma olmaksızın özerklik geri çekilme halini alır. Akışlar uzamında özerkliğin kalıcı bir dayanağı olmaksızın meydan okuma, süreklilik göstermeyen bir eylemciliğe varır. *Özerklik uzamı ağlar oluşturan toplumsal hareketlerin yeni uzamsal biçimidir.*

Hareketler hem yerel hem küreseldir. Belli bağlamlarda, kendilerine özgü gerekçelerle başlar, kendi ağlarını kurar, kent uzamını işgal ederek ve internet ağlarına bağlanarak kamusal mekânı inşa ederler. Fakat aynı zamanda küreseldirler, dünya çapında bağlantılı olduklarından başka

deneyimleri öğrenirler ve aslında genellikle kendi seferberliklerine girişirken bu deneyimlerden esinlenirler. Ayrıca internette sürekli küresel bir tartışmayı devam ettirirler, bazen de eş zamanlı olarak bir yerel mekânlar ağında ortak küresel gösteriler düzenlenmesi çağrısında bulunurlar. Genel olarak insanlığı ilgilendiren meseleler ve sorunların iç içe geçmiş olduğuna dair keskin bir bilinç ifade ederler, açık bir biçimde kozmopolit bir kültür sergilerler, bir yandan da kendi özgül kimliklerine bağlıdırlar. Yerel topluluk kimlikleriyle küresel bireysel ağlar oluşturma arasındaki mevcut ayrılığı ortadan kaldırmayı bir ölçüde önceden tasarlarlar.

Tarihteki başka birçok toplumsal hareket gibi, bu hareketler de kendi zaman biçimlerini yaratmışlardır: *Zamandışı zaman,* deneyimin iki farklı yönünü birleştiren, zamanın tarihselliği aşan bir biçimi. Öte yandan işgal edilmiş yerleşimlerde boşaltmanın ne zaman geleceğini bilmeksizin, hayatlarını sanki hayallerinin alternatif toplumu olabilirmiş gibi örgütleyerek, zaman ufukları sınırsızca ve önceki, disiplinli gündelik hayatlarının kronolojik kısıtlamalarından özgür bir biçimde gün be gün yaşarlar. Bir yandan da tartışmalarında ve projelerinde hareketin pratiğinden doğan yeni hayat ve topluluk biçimi imkânlarının sınırsız ufkuna atıfta bulunurlar. Deneyimleri itibariyle ânı yaşarlar ve zamanlarını beklentileri itibariyle tarih yapmanın geleceğine yansıtırlar. Bu iki geçici pratik arasında varoluşlarının kronometrelerinin dayattığı itaatkâr saat zamanını reddederler. İnsan zamanı sadece insan pratiğinde mevcut olduğundan bu ikili zamansız zaman, en az montaj hattında çalışan işçinin ölçülü zamanı ya da finans yöneticisinin saate bağlı zamanı kadar gerçektir. Şimdi ile uzun şimdinin bir melezlenmesinden oluşan, doğmakta olan alternatif bir zaman.

Bu hareketler doğuşları düşünüldüğünde, kökenleri bakımından kendiliğindendir; genellikle ya belli bir olayla ya da yöneticilerin eylemleri karşısında hissedilen *tiksintinin zirveye ulaşmasıyla ilişkili bir öfke kıvılcımıyla* tetiklenmişlerdir. Bütün örneklerde akışlar uzamından gelen, mekânlar uzamında isyan pratiğini benimsemiş bir topluluk kurmayı amaçlayan bir eylem çağrısıyla başlamışlardır. Çağrının kaynağı, mesajın çok sayıda tanımsız alıcı üzerindeki etkisi kadar önemli değildir; bu alıcıların duyguları mesajın içeriği ve biçimiyle bağlanır. Görüntülerin

gücü ağır basar. YouTube hareketin ilk aşamalarında herhalde en güçlü seferberlik araçlarından biri olmuştur. Polis ya da çetelerin şiddete dayalı baskısına dair görüntüler özellikle anlamlıdır.

Hareketler viraldir, internet ağlarının mantığını izler. Bunun sebebi sadece mesajların, özellikle de seferberliğe çağıran görüntülerin yayılmasının viral bir özellik göstermesi değildir, aynı zamanda her yerde patlak veren hareketlerin gösteri etkisidir. Bir ülkeden diğerine, bir şehirden diğerine, bir kurumdan diğerine viral yayılmayı gözlemledik. Uzak bağlamlar ve farklı kültürlerde bile olsa, başka bir yerdeki protestoları görmek ve dinlemek seferberliği esinler, çünkü değişim *umudunu* tetikler.

Öfkenin umuda dönüşmesi özerklik uzamında kafa yormayla, düşünüp taşınmayla sağlanır. Karar oluşturma süreci genellikle meclislerde ve meclislerde belirlenen komisyonlarda gerçekleşir. Gerçekten de bunlar genellikle lidersiz hareketlerdir. Olası liderlerin eksikliği yüzünden değil, hareketteki çoğu katılımcının herhangi bir biçimde yetki devrine karşı derin ve kendiliğinden bir güvensizlik duyması yüzünden. Gözlemlenen hareketlerin bu temel özelliği, doğrudan hareketlerin nedenlerinin birinden kaynaklanır: Her zamanki siyaset deneyimleri çerçevesinde ihanete uğramış ve manipüle edilmiş hissetmeleri yüzünden temsil edilenlerin siyasi temsilcileri reddetmesi. Bazı katılımcıların sırf harekete bütün zamanlarını ayırarak diğerlerinden daha faal ya da daha etkili olduğu birkaç örnek vardır. Ancak bu eylemcilerin bu rolü üstlenmesi, ancak ve ancak büyük kararları kendi başlarına almıyorlarsa kabul edilmiştir. Dolayısıyla hareketin gündelik pratiğindeki belirgin gerilimlere rağmen, yaygın kabul gören örtülü kural, hareketin, katılımcısı olan insanlar tarafından kendi kendisini yönetmesidir. Bu aynı zamanda bir örgütlenme prosedürü ve siyasi bir hedeftir: Hareketle uygulamaya dökerek gelecekteki bir gerçek demokrasinin temellerini atmaktadır.

Hem internette hem kent uzanımında yatay, çok biçimli ağlar *birliktelik* yaratır. Bu, hareket açısından kilit bir meseledir, çünkü insanlar birliktelik sayesinde korkuyu aşar ve umudu keşfeder. Birliktelik topluluk değildir, çünkü topluluk bir dizi ortak değer anlamına gelir, bu da hareket çerçevesinde devam etmekte olan bir iştir, çünkü çoğu kişi harekete kendi saikleri ve hedefleriyle gelmiş, hareketin pratiğinde olası

ortaklığı keşfetmeye soyunmuştur. Dolayısıyla topluluk, ulaşılacak bir hedeftir, ama birliktelik başlangıç noktasıdır ve güçlenme kaynağıdır: "*Juntas podemos*" ("Birlikte başarabiliriz.") *Ağların yataylığı işbirliğini ve dayanışmayı desteklerken resmi liderlik ihtiyacını baltalar.* Dolayısıyla etkisiz bir akıl yürütme ve karar oluşturma biçimi olarak görünen şey aslında güven oluşturmak için gerekli temeldir. Bu temel olmaksızın rekabet ve sinizmin damgasını vurduğu bir siyasi kültüre karşı herhangi bir ortak eyleme girişilemez. Hareket, karşı koymak istediği toplumsal değerlerin nüfuzuna karşı kendi panzehirlerini üretir. Bütün hareketlerdeki tartışmalarda doğan değişmez ilke budur: Hedef araçları haklı çıkarmamakla kalmaz, aslında araçlar dönüşüm hedeflerini bedenleştirir.

Bunlar *son derece özdüşünümsel hareketlerdir.* Hareket olarak, bireyler olarak sürekli kim oldukları, ne istedikleri, neye ulaşmak istedikleri, nasıl bir demokrasi ve toplum diledikleri, özellikle özerklik ve bağımsızlığın siyasi olarak devredilmesi açısından değiştirmek istedikleri sistemin mekanizmalarını kendi içlerinde yeniden üreterek başarısızlığa uğrayan birçok hareketin düştüğü tuzaklara düşmemek, girdiği açmazlara girmemek için neler yapmaları gerektiğini kendilerine sürekli sorarlar. Bu özdüşünüm, meclislerin düşünüp taşınma sürecinde tezahür eder, ama aynı zamanda internetteki çok sayıda forumda, sosyal ağlardaki çok sayıda blog ve grup tartışmasında da ortaya dökülür. Tartışmanın kilit temalarından biri, her yerde hareketlerin kendi pratiklerinde karşı karşıya kaldığı şiddet meselesidir. Prensip itibariyle bu hareketler *şiddet dışı hareketlerdir,* genellikle kökenleri itibariyle barışçıl sivil itaatsizlik eylemleri düzenlerler. Ama siyasi makamlar ve iş çevreleri üzerinde baskı yaratabilmek için kamusal alanın işgal edilmesi ve kesintiye uğratma taktiklerinin uygulanması gibi eylemlere girişmek zorundadırlar, çünkü kurumsal kanallara adil katılımın uygulanabilirliğini tanımazlar. Dolayısıyla kurumsal bağlama ve hareketin meydan okumasının yoğunluğuna bağlı olarak farklı düzeylerde gösterilen şiddetle birlikte gelen baskı, kolektif eylem süreci boyunca tekrar tekrar yaşanan bir deneyimdir. Bütün hareketlerin hedefi genel olarak toplum adına konuşmak olduğundan, barışçıl karakterlerini sistemin şiddetiyle yan yana getirerek meşruiyetlerini ayakta tutmaları kritik önemdedir. Aslına bakılırsa her örnekte, polis şiddetinin görüntüleri yurttaşlar arasında hare-

kete duyulan sempatiyi artırmış, hareketin kendisini de yeniden harekete geçirmiştir. Öte yandan bireysel ve kolektif olarak temel kendini savunma içgüdüsünden kaçınmak zordur. Bu, özellikle muazzam bir askeri şiddetin kullanıldığı katliamlarla tekrar tekrar karşıya kaldıkça bazı demokratik hareketlerin nihayetinde kanlı iç savaşların tarafları haline geldiği Arap isyanları örneğinde önemlidir. Bu durum liberal demokrasilerde belirgin bir farklılık gösteriyordu, ama polis şiddetinin keyfiliği ve cezadan muaf olması birçok örnekte, sistemin şiddete dayalı karakterini gözler önüne srmek için ona şiddetle karşı koymaya hazır küçük ve kararlı grupların eylemlerine zemin hazırlar. Şiddet medyaya seyre değer, seçme görüntüler sunar; hareketin temsil ettiği eleştirileri olabildiğince hızla bastırmayı amaçlayan siyasetçiler ve kanaat önderlerinin ekmeğine yağ sürer. Dikenli bir mesele olan şiddet, sadece bir taktik meselesi değildir. Hareketlerin hayatı ve ölümünde belirleyici bir sorudur, çünkü toplumsal hareketler, pratikleri ve söylemleri genel olarak toplumda (yani yüzde 99 arasında) fikir birliği yaratıyorsa toplumsal değişimi başlatma şansına erişebilir (Lawrence ve Karim 2007).

Bu hareketler nadiren programa dayalı hareketlerdir; tek bir açık meseleye, diktatörlük rejiminin devrilmesine odaklanıyorlarsa durum değişir. Çok sayıda talepleri vardır: Çoğu kez kendi hayat koşullarıyla ilgili kararları vermeye çok istekli olan yurttaşlardan gelebilecek bütün olası taleplerdir bunlar. Ama talepler çok sayıda, saikler sınırsız olduğu için bu hareketler herhangi bir örgüt ya da liderliği resmileştiremezler, çünkü fikir birlikleri, birliktelikleri belli hedefler etrafında örülmüş doyurucu bir programa değil, vakalar bazında kafa yorma ve protestoya dayanır: Bu, hem güçlü yönleridir (açık bir cazibe) hem de zayıflıklarıdır (ulaşılacak hedefler tanımsızsa nasıl olur da bir şeye ulaşılabilir?). Bu yüzden de bir iş ya da projeye odaklanamazlar. Öte yandan dar bir araçsallığı olan bir siyasi eyleme de kanalize edilemezler. Dolayısıyla (genel olarak güvensizlik uyandıran) siyasi partiler bu hareketlere pek yaklaşamaz; öte yandan siyasi partiler hareketin kamuoyunda yarattığı zihinsel değişimden yarar sağlayabilir. Dolayısıyla bunlar *toplumun değerlerini değiştirmeyi amaçlayan toplumsal hareketlerdir*, ayrıca seçimler açısından sonuçlar doğuran kamuoyu hareketleri de olabilirler. Devleti dönüştürmeyi amaçlarlar, ele

geçirmeyi değil. Hislerini ifade eder ve tartışma yaratırlar, ama partiler kurmaz ya da hükümetleri desteklemezler; bir yandan da siyasi pazarlama için seçilmiş hedef haline gelebilirler. Ne var ki *temel anlamda çok siyasidirler*. Özellikle de ağlar oluşturan demokrasiye dayalı doğrudan, düşünüp taşınma üzerine kurulu demokrasiyi önerip uyguladıklarında. Etkileşim halindeki yerel topluluklar ve sanal topluluklar üzerinde yükselen, ağlara dayalı yeni bir demokrasi ütopyasını yansıtırlar. Ama ütopyalar sadece fantezi değildir. Siyasi sistemlerin (liberalizm, sosyalizm, komünizm) kökenindeki çoğu modern siyasi ideoloji ütopyalardan doğmuştur. Ütopyalar insanların zihinlerinde yeniden doğarak, hayallerine esin kaynağı olarak, eylemlerine kılavuzluk edip tepkilerini besleyerek maddi kuvvetler haline gelmişlerdir. Ağlara dayalı bu toplumsal hareketlerin pratikleriyle önerdiği şey ağ toplumu kültürünün kalbinde yatan yeni bir ütopyadır: Toplumun kurumlarına karşı öznenin özerkliği ütopyası. Gerçekten de toplumlar yapısal krizlerini mevcut kurumlarla yönetmekte başarısız kaldıklarında, değişim iktidar ilişkilerindeki bir dönüşümle sistemin dışında gerçekleşir; iktidar ilişkilerindeki bu dönüşümse insanların zihinlerinde başlar ve kendilerini yapılmakta olan yeni tarihin özneleri olarak kuran yeni aktörlerin projeleriyle inşa edilmiş ağlar biçiminde gelişir. Bütün teknolojiler gibi maddi kültürü temsil eden internet de özerkliğin toplumsal inşasında ayrıcalıklı bir platformdur.

İnternet ve Özerklik Kültürü

Bugünün ağlar oluşturan toplumsal hareketlerinde internet ve kablosuz iletişimin rolü bu kitapta belgelendiği üzere kritik önemdedir. Fakat bu teknolojilerin anlaşılmaları, medya ve akademik çevrelerde süren, iletişim teknolojilerinin toplumsal hareketlerin kökeninde yer aldığını reddeden anlamsız bir tartışmayla gölgelenmektedir. Bu apaçık ortadadır. Ne internet ne de başka bir teknoloji kendi başına bir toplumsal nedensellik kaynağı olabilir. Toplumsal hareketler özgül toplumlardaki çelişkiler ve çatışmalardan doğar, insanların çok boyutlu deneyimlerinden kaynaklanan isyanlarını ve projelerini ifade eder. Ne var ki iletişimin şimdi ve tarihte toplumsal hareketlerin oluşumunda ve pratiğinde kritik bir rol

oynadığını vurgulamak temel önemdedir.[3] Çünkü insanlar tahakküme ancak birbirleriyle bağlantı kurarak, öfkelerini paylaşarak, birlikteliği hissederek, kendileri ve toplumun geneli için alternatif projeler inşa ederek meydan okuyabilirler. Aralarındaki bağlantı etkileşimli iletişim ağlarına dayanır. Toplumumuzdaki geniş ölçekli, yatay temel iletişim biçimi de internet ve kablosuz ağlara dayanır. Ayrıca hareketler bu dijital iletişim ağları sayesinde, hiç kuşkusuz yüz yüze iletişim ve kent uzamının işgaliyle etkileşim halinde yaşarlar ve eylemde bulunurlar. Ama dijital iletişim ağları mevcut oldukları biçimiyle bu hareketlerin pratiği ve örgütlenmesinin vazgeçilmez bir parçasıdır. Zamanımızda ağlar oluşturan toplumsal hareketler büyük ölçüde internete, kolektif eylemlerinin gerekli ama yeterli olmayan bu bileşenine dayanırlar. İnternet ve kablosuz platformlar üzerinde kurulu dijital sosyal ağlar seferberlik, örgütlenme, kafa yorma, koordine olma ve karar verme konusunda belirleyici araçlardır. Ne var ki internetin rolü araçsallığın ötesine uzanır: Lidersiz bir hareketin ayakta kalmasını, kafa yormasını, koordine olmasını ve genişlemesini mümkün kılan ortak bir pratik biçimi için gerekli koşulları yaratır. Kurumsallaşmış egemenliği alt etmek için gerekli olan uzun toplumsal değişim yürüyüşünde, hareket içindeki insanlar arasında ve toplumun geneliyle iletişimi ayakta tutarak özgürleştirilmiş fiziksel alanların bastırılmasına karşı hareketi korur (Juris 2008).

İnternet ile ağlar oluşturan toplumsal hareketler arasında daha derin, temel bir bağlantı daha vardır: *Belli bir kültürü, özerklik kültürünü, çağdaş toplumların temel kültürel matrisini paylaşırlar.* Toplumsal hareketler insanların çektiği acılardan doğduklarından, protesto hareketlerinden farklıdırlar. Esasen kültürel hareketlerdir, bugünün taleplerini yarının projeleriyle birleştiren hareketler. Gözlemlediğimiz hareketler de temel bir projeyi, insanları, toplumun kurumları karşısındaki özerliklerini onaylayarak kendi hayatlarının öznelerine dönüştürme projesini temsil eden hareketlerdir. Nüfusun bugün yaşadığı sıkıntılara karşı telafi edici önlemler talep etmekle birlikte, bu hareketlerin kolektif aktörler olarak mevcut kurumlara güven duymamasının ve yeni bir toplumsal sözleşme arayışıyla yeni birlikte yaşama biçimleri yaratma gibi meçhul bir yola girmesinin nedeni budur.

Bu toplumsal değişim sürecinin arka planında toplumlarımızdaki kültürel dönüşüm yatar. Başka yazılarımda bu kültürel dönüşümün kilit özelliklerinin, 1970'lerdeki toplumsal hareketlerden doğan ve sonraki yıllarda topluma giderek daha yoğun bir biçimde nüfuz eden, bireyleşme ve özerklik olarak tanımlanan yeni bir dizi değerin doğuşuna tekabül ettiğini belgelemeye çalışmıştım (Castells 2009: 116-36). Bireyleşme, bireyin davranışlarını yönlendirmenin başlıca ilkesi olarak bireyin projelerini vurgulayan kültürel eğilimdir (Giddens 1991; Beck 1992). Bireyleşme bireycilik değildir, çünkü bireyin projesi doğanın korunması ya da topluluk yaratılması gibi kolektif eyleme ve ortak ideallere yönelmiş de olabilir; bireycilik ise bireyin refahını, bireyleşme projesinin nihai hedefi olarak alır. Özerklik kavramı daha geniş kapsamlıdır, çünkü hem bireysel hem kolektif aktörlere atıfta bulunabilir. Özerklik bir toplumsal aktörün, eylemini toplum kurumlarından bağımsız olarak, kendi değerleri ve çıkarlarına uygun olarak inşa edilmiş projeler etrafında tanımlayarak bir özne haline gelme becerisini ifade eder. Bireyleşmeden özerkliğe geçiş bireysel aktörlerin, seçtikleri ağlarda, benzer fikirleri paylaşan insanlarla birlikte özerkliklerini kurmalarını mümkün kılan ağlar oluşturma süreciyle işler. İnternetin özgürlük kültürünü özerklik pratiğine çevirecek örgütsel iletişim platformunu sağladığını ileri sürüyorum. Bunun sebebi, gelişiminin tarihsel kaydının da gösterdiği üzere internet teknolojisinin özgürlük kültürünü temsil etmesidir (Castells 2001). Bilim insanları ve bilgisayar korsanları tarafından herhangi bir komuta merkezinin denetiminden uzak olabilecek merkezsiz bir bilgisayar iletişim ağı olarak tasarlanmıştır. 1970'lerde üniversite kampüslerinde esen özgürlük kültüründen doğmuştur (Markoff 2006). Başlangıcından beri açık kaynak protokollerine, Vint Cerf ve Robert Kahn'ın geliştirdiği TCP/IP protokollerine dayanıyordu. Tim Berners-Lee'nin yarattığı başka bir açık kaynak programı olan World Wide Web sayesinde geniş ölçekte kullanıcı dostu haline gelmişti.

Özerklik inşasına yapılan bu vurgunun devamı olarak, internetin yaşadığı en derin toplumsal dönüşüm, yirmi birinci yüzyılın ilk on yılında, internette bireysel ve toplu iletişimden (örneğin e-posta kullanımından) kullanıcıların denetlediği ve yönlendirdiği sosyal ağların özerk inşasına geçişle gerçekleşti. Geniş bantta ve sosyal yazılımlarda yapılan iyileştir-

melerle, internet ağlarını besleyen geniş kapsamlı dağıtım sistemlerinin yükselmesiyle birlikte geldi. Ayrıca kablosuz iletişim aygıtları, verileri, insanları, örgütleri, her şeyi birleştiriyor; öyle ki bu bulut herkesin ve her şeyin üzerine atılmış bir iletişim ağı, geniş kapsamlı sosyal ağların deposu haline geliyor. Dolayısıyla bugünlerde internetteki en önemli faaliyet sosyal ağ siteleri üzerinde yürüyor, sosyal ağ siteleri sadece kişisel arkadaşlık ya da sohbet değil, pazarlama, e-ticaret, eğitim, kültürel yaratıcılık, medya ve eğlenceye erişim, sağlık uygulamaları ve evet, sosyopolitik eylemcilik de dahil her türden faaliyetin gerçekleştiği platformlar haline gelmiştir. Sosyal ağ siteleri insanların hayatlarının bütün boyutlarını birbirine bağlayan yaşam ortamlarıdır (Naughton 2012). Bu, toplumun genelinde önemli bir eğilimdir. Paylaşma kültürünü başlatarak kültürü dönüştürmektedir. Sosyal ağ kullanıcıları zaman ve mekânı aşıyor, bir yandan da kendileri içerik üretiyor, bağlantı kuruyor ve pratikleri birleştiriyorlar. Bugün artık insan hayatının her boyutunda sürekli ağlar oluşturan bir dünya mevcuttur. İnsanlar kendi ağlarında, çok sayıda daimi etkileşimle hep birlikte evrilmekte. Ama bu birlikte evrilmenin kurallarını kendileri belirliyorlar. Sosyal ağlar, kullanıcıların kendileri tarafından, hem belli gruplar oluşturma kriterlerine hem de geniş kapsamlı arkadaşlık ağlarına dayanarak inşa edilmiştir; bu kriterler ve bu ağlar da serbest iletişim tacirlerinin sunduğu, profiller oluşturma ve mahremiyetin farklı düzeylerde olduğu platformlar temelinde insanlar tarafından oluşturulmuştur. Bir sosyal ağın başarısının anahtarı kullanıcıların meçhul olması değil, tam tersine gerçek insanlarla bağlantı kuran gerçek bir insan olarak özsunumdur. İnsanlar başkalarıyla birlikte olmak için, birlikte olmak istedikleri başkalarıyla yan yana gelebilmek için halihazırda tanıdıkları ve tanımak isteyecekleri insanları kapsayan kriterlere dayanarak ağlar oluşturuyor (Castells 2010). Bu yüzden de daimi bir bağlantılı olma haline dayanan, kendi kendini kurmuş bir ağ toplumu söz konusudur. Ama bu tam anlamıyla sanal bir toplum değildir. Sanal ağlar ve hayatın genelindeki ağlar arasında yakın bir bağlantı vardır. Zamanımızda gerçek dünya melez bir dünyadır, online etkileşimi offline etkileşimden ayırabilecek sanal bir dünya ya da parçalanmış bir dünya değilidir (Wellman ve Rainie 2012). Ağlar oluşturan toplumsal hareketler işte bu dünyada, birçok bireyin

yaşadığı doğal bir geçiş sürecinde, sosyalliklerini paylaşmaktan öfkelerini, umutlarını ve mücadelelerini paylaşmaya geçişlerinde hayat bulmuştur.

Dolayısıyla toplumsal düzeyde özgürlük kültürü ve toplumsal aktörler düzeyinde bireyleşme ve özerklik kültürü, aynı anda hem internet ağlarını hem de ağlar oluşturan toplumsal hareketleri başlatmıştır. Aslına bakılırsa bu iki gelişme arasında sinerjik bir etki söz konusudur. Bu analizi, 2002-7'de Katalonya nüfusunu temsil eden bir örneklem üzerinde Tubella ve meslektaşlarıyla yaptığım araştırmanın sonuçlarıyla örneklemek istiyorum (Castells ve Tubella vd. 2005; 2007). Nüfusun genelinde ampirik olarak, birbirinden istatistiksel bakımdan bağımsız altı özerklik projesi tanımladık: Kişisel, profesyonel, girişimsel, iletişimsel, bedensel ve sosyopolitik. İnsanların bu altı özerklik boyutunun her birinde ne kadar özerklerse, interneti de o kadar sık ve yoğun olarak kullandıklarını gördük. Belli bir süre zarfında interneti ne kadar fazla kullanırlarsa, özerklikleri de o derece güçleniyordu. Özgürlük teknolojileriyle zihinleri tahakküm çerçevelerinden özgürleştirme mücadelesi arasında gerçekten de erdemli bir döngü vardı.

Bu bulgular, Britanya'da 2010'da sosyolog Michael Willmott tarafından, Michigan Üniversitesinin Dünya Değerleri Araştırması'ndan elde edilen küresel verilere dayanarak gerçekleştirilmiş araştırmayla bilişsel bir tutarlılık gösteriyor. Willmott, 2005 ila 2007 arasında toplanan 35.000 bireysel cevabı incelemişti. Araştırma internet kullanımının güvenlik, kişisel özgürlük ve etki duygularını artırarak insanları güçlendirdiğini gösteriyordu: Kişisel refah üzerinde olumlu bir etkisi olan bütün duyguları. Gelir düzeyleri düşük, vasıfları daha geri olan insanlar, kalkınmakta olan ülkelerde yaşayanlar ve kadınlar açısından özellikle böyle bir etki söz konusuydu.[4] Öyle görünüyor ki güçlenme, özerklik ve sosyalleşmenin artması internette sıklıkla ağlar oluşturma pratiğiyle yakından bağlantılıdır.

Ağlar oluşturan toplumsal hareketler, tarihteki bütün toplumsal hareketler gibi toplumlarının damgasını taşır. Bu hareketler büyük ölçüde, gerçek sanallığın melez dünyasında dijital teknolojilerle araları iyi olan bireylerden kuruludur. Değerleri, hedefleri ve örgütlenme tarzları doğrudan genç bir yüzyılın genç kuşaklarına damgasını vurmuş özerklik kültürünü ifade eder. İnternet olmaksızın var olamazlar. Ama anlamları

daha derinlerde yatar. Tarihsel olarak hükümsüz kılınan bir toplumsal yapıdan miras alınan modası geçmiş siyasi kurumların tam tersine, ağ toplumunda değişimin failleri olarak bu role uygundurlar.

Ağlar Oluşturan Toplumsal Hareketler ve Reform Siyaseti: İmkânsız Bir Aşk mı?

Öyle görünüyor ki her şey olup bittikten sonra varılan fikir birliği, toplumsal değişim hayallerinin ya reformlar ya da devrimler yoluyla siyasi kurumlara kanalize edilmesi gerektiğini söylüyor. Devrimlerle kanalize edilmesi halinde bile, devrimci idealler iktidardaki yeni güçler ve onların anayasal düzeni tarafından yorumlanacaktır (ya da ihanete uğrayacaktır ?). Bu durum, çoğu örnekte mevcut siyasi kurumlara güvenmeyen ve onların önceden belirlenmiş siyasi temsil kanallarına katılımının uygunluğuna inanmayı reddeden hareketlerin siyasi verimliliğinin değerlendirilmesinde hem analitik hem pratik büyük bir ikilem yaratır. İzlanda'nın paradigmatik deneyiminin, hem yönetim kurumlarında hem ekonominin örgütlenmesinde travmatik bir değişim süreci yaşanmaksızın yeni bir çıkış yapma imkânını gösterdiği doğrudur. Ne var ki incelenen hareketlerin birçoğunda ve dünyanın diğer yerlerindeki benzer hareketlerde umuttan değişimin uygulanmasına doğru kritik geçiş, siyasal kurumların hareketin taleplerini geçirgenliğine ve hareketin bir müzakere sürecine girmeye istekli olmasına dayanır. Her iki koşul da olumlu olarak karşılandığında, çok sayıda talep karşılanabilir ve siyasi reform farklı düzeylerde değişimle gerçekleşebilir. İsrail örneğinde böyle olmuştur (Nahon 2012). Ancak bu hareketlerin çektiği başlıca güçlük siyasi sınıfın meşruiyetinin reddedilmesiyle ve siyasi sınıfın finans elitlerine boyun eğmesinin kınanmasıyla ilgili olduğundan, çoğu hükümetin bu değerlere gerçek bir rıza göstermesi pek mümkün değildir. Aslına bakılırsa toplumsal hareketlerin siyasi sonuçlarıyla ilgili ampirik araştırmaların, ağırlıklı olarak ABD'ye odaklanan kapsamlı bir değerlendirmesi, bir yanda geçmişteki en büyük toplumsal hareketlerin birkaç bakımdan, özellikle de politika gündemlerinin belirlenmesine katkıda bulunmak açısından siyasi olarak etkili olduğunu göstermektedir. Öte yandan "bir hareketin etkili olması için, devlet aktörlerinin o hare-

kette, kendi hedeflerine ulaşmanın kolaylaştırılması ya da engellenmesi olasılığını (yeni seçim koalisyonları kurma ya da güçlendirme, kamuoyu desteği kazanma, hükümet organlarının üstlendikleri misyonlara verilen desteğin artması) görmesi gerekir" (Amenta vd. 2010: 298).

Başka bir deyişle toplumsal hareketlerin siyaset ve politikalar üzerindeki etkisi büyük ölçüde siyasi aktörlerin önceden belirlediği gündemlere yapacakları olası katkılara bağlıdır. Bu durum, incelemiş olduğum ağlar oluşturan toplumsal hareketlerin getirdiği, seçimler para ve medyanın gücüne bağlı, siyasi sınıfın kendi yararını gözeterek tasarladığı yanlı seçim yasalarıyla sınırlı olduğu için siyasi sınıfın temsil etme gücünden yoksun olduğunu vurgulayan eleştirilerle taban tabana zıttır. Ne var ki siyasi elitlerin protesto hareketlerine verdiği olağan cevap, önceki seçimde ifade edildiği üzere halkın iradesine ve bir sonraki seçimin sonuçlarına göre siyaseti değiştirme fırsatına başvurmak olmuştur. Ekler bölümünde gösterildiği üzere dünyanın her yerinde kaydadeğer sayıda yurttaşın görüşleriyle aynı çizgide, çoğu hareketin reddettiği şey tam da bu olmuştur. Hareketler temsili demokrasi ilkesine itiraz etmiyor; bugün pratikte var olan temsili demokrasiye karşı geliyor, meşruiyetini tanımıyor. Bu koşullar altında, hareketler ile siyasi sınıf arasında, siyasi reform, yani çoğu toplumsal hareketin ortaya koyduğu temel hak iddialarındaki gibi, yönetişim kurumlarının siyasi katılım kanallarını genişletecek, lobiler ve baskı gruplarının siyasi sistemdeki etkisini sınırlayacak bir reform için bastırma konusunda olumlu bir doğrudan etkileşim olması ihtimali pek azdır. Hareketin siyaset üzerindeki en olumlu etkisi, bazı siyasi partiler ya da liderlerin, özellikle geniş bir yurttaş kesimi arasında popülerlik kazandıkları durumlarda hareketin bazı temalarını ve taleplerini dolaylı olarak üstlenmesiyle gerçekleşebilir. Örneğin yüzde 99 ile yüzde 1 arasındaki toplumsal yarılmaya atıfta bulunmanın, eşitsizliğin boyutlarını simgeler hale geldiği ABD'de böyle olmuştur. Ne var ki Obama gibi temkinli liderler hareketin ifade ettiği istekleri temsil ettiklerini iddia ederken, radikal pratikleri hoş görüyormuş gibi görünme korkusundan hareketin eylemliliğini desteklemezler.

Politika değişikliklerine uzanan yol siyasi değişimden geçtiğinden, siyasi değişim de yönetimdeki siyasetçilerin çıkarlarıyla şekillendiğinden

hareketlerin politika üzerindeki etkisi, İzlanda'da olduğu gibi bütün sistemin tepetaklak edilmesini gerektiren büyük bir krizin yaşanmaması halinde, en azından kısa vadede, genellikle sınırlıdır. Yine de toplumsal hareketlerle toplumsal değişimi başlatabilecek siyasi reformlar arasında daha derin bir bağlantı vardır: İnsanların zihinlerinde gerçekleşir. Bu hareketlerin asıl hedefi genel olarak yurttaşların bilincini artırmak, harekete ve hayatları, ülkeleri hakkında geniş bir akıl yürütme sürecine katılımları sayesinde onları güçlendirmek, siyasi sınıfla ilgili olarak kendi kararlarını verme becerilerine güvenmektir. Hareketin nüfusun geneli üzerindeki etkisi hiç beklenmedik yollardan geçer.[5] Hareketin kültürel ve toplumsal etkisi, özellikle daha genç, daha faal kuşaklarda genişlerse, zeki siyasetçiler seçimlerde kazanma çabasıyla onların değerleri ve kaygılarına hitap edecektir. Kendi bankacılarına bağlılıklarının çizdiği sınırlar içinde böyle yapacaklardır. Ama hareketin mesajlarını iletişim ağlarında aktarma becerisi arttıkça, yurttaşların bilinci daha da yükselecek, kamusal iletişim alanı daha rekabetçi bir alan haline gelecek, siyasetçilerin talepleri ve iddiaları sadece kozmetik düzeltmelerle bütünleştirme becerisi o kadar azalacaktır. Toplumsal değişim için verilen nihai savaş insanların zihinlerinde kazanılır, ağlar oluşturan toplumsal hareketler bu anlamda uluslararası düzeyde büyük bir ilerleme kaydetmiştir. Bu bölümün eklerinde gösterildiği üzere, Kasım 2011'de gerçekleştirilen, Japonya hariç 23 ülkenin dahil olduğu uluslararası bir kamuoyu yoklamasında kendi bağlamlarındaki işgal hareketleri ve benzeri hareketleri destekleyenlerin sayısı desteklemeyenlerin sayısından daha fazla çıkmıştı; yurttaşların büyük bir çoğunluğu bu hareketlerin hükümetlere, siyasetçilere ve finans kurumlarına getirdiği eleştirilere katılıyordu. Bu durum kendilerini kurumsal sistemin dışına yerleştiren ve sivil itaatsizlik eylemlerine girişen hareketler söz konusu olduğunda özellikle dikkat çekicidir. Doğru, hareketin ABD'deki taktikleri sorulduğunda, sadece küçük bir azınlık hareketi desteklemiştir, ama bu bakımdan bile yaklaşık yüzde 25-30'luk bir kesimin hareketin bozucu eylemlerini onaylaması, yurttaşların güvenini yitirmiş kurumlara meydan okuyanlara dipten gelen bir destek dalgası olduğunu gösteriyor. Henüz haritası çıkarılmamış bir siyasi değişim sürecinin belirsizliği, mevcut güçlerin gayri meşruluğunu çoktan gözler

önüne sermiş hareketleri alt etme yönünde başlıca engel olacakmış gibi görünüyor. Yine de toplumsal eylemcilikle siyasi reformculuk arasındaki aşk imkânsızmış gibi görünmüyor: Sadece yurttaşlar kendi zihinlerinde arzu ve vazgeçme arasında gidip gelirken, kamuoyu bunu göremiyor.

Kaynaklar

Amenta, E., Caren, N., Chiarello, E. ve Su, Y. (2010) "The political consequences of social movements," *Annual Review of Sociology*, 36: 287-307.

Beck, U. (1992) *The Risk Society*. Polity Press, Cambridge. [*Risk Toplumu*, çev. Bülent Doğan, Kazım Özdoğan, 2011. İstanbul: İthaki Yayınları.]

Cardoso, G. ve Jacobetti, P. (2012) "Surfing the crisis: Alternative cultures and social movements in Portugal," M. Castells, J. Caraca ve G. Cardoso (der.) *Aftermath: The Cultures of the Economic Crisis* içinde. Oxford University Press, Oxford.

Castells, M. (1983) *The City and the Grassroots: A Cross-cultural Theory of Urban Social Movements*. University of California Press, Berkeley, California.

Castells, M. (2001) *The Internet Galaxy*. Oxford University Press, Oxford.

Castells, M. (2003) *The Power of Identity*. Blackwell, Oxford. [*Kimliğin Gücü: Enformasyon Çağı*, 2. Cilt, çev. Ebru Kılıç, 2. Basım, 2008. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.]

Castells, M. (2009) *Communication Power*. Oxford University Press, Oxford.

Castells, M. (2010) "Social Networks in the Internet: What Research Knows About It," Royal Society'nin 350. kuruluş yıldönümü vesilesiyle düzenlenen Web Science, a New Frontier Sempozyumu'nda yapılan sunum.

Castells, M., Caraca, J. ve Cardoso, G. (der.) (2012) *Aftermath: The Cultures of the Economic Crisis*. Oxford University Press, Oxford.

Castells, M., Fernandez-Ardevol, M., Qiu, L. ve Sey, A. (2006) *Mobile Communication and Society: A Global Perspective*. MIT Press, Cambridge, Massachusetts.

Castells, M., Tubella, I. vd. (2005) "The transformation of the social structure of the network society: Social uses of the Internet in Catalonia," M. Castells (der.) *The Network Society: A Cross-cultural Perspective* içinde. Edward Elgar, Malden, Massachusetts.

Castells, M., Tubella, I., vd. (2007) *La transición a la sociedad red*. Ariel, Barcelona.

Chesters, G. ve Welsh, I. (2000) *Complexity and Social Movements: Multitudes at the Edge of Chaos*. Routledge, Londra.

Couldry, N. ve Curran, J. (der.) (2003) *Contesting Media Power: Alternative Media in a Networked World*. Rowman and Littlefield, Lanham, MD.

Curran, J. (2011) *Media and Democracy*. Routledge, Londra.

Damasio, A. (2003) *Self Comes to Mind*. Pantheon Books, New York.

Diani, M. ve McAdam, D. (2003) *Social Movements and Networks*. Oxford University Press, Oxford.

Downing, J. (2000) *Radical Media: Rebellious Communication and Social Movements*. Sage Publications, Thousand Oaks, California.

Ekman, P. (1973) *Darwin and Facial Expression: A Century of Research in Review*. Academic Press, New York.

Engelen, E. vd. (2011) *After the Great Complacence: Financial Crisis and the Politics of Reform*. Oxford University Press, Oxford.

Giddens, A. (1991) *Modernity and Self-Identity: Self and society in the Late Modern Age*. Polity Press, Cambridge.

Hardt, M. ve Negri, A. (2004) *Multitude: War and democracy in the age of Empire*. Penguin, New York. [*Çokluk: İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi*, çev. Barış Yıldırım, 2011. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.]

Howard, P. (2012) "Digital technologies in the Arab Revolutions," International Studies Association toplantısında yapılan sunum. San Diego, 1 Nisan.

Hussain, M. M. ve Howard, P. N. (2012) "Democracy's Fourth Wave? Information Technology and the Fuzzy Causes of the Arab Spring," International Studies Association toplantısında yapılan yayınlanmamış sunum. San Diego, 1 Nisan.

Johnston, H. (2011) *States and Social Movements*. Polity Press, Cambridge.

Juris, J. (2008) *Networked Futures*. Duke University Press, Durham, NC.

Lawrence, B. B. ve Karim, A. (der.) (2007) *On Violence: A Reader*. Duke University Press, Durham, NC.

Markoff, J. (2006) *What the Dormouse Said: How the Sixties Counterculture Shaped the Personal Computer Industry*. Penguin, New York.

Mason, P. (2012) *Why It's Kicking Off Everywhere: The New Global Revolutions*. Verso, Londra.

Nahon, K. (2012) "Network Theory and Networked Social Movements: Israel, 2011," Annenberg Network on Networks toplantısında yapılan sunum. Los Angeles, 27 Nisan.

Naughton, J. (2012) *What You Really Need To Know About The Internet: From Guttenberg to Zuckerberg*. Quercus, Londra.

Neuman, W. Russell, Marcus, G. E., Crigler, A. N. ve MacKuen, M. (der.) (2007) *The Affect Effect: Dynamics of Emotions in Political Thinking and Behavior*. University of Chicago Press, Chicago, Illinois.

Neveu, E. (1996) *Sociologie des mouvements sociaux*, La Découverte, Paris.

Oberschall, A. (1996) *Social Movements: Ideologies, Interests, and Identities*. Transaction Publishers, Piscataway, New Jersey.

Scafuro, E. (2011) *Autocomunicazione orizzontale di massa: Il potere della rete*, Cenova, Universita degli Studi di Genova, Facolta di Scienze della Formazione, yüksek lisans tezi.

Shirky, C. (2008) *Here Comes Everybody: The Power of Organizing without Organization*. Penguin Press, New York.

Snow, D., Soule, S. ve Kriesi, H. (der.) (2004) *The Blackwell Companion to Social Movements*. Wiley-Blackwell, Oxford.

Staggenborg, S. (2008) *Social Movements*. Oxford University Press, Oxford.

Thompson, J. (2000) *Political Scandal: Power and Visibility in the Media Age*. Polity Press, Cambridge.

Tilly, C. (2004) *Social Movements, 1768-2004*. Paradigm Publishers, Boulder, Colorado. [*Toplumsal Hareketler*, çev. Orhan Düz, 2008. Erzurum: Babil Yayınları.]

Touraine, A. (1978) *La voix et le regard: sociologie des mouvements sociaux*, Seuil, Paris.

Wellman, B. ve Rainie, L. (2012) *Networked*. MIT Press, Cambridge, Massachusetts.

Öfkenin Ötesi Umut:
Ağlar Oluşturan Toplumsal Hareketlerin Hayatları ve Ölümleri

Bu bir kriz değil, sadece artık seni sevmiyorum.
Madrid'de işgal edilmiş Plaza del Sol'da açılmış bir pankart, Mayıs 2011.

Deneyimlerini bu kitapta sizlerle paylaştığım ağlar oluşturan toplumsal hareketler, tarihteki bütün toplumsal hareketler gibi mücadele edip tartışmayı sürdürecek, evrilecek ve nihayetinde oldukları halleriyle kaybolup gidecekler. Pek ihtimal dahilinde olmayan kendilerini siyasi bir aktöre, bir partiye ya da yeni bir faillik biçimine dönüştürmeleri durumunda bile bu gerçek yüzünden varoluşları son bulacak. Çünkü bir toplumsal hareketin anlamını değerlendirirken üzerinde durulması gereken tek mesele hareketin pratiğinin tarihsel verimliliği, kişiler olarak katılımcıları ve dönüştürmeye çalıştığı toplum üzerindeki etkisidir. Bu anlamda bu hareketlerin nihai sonuçlarını değerlendirmek için henüz çok erken; gerçi rejimlerin değiştiğini, kurumlara meydan okunduğunu, çoğu kişinin zihninde herhalde geri dönüşü olmayan biçimde, muzaffer küresel finansal kapitalizme inancın sarsıldığını şimdiden söyleyebiliriz.

Son tahlilde bir toplumsal hareketin mirası, eylemi dolayımıyla ürettiği kültürel değişimden oluşur. Kişisel ve toplumsal hayatlarımızın bazı önemli boyutları hakkında farklı düşünürsek, kurumların bir noktada

boyun eğmesi gerekecektir. Hiçbir şey değişmez değildir, gerçi tarihteki değişimler önceden belirlenmiş bir yol izlemezler, çünkü tarihin varsayılan anlamı bazen hiçbir anlam ifade etmez. Bu bakımdan, ağlar oluşturan toplumsal hareketlerin hâlâ yapım aşamasındaymış gibi görünen mirası, göründüğü kadarıyla nedir? Demokrasi. Yeni bir demokrasi biçimi. İnsanlığın hiçbir zaman gerçekleştirilmemiş olan eski bir tutkusu.

Herhangi bir toplumsal harekette ihtiyaçlar ve arzuların birçok ifadesi bulunur. Bunlar herkesin kendi hayal kırıklığı bohçasını boşalttığı, büyülü hayaller sandığını açtığı özgürlük anlarıdır. Dolayısıyla insanlığın bütün olası yansımalarını bu hareketlerin temaları ve eylemlerinde bulabiliriz: En dikkat çekicisi, bilgisayarlaşmış spekülatif finans piyasaları otomatını gündelik acılar içinde kıvranan insan etiyle besleyen acımasız bir ekonomik sistemin keskin bir biçimde eleştirilmesidir. Ne var ki her şeyi birleştiren bir tema, bastıran bir çığlık, devrimci bir hayal varsa bu da yeni siyasi kafa yorma, temsil ve karar oluşturma biçimleri için yapılan çağrıdır. Çünkü etkili demokratik bir yönetişim bütün talepler ve projelerin gerçekleştirilmesi için bir önkoşuldur. Yurttaşların ellerinde kendi kendilerini yönetmenin yolları ve araçları olmazsa en iyi tasarlanmış politikalar, en sofistike stratejiler, en iyi niyetli programlar etkisiz hale gelebilir ya da uygulamalarında saptırılabilir. Araç işlevi belirler. Sadece demokratik bir siyasi oluşum, insanlar önemliymiş gibi işleyen bir ekonominin ve insani değerlerin hizmetinde olan, kişisel mutluluğun peşinden koşan bir toplumun varlığını sağlayabilir. Dünyanın dört bir yanında ağlar oluşturan hareketler tekrar tekrar yeni bir demokrasi biçimi çağrısında bulunmuşlardır; prosedürlerini ille de tanımlamasalar da hareketin pratiği çerçevesinde bu demokrasinin ilkelerini incelemişlerdir. Hareketler ve genel olarak kamuoyu, dünyanın büyük bölümünde demokratik ideallerin alay konusu edilmesine itiraz etmede birleşir (bkz. Ekler bölümü). Bu sadece kendi zihinsel çerçeveleri içinde genellikle samimi ve dürüst olan siyasi aktörlerin öznelliğiyle ilgili bir mesele olmadığından, hiç kimsenin şahsen tanışmadığı, ama etkileri herkesin hayatına nüfuz eden şu "sistem" denen gizemli oluşumda bir şeyler yanlış olsa gerektir. Böylece her yerde ümitsizliğin derinliklerinden bir hayal ve bir proje doğmuştur: Demokrasiyi yeniden icat etmek, insanların hayatlarını zihinlerinde büyük ölçüde

paylaştıkları ve gündelik deneyimlerinde genellikle görmezden gelinen ilkelere göre toplu olarak yönetmek için yollar bulmak. Ağlar oluşturan bu toplumsal hareketler yeni demokratik hareket biçimleridir, yerel mekânlar ile internet ağları arasındaki etkileşim etrafında inşa edilmiş özerklik uzamında kamusal alanı yeniden inşa eden hareketler, meclislere dayalı karar oluşturma süreçlerini deneyen ve insan etkileşiminin temeli olarak güveni yeniden inşa eden hareketler. Aydınlanma'nın özgürlük devrimlerini başlatan ilkelerini kabul ederler, bir yandan da başta kadınlara, azınlıklara ve sömürgeleştirilmiş halklara tam yurttaşlığın tanınmaması olmak üzere bu ilkelere sürekli ihanetin altını çizerler. Yurttaş tabanlı bir demokrasiyle en yüksek fiyatı verene satılan bir kent arasındaki tezatı vurgularlar. Yeni baştan başlama haklarını dile getirirler. Mevcut kurumlarımızla özyıkımın eşiğine ulaşmanın ardından en baştan başlama hakkını. Ya da en azından bu hareketlerin sözlerini alıntılamış olduğum aktörleri buna inanırlar. Ağlar oluşturan toplumsal hareketlerin mirası birlikte nasıl yaşanacağını yeniden öğrenme olasılığını gündeme getirmek olacaktır. Gerçek demokraside.

Notlar

Açılış: Zihinlerin Ağlar Oluşturması, Anlam Yaratma, İktidara Meydan Okuma

1. 2011'de dünyanın dört bir köşesinde patlak veren toplumsal hareketlerin mükemmel, analitik ve bilgiye dayalı bir değerlendirmesi için bkz. Paul Mason, *Why It's Kicking Off Everywhere: The New Global Revolutions* (2012, Verso, Londra).
2. Ağ toplumunun niteliklerine ilişkin değerlendirmem için bkz. benim *The Rise of the Network Society* (1996; 2010, ikinci basım, Blackwell, Oxford). [*Ağ Toplumunun Yükselişi Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür 1. Cilt*, 2. basım 2008, çev. Ebru Kılıç. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.] Ağ iktidar kuramının özlü bir sunumu için bkz. 2011 tarihli makalem, "A Network Theory of Power," *International Journal of Communication* 5, 773-87.
3. Kentsel toplumsal hareketlerin bir tarihsel analizinin sunumu için bkz. benim *The City and the Grassroots* (1983, University of California Press, Berkeley), s. 15-48.
4. Bkz. W. Russell Neuman, G. E. Marcus, A. N. Crigler ve M. MacKuen (der.) *The Affect Effect: Dynamics of Emotions in Political Thinking and Behaviour* (2007, University of Chicago Press, IL).
5. Etki zekâsı kuramının sosyopolitik seferberliğe katkılarını *Communication Power* adlı kitabımda tartışmıştım (2009, Oxford UP, Oxford), s. 146-55.
6. Ağlar oluşturan güncel toplumsal hareketlerle ilgili öncü analizlerden birini Jeff Nuris *Networked Futures* adlı kitabında yapmıştır (2008, Duke University Press, Durham, NC).

7. Paris Komünü'nün tarihsel sicilini *The City and the Grassroots* (1983) adlı kitabımda tartışmıştım: 15-6.

Devrimin Peşrevi: Her Şeyin Başladığı Yer

1. Tunus devrimine ilişkin bildiğim en iyi analiz Choukri Hmed'e aittir (2011). Benim analizimdeki bazı kilit unsurlar onun analizine dayanmaktadır. Viviane Bettaieb'in değerlendirmesi de ayrıntılı bir değerlendirmedir (2011). İnternetteki sosyal ağlar, televizyon ve cep telefonlarının Tunus protestoları üzerindeki etkisi için bkz. Wagner (2011) ve Lotan vd. (2011).
2. İzlanda devriminin derin bir kavrayışa dayanan iyi belgelenmiş bir analizi Gylfason vd. (2010) ile Gunnarson'da (2009) bulunabilir. İnternetteki sosyal ağların toplumsal hareketin dinamikleri üzerindeki etkisi hakkında bkz. Bennett (2011) ve Garcia Lamarca. İzlanda'daki finansal kriz ve ekonomik politikalar hakkında bkz. aşağıdaki kaynakça.

Mısır Devrimi

1. Mısır'da Ocak 2011 devriminin arka planı ve devrim sırasında yaşanan olaylara ilişkin ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. Mona El-Ghobashy, "The praxis of the Egyptian Revolution," MER258 içinde, Middle East Research and Information Project, 2011, (www.merip.org/mer/mer258/praxisegyptian-revolution).
2. 6 Nisan Hareketi'nin resmi internet sitesi (Arapça): <http://6april.org>. Esra Abdül Fatta Ahmed Raşid hareketin kurucularından biriydi, ama daha sonra gruptan ayrıldı. Daha fazla ayrıntı için bkz. PBS'de yayınlanan Frontline programının "Inside April 6th Movement" başlıklı bölümü: <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/revolution-in-cairo/insideapril6-movement/>.
3. Adel 2009 yazında devrime yönelik şiddet dışı stratejileri incelemek üzere Sırbistan'a gitti. Tina Roseberg'in *Foreign Policy* için kaleme aldığı "What Egypt learned from the students who overthrew

Milosevic" (<http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/02/16/revolution_u?page=full>) ve PBS'nin Frontline programının "Revolution in Cairo" belgeselinin 6 Nisan Hareketi'yle ilgili profil sayfası. <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/revolution-in-cairo/insideapril6-movement/>.

4. "Hepimiz Halid Said'iz" grubu üyelerinin hayal ettiği "Sessiz Devrim" hakkında bkz. "Reclaiming Silence in Egypt," Adel Iskandar, *Egypt Independent*, 22 Temmuz 2010, <http://www.egyptindependent.com/node/58021>.
5. El-Ehli futbol takımı taraftarlarının Mübarek'e karşı protestolarda oynadığı önemli rol emniyet güçleri tarafından unutulmadı. 1 Şubat 2012'de Port Said'de yerel bir takımla el-Ehli arasında oynanan maç sırasında, Port Said takımının taraftarı kılığına girmiş yüzlerce silahlı çete mensubu el-Ehli oyuncuları ve taraftarlarına saldırdı, stadyumda bulunan polis kuvvetleri herhangi bir müdahalede bulunmadı. 74 kişi öldürüldü, yüzlerce kişi yaralandı. Mübarek'in eski rejiminin polis kuvvetlerinin bariz işbirliği, askeri rejimin bu saldırganlığa izin vermesi 2 ve 3 Şubat'ta Kahire'de şiddet olaylarının görüldüğü gösterilere yol açtı, binlerce kişi polis binalarına el-Ehli bayrağı astı. Birkaç kişi öldürüldü ve yüzlerce kişi yaralandı.
6. Tahrir Meydanı'nın işgali sırasında Kıptiler ile radikal İslamcı gruplar arasında bazı gerginlikler olmuştu. Ama hareket içinde risklerin ve hedeflerin paylaşılması Müslümanlar, Kıptiler ve laikler arasında bir hoşgörü ve işbirliği atmosferi yarattı. Örneğin 6 Şubat 2011'de Tahrir'de binlerce inananın katıldığı, çok sayıda inanca açık bir ayin düzenlendi. Öte yandan 9 Ekim'de, Kıptilerin hedef alındığı bir tek önemli şiddet olayı gerçekleşti. Kıptilerin devlet televizyonu binasının önünde medyanın olayları haberleştirme biçimini protesto etmek ve Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi Başkanı Tantavi'nin istifasını istemek için düzenlediği gösteride 25 gösterici öldürüldü, 200'ü yaralandı. Medya saldırıyı İslamcılar tarafından düzenlenmiş gibi sunmaya çalıştı, ama güvenilir kaynaklar dini gruplar arasında şiddet olaylarının kışkırtılmasına yönelik bu saldırının planlanmasında polisin sorumluluğuna işaret ediyordu. 21 Kasım'da Tahrir'deki Müslümanlar

cuma namazlarını kılarken Kıptiler olası saldırganlara karşı meydanı korudu, bu tablo dinler arası dayanışmayı açıkça ortaya koydu.

7. Mısır'da internet bağlantısının kesilmesi, Tunus'ta internetin sınırlı olarak manipüle edilmesinden tümüyle farklı bir gelişmeydi. Tunus'ta sadece belli rooter'lar bloke edilmişti. İran'daysa internet bağlantısı, hızını son derece yavaşlatan bir tasarım yüzünden sınırlı bir biçimde devam etmişti. Mısır'da internet bağlantısının kesilmesi, demokratik ülkelerde aynı şeyin olması için yapılması gerekenlerle kıyaslandığından nispeten kolay olmuştu. Mısır'da sadece dört tane büyük internet servis sağlayıcısı vardı, bunların her biri kendilerini dış dünyaya bağlayan nispeten az sayıda router'a sahipti. ABD'de internetin benzer bir şekilde kapatılması için birçok farklı şirketle uğraşmak gerekirdi. Mısır yönetimi bir kararnameyle telekom şirketlerini hukuken işlemez hale getirebilir, ama örneğin ABD'deki yasal düzenlemeler federal hükümetin iletişim kanallarına müdahalede bulunma gücünü kısıtlar. Ne var ki bazı ABD Kongresi üyelerinin de "siber güvenlik tehdidi" halinde bir düğmeye basıldığında internetin kapatılmasını sağlayacak "ölüm anahtarı"na yönelik planlar yapılmasını önerdiğini unutmayalım.
8. BGP (border gateway protocol / sınır geçit protokolü) internetin routing mekanizmasının kalbinde yatan protokoldür, router'lar tarafından veri trafiğinin kaynağından gideceği yere doğru yol alırken bir ağdan diğerine "atlamak" için geçtiği yollar hakkında bilgi paylaşımı için kullanılır.
9. El Nur Partisinin resmi internet sitesi, "FAQ" bölümü (<http://www.alnourparty.org/page/answer>) ve "Who we are" sayfaları (<http://www.alnourparty.org/about>).
10. Flock, E., "Samira Ibrahim is the woman behind Egypt's ban of virginity tests," *The Washington Post*, 2011 <http://www.washingtonpost.com/blogs/blogpost/post/samira-ibrahim-is-the-woman-behind-egypts-ban-of-virginity tests/2011/12/27/gIQACKNgKP_blog.html>.
11. Moore, H. (2012) "Experts weigh on low female representation in parliament," *Daily News Egypt*, 2012 <http://www.thedailynewsegypt.com/egypt-elections-2011/experts-weigh-in-on-low-female-representation-in-parliament.html>.

12. *Egyptian Independent.* (2011) "Brotherhood sticks to ban on Christians and women for presidency," <http://www.egyptindependent.com/node/352738>.
13. Komsan, N.A. (der.) (2011) Press Release: Women's Status Report of 2011: The Egyptian Women between the Wings of the Revolution and Stripping the Reality. *The Egyptian Center for Women's Rights* <https://docs.google.com/viewer?url=http%3A%2F%2Fwww.ecwronline.org%2Fenglish%2Fpress%2520reless%2F2011%2FPress%2520Release-%2520English-%2520Women's%2520Status%2520Report%25202011.pdf>.
14. Adib, M. ve Waziri, H. (2011) Müslüman Kardeşler ilk kez TV'de: "Biz Fırsatçı Değiliz, İran Modelini de Reddediyoruz," *Al-Masry Al-Youm*, <http://www.almasry-alyoum.com/article2.aspx?ArticleID=288427>.
15. *Egyptian Independent.* (2011) "Muslim Brotherhood to establish 'Freedom and Justice Party'." <http://www.egyptindependent.com/node/325599>.
16. Adib, M. ve Waziri, H. (2012) Müslüman Kardeşler: "Mısır ile İsrail arasında imzalanmış bütün anlaşmalara saygı duyuyoruz." *Al-Masry Al-Youm*, 2012, http://www.almasry-alyoum.com/article2.aspx?ArticleID=288347>.

Haysiyet, Şiddet, Jeopolitik: Arap İsyanları

1. Bu bölüm büyük ölçüde gazeteci ve akademisyen Maytha Alhassen'in topladığı verilere, derlediği bilgilere ve verdiği tavsiyelere dayanmaktadır. Onun Arap isyanlarıyla ilgili analizi için bkz. Alhassen, Maytha ve Ahmed Shihab- Eldin (der.) (2012) *Demanding Dignity: Young Voices from the Arab Revolutions.* White Cloud Press, Ashland, Oregon.
2. http://www.democracynow.org/2011/12/13/the_arab_people_have_woken_up
3. Her ülkenin içinde bulunduğu bağlam, 2011'de protestoların sınırlı olduğu durumları kısmen açıklar (nasıl gelişeceğini hep birlikte göreceğiz). Dolayısıyla Lübnan ve Cezayir'de acımasız iç savaşların hatıraları elin kolun bağlanması gibi bir etki yaratmıştır. Gerçi Cezayir'de faal

gösteriler düzenlenmiş, Ocak 2012'de protestolar tekrarlanmıştır. Irak'ta acılı savaş, işgal, iç savaş süreci ve terörizmin devam etmesi nüfusu bitap düşürmüş, barış özlemi doğurmuştur. Suudi Arabistan'da 11 Mart'ta gerçekleşen sınırlı protesto büyük ölçüde ülkenin doğu kesimlerindeki Şii azınlıkla sınırlı kaldı, bu yüzden de bu gösterinin ardındaki hareket Sünni çoğunluktan yalıtıldı ve etkili bir emniyet aygıtıyla kolayca bastırıldı. Suudi Arabistan'daki en önemli toplumsal hareket kadınların otomobil kullanma hakkı için sürdürülen kampanyadır, hâlâ devam eden bu hareket diğer kadın haklarını da içine alma potansiyeline sahiptir. Birleşik Arap Emirlikleri'nde ülkenin çoğu sakininin ülke yurttaşı olmaması, çoğu yurttaşın sübvanse edilmiş varsıl hayatlar sürmesi, özgürlüklerden yoksunluğun ille de yurttaşların sırtında bir yük gibi görünmediği bir bağlam yaratmaktadır ve bu göçmenlerin de gözünü yıldıran bir etkendir.

4. Arap diktatörlükleri hakkında bir tartışma için bkz. Marzouki (2004); Schlumberger (2007).
5. Suriyeli eylemcilerin toplumsal konumu, ayrıca isyanın ilk elden bir anlatısı için bkz. Mohja Kahf'ın mükemmel analizi: <http://www.jadaliyya.com/pages/index/4274/the-syrian-revolution-on-four-packs-a-day>
6. Dünya çapında gıda fiyatlarındaki artışın Arap ülkelerinin toplumsal durumu üzerindeki etkisi için (bu ülkeler dünyanın diğer bölgelerinden daha fazla gıda ithal eder) bkz. <http://www.economist.com/node/21550328?fsrc=scn/tw/te/ar/letthemeatbaklava>.

Rizomatik Bir Devrim: İspanya'da *Indignadas*

1. İspanya'daki hareket içinde nasıl isimlendirileceğine dair bir tartışma vardır. Harekete mensup çoğu insan "hareket" diye bahseder. Hareket içinde en sık kullanılan isim "15-M"dir, İspanya çapında protestoları başlatan ilk büyük gösterinin tarihini, 15 Mayıs 2011'i belirten tarafsız bir terimdir bu. Ben "*Indignadas*" ismini benimsedim, çünkü internette dolaşan ilk isim –#spanishrevolution– kullanımdan kalktıktan sonra İspanya ve genel olarak dünyada insanlar arasında İspanya'daki hare-

keti belirtmek amacıyla en sık kullanılan terim bu. *Indignadas* insanı hemen saran bir terim olduğu için medyada çok sık kullanılıyordu. Bazı eylemciler sadece öfkeye atıfta bulunduğu, hareketin olumlu, öneriler getiren yönünden bahsetmediği için bu terimi sevmiyor, ama hareketin bu ikili karakteri benim analizimde açıktır. Gözlemlerime göre İspanya'da harekete yakınlık duyan çoğu kişi onlardan "*indignados*" diye bahseder, çünkü bu terim onların hislerini de yankılar. Son bir not düşeyim: Hareketin dilin geleneksel erkek egemen tınısını tersine çevirme yönündeki kültürel alışkanlığına uygun olarak *Indignados/as* terimini sistematik olarak dişi olarak kullandım.

2. Bu bölümde sunduğum çalışma büyük ölçüde, Barcelona Katalonya Açık Üniversitesinden Amalia Cardenas, Joana Conill ve benden oluşan alternatif kültürlerle ilgili araştırma ekibimizin yaptığı saha araştırmalarına, katılımcı gözlemlere, söyleşilere dayanıyor. Saha araştırmaları ve söyleşilerin büyük bir bölümünü Amalia ile Joana yaptı. İnternette yayınlanan raporlar ve değerlendirmelerle de hareketi takip ettik. Amalia Cardenas ile Joana Conill'in Şubat 2012'de gerçekleştirdiği iki söyleşi, hareketi kavrayışım açısından temel önemdeydi. Bu söyleşilerden biri Javier Toret, diğeri Arnau Monterde'yle yapılmıştı. İkisi de *Democracia Real Ya*'nın kökeninde önemli roller oynamış, kendileri üzerine düşünen eylemcilerdi. Daha önce Javier ve Arnau'yla yaptığım kişisel sohbetler de fikirler ve analizler açısından kilit önemde kaynaklar oldu. Hem matbu hem internetten baktığım bilgi kaynakları, kaynakça kısmında, belli bir açıklama yapılmaksızın belirtilmiştir, çünkü bu kaynaklardan alınan bilgiler sunduğum anlatıda harmanlanmıştır.
3. *Democracia Real Ya*'nın kökeni ve sonrasında hareketin Barcelona'daki gelişimi hakkında Monterde'nin mükemmel analizine dayandım (2010–11).
4. Amalia Cardenas'ın söyleşisi ve çevirisi, Barcelona, Şubat 2012.
5. Hessel'in kaleme aldığı broşür (2010) İspanyolcaya çevrilmiş ve hareketin doğmasından önceki aylarda İspanya'da birçok kişi tarafından okunmuştu. Dünya çapında üç milyon sattı. Çoğu eylemci Hessel'in doğrudan etkisini kabul etmez, medyanın hareketin dışında ilham

kaynakları bulmaya kafayı taktığından bahseder. Ne var ki çoğu örnekte çok daha yaşlı kuşaktan birinin sistemi keskin bir dille kınamasının, II. Dünya Savaşı sırasında Fransız Direnişi'nin değerlerine atıfta bulunması hareketle gerçekte bağlantılı olmasa da derin bir saygı ve takdir uyandırdığını gördüm. Aslında Hessel, hareket başarıya ulaşacaksa bir liderliğin gerektiğini söyler, bu da hareketin felsefesine açıkça uygun düşmeyen bir görüştür. Gelgelelim Avrupa hükümetlerinin kirlettiği ilkelerin savunulmasından bahseden bu onurlu adama karşı nazik bir şefkat de duyuluyordu. Hessel'in başlıca katkısı herhalde, bam teline dokunacak bir kelime bulmuş olmasıydı.

6. Javier Toret, Barcelona, Şubat 2012, Amalia Cardenas'ın söyleşisi ve çevirisi.
7. 2012'de, özellikle Barcelona'daki birkaç gösterinin ardından polisle çöp kutularını yakan, banka ve dükkânların camlarını kıran gençlerden oluşan küçük gruplar arasında şiddetli çatışmalar yaşandı. Bu eylemlerin kökeni belirsiz olsa da hayat koşullarına isyan eden, hak taleplerine olumlu bir cevap alamayan gençler arasında hiç kuşkusuz şiddet eylemlerine yatkınlık söz konusudur. Bu şiddet eylemleri medya tarafından büyütüldü ve yetkili makamlar tarafından hareketin meşruiyetini silmek amacıyla kullanıldı, hatta iş kent gerillalarının yükselişini kınamaya kadar vardı. Kent gerillasının ne olduğuna dair uluslararası deneyimleri değerlendirecek olursak bunun bariz bir abartı olduğu açıktı. Ne var ki bu hareket ağırlıklı olarak şiddet dışı eylemlere yönelse de tarih boyunca, toplumsal değişim aktörleri arasında şiddet meselesiyle ilgili bir muğlaklık olmuştur, bu aktörlere Karl Marx da dahildir: "Kaba kuvvet yeni bir topluma gebe olan her toplumun ebesidir. Kendi başına bir ekonomik güçtür." *Capital*, aktaran Bruce Lawrence ve Aisha Karim (der.) (2007) *On Violence: A Reader*, Duke University Press, Durham, NC, s. 17. Bu kitap toplumsal değişim süreçlerinde şiddetle ilgili tartışmaların mükemmel bir özetidir.
8. "Rizomatik devrim" kavramını Isidora Chacon önerdi. Wikipedia'ya göre, rizom "Bir bitkinin genellikle yeraltında bulunan, kökler ve filizler salan parçasıdır... Bir rizom parçalara ayrılırsa her parça yeni bir bitki doğurabilir."

Occupy Wall Street: Yeryüzü Tuzunun Hasadı

1. Obama'nın seçimi kazanmasından sonra, seçim kampanyasına ilişkin analizimde şöyle demiştim:

> Dünyamızın acımasız ekonomik ve jeopolitik gerçeklikleriyle karşı karşıya kaldığında Obama'nın başlangıçtaki fikirlerinden ne kadar sapacağı ileride değerlendirilecek ve incelenecek bir meseledir. Gelgelelim ben bunları yazar, siz de bir başka zaman/uzay deliğinde okurken almamız gereken temel analitik ders, çaresizlik üstümüze çöktüğünde isyancı umut siyasetinin nasıl olup da dünya siyaset sahnesine çıktığıdır. Her zaman Berlin'imiz olacak. Ya da aynı sebepten Grant Park'ımız (2009: 412).

Yani çaresizlik vardı, sonra umut geldi, en azından yeterince insana Clinton makinesine ve Cumhuriyetçi makineye karşı bir Afrika kökenli Amerikalıyı başkan seçtirecek kadar. Sonra biraz hızlı bir şekilde ülkeyi ve başkanın en şevkli destekçilerini yine çaresizlik hissi bastı. Ne var ki Berlin'de ve Grant Park'ta Obama'ya tezahürat yapan çoklukların kalplerine yerleşmiş olan umut tohumları, kriz yönetimi kriziyle silinip gitmedi. Öfkenin ötesine geçme vakti geldiğinde bu tohumlar farklı biçimlerde yeni umutlar doğurdular. Gerçekten de Obama'dan duyulan hayal kırıklığından Occupy hareketine bir enerji transferi olduğu yönünde bazı işaretler vardır. Siyaset bilimi profesörü Costas Panagopoulos'un Ekim 2011'de yaptığı Fordham Üniversitesi kamuoyu yoklamasına göre işgalcilerin yüzde 60'ı 2008'de Obama'ya oy vermişti, ama işgalcilerin yüzde 73'ü Obama'nın başkanlık görevini yürütme biçiminden artık memnun değildi. New York'ta Occupy Wall Street'teki bir pankartta "Seçtiğimiz Barack Obama burada bizimle olurdu" diye yazıyordu. Bir başkasında, Obama'nın 2008 seçim kampanyasında kulandığı bir slogana gönderme yaparak "Oy verdiğimiz değişim için ayağa kalktık" deniyordu. Occupy Des Moines'da gönüllü olan David Goodner Aralık 2011'de *LA Times*'a "Occupy'ı örgütleyenler Obama'yı 2008'de seçenlerdir. Aynı enerji seçim arenasından sokaklara kaydı" diyordu. 2008'de meşhur ve etkili olmuş Umudumuz Obama posterini hazırlamış olan Shepherd

Fairey, bu kez Guy Fawkes'ın (Anonymous'un temsili olarak) görüntüsünü kullanarak aynı tarz bir poster yapmıştı, posterin üzerinde "Bay Başkan UMUYORUZ bizim tarafımızdasınız" diyordu, altında da "Biz Yüzde 99'uz" diyen küçük bir amblem vardı. Sanatçı kendi web sitesinde şunları yazmıştı:

> Ben hâlâ Obama'yı bugün sahip olduğumuz "içerdeki adam"a en yakın şey olarak görüyorum. Besbelli ki sadece oy vermek yeterli değil. Hedeflerimize ve ideallerimize ulaşmak için araçlarımızın hepsini kullanmamız gerekiyor. Ne var ki idealizm ve realizmin el ele var olması gerekiyor. Değişim, bir tek seçim, bir tek gösteri, bir tek lider demek değildir, kendini sürekli ilerlemeye adamak, sürekli doğru yönde bastırmak demektir.

Bu arada işgalcileri konu alan bazı kamuoyu yoklamalarına göre ezici çoğunluğun 2012'deki başkanlık seçiminde oy kullanmayı planlıyor olması dikkat çekici bir durum; bu kişilerin yaklaşık yarısı Demokrat Parti'ye oy verme eğiliminde, çok az sayıda işgalci Cumhuriyetçi bir adayı destekliyor. Ama işgalcilerin yaklaşık yüzde 40'ı olası tercihleri konusunda kararsız. Hareketin bazı üyelerinin hareketin taleplerini desteklemek için seçimlere katıldığı örnekler söz konusu. Örneğin Occupy Philadelphia'nın faal üyelerinden 29 yaşındaki Nate Kleinman Demokrat aday Allyson Schwartz'a karşı Pennsylvania'da 13. Bölge'den aday oldu. Ancak mevcut haliyle hareket onun adaylığını desteklemedi. Başka bir deyişle işgalcilerin çoğu politik insanlar, çoğu ilerici. Sadece, genel olarak insanların zihninde bir dönüşüm olmadıkça hedeflerine seçimlerle ulaşılabileceğine inanmıyorlar.

2. DeGraw, D. (2010) "The economic elite have engineered an extraordinary coup, threatening the very existence of the middle class." AmpedStatus/Alternet. Erişim adresi: <http://www.alternet.org/economy/145667/?page=entire>.
3. Chase-Dunn, C. ve Curran-Strange, M. (2011) "Diffusion of the Occupy Movement in California," IROWS Working Paper # 74. Erişim adresi: <http://irows.ucr.edu/papers/irows74/irows74.h>.

4. Occupy Research Network. (2012) *General Demographic and Political Participation Survey*. Erişim adresi: <http://occupyresearch.net>.
5. Cordero-Guzman, H. (2011) *Main Stream Support for a Mainstream Movement: The 99% Movement Comes Fromand Looks Like the 99%*. Web trafiğinin profili occupywallst.org'dan alınmıştır. Erişim adresi: <http://occupywallst.org/media/pdf/OWS-profile1-10-18-11-sent-v2-HRCG.pdf>.
6. Zevon, C. (2011) "We're Still Here: This is what a holiday looks like at Occupy Washington DC," *OpenMike*. Erişim adresi: <http://www.michaelmoore.com/words/mike-friends-blog/were-still-here>.
7. Lotan, G. (2011) *#OccupyWallStreet Analyses*. Erişim adresi: <http://giladlotan.com/2012/02/occupywallstreet-analyses>.
8. The Global Square. (2011) *The Global Square: A project to perpetuate the creative and cooperative spirit of the occupations and transform them into lasting forms of social organization*. Erişim adresi: <http://theglobalsquare.org>.
9. 14 Aralık'ta Twitter, Boston başsavcılığından, Boston Emniyet Merkezinde çalışan 40 üst düzey memurun online şifrelerini, adreslerini ve maaş bilgilerini açıklamış olan Occupy Boston ve Anonymous üyeleriyle ilgiliymiş gibi görünen iki etiket, iki hesap ve bir isimle bağlantılı hesaplarla ilgili mevcut bütün bilgileri talep eden bir celp aldı. Celp belgesi çok karmaşık bir dille kaleme alınmıştı, sanki başsavcılık Twitter'ın nasıl işlediğini anlamamıştı, çünkü etiketlerle hesaplar arasında belli bir bağlantı bulunmuyordu, savcılık bu etiketleri kullanan bütün kullanıcıların kullanıcı bilgilerine ulaşmak istiyorsa bu yüz binlerce kişi demekti. Ayrıca @occupyboston hesabı sahteydi, hareketle hiçbir alakası yoktu. Twitter'ın politikası, şirket özellikle konuşmama talimatıyla karşı karşıya kalmadıysa bu gibi belgeleri mücadele şansı tanımak için kullanıcılara göndermekti. Öyle görünüyor ki hedefli bir kullanıcı Twitter'dan belgenin bir kopyasını alıp internette yayınlamıştı. ACLU (American Civil Liberties Union) bu celbin düşürülmesi için dava açtı, ama bu talep Yargıç Carol Ball tarafından reddedildi. Ball ayrıca, tarafları davada öne sürülen savlar hakkında konuşmaktan men eden, genellikle hassas güvenlik meseleleri,

soruşturmalar, tanığın tehdit altında olduğu ya da zanlının kaçması olasılığı gibi olağanüstü durumlarda çıkarılan bir emir çıkardı. Başka bir örnekte Ocak 2012'de New York Ceza Mahkemesi, 5 Ekim 2011'de Brooklyn Köprüsü'nde tutuklanan 700 kişi arasında bulunan işgal hareketi mensubu Malcolm Harris'e ait @destructuremal hesabı için 15 Eylül ila 31 Aralık 2011 arasındaki "bütün kullanıcı bilgileri"ni talep etti.

10. Dupay, T. (2012) "The rise of the livestream: telling the truth about Occupy in real time," *AlterNet*. Erişim adresi: <http://www.alternet.org/occupywallst/154272/rise_of_the_livestreamer_telling_the_truth_about_occupy_in_real_time?page=1>.
11. "Sözcüler Konseyi" ismi hem kendi birlikleri adına konuşan "sözcüleri" hem de grup çember şeklinde oturduğu, sözcüler her toplantıda dönüşümlü olarak yer değiştirdiği için bir tekerleğin "çubukları"nı (İngilizcede "spoke") ifade eder.
12. Gray, R. (2011) "Occupy Wall Street debuts the new Spokes Council," *The Village Voice*. Erişim adresi: <http://blogs.villagevoice.com/runninscared/2011/11/occupy_wall_str_25.php>.
13. İşgalcilerden Meghann Sheridan, Occupy Boston'ın Facebook sayfasında "The process is the message," yazmıştı. Aktaran Hoffman, M. (2011) "Protesters debate what demands, if any, to make," *The New York Times*. Erişim adresi: <http://www.nytimes.com/2011/10/17/nyregion/occupy-wallstreet-trying-to-settle-on-demands.html>.
14. Aktaran Lawson-Remer, T. (2011) "#OccupyDemocracy," *Possible Futures: A Project of the Social Science ResearchCouncil*. Erişim adresi: <http://www.possible-futures.org/2011/12/08/occupydemocracy>.
15. "Demands Working Group" hakkında yorumlar. Erişim adresi: <http://occupywallst.org/article/so-called-demands-working-group/#comment-175161>.
16. Rapport, M. (2011) "Bank Transfer Day: CUNA Says 650,000 have so far," *Credit Union Times*. Erişim adresi: <http://www.cutimes.com/2011/11/03/bank-transfer-day-cuna-says-650000-have-so-far>.
17. *The New York Times* (2011) "Public opinion and the Occupy Movement." Erişim adresi: <http://www.nytimes.com/interactive/2011/11/09/us/ows-grid.html>.

18. The Pew Research Center for the People and the Press (2011) "Frustration with congress could hurt Republican incumbents." Erişim adresi: <http://www.people-press.org/2011/12/15/frustration-with-congress-could-hurt-republican-incumbents/>.
19. The Pew Research Center for the People and the Press (2011) "A Political Rhetoric Test: little change in public's response to 'Capitalism', 'Socialism'." Erişim adresi: <http://www.people-press.org/files/legacypdf/12-28-11%20Words%20release.pdf>.
20. "Yeryüzünün tuzu sizsiniz: Ama tuz tadını kaybederse neyle tuzlandırılır? Artık dışarı atılıp insanların ayakları altında çiğnenmekten başka bir işe yaramaz" (Matta 5:3–16).

    "Yeryüzünün tuzu: Türünün en iyisi olarak nitelenen kişi ya da grup" *Collins English Dictionary*. Bariz tarihsel analoji Gandi'nin İngiliz sömürgecilerin yasaklarına meydan okuyarak tuz toplamak için okyanusa yürümesi, böylece imparatorluğu deviren süreci başlatmasıdır. Terra Lawson-Remer'e bu benzerliği hatırlattığı için teşekkür ederim.

Ağ Toplumunda Dünyayı Değiştirmek

1. Benim toplumsal hareketlerin analiziyle ilgili kuramsal perspektifim Alaine Touraine'in (1978) kuramına dayanıyor. Kendi analitik perspektifimin en eksiksiz formülasyonu Castells (1983)'te yayınlanmış, Castells (1983; 2003)'te uygulanmıştır. Ayrıca bkz. Johnston (2011), Snow vd. (2004), Tilly (2004), Staggenborg (2008), Chesters ve Welsh (2000), Diani ve McAdam (2003), Hardt ve Negri (2004).
2. 2008-12 döneminde bu kitapta sunulan örnekler dışında, dünyanın çeşitli yerlerinde patlak vermiş, vurguları, kökenleri ve yönelimleri farklı olan, özellikle İran, Yunanistan, Portekiz, İtalya, İsrail, Şili ve Rusya'da ağlar oluşturmuş birçok güçlü toplumsal hareket bulunuyordu. Çoğu Avrupa ülkesinde ve bazı Latin Amerika ülkelerinde ise tam bir toplumsal hareket düzeyine hiçbir zaman ulaşamayan, sembolik kamusal alan işgalleri gerçekleşti. Bkz. Shirky (2008), Scafuro (2011), Mason (2012), Cardoso ve Jacobetti (2012).

3. Hem tarihte hem bugünkü toplumlarda toplumsal hareketlerin gelişiminde iletişimin rolüyle ilgili olarak benim çalışmalarımın (2003; 2009) yanı sıra bkz. Thompson (2000), Downing (2000), Couldry ve Curran (2003), Oberschall (1996), Neveu (1996), Curran (2011), Juris (2008), Cardoso ve Jacobetti (2012).
4. Britanya merkezli bir IT kurumu olan BCS Institute'ün Britanya merkezli bir düşünce kuruluşu olan Trajectory Partnership'in gerçekleştirdiği bir araştırma için kaleme aldığı rapor: <www.time.com/time/health/article/0,8599,1989244,00.html>.
5. Örneğin 23 Mart 2012'de AlterNet'ten Kristen Gwynne'in haberine göre:

> Seks grevi bankalara karşı bir eylemcilik biçimi olarak kullanılıyor. RT News'e göre İspanya'nın başkenti Madrid'teki üst sınıf eskortlar bankacılara çok aranan mallarını, yani seksi satmayı reddederek bankacılık sektörünü protesto ediyorlar.
>
> RT'nin haberi şöyle: İspanya başkentindeki lüks eskortların en büyük meslek birliği, İspanyol ailelere, küçük ve orta ölçekli girişimlere ve şirketlere kredi verilmeye başlanıncaya kadar bankacılara yönelik seks hizmetlerinde tanımsız bir süre boyunca genel grev başlattı.
>
> Her şey eskort kadınlardan birinin müşterilerinden birini, "topluma karşı sorumluluğunu yerine getirinceye kadar" seks hizmetlerini askıya alarak kredi vermeye zorlamasıyla başladı. Meslek birliğinin sözcüsü hükümet ve İspanya Merkez Bankası'nın kredi akışını düzeltmede nasıl başarısız olduklarını vurgulayarak elde ettikleri başarıyı övdü.
>
> Sözcü, "Sektör üzerinde gerçek bir baskı yaratma becerisi sadece bizde bulunuyor," dedi. "Bugün itibariyle üç gündür grevdeyiz, daha fazla dayanabileceklerini sanmıyoruz."
>
> Yukarıda sözleri aktarılan kadın, bankacıların seks hizmetleri için yanıp tutuştuğunu, başka meslektenmişler gibi yapacak kadar acınacak duruma düştüklerini, hatta hükümetin yardımını istediklerini anlattı. Ekonomi ve Rekabetçilik Bakanı Luis de Guindos, haberi duyuran Meksika internet sitesi SDPnoticias.com'a eskort sektöründe yasal düzenleme yokluğunun hükümet müdahalesini zorlaştırdığını söyledi.

Bakan "Aslında grev resmen açıklanmış değil, eskortlar kendi kabul haklarını ya da anlarsınız işte, girmeyi reddetme haklarını kullanıyorlar. Bu yüzden kimse müzakere edemez," diyerek seksin değerli bir araç olduğunu, reddedilmesinin çok güçlü, doğrudan bir mesaj gönderdiğini açıkça ortaya koydu.

Kristen Gwynne tarafından AlterNet, 23 Mart 2012'de yayınlandı; 23 Mart 2012'de basıldı. <http://www.alternet.org/newsandviews/866354/sex_strike%21_madrid%5C%27s_escorts_launch_coordinated_attack_against_banks%2C_withhold_sex_services_from_desperate_bankers>.

Mısır Devrimi – Ek

Mısır Devrimi Kronolojisi

Haziran 2010-Aralık 2011
Kaynak: Maytha Alhassen'in topladığı ve ayrıntılandırdığı bilgiler.

6 Haziran 2010
Blog yazarı Halit Said İskenderiye'de bir internet kafede Mısır makamları tarafından öldürülesiye dövüldü.
Dubai'de yaşayan Mısırlı Google yöneticisi Vael Gonim "Hepimiz Halit Saidiz" adlı Facebook grubunu kurdu.

1 Ocak 2011
İskenderiye'deki El Kıddissin Kilisesi Yılbaşı ayini sırasında bombalandı, 21 kişi öldü.

25 Ocak 2011
"İsyan Günü:" Ülke çapında Mübarek rejimini protesto eden örgütlü gösteriler düzenlendi. (Bugün ayrıca Ulusal Polis Günü'ydü.)
Tahrir Meydanı işgalinin ilk günü.

26 Ocak 2011
Mısır makamları Twitter ve Facebook'a erişimi engelledi.

28 Ocak 2011
Mısır makamları internet servis sağlayıcıları ve cep telefonu operatörlerinin (Link Egypt, Vodafone/Raya, Telecom Egypt ve Etisalat Misr) kapatılması talimatı verdi.
"Öfke Cuması"nın birinci yıldönümü, Mübarek'in devrilmesine katkıda bulunan isyanda önemli bir gün.
Muhalefet lideri ve Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu (IAEA) eski başkanı Muhammed el Baradey protestolara katılmak üzere Kahire'ye geldi. Gonim gizemli bir biçimde ortadan kayboldu. Sonradan güvenlik güçleri tarafından tutuklandığı anlaşıldı.

31 Ocak 2011
"Milyonların Yürüyüşü:" Tahrir Meydanı'nda 200.000 ila iki milyon protestocunun toplandığı haberi geldi.

1 Şubat 2011
Mübarek, televizyonlarda yayınlanan bir konuşma yaparak siyasi reformlara gidileceğine ve bir sonraki başkanlık seçimlerinde adaylığını koymayacağına söz verdi.

2 Şubat 2011
"Deve Savaşı:" Önemli bir dönüm noktası. Mübarek yanlısı "çeteler" deve ve at sırtında Tahrir Meydanı'nı basıp göstericilere saldırdılar. İki grup arasındaki çatışmalar gün boyu sürdü.
İnternet hizmetleri yeniden başladı.

6 Şubat 2011
Mısırlı Kıptiler Müslümanların koruması altında Tahrir Meydanı'nda pazar ayini yaptı.

7 Şubat 2011
Gonim serbest bırakıldı ve hemen sonrasında Dream TV'ye çıktı, duygu yüklü bir söyleşi verdi.

10 Şubat 2011
Mübarek ulusa resmen hitap ederek daha fazla yetkiyi Başkan Yardımcısı Ömer Süleyman'a devrettiğini açıkladı (halbuki protestocular istifa etmesini bekliyordu). Bu duyurunun ardından gösteriler yoğunlaştı.

11 Şubat 2011
"Gidiş Cuması:" Başkan Yardımcısı Ömer Süleyman akşam saat altıda Mübarek'in istifa ettiğini ve yönetimin Mısır Silahlı Kuvvetleri Yüksek Konseyi'ne devredildiğini açıkladı.

12 Şubat 2011
Protestocular yeni bir Mısır, geleceğin artık kendi ellerinde olacağı bir Mısır beklentisiyle meydanı boşalttı.

13 Şubat 2011
Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi meclisi lağvetti ve anayasayı askıya aldı, Mısır sivil toplumuna da sadece altı ay boyunca ya da seçimler düzenleninceye kadar iktidarda kalacakları güvencesi verdi.

19 Mart 2011
Anayasa referandumu düzenlendi ve "evet" oyları ağır bastı.

23 Mart 2011
Mısır hükümeti protestoları ve grevleri suç haline getiren bir yasa çıkardı. Yeni yasaya göre bir protesto örgütleyen ya da protesto çağrısında bulunan kişiler hapis ya da para cezasına çarptırılacaktı.

1 Nisan 2011
"Devrimi Koru" gününde binlerce kişi protesto gösterisi düzenleyerek Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi'nin eski rejimden kalan kişileri siyasi pozisyonlardan daha hızlı uzaklaştırması çağrısında bulundu.

8 Nisan 2011
"Temizlik Cuması:" On binlerce protestocu Silahlı Kuvvetler Yüksek

Konseyi'ne devrimin vaatlerinin yerine getirilmesi için baskı yapmak üzere Tahrir Meydanı'na döndü. (Eski rejimden geride kalanların istifasını ve başsavcının görevinden alınmasını talep ediyorlardı.)

24 Mayıs 2011
Mübarek ile iki oğlu Ala ve Cemal'in hükümet karşıtı protestocuların öldürülmesi suçlamasıyla yargılanacağı duyuruldu.

27 Mayıs 2011
"İkinci Öfke Cuması:" Ülke çapında gösteriler düzenlendi, Mübarek'in devrilmesinden bu yana en büyük gösterilerdi.

28 Mayıs 2011
Mübarek devrim sırasında iletişimi kesintiye uğrattığı gerekçesiyle 34 milyon dolar para cezasına çarptırıldı. Gazze ve Mısır'ın Refah sınırındaki abluka gevşetildi.

28 Haziran 2011
Tahrir Meydanı'nda güvenlik güçleriyle protestocular arasında çatışmalar yaşandı.

1 Temmuz 2011
Devrimden beş ay sonra Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi'nin değişimi gerçekleştirmekte yavaş kalmasını protesto etmek amacıyla "Misilleme Cuması" çerçevesinde ülke çapında (Süveyş, İskenderiye ve Kahire'de) protesto gösterileri düzenlendi.

8 Temmuz 2011
Ertesi cuma, katılımcı sayısının artmasıyla birlikte "Kararlılık Cuması" çerçevesinde reformların derhal gerçekleştirilmesi ve eski Mübarek rejimi yetkililerinin daha hızlı yargılanması çağrısında bulunuldu.

3 Ağustos 2011
Hüsnü Mübarek, Cemal ve Ala'nın, eski içişleri bakanının, ayrıca eski

hükümetin başka mensuplarının televizyondan yayınlanan yargılama süreçleri başladı.

14 Ağustos 2011
Esma Mahfuz bir tweet'inde Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi'ni eleştirdiği, sivillerin askeri mahkemelerde yargılanmasına karşı çıktığı için tutuklandı. Kamuoyunun baskısı sayesinde dört gün sonra serbest bırakıldı.

9 Eylül 2011
Protestocular İsrail Büyükelçiliği'ni bastı. Buna cevaben İsrail Büyükelçisi Mısır'ı terk etti. Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi "olağanüstü hal"i geri getirdi. El Cezire muhabiri Mubaşir Mısr'ın bürolarına baskın düzenledi ve televizyonun yayınına son verdi.

9 Ekim 2011
"Maspero Katliamı:" Ağırlıklı olarak Kıpti Hristiyan protestocular Mısır devlet televizyonu Maspero'nun binasına yürüdü.
Protestocular eşitlik ve Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi'nin kiliseleri hedef alan bir dizi saldırıya karşı harekete geçmesini talep ediyordu. Bu yürüyüş orduyla yaşanan bir çatışmayla son buldu. Haberlere göre, çoğu Hristiyan tahminen 24 ila 31 kişi bu çatışmada hayatını kaybetti.

19 Kasım 2011
Protestocular Tahrir Meydanı'nı yeniden işgal ettiler, Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi protestoculara karşı göz yaşartıcı gaz kullandı.

20 Kasım 2011
Polis meydanı boşaltma girişiminde bulundu, ama protestocular sayıları ikiye katlanmış olarak geri döndüler. Polisin protestoculara dayak atması, ateş açması ve göz yaşartıcı gaz sıkması sonucu şiddetli çatışmalar patlak verdi.

28 Kasım 2011
Parlamento seçimleri üç aşamalı olarak (ocakta tamamlanmak üzere)

başladı. Müslüman Kardeşler'in Özgürlük ve Adalet Partisi güçlü bir çıkış yaptı.

14 Aralık 2011
Seçimlerin ikinci turu düzenlendi.

17 Aralık 2011
"Mavi sütyenli kız" olayı. Güvenlik mensupları Tahrir Meydanı'nda bir kadını dövdü, soydu (mavi sütyenini meydana çıkardı) ve sürükledi. Bu saldırı kameraya kaydedildi ve uluslararası camiada büyük bir öfke uyandırdı.

20 Aralık 2011
Mavi sütyen vakasına cevaben ve Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi'nden duyulan hoşnutsuzluğu göstermek üzere kadınlar ülke çapında geniş katılımlı gösteriler düzenledi.

27 Aralık 2011
9 Mart'ta "bekaret testi"ne tabi tutulan yedi kadından biri olan 25 yaşındaki Samira İbrahim, orduya karşı açtığı davayı kazandı. Bu uygulamanın "cinsel saldırı" olduğu karara bağlandı ve Mısır hapishanelerinde uygulanması yasadışı ilan edildi.

29 Aralık 2011
Güvenlik kuvvetleri altı sivil toplum kuruluşunun bürolarını bastı.

Haysiyet, Şiddet, Jeopolitik: Arap İsyanları – Ek

Arap İsyanları Kronolojisi

Aralık 2010 – Aralık 2011
Kaynak: Maytha Alhassen'in, Garry Blight, Sheila Pulham ve Paul Torpey'nin hazırladığı *The Guardian*'daki kronolojiden aldığı verilere dayanarak hazırladığı kronoloji.

17 Aralık 2010
Tunus: Muhammed Buazizi kendisini yaktı.

14 Ocak 2011
Tunus: Bin Ali devrildi.

23 Ocak 2011
Yemen: Salih'e karşı yeni protesto gösterileri başladı.

25 Ocak 2011
Mısır: Tunus'ta meydana gelen olaylar sonrasında ilk büyük protestolar düzenlendi.

2 Şubat 2011
Yemen: Salih 2013'te emekli olacağını açıkladı. Kitlesel gösteriler devam etti.

11 Şubat 2011
Mısır: Mübarek istifa ederek yetkilerini Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi'ne devretti.

14 Şubat 2011
Bahreyn: Rejime karşı ilk büyük gösteriler düzenlendi ve ilk kez bir gösterici öldürüldü.

17 Şubat 2011
Libya: Kaddafi'ye karşı protesto gösterileri başladı.

20 Şubat 2011
Libya: İsyancılar Bingazi'yi ve doğudaki başka şehirleri ele geçirdi. 230 kişinin öldüğü haberleri geldi.
Libya: İnternette bağlantı kuran binlerce kişi 12 kentte gösteriler düzenledi.

23 Şubat 2011
Libya: İsyancılar Misrata'yı aldılar.

27 Şubat 2011
Tunus: Beji Caid Essebsi yeni başbakan oldu.

2 Mart 2011
Libya: Bir milyon mülteci Mısır ve Tunus'a sığındı.

9 Mart 2011
Tunus: Bin Alici RCD Partisi feshedildi.
Yemen: Askerler Sana Üniversitesi kampüsünde öğrencilere saldırdı. Onlarca kişi yaralandı.
Fas: Kral VI. Muhammed yetkilerini sınırlayacak bir anayasa reformu yapılacağını duyurdu.

14 Mart 2011
Bahreyn: Suudi Arabistan Sünni krallığa destek için birlikler gönderdi.

16 Mart 2011
Libya: Kaddafi ele geçirilmiş toprakları aldı ve gözünü Bingazi'ye dikti.
Bahreyn: Manama'da İnci Meydanı'nda protestolar yasaklandı ve dağıtıldı.

18 Mart 2011
Bahreyn: Protesto hareketinin sembollerinden biri olan İnci Meydanı Anıtı yıkıldı.
Libya: BM Güvenlik Konseyi sivilleri korumak için güç kullanılmasına izin verdi.
Suriye: Daraa'da (güney) ve ülkenin geri kalan kısımlarında protestolar patlak verdi.

19 Mart 2011
Libya: NATO hava bombardımanına başladı ve Kaddafi'nin ilerlemesini durdurdu.

20 Mart 2011
Fas: İkinci protesto dalgası.

21 Mart 2011
Mısır: Geçiş dönemi takvimi referanduma sunuldu.

30 Mart 2011
Libya: Dışişleri Bakanı Musa Kussa karşı tarafa geçenler listesine katıldı.
Suriye: Esad yaptığı konuşmada ülke dışından komplolar olduğu iddiasında bulundu.

8 Nisan 2011
Yemen: Salih Körfez İşbirliği Konseyi'nin yetki devri planını reddetti.

13 Nisan 2011
Mısır: Mübarek ve oğulları yolsuzluk ve baskı iddiasıyla tutuklandı.

19 Nisan 2011
Suriye: Olağanüstü Hal Yasası yürürlükten kaldırıldı. 1963'ten beri yürürlükteydi.

24 Nisan 2011
Bahreyn: Dört eylemci ölüm cezasına çarptırıldı.

25 Nisan 2011
Suriye: Sokaklarda tanklar.

4 Mayıs 2011
Libya: Uluslararası Ceza Mahkemesi Kaddafi rejimini insanlığa karşı suç işlemekle suçladı.

8 Mayıs 2011
Mısır: Kıpti azınlığa karşı saldırılar.

9 Mayıs 2011
Suriye: Avrupa Birliği yaptırımlar ve silah ambargosu uygulamaya başladı.

10 Mayıs 2011
Libya: İsyancılar Kaddafi'nin Misrata kuşatmasını kırdı.

11 Mayıs 2011
Bahreyn: Bahreyn Ulusal Petrolleri protestolara katıldıkları gerekçesiyle 300 çalışanını işten attı.

12 Mayıs 2011
Suriye: Humus şehrine askeri saldırı düzenlendi.

24 Mayıs 2011
Libya: NATO Kaddafi'nin Trablus'taki karargâhına saldırdı.

27 Mayıs 2011
Tunus: G8'den yardım geldi. Tunus ve Mısır'a 20 milyon dolar verildi.

3 Haziran 2011
Yemen: Salih Sana'daki sarayına yönelik bir saldırıdan sağ kurtuldu. Suudi Arabistan'a götürüldü.

10 Haziran 2011
Suriye: Ordu, polislerin öldürülmesinin ardından kuzeye operasyon düzenledi.

14 Haziran 2011
Tunus: 24 Haziran'daki seçimler 23 Ekim'e ertelendi.

20 Haziran 2011
Tunus: Bin Ali ve eşi yolsuzluk nedeniyle 25 yıl hapis cezasına çarptırıldı.

29 Haziran 2011
Mısır: Mübarek'in içişleri bakanının yargılanma sürecindeki ertelemenin ardından yapılan gösterilerde binlerce kişi yaralandı.

1 Temmuz 2011
Fas: Faslılar bir referandumla anayasa reformunu onayladılar.

3 Ağustos 2011
Mısır: Mübarek'in davası başladı.

7 Ağustos 2011
Yemen: Salih hastaneden ayrıldı, ama Riyad'da kaldı.

22 Ağustos 2011
Libya: İsyancılar Trablus'un kontrolünü ele geçirdiler.

7 Eylül 2011
Bahreyn: Hapisteki 100'ü aşkın eylemci açlık grevine başladı.

23 Eylül 2011
Yemen: Salih Sana'ya geri döndü.

25 Eylül 2011
Yemen: Salih seçimlere gidileceğini açıkladı. Son dört gün içinde yüzlerce kişi öldü.

26 Eylül 2011
Suriye: Hama'da askeri operasyonlar düzenlendi.

29 Eylül 2011
Bahreyn: Askeri bir mahkeme 20 sağlık uzmanının protestocuları tedavi ettikleri için hapse atılması hükmüne vardı.

7 Ekim 2011
Yemen: Muhalefet lideri Tevekkül Karman Nobel Barış Ödülü'nü kazandı.

9 Ekim 2011
Mısır: Kıptilerin protestosunun ardından 24 kişi öldü.

20 Ekim 2011
Libya: Kaddafi Sirte'de yakalandı ve öldürüldü.

23 Ekim 2011
Tunus: Ilımlı İslamcı Ennahda Partisi seçimleri kazandı.
Libya: Ulusal Geçiş Konseyi Libya'nın kurtarıldığını duyurdu.
Bahreyn: Uluslararası kınamaların ardından sağlık uzmanlarının davası yeniden görülmeye başladı.

18 ve 28 Kasım 2011
Mısır: Tahrir Meydanı'nda askeri cuntaya karşı protestolar.

19 Kasım 2011
Libya: Seif el İslam, Kaddafi ailesinin son kaçak oğlu yakalandı.

21 Kasım 2011
Bahreyn: Hükümet protestoculara karşı "aşırı güç" kullanıldığını kabul etti. Yeni protestolar başladı.

22 Kasım 2011
Suriye: Erdoğan Esad'la bağları kesin olarak kopardı. Onu Hitler ya da Mussolini'ye benzetti.

23 Kasım 2011
Yemen: Salih yargı muafiyetine karşılık görevden ayrılmayı kabul etti.

25 Kasım 2011
Fas: Meclis seçimlerinde İslamcılar zafer kazandı.

27 Kasım 2011
Suriye: Arap Birliği yaptırımları.

28 Kasım 2011
Mısır: Meclis seçimlerinin ilk turu. İslamcı parti oyların yüzde 65'ini kazandı.

30 Kasım 2011
Fas: VI. Muhammed İslamcı lider Abdelila Benkirane'yi başbakan olarak atadı.

10 Aralık 2011
Tunus: Geçici anayasa.

13 Aralık 2011
Tunus: Moncef Marzuki yeni Başkan oldu.
Suriye: BM'nin tahminlerine göre ölü sayısı 5000.

14 Aralık 2011
Mısır: Seçimlerin ikinci turu.

Rizomatik Bir Devrim: İspanya'da *Indignadas* – Ek

İspanya'da *Indignadas* Hareketi Kronolojisi

Mayıs 2011-Mayıs 2012

15 Mayıs 2011
Democracia Real Ya ülke çapında gösteriler düzenlenmesi çağrısında bulundu. En fazla sayıda katılımcı çeken gösteriler Madrid, Barcelona, Murcia, Granada, Sevilla, Malaga, Alicante ve Valencia'da düzenlendi. Tahminlere göre gösteri çağrısına İspanya'da 130.000 kişi cevap verdi.

16 Mayıs 2011
15 Mayıs Pazar akşamı düzenlenen gösterilerin ardından Madrid'de Puerta del Sol'da 150 ila 200 kişi kamp kurmaya karar verdi. 16'sı sabahı erken saatlerde polis göstericileri meydandan çıkarma girişiminde bulundu, ama başaramadı. Böylece kamplar başladı.
Madrid'i örnek alan yaklaşık 150 kişi Barcelona'da Plaza Catalunya'da toplandı. Malaga, Granada, Sevilla, Bilbao ve Zaragoza'da da kamplar kurulmaya başladı.

17 Mayıs 2011
İspanya'da birkaç kentte gösteriler düzenlendi. En dikkat çekicisi Madrid'de Plaza del Sol'da düzenlenendi. Plaza del Sol'da ikinci bir kamp kuruldu. Bu kez gösteri çağrısını yapan Democracia Real Ya değildi. Bu noktada İspanya'da 30 kentte kamplar kurulmuştu.

18 Mayıs 2011
Madrid'de büyük bir çadır kuruldu ve esnafın bağışladığı yiyeceklerle bir yemek tezgâhı açıldı. Ayrıca bir web kamerası kuruldu. Polis Valencia, Tenerife, Las Palmas ve Granada'daki işgallerin boşaltılması talimatını verdi. Protestocular gündelik meclisler toplamayı kararlaştırdılar. Madrid'de Seçim Kurulu meydanlardaki gösterilerin yasaklandığını açıkladı. Protestocular polise karşı barışçı korumanın bir işareti olarak büyük bir kâğıt tomarı açtılar. Madrid'de göstericiler geçici bir öneri listesi hazırladı. Bu noktada İspanya'nın 52 kentinde kamplar kurulmuştu.

19 Mayıs 2011
Anayasa Mahkemesi gösterilerin yasal olduğunu ilan etti. Sonraki saatlerde Merkezi Seçim Kurulu gösterilerin yasadışı sayılacağını açıklayan bir açıklama yayınladı. Bu duyurulara rağmen birkaç şehirde gösteri çağrısında bulunuldu. O sırada İspanya'da 66 kentte ve İspanya dışında 15 kentte kamplar kurulmuştu.

20 Mayıs 2011
Madrid'de Puerta del Sol'daki hukuk komisyonu medyaya ulusal düşünüm günü olan 21 Mayıs Cumartesi günü hiçbir protesto düzenlenmeyeceğini duyurdu. Ne var ki protestolar 20 Mayıs Cuma günü düzenlenecekti. 20 Mayıs sabahı 166 farklı kentte kamplar bulunuyordu. Akşam saatlerinde kamp sayısı 357'ye çıktı, gece sonunda toplam 480 kamp bulunuyordu. Bu gün Plaza Catalunya sembolik olarak Tahrir, İzlanda ve Filistin isimleri verilen üç bölgeye ayrıldı. Geceleyin Barcelona ve Madrid'de seçim öncesi düşünüm gününe cevaben bir dakikalık sessizlik ilan edildi.

21 Mayıs 2011
Meydanlarda toplanma yasağına rağmen gün boyunca binlerce kişi Plaza del Sol ve çevre bölgeleri doldurdu. O akşam Barcelona'da "Cacerolada" gösterileri düzenlendi, 5.000 kişi katıldı.

22 Mayıs 2011
İspanya'da belediye seçimleri düzenlendi. Acampada Sol en az bir hafta

boyunca kampa devam edileceği kararına varıldığını açıkladı. İspanya'da muhafazakâr siyasi parti Partido Popular ezici çoğunlukla seçimleri kazandı.

23 Mayıs 2011
Madrid'de Uzmanlaşmış Zanaat Konfederasyonu kampların çevresindeki iş yerlerinin satışlarının gerilemesini engelleyecek önlemler alınması çağrısında bulundu.

24 Mayıs 2011
Acampada Sol Madrid çevresinde farklı mahallelerde meclisleri genişletmeye başladı.

25 Mayıs 2011
Malaga'da Savunma Bakanlığı Silahlı Kuvvetler Günü nedeniyle 27 Mayıs Cuma gününe planlanan bazı gösterilerin yerinin değiştirilmesine karar verdi.

26 Mayıs 2011
Acampada Sol meclisi taleplerin açık olmasında ısrar edilmesi üzerine dört noktada fikir birliğine vardı. Tartışılan dört fikir seçim reformları, yolsuzluklara karşı alınacak önlemler, kamusal yetkiler ile yurttaşların daha fazla denetim sahibi olmasını sağlayacak mekanizmaların yaratılmasının etkili biçimde birbirinden ayrılmasıydı.

27 Mayıs 2011
Barcelona şehri sabah yedide 350 Katalan polisi ve 100 yerel polis memurunu Plaza Catalunya'daki protestocuları boşaltmaya gönderdi. Polis meydanın boşaltılmasına hijyen önlemlerini gerekçe gösterdi ve FC Barcelona'nın katıldığı Şampiyonlar Ligi finali kutlamaları öncesinde meydanın temizlenmesi gerektiğini ileri sürdü. Boşaltma girişimi 121 kişinin yaralanmasıyla son buldu. Aynı durum Lleida ve Sabadell'de de tekrarlandı. Boşaltma sonrasında yaklaşık 3000 kişi Plaza Catalunya'ya geri döndü. İspanya'nın başlıca şehirlerinde Barcelona'da meydanlarından

çıkarılan göstericilerle dayanışma için gösteriler düzenlendi. O gün Plaza Catalunya'da neler olduğuna dair bir soruşturma başlatıldı.

28 Mayıs 2011
FC Barcelona Şampiyonlar Ligi finalini kazandı. Plaza Catalunya'da protestocular FCB taraftarlarıyla çatışmalardan kaçınmak için insan zincirleri oluşturdular. Gece, herhangi bir çatışma olmaksızın son buldu. Olası boşaltmalara karşı momentumu korumak için öneriler geliştirilmeye başlandı. Acampada Sol merkezsizleştirildi. 90 belediyede ve 41 bölgede yerel meclisler toplanmaya başladı.

29 Mayıs 2011
Sevilla'da 23.000, Valencia'da 7.000 kişi gösteriler düzenledi. Madrid ve Barcelona'da gösterilere katılanlar kamplara tanımsız bir süre boyunca devam etmeyi kararlaştırdı.

30 Mayıs 2011
Democracia Real Ya 15 Ekim 2011'de dünya çapında bir protesto gösterisi düzenlenmesi çağrısında bulundu.

5 Haziran 2011
İspanya'nın çeşitli şehirlerinden insanlar 15-M hareketinin evrimini analiz etmek, sonraki eylemleri tartışmak üzere Madrid'de Puerta del Sol'da toplandı. Puerta del Sol'a ulusal bir yürüyüş olasılığı tartışıldı. Öfkeli Halk Yürüyüşü'ne karar verildi. Bunun yanı sıra 11 ve 19 Haziran'da da gösteriler düzenlenecekti.

6 Haziran 2011
Plaza Catalunya'daki göstericiler daimi bir kampa son vermeyi, onun yerine gün boyunca faaliyetler düzenlemeyi kararlaştırdı.

7 Haziran 2011
Acampada Sol'daki göstericiler 12 Temmuz'da kampa son vermeyi kararlaştırdı. Ne var ki bir azınlık grubu kamptan vazgeçmeyi reddetti.

8 Haziran 2011
Madrid'de 1.500 ila 2.000 kişi Emek Reformu yasasını protesto etmek için Kongre önünde toplandı.

9 Haziran 2011
Valencia'da Ulusal Polis Valencia mahkemelerinin önünde toplanan göstericilere karşı ağır taktikler kullandı. On sekiz kişi yaralandı. Geceleyin protestocularla dayanışma göstermek üzere 2.000 kişi Temsilciler Meclisi önünde toplandı.
Salamanca'da polis 15-M protestocularına karşı ağır taktikler kullandı. Beş kişi yaralandı.

11 Haziran 2011
15-M protestocuları tüm İspanya'da belediye meclislerinin önünde gösteriler düzenledi.

12 Haziran 2011
Acampada Sol'daki kamp başlangıcından dört hafta sonra son buldu. Bazı kentler Acampada Sol'un izinden gitmeye karar verdi, bazıları hafta sonuna kadar kampları sürdürmeye devam etti. Valencia'da kampların tanımsız bir süre boyunca devam etmesi kararlaştırıldı.

14 Haziran 2011
2.000'i aşkın kişi Katalan Parlamentosu'nun önünde toplandı. Ertesi gün onaylanacak olan bütçe kesintilerini engellemek için geceyi orada geçirmeye karar verdiler.

15 Haziran 2011
Barcelona'da 15-M göstericileri parlamenterlerin parlamento binasına girmesini engellemeye çalıştı. Bazı parlamenterler helikopterlerle geldi. Ana kapıdan geçmeye çalışan bazıları geri çevrildi. Otuz altı protestocu yaralandı, yedi protestocu tutuklandı. Democracia Real Ya kendisini şiddete başvuran göstericilerden ayırdı ve protestocuların çoğunluğunun şiddet dışı eylemler düzenleyeceği güvencesi verdi.

16 Haziran 2011
Yolsuzluk yapan politikacıları protesto etmek üzere beş yüz kişi mahkemelerin önünde toplandı. Mahkemelerde Valencia Hükümeti Başkanı olarak görev yapmış Francisco Camps aleyhine bir dava görülüyordu. Camps, Gürtel Davası olarak bilinen bir skandala karışmıştı.

17 Haziran 2011
Santander'de Santander Bankası hissedarlar toplantısı sırasında protestolar düzenlendi.
15-M , İspanya'da ipotek borçlarının ödenmemesinden doğan krizden etkilenenlere yardım etmek için kurulmuş bir inisiyatif olan Plataforma de Afectados por la Hipoteca (PAH) gibi başka inisiyatiflere katıldı. 15-M protestocuları faaliyetlerinin bir bölümünü meydan boşaltmalarının engellenmesine yoğunlaştırmaya başladı. Bu tarz sivil itaatsizlik boşaltmaların engellenmesinde başarılı oldu.

18 Haziran 2011
İspanya'da Euro-Plus Anlaşması'na karşı protestolar düzenlendi, anlaşma çerçevesinde Avrupa Birliği üyeleri, parasal güç ve rekabet gücünü geliştirmeye yönelik bir dizi siyasi reform yapılacağı güvencesi veriyordu.

20 Haziran 2011
Öfkeli Halk Yürüyüşü başladı. Yürüyüş sekiz ana güzergâhta örgütlenmişti.

21 Haziran 2011
Bir grup 15-M katılımcısı 15 Ekim'de bir halk referandumu düzenlemeye niyetli olduklarını açıkladı. Parlamento ilk cevabını açıkladı. 15-M'yle ilgili bir önerge sunuldu.

22 Haziran 2011
İki yüz kişi Parlamento önünde toplandı ve gözaltındaki bütün 15-M katılımcılarının serbest bırakılması çağrısında bulundu. İnsanlar bütün suçlamaların geri çekilmesini talep ediyordu. Gösteriye katılanlar bir

meclis topladılar ve 15 Ekim'de emek reformu yasasına karşı bir genel grev düzenlenmesini onayladılar.

27 Haziran 2011
Democracia Real Ya 15 Ekim'de bir referandum düzenlenmesi önerisini reddettiğini belirten bir açıklama yaptı.

29-30 Haziran 2011
Puerta del Sol'da ülkenin durumuyla ilgili, yurttaşları etkileyen meseleler üzerine düşünmeye yer açmak amacıyla alternatif bir tartışma yapıldı. Bu olaya "halk tartışması" adı verildi.

30 Haziran 2011
Gün doğarken Özerk Katalonya Polisi ve Barcelona Şehir Polisi Plaza Catalunya'da kamp kuranları çıkardı. Direnişle karşılaşmadılar. Belediyenin tahminlerine göre Plaza Catalunya'da meydana gelen hasar 240.000 euro'yu buluyordu.

1 Temmuz 2011
Barcelona'da sağlık harcamalarındaki kesintilere karşı gösteriler düzenlendi.

3 Temmuz 2011
Ulusal polis Cáceres, Badajoz, Las Palmas, Palma de Mallorca, Castellón ve Ciudad Real'deki kampları boşalttı. Boşaltmaların hepsi barışçı bir ortamda gerçekleşti.

8 Temmuz 2011
Lleida, Huesca ve Zaragoza'dan bir düzine kişi Cortes de Aragon'dan ayrılarak Madrid'e doğru yola çıktı, katılımcı demokrasinin artırılmasını talep ediyorlardı.

11 Temmuz 2011
Andalucía genel meclislerinde 15-M katılımcıları halka danışma çağrısında

bulunacak bölgesel bir yasanın geçirilmesine yönelik bir halk girişiminde hemfikir oldu. Katılımcılar bunun daha doğrudan bir demokrasi getireceğini ileri sürüyorlardı.

13 Temmuz 2011
4.500'ü aşkın kişi sağlık harcamalarındaki kesintilere karşı Terrassa'da gösteri düzenledi.

15 Temmuz 2011
Hükümet ile sendika liderleri arasında varılan anlaşmalara karşı 5.000 kişi Málaga'da protesto gösterisi düzenledi.

21 Temmuz 2011
Barcelona'da 200 kişi Hospital del Mar'ın önünde toplanarak sağlık hizmeti harcamalarında yapılacak kesintileri protesto etti.

23 Temmuz 2011
Halk Öfkesi Yürüyüşleri Madrid'e vardı.

24 Temmuz 2011
Madrid'de bir gösteri düzenlendi: Protestocular "Sorun kriz değil, sistem" diye bağırıyorlardı.

25 Temmuz 2011
İspanya'nın farklı bölgelerinden ve farklı Avrupa şehirlerinden gelen öfkeliler ilk 15-M Sosyal Forumu'na katıldı.

26 Temmuz 2011
Bir grup 15-M katılımcısı Madrid'den ayrılarak Brüksel'e doğru yola çıktı. Yola çıkma amaçları, Avrupa'nın başka ülkelerinden gelen başka gruplarla birleşip yürüyerek 15 Ekim'e kadar Brüksel'e varmaktı. Öneriler toplamayı ve bunları Avrupa Parlamentosu'na sunmayı hedefliyorlardı.

27 Temmuz 2011
15-M'nin birkaç üyesi polis çemberini aşarak parlamentoya girmeyi ve Halk Öfkesi Yürüyüşleri sırasında oluşturulan bir toplumsal sorunlar listesini sunmayı başardı.

2 Ağustos 2011
Sabah saat altıda, ulusal polis kuvvetleri Madrid'de Puerta del Sol'da geri kalan protestocuları boşalttı. Polis bilgi merkezini yıktı. Boşaltmayı protesto etmek için Puerta del Sol çevresinde bir yürüyüş düzenlendi. Yürüyüş Atocha Caddesi'ne akan kitlesel bir gösteriye dönüştü. Yakındaki metro istasyonları ve caddeler 14 saat boyunca kapalı kaldı.

3 Ağustos 2011
Protestocular ile polis arasında 24 saat süren bir ileri bir gerinin ardından Puerta del Sol trafiğe açıldı. Saat sekizde Plaza del Sol'da yeni bir gösteri düzenlendi.

4 Ağustos 2011
Madrid'de polis şiddeti.

5 Ağustos 2011
İnsanlar Puerta del Sol'a dönmeye başladı. 3.000'den fazla insanın bir araya geldiği bir meclis toplantı. İspanya'nın farklı şehirlerinde dayanışma protestoları düzenlendi.

6 Ağustos 2011
4 Ağustos olaylarıyla bağlantılı olarak gözaltına alınan son protestocular da serbest bırakıldı.

7 Ağustos 2011
Puerta del Sol'da Genel Meclis toplandı. Papa XVI. Benedictus'un Madrid ziyaretini protesto etmek için gösteriler düzenlendi.

8 Ağustos 2011
Madrid Belediyesi'nin 15-M ile ilgili içerik sunan internet sitelerine bütün erişimi durdurduğu haber verildi.

17 Ağustos 2011
Málaga'da bir hafta süren kampın ardından protestocular Málaga Göçmen Gözaltı Merkezi'nde gözaltında tutulan bir Cezayir yurttaşını çıkarmayı başardı.

23 Ağustos 2011
Hükümetin kamu hesaplarındaki bütçe açığının sınırlanmasını dahil etmek üzere anayasada reforma gitme planlarına karşı düzenlenen acil bir gösteride 200 kişi bir araya geldi.

28 Ağustos 2011
Democracia Real Ya ve Juventud Sin Futuro hükümetin kararına karşı protesto çağrısında bulundu.
Anayasada yapılan hızlı reformlara karşı gösteriler düzenlendi.

30 Ağustos 2011
Anayasa reformunun onaylanmasını protesto etmek üzere Parlamento önünde "Cacerolada" gösterileri düzenlendi.

16-17 Eylül 2011
15 Ekim 2011'de uluslararası gösterilere hazırlanma amacıyla Uluslararası BCN Merkez toplantısı düzenlendi.

15 Ekim 2011
15-M hareketi 85 farklı ülkede 950'den fazla şehirde yurttaşların katılımına dayanan Küresel Değişim için Birlik gösterisine katıldı. İspanya'da katılımcılar insanları Öfke'den Eylem'e geçmeye çağırdı.

16 Ekim 2011
Bir grup öfkeli terk edilmiş bir bina olan eski Hotel Madrid'i işgal etmeye karar verdi. Burası bir sosyal merkeze çevrildi.

Ocak 2012
Ocak ayı boyunca 12 Mayıs 2012'de dünya çapındaki gösteriye hazırlık amacıyla sanal meclisler toplandı.

4 Şubat 2012
Barcelona'da Plaza Catalunya'daki RENFE istasyonunda bir Genel Meclis toplandı.

11 Şubat 2012
İspanya'da çalışma yasasındaki reformlara karşı protestolar düzenlendi. 15-M üzerine düşünme amacıyla atölye çalışmaları yapıldı.

13 Şubat 2012
İspanya çapında Yunan Büyükelçilikleri önünde yapılan gösterilerde geçirilen tasarruf önlemlerine karşı dayanışma gösterme çağrısında bulunuldu.

18 Şubat 2012
Yunanlılarla dayanışma amacıyla Uluslararası Seferberlik Günü çağrısında bulunuldu. 12 Mayıs 2012'de dünya çapındaki gösteriye hazırlık çalışmalarını tartışmak amacıyla Mumble üzerinde sanal toplantılar düzenlendi.

15-25 Şubat 2012
Valencia Baharı başladı. Öğrenciler ve öğretmenler sokaklara dökülerek eğitim alanında yapılan büyük kesintilere karşı gösteriler düzenledi. Valencia hükümetinin 27 milyar doların üzerinde borcu bulunuyordu, Valencia büyüklüğü itibariyle İspanya'nın özerk bölgeleri arasında en fazla borca sahip bölgeydi. Polisin öğrencilere karşı ağır bir şiddet uygulaması öfke doğurdu.

29 Şubat 2012
İspanya'nın çeşitli şehirlerinde grevler ve öğrenci gösterileri düzenlendi.

12 Mayıs 2012
Mart 2012 itibariyle bugün için dünya çapında gösteriler düzenlenmesi planlanmaya başlamıştı.

Kaynaklar

AcampadaBcn. (2011) Documents. Erişim adresi: <http://acampadabcn.wordpress.com/documents/>. [Son erişim tarihi: 28 Şubat 2012.]
AcampadaSol. (2011) Actas. Erişim adresi: <http://actasmadrid.tomalaplaza.net/>. [Son erişim tarihi: 28 Şubat 2012.]
Joana Conill'in kişisel kaynakları.
Wikipedia. (2011) Protestas en España de 2011–2012. Erişim adresi: <http://es.wikipedia.org/wiki/15M>. [Son erişim tarihi: 28 Şubat 2012.]

Occupy Wall Street – Ek

İşgal Hareketi Kronolojisi

Şubat 2011-Mart 2012
Kaynak: Lana Swartz ve Amalia Cardenas'ın toplayıp ayrıntılandırdığı bilgiler.

2 Şubat 2011
Vancouver merkezli *Adbusters*, Kono Matsu'nun kaleme aldığı, Ortadoğu'dakine benzer protestolar düzenlenmesi çağrısında bulunan bir makale yayınladı: "Batıda bir halk isyanının kıvılcımını çakmak istiyorsak, Wall Street'te bir milyon kişinin yürümesi gibi, o zaman örgütlenelim, stratejiler belirleyelim, işleri bir düşünelim."

9 Haziran 2011
Adbusters occupywallstreet.org domain ismini kaydetti.

13 Temmuz 2011
Adbusters #occupywallstreet etiketinin kullanıldığı bir blog yazısı yayınladı ve 17 Eylül'de "20.000 kişinin aşağı Manhattan'a akacağı, çadırlar, mutfaklar, barışçı barikatlar kurup Wall Street'i birkaç aylığına işgal edeceği" bir protesto gösterisi düzenlenmesi çağrısında bulundu; "korporatokrasi değil demokrasi" talep ediliyor, "tek bir basit talepten, parayı siyasetten ayıracak bir başkanlık komisyonunun kurulması talebinden" yola çıkarak "yeni bir Amerika'nın gündemini belirlemeye başlayacaklarını" belirtiyorlardı.

24 Temmuz 2011
İspanyol *indignadas* Occupy Wall Street hareketine desteklerini Madrid'de Retiro Park'ta tartıştılar: "25 Temmuz'da Madrid'den ayrılalım, 9 Ağustos'ta Vitoria'ya, 17 Eylül'de Paris'e ulaşarak Wall Street girişimini destekleyelim."

26 Temmuz 2011
Occupy Wall Street web sitesi kuruldu ve 17 Eylül gösterisini teşvik etmek amacıyla Twitter ve Facebook yoğun olarak kullanıldı.

2 Ağustos 2011
Borç tavanı son tarihi olarak belirlenen 2 Ağustos gece yarısının yaklaşmasıyla birlikte "Bütçe Kesintilerine Karşı New Yorklular" ve "Bloombergville," #occupywallstreet'i planlayan bir grup bir gösteride bir araya gelerek aşağı Manhattan'da Bowling Green Park'ta bulunan Charging Bull heykelinde bir gösteri düzenlediler. Bloombergville Wall Street yakınlarında New York'un finans merkezinde iki hafta süren bir kamptı. Belediye Başkanı Bloomberg'in önerdiği tasarruf kesintilerini protesto amacıyla düzenlenmişti. Bloombergville girişimi ismini 1930'lardaki Hooverville'lerden almıştı. Bloombergville ayrıca Şubat ve Mart 2011'de Wisconsin'de Madison'da kurulan, binlerce protestocunun Vali Scott Walker'ın kamu çalışanlarını toplu pazarlık haklarından mahrum etme girişimini protesto etme amacıyla Wisconsin Capitol'e doluşup geceyi binada geçirdiği Walkerville kamplarından da esinlenmişti. New York'ta kira düzenlemelerini güçlendirmek için elinden geleni yapmayan Vali Andrew Coumo'ya karşı gerçekleştirilen Coumoville protestolarından da esinlenilmişti. Bloombergville'i örgütleyenler son olarak dünyanın dört bir yanında gerçekleşen mücadelelerden esinlenmişlerdi: Madrid, Ortadoğu, Yunanistan ve Britanya'da.

16 Ağustos 2011
Acampada Sol'un Ekonomi Çalışma Grubu Occupy Wall Street girişimini desteklediğini açıkladı ve Madrid Borsası'nın önünde bir protesto gösterisi düzenlenmesi çağrısında bulundu. Bu çağrı #TOMALABOLSA etiketi ve

"Toma la Bolsa #17S" Facebook grubuyla yayıldı. *Adbusters* blogunda 17 Eylül'de başka ülkelerde de finans merkezlerinin işgal edilmesi çağrısında bulunan bir yazı yayınladı.

23 Ağustos 2011
"Hacktivist" grubu Anonymous 17 Eylül'de Occupy Wall Street hareketini destekleyeceğine söz vererek barışçı gösteriler düzenlenmesi ve özgürlük taleplerinin dile getirilmesi çağrısında bulunulan 57 saniyelik bir video yayınladı: "Şirketler, bankalar ve hükümetlerin suistimalleri ve yolsuzlukları burada son buluyor."

9 Eylül 2011
Occupy Wall Street hareketinin destekçileri "Biz Yüzde 99'uz" başlıklı Tumblr sayfasında işlerin kaybedilmesine ve çaresizliğe dair fotoğraflar ve dokunaklı kişisel hikâyeler yayınlamaya başladı. Bu blog insan yüzleri ve hisleriyle hareketi ilişkilendirmek açısından yararlıydı, insanların ele alınmasını istediği bazı meseleleri gündeme getiriyordu.

17 Eylül 2011
Adbusters'ın harekete geçmeye çağırdığı 20.000 kişinin çok daha gerisinde kalan bir rakamla, tahminen 1.000-5.000 kişi Manhattan'da toplandı ve Wall Street'te aşağı yukarı yürüyerek iki blok kuzeydeki Zuccotti Park'a yerleşti. Talan gerekçesiyle bazı kişiler tutuklandı.

20 Eylül 2011
Medyanın ilgisi artarken New York polisi 1845'ten kalma, maskeli gösterileri yasaklayan bir yasaya dayanarak protestocuları tutukladı. Bu yasa 1845'te pançolar giyip deri maskeler takarak kızılderili kılığına girerek güvenlik güçlerine saldıran kiracı çiftçilerin isyanlarını bastırma amacıyla yazılmıştı.

21 Eylül 2011
Current TV haber kanalından Keith Olbermann protestoları haberleştiren ilk önemli gazeteci oldu. Olbermann medya karartmasını eleştiriyor,

beş gün süren protestoların ardından Kuzey Amerika'da Occupy Wall Street hareketiyle ilgili haber yayınının küçük bir Manhattan gazetesinde kısa bir değini ve *Toronto Star*'da bir köşe yazısıyla sınırlı olduğunu belirtiyordu.

22 Eylül 2011
Birçok kişinin işlediğine inanmadığı bir suç yüzünden şırıngayla enjeksiyon yoluyla infaz edilen Troy Davis'in öldürülmesini protesto etmek için düzenlenen bir gösteri bir çığ haline gelip Wall Street'e doğru kitlesel bir yürüyüşe dönüştü. "Öfke Günü" protestocuları Wall Street protestocuları tarafından tezahüratla karşılandı. Dört kişi tutuklandı.

23 Eylül 2011
Chicagolu protestocular Federal Merkez Bankası'nı işgal etti.

24 Eylül 2011
New York polisi protestocuların şeir merkezinde yürüyüşe geçmesinin ve birkaç caddenin kapanmasına yol açmasının ardından en az 80 kişiyi tutukladı. Protestocular polisin aşırı kuvvet kullandığını, özellikle de beş protestocunun yüzüne biber gazı sıktığını iddia etti. Müfettiş yardımcısı Anthony Bologna'nın 25 yaşındaki Chelsea Elliot'ın yüzüne biber gazı sıktığını gösteren bir video daha sonra internette dolaşıma girdi ve büyük bir öfke yarattı.

25 Eylül 2011
YouTube Anonymous'un New York polisini tehdit eden bir video yüklediğini açıkladı: "Sonraki 36 saat içinde acımasızca davranıldığını işitirsek protestocuların seslerini yayından kaldırdığınız gibi biz de sizi internetten kaldırırız." Anonymous New York Emniyeti'ne "İnsan haklarını görmezden geldiklerinde Mısır'daki polis kuvvetlerinin başına ne geldiğini öğrenin. Onların sonu halkın başlangıcı oldu."

26 Eylül 2011
Anonymous Chelsea Elliot'ın yüzüne biber gazı sıkan polis memuru Ant-

hony Bologna'nın kişisel bilgilerini yayınladı. Grup telefon numaraları, adresler, akraba isimleri ve başka kişisel bilgileri açıkladı.

27 Eylül 2011
Dağıtım haftasının beş gün olmasını protesto eden posta işçilerinin gösterisi sırasında öğleden sonra bir Occupy Wall Street yürüyüşü düzenlendi. New York Belediye Meclisi üyesi Charles Barron Zuccotti Park'ı ziyaret ederek Occupy Wall Street'e halk desteği vermek için toplananlara hitap etti. Cornel West parkta toplanan 2.000 kişiye bir konuşma yaptı ve o günkü Genel Meclis'in açılışını yaptı.

28 Eylül 2011
Continental ve United Airlines şirketlerinde çalışan 700'den fazla pilot Occupy Wall Street gösterilerine katıldı. Amerika Nakliye İşçileri Sendikası yaptığı oylamada Occupy Wall Street'i destekleme kararı aldı. Polis komiseri Kelly New York Emniyeti'nin protestocuların Zuccotti Park'a girmesini yasaklayamayacağını, çünkü park ve meydanın özel mülkiyete ait ve 24 saat açık olması gerektiğini açıkladı.

29 Eylül 2011
TWU Local-100, 5 Ekim'de "kitlesel bir yürüyüş ve protesto" için Twitter'dan üyelerine çağrıda bulundu. San Francisco'da göstericiler Citibank ve Chase'i işgal etme girişiminde bulundular, Charles Schwab finans kurumunun binasına girmeye çalıştılar.

30 Eylül 2011
Sendika temsilcileri de dahil olmak üzere 1.000'i aşkın gösterici, polisin önceki hafta ağır bir karşılık vermesini protesto etmek üzere New York Emniyet Merkezi'ne yürüdü. Boston'da işgal başladı.

1 Ekim 2011
Haberlere göre 5.000 kişi Brooklyn Köprüsü'ne yürüdü, yüzlerce kişi de yayalara açık bölgeye ve arabaların geçtiği yola girdi, köprünün bir bölümünü ele geçirdi. Polis Brooklyn'e trafik akışını iki saatliğine dur-

durdu. Bir *New York Times* muhabiri de dahil olmak üzere 700'ü aşkın kişi tutuklandı. Tutuklamalara ilişkin videolar internette yayınlandı. California, Maine, Kansas ve sonra ABD'nin tamamında işgaller başladı.

3 Ekim 2011
ABD'nin dört bir yanında çeşitli şehirlerde "şirket zombileri" yürüyüşleri düzenlendi.

5 Ekim 2011
AFL-CIO da dahil olmak üzere sendikaların katıldığı gösteriler, o zamana kadar düzenlenmiş en büyük gösteriler oldu. Tahminlere göre 10.000'i aşkın kişinin oluşturduğu bir kalabalık vardı. Göstericiler Foley Meydanı'ndan Zuccotti Park'a yürüdü.

6 Ekim 2011
San Francisco, Tampa, Houston, Austin, Dallas, Philadelphia, New Orleans, Cleveland, Las Vegas, Jersey City, Hartford ve Salt Lake City dahil olmak üzere çeşitli şehirlerde işgaller başladı. Obama şu yorumda bulundu: "Bence Amerikan halkının hissettiği hayal kırıklıklarını, Büyük Bunalım'dan bu yana en büyük finansal krizi yaşadığımızı, ülkenin dört bir yanında muazzam bir hasarın söz konusu olduğunu ifade ediyor... Ama yine de bazı tiplerin, bizi en başta bu duruma sokan istismar edici uygulamaların üstüne gitme çabalarımıza sorumsuzca karşı koyduğunu görüyorsunuz."

8 Ekim 2011
Occupy DC başlıyor. Washington DC'de protestocular, insansız askeri uçakların kullanılmasını protesto etmek amacıyla Ulusal Havacılık ve Uzay Müzesi'ne girmeye çalışırken biber gazına maruz kaldılar. California'da Seattle ve Redding'de tutuklamalar olduğu bildirildi.

10 Ekim 2011
Belediye Başkanı Bloomberg, "Asıl mesele şudur: İnsanlar kendilerini ifade etmek istiyorlar, yasalara uydukları müddetçe bunu yapmalarına

izin vereceğiz," açıklamasında bulundu. Occupy Boston hareketinden 140 kişi bir haftayı aşkın bir süredir kamp yapmakta oldukları şehir merkezindeki bir yeşil alandan ayrılmaları yolundaki uyarılara uymamaları üzerine tutuklandı.

11 Ekim 2011
Siyaset ve iş dünyasından New York'un zengin isimlerinin oturduğu Upper East Side'da Occupy Wall Street Millionaires yürüyüşü.

13 Ekim 2011
Belediye Başkanı Bloomberg, Zuccotti Park'ın sahibi Brookfield Properties'in temizlenmesi için parkın boşaltılmasını istediğini duyurdu. Protestoculara park temizlendikten sonra burayı yeniden işgal etmelerine izin verileceği söylendi. Birçok protestocu temizliğin ardındaki saiklerden kuşkulandı, İspanya'da 15-M protestocularını engellemek için benzer taktiklere başvurulduğu konuşuldu.

14 Ekim 2011
Brookfield Properties Zuccotti Park'ın temizlenmesini erteledi, temizlik koşullarına uyulmasının sağlanması, parkın orada yaşayanlar kadar kamuoyu için de güvenli olması için protestocularla bir anlaşmaya varılabileceğini açıkladı. Protestocular parkın iyi bir durumda tutulmasını sağlamak için gruplar oluşturdu. Occupy Denver boşaltıldı ve 21 kişi tutuklandı.

15 Ekim 2011
Eylem ve yürüyüş günü. 82 ülkede 951 şehirde işgaller ve protestolar gerçekleştirildi. Occupy Chicago'da 175 kişi tutuklandı. Cornel West, Washington DC'de Adalet Sarayı merdivenlerinde tutuklandı. ABD Deniz Piyadeleri Çavuşu Shamar Thomas, polislere karşı Occupy Wall Street protestocularını savundu. Çavuşun bir öfke anını gösteren videosu o tarihten itibaren hızla yayıldı ve iki milyonu aşkın kişi tarafından izlendi. Bir grup dayanışma amacıyla #OccupyMarines'i başlattı, örgütlenme, yönetim, lojistik ve liderlik sözü verdi.

16 Ekim 2011
Beyaz Saray Obama'nın "yüzde 99'un çıkarları için çalıştığını" belirten bir açıklama yaptı.

17 Ekim 2011
Occupy Wall Street birinci ayını doldururken, haberlere göre toplam 300.000 dolar bağış topladı. Para, ABD'de yüzde 100'ü sendikalara ait olan Amalgamated Bank'a yatırıldı. *Adbusters* 29 Ekim'de bir "#Robin-Hood Küresel Yürüyüş"ü düzenlenmesi önerisinde bulundu ve grubun birleştirici talebi için bir aday önerdi: "29 Ekim'de, Fransa'da G20 liderleri zirvesi arefesinde, dünya halkları ayağa kalksınlar ve G20 liderlerinin derhal bütün finansal işlemler ve döviz işlemlerine yüzde 1 oranında bir #ROBINHOOD vergisi uygulamasını talep etsinler."

17 ve 20 Ekim 2011
NPR'ye bağlı iki serbest gazeteci Occupy'la ilişkileri yüzünden işlerinden atıldı.

21 Ekim 2011
Occupy Tampa ve Occupy Orlando'da tutuklamalar oldu.

23 Ekim 2011
Occupy Chicago, Occupy Philadelphia ve Occupy Cincinnati'de tutuklamalar oldu. Hong Kong, Tel Aviv ve İran'da tutuklamalar olduğu bildirildi.

24 Ekim 2011
New York Savcılığı, protestocular aleyhine 750 tane asayişi bozma suçlamasının 340'ı hakkında gecikmeli karar verdi. MTV reality show programı "Gerçek Hayat: Wall Street'i İşgal Ediyorum"un 5 Kasım'da yayınlanacağını duyurdu.

25 Ekim 2011
Oakland polisi saldırgan bir tavır sergileyerek Occupy Oakland'daki

barışçı protestocuları dağıtmak için ölümcül sonuç doğurmayan yaylım ateşleri açtı. Bu eylem sonucunda Irak savaşı gazisi Scott Olsen ağır yaralandı, kafatası çatlayan Olsen hastaneye kaldırıldı. Occupy Oakland 2 Kasım'da bir genel grev düzenlenmesi çağrısında bulundu. Oakland polisinin başvurduğu yöntemler o zamana kadar Occupy Wall Street protestocularına karşı kullanılan en şiddetlileriydi. Mısırlı eylemciler işgalcilerle dayanışma amacıyla bir açıklama yayınladı.

26 Ekim 2011
Yüzlerce Occupy Wall Street işgalcisi Olsen'e ve Occupy Oakland'a destek vermek amacıyla Union Square yakınlarına doğru yürüyüş yaptı.

29 Ekim 2011
Occupy Denver'da tutuklamalar oldu.

30 Ekim 2011
Occupy Portland'daki protestocular gece yarısı kapanan bir parktan ayrılmadıkları için tutuklandılar. Occupy Austin'de 38 kişi akşam saat 22:00'da yiyecek masalarını kaldırmayı reddettiği için tutuklandı.

2 Kasım 2011
Olsen'ın yaralanmasına cevaben Occupy Oakland kent çapında genel greve gitti. 65 yıldır ilk kez bir genel grev yapıldı. Gösteriler ABD'nin en işlek beşinci limanı olan Oakland Limanı'nda faaliyetleri durdurmayı başardı. Protestolar çoğunlukla barışçıydı, ama bazı bankalar yüzlerini siyah eşarplarla kapatan kişilerce saldırıya uğradı. Birçok Occupy Wall Street katılımcısı bu taktikleri onaylamadı. New York City'deki Occupy Wall Street kampında bir adam cinsel taciz ve tecavüz suçlamasıyla tutuklandı.

3 Kasım 2011
Oakland'da isyanları bastırmakla görevli polis kuvvetleri göz yaşartıcı gaz, görme ve işitme duyularını sekteye uğratan el bombaları kullanarak caddede bir şenlik ateşi yakan ve ayrılmayı reddeden Occupy Oakland

protestocularına saldırdı. 100'ü aşkın protestocu tutuklandı, aralarında ağır yaralanan ikinci bir Irak savaşı gazisi de bulunuyordu.

4 Kasım 2011
Washington DC'de muhafazakâr bir zirve sebebiyle "Occupy Koch Brothers" protestosu düzenlendi.

5 Kasım 2011
Guy Fawkes ve Bank Transfer Günü. Göstericiler büyük banka ve finans kurumlarının önünde protestolar düzenledi. Önceki ay 600.000'i aşkın kişi banka hesaplarını kapatmış, yerel kredi birliklerinde hesap açmışlardı.

7 Kasım 2011
Occupy Philadelphia kampında iki protestocu evlendi.

9 Kasım 2011
California Üniversitesi öğrencilerinin öğrenim ücretlerindeki artışlar ve bütçe kesintilerine dair insanları bilinçlendirme amacıyla kurduğu bir hareket olan Occupy Cal öncülüğünde Kamu Eğitimi için Eylem Günü. İlk Genel Meclis toplandı ve birkaç çadır kuruldu. Polis çadırları kaldırdı ve pek çok barışçı eylemciyi dövdü.

10 Kasım 2011
Occupy protestocuları Bachmann'ın yaptığı bir konuşmaya müdahalede bulundular. Bu etkinlik protestocuların hükümete hitap etme, şikâyetlerini dile getirme fırsatı bulduğu birkaç Mic Check eyleminden biriydi. Occupy Oakland'da yaşadığı belirtilen bir adamın cesedi kamp yakınlarında bulundu, vurularak öldürülmüştü.

11 Kasım 2011
Occupy Burlington Vermont, bir işgalcinin çadırında intihar etmesinin ardından boşaltıldı.

12 Kasım 2011
Salt Lake City kampında bir adam ölü bulundu. Kampın boşaltılmasının reddedilmesi üzerine 16 kişi tutuklandı.

13 Kasım 2011
Gece boyu süren bir çatışmanın ardından Occupy Portland boşaltıldı.

14 Kasım 2011
Occupy Oakland boşaltıldı. 20 protestocu tutuklandı. Oakland Belediye Başkanı Jean Quan bu boşaltmanın kampın kentin kaynakları üzerinde yarattığı "muazzam baskı"ya cevaben gerçekleştirildiğini açıkladı. Belediye Başkanı'nın hukuk danışmanı boşaltmayı protesto amacıyla istifasını verdi.

15 Kasım 2011
Occupy Wall Street: Geceleyin 1:00 sularında New York Emniyeti Zuccotti Park'ı boşaltmaya başladı. Belediye sağlık ve güvenlik kaygılarını gerekçe gösterdi. CBS'in basın helikopterleri de dahil olmak üzere basının boşaltmayı haberleştirmesi engellendi. Belediye Meclisi üyesi Ydanis Rodriguez 70 protestocuyla birlikte boşaltma sırasında tutuklandı. Halk Kütüphanesi'ndeki 5.554 kitaba el kondu. Bir yargıç, protestocuların parkta kamp kurmalarının Anayasa'nın birinci maddesinden ileri gelen bir hak olmadığına, ama çadırsız ve tentesiz Zuccotti'ye dönebileceklerine karar verdi. Farklı yerlerde doğaçlama genel meclisler ve toplantılar düzenlenmeye başladı. Occupy Washington DC, New York City'de Zuccotti Park'ın sahibi olan Brookfield Properties'in Washington DC'deki şubesinin önünde bir oturma eylemi düzenledi. Occupy UC Davis kampüste yaklaşık 2.000 kişinin katıldığı bir gösteri düzenledi. Daha sonra yaklaşık 400 kişi idare binasını işgal etti ve burada bir Genel Meclis topladı. Occupy Seattle şehir merkezinde gösteriler ve yürüyüşler düzenledi; polis protestocularla çatıştı, biber gazı kullandı ve altı kişiyi tutukladı.

16 Kasım 2011
Boşaltmanın ardından protestocular bir Küresel Eylem Günü örgütlemek üzere yeniden bir araya geldiler. Boşaltma dalgalarına rağmen Küresel

Eylem Günü planlamaları ilerledi. Borsa ve metroya giriş noktalarını kapatmaya, Foley Meydanı ve Brooklyn Köprüsü'nü ele geçirmeye yönelik eylem çağrılarında bulunuldu. Portland, Berkeley, San Francisco (o gece 95 protestocu tutuklandı), St. Louis ve Los Angeles'ta tutuklamalar oldu.

17 Kasım 2011
Hareketin ikinci ayını kutlamak amacıyla Küresel Eylem Günü. Occupy Wall Street New York City caddelerinde 30.000'i aşkın insanın yürüyüşüne tanık oldu. Kalabalıklar Zuccotti Park, Union Meydanı, Foley Meydanı, Brooklyn Köprüsü ve kentin başka yerlerinde toplandı. Occupy Boston'da bir yargıç, polisin protestocuları kamplarından çıkarmasını engelleyen dizginleyici bir karar aldı. Occupy Cal'da Berkeley California Üniversitesi öğrencileri yeniden kurdukları kampı korudular. Öğrenciler idare binasını işgallerini sürdürdüler, protestocular Occupy Davis ve Occupy UC Davis'de kampüs avlusunda çadır kurdular. Los Angeles'ta protestocular Bank of America'nın binasını işgal ederken en az 30 kişi tutuklandı. Occupy Milwaukee'de protestocular North Avenue Köprüsü'nü kapattılar. Portland'da polis protestocuların üzerine biber gazı sıktı, Steel Bridge'te en az 25 protestocu tutuklandı. Occupy Seattle protestocuları Üniversite Köprüsü'ne yürüyerek trafiği tıkadılar. Occupy Spokane'in kamp kurmasını mümkün kılan bir izin çıkarıldı. Occupy St. Louis'de yaklaşık 1.000 protestocu Kiener Plaza İşgal merkezinden Martin Luther King Köprüsü'ne yürüdü, burada 14 kişi bir otoban girişini kapattıkları için tutuklandı, öğleden sonra bir grup, belediye binasının bitişiğindeki eski Belediye Mahkemesi Binası'nı bir süreliğine işgal etti ve "Her Şeyi İşgal Et" diyen pankartlar açtı.

18 Kasım 2011
Philadelphia'da emekli polis yüzbaşı Ray Lewis asayişi bozmak, yerel kanunları çiğnemek ve hareket etmeye yanaşmamak yüzünden tutuklandı. Polis gece saat ikide Occupy Cal'a bir baskın düzenledi. Kampüs polisi sabah saatlerinde Occupy Davis kampını basarak, çok sayıda öğrenciyi biber gazına maruz bıraktı.

19 Kasım 2011
Temsilciler Meclisi eski başkanı Newt Gingrich Occupy Wall Street protestocularına "Önce bir banyo yapın, sonra da hemen bir iş bulun," tavsiyesinde bulundu. Davis California Üniversitesi'nde kampüs polisi kamuya açık bir yürüyüş yolunu barışçı bir şekilde kapatan protestoculara biber gazı sıktı. Bu olayın görüntüleri internette çabucak yayıldı, okulun rektörü saldırgan memurları açığa aldı ve bir soruşturma açılması talimatı verdi.

20 Kasım 2011
Belediye Başkanı Bloomberg'in Malikanesi İşgali: Belediye Başkanı Bloomberg'in East 79th Street'teki evinin önünde 24 saatlik bir davul çemberi oluşturulması planlandı. Protestocular her köşe başında bir sıra polis ve metal barikatlar tarafından engellendi. Davul çemberi devam ettiği sürece yaklaşık 300 kişi demir tavalar ve tencereler çaldı.

22 Kasım 2011
Başkan Obama, Mic Check tekniğini kullanarak kendisine bir mesaj gönderen Occupy Wall Street protestocuları tarafından kısa bir süreliğine rahatsız edildi. Protestocular daha sonra Başkan'a "Bay Başkan: 4.000'i aşkın barışçı protestocu tutuklandı. Bankacılarsa Amerikan ekonomisini mahvetmeyi sürdürüyor. Birinci maddeden kaynaklanan haklarımıza saldırmayı kesmelisiniz. Suskunluğunuz polisin zalimliğinin kabul edilebilir olduğu mesajını veriyor. Bankalara yardım eli uzatıldı. Bizler satıldık."

30 Kasım 2011
Boşaltma uyarısının yapılmasından iki gün sonra polis memurları Occupy Los Angeles kampını boşaltarak 200'ü aşkın protestocuyu tutukladı.

1 Aralık 2011
Occupy San Francisco protestolarında polis memurlarının kampın çevresine barikatlar kurması üzerine şiddet olayları patlak verdi. Bir polis memuru hafif yaralandı. Kavganın ardından Occupy San Francisco

protestocularına deniz kıyısındaki kamplarını başka bir yere taşımaları teklif edildi.

6 Aralık 2011
İşgal hareketinin yeni bir amacı için ülke çapında bir çıkış noktası: Occupy Homes bankalara geçen boş evlerin ihtiyacı olanlar için işgal edilmesini öngörüyordu.

9 Aralık 2011
Occupy Boston kampı sabahın erken saatlerinde yapılan bir baskınla boşaltıldı. 46 kişi tutuklandı. Bazı protestocuların iddialarına göre polis rozetleri görünür değildi, tutuklamalar yapılırken medya mensupları da kamptan uzak tutulmuştu. Kentin temizlik ekipleri kampı temizlemek için yaprak süpürücüler kullandı, çöpleri çöp kamyonlarına yükledi ve tazyikli su püskürttü.

10 Aralık 2011
Hükümet ve polis kaynaklarına dayanan haberlere göre gizli polis memurları, boşaltmaya direnmek amacıyla insani atıkların ve silahların örgütlü bir biçimde depolandığı yönündeki iddiaları doğrulamak üzere bir ay öncesinden Occupy Los Angeles kampına sızdı.

12 Aralık 2011
ABD'nin batı sahillerindeki limanları kapatma yönündeki koordine eylemler birkaç limanda ciddi rahatsızlıklara yol açtı, ama protestocuların amaçladığı gibi tam bir engelleme de gerçekleşmedi. Protestocular ve polis memurları arasında bazı çatışmalar yaşandı. İşçi sendikaları gelişmelere farklı tepkiler verdi.

14 Aralık 2011
Iowa Üniversitesinde bir grup Occupy protestocusu Newt Gingrich'e müdahale etti.

16 Aralık 2011
Minnesota'dan Demokrat Parti Kongre üyesi Keith Ellison Washington DC için oy hakkını savunmak üzere, 8 Aralık'tan beri açlık grevinde olan dört Occupy DC protestocusuyla dayanışma amacıyla 24 saatlik bir açlık grevi yaptı.

17 Aralık 2011
Occupy Wall Street protestolarının üçüncü ayı tamamlanırken protestocular Zuccotti Park'ı yeniden işgal etme girişiminde bulundular ve bir çite hasar verdiler. Yakınlardaki Duarte Meydanı binlerce kişi tarafından işgal edildi, ayrıca Manhattan'da yapılan bir yürüyüş de bu işgale eşlik etti. 50 protestocu tutuklandı.

18 Aralık 2011
Occupy hareketi üyeleri Uluslararası Göçmen Günü'nü kutlamak üzere göçmenler ve ekonomik mültecilerle dayanışma amacıyla bir yürüyüş yaptılar.

1 Ocak 2012
New York polisi Zuccotti Park'a geri dönmek isteyen 68 protestocuyu tutukladı.

2 Ocak 2012
Occupy hareketi mensupları Mitt Romney'nin Des Moines'deki konuşmasına müdahale etti.

3 Ocak 2012
Başkan Obama'nın Ulusal Savunma İzni Yasası'nı imzalamasını protesto etmek için Büyük Merkez İstasyonu'nda kalabalık bir halde aniden ortaya çıkma eylemi düzenlendi. Üç kişi asayişi bozma suçundan tutuklandı.

10 Ocak 2012
Zuccotti Park çevresindeki barikatlar New York Emniyeti'nin mülk sahibinin koyduğu, protestocuların parkta yatıp uyumasına izin verilme-

mesini öngören yeni kuralları uygulamak amacıyla kaldırıldı. Yüzlerce kişi parka yeniden girdi.

15 Ocak 2012
Occupy hareketi, Martin Luther King Jr.'ın anısına dünya çapında düzenlenen birlik için mum yakma eylemine katıldı.

17 Ocak 2012
Occupy Wall Street hareketi dördüncü ayını tamamladı. Tahminen 2.000 kişi Occupy Congress denilen bir etkinlik için Kongre Binası'nın batı tarafındaki çimlik arazide toplandı. Birkaç kişi tutuklandı. Düzenlenen etkinlikler arasında temsilcilerle tanışma, kongreye ait üç ofis binasının merdivenlerinin işgal edilmesi ve münazaralar da bulunuyordu. O akşam düzenlenen bir yürüyüşte önce Adalet Sarayı merdivenlerine gidildi, burada polis çok sayıda protestocunun koşarak yasadışı bir biçimde merdivenlerin başına çıkmasına, ardından Beyaz Saray'a yönelmesine hazırlıksız yakalandı.

20 Ocak 2012
Occupy Wall Street Birleşik Yurttaşlar'ın (Citizens United) ABD Yüksek Mahkemesinin kararını düzeltme umuduyla aldığı karara karşı ülke çapında bir eylem günü düzenledi.

25 Ocak 2012
Occupy hareketini başlattığı söylenen *Adbusters* dergisi, 1968'deki Chicago protestolarını hatırlatarak 50.000 protestocunun Mayıs 2012'deki G8 zirvesini işgal etmesi çağrısında bulunan bir ilan yayınladı.

28 Ocak 2012
Occupy Oakland'a bağlı kişiler belediye binasına girdiler, Belediye Meclis salonundan bir Amerikan bayrağı çalıp yaktılar. Fırlatılan cisimlerle karşı karşıya kalan polis göz yaşartıcı gaz kullandı ve 300 kişiyi tutukladı. Yetkili makamlar protestolarda şiddetin arttığına dikkat çekerken, buna protestocuların küçük bir kesiminin yol açtığını ileri sürdü.

4 Şubat 2012
Washington DC'de Occupy K Street boşaltıldı. Occupy protestocuları Bronx'ta polis zulmüne karşı yürüdü.

11 Şubat 2012
Washington DC'de Muhafazakâr Siyasi Eylem Konferansı'nın (CPAC) düzenlendiği yerin önünde, AFL-CIO, SEIU, Ulusal Birleşik Hemşireler, Metro Emek Konseyi ve Our DC ile birlikte Occupy CPAC gösterisi düzenlendi. Occupy San Francisco polis baskısına karşı bir yürüyüş düzenledi.

14 Şubat 2012
Atlanta'da "Occupy AT&T" şirketin işten çıkarmalarını protesto etti. Sevgililer Günü münasebetiyle "Bankandan Ayrıl" eylemi çerçevesinde insanlar paralarını kredi birliklerine ve yerel bankalara aktarmaya teşvik edildi.

16 Şubat 2012
Los Angeles, Denver ve Queens'de Occupy Homes eylemleri ipotek borcunun ödenmemesi nedeniyle evlerin boşaltılıp müzayedeye çıkarılmasını engelledi.

17 Şubat 2012
ABD'nin dört bir yerinde, çeşitli kentlerde Occupy grupları tasarruf önlemlerine karşı mücadele eden Yunan göstericilerle dayanışmak amacıyla Uluslararası Eylem Günü'ne katıldı.

18 Şubat 2012
Occupy Chicago protestocuları ebeveynler, öğretmenler ve öğrencilerle birlikte, bütçe kesintileri yüzünden kapanma tehlikesiyle karşı karşıya olan Brian Piccolo Uzmanlık Okulu'nu işgal ettiler.

19 Şubat 2012
California'da San Quentin Eyalet Hapishanesi'nin dışında ve Austin, Baltimore, Boston, Chicago, Columbus, Denver, Durham, Fresno, New

York, Philadelphia, Portland, San Francisco ve Washington DC de dahil olmak üzere ABD'nin çeşitli şehirlerinde Mahkûm Haklarına Destek için Ulusal İşgal Eylemi Günü çerçevesinde çeşitli etkinlikler düzenlendi.

27 Şubat 2012
Tarımın sanayileşmesini protesto amacıyla Occupy Food Supply Küresel Eylem Günü. New York Borsası'nın dışında tohum takasları yapıldı ve başka kentlerde yerel bahçeler kurma eylemleri düzenlendi.

29 Şubat 2012
Fazladan günden yararlanmak için bir eylem günü olarak Fazladan Gün ortaya atıldı. Haber alındığı kadarıyla dünyanın dört bir yanında 80 ayrı #F29 eylemi gerçekleştirildi. İşgalciler Zuccotti Park'ı yeniden almaya çalıştılar, bazı tutuklamalar oldu.

1 Mart 2012
New York City, Chicago, Washington DC, Los Angeles, Boston, Miami ve Philadelphia'da Eğitim için Eylem Günü düzenlendi.

8 Mart 2012
İşgalciler, kadınların girişimiyle kurulmuş, ABD'nin finanse ettiği savaşlar ve işgalleri bitirmek için çalışan bir barış ve sosyal adalet hareketi olan Code Pink'le birlikte Uluslararası Kadın Günü'nü kutlamak üzere gösteriler düzenlediler.

17 Mart 2012
Wall Street'in işgalinin altıncı ayını kutlamak üzere işgalciler New York'ta bir araya gelerek çeşitli eylemler düzenlediler, Zuccotti Park'ın yeniden işgal edilmesi girişimi de bu eylemler arasındaydı. Gözlemcilere göre polis saldırganlığının artması sonucu yüzlerce kişi tutuklandı. @OccupyWallStNYC "İlk altı ayımızda ülke çapında sohbetleri değiştirdik. Gelecek altı ayda dünyayı değiştireceğiz," diye bir tweet attı.

ABD'de Kamuoyunun İşgal Hareketiyle İlgili Görüşleri

KAYNAK: Lana Swartz'ın topladığı ve ayrıntılandırdığı veriler

Aşinalık

New York City ve ülkenin başka yerlerinde devam eden, Occupy Wall Street adıyla anılan protestolara ne kadar aşinasınız?

Çok aşinayım	%17
Biraz aşinayım	%33
Pek aşina değilim/Duydum ama hakkında bir şey bilmiyorum	%32
Hiç duymadım	%17
Bilmiyorum/Cevaplamayı reddediyorum	%1

6-10 EKİM/KAYNAK: Ipsos/Reuters Kamuoyu Yoklaması

New York City ve başka kentlerde düzenlenen, Occupy Wall Street olarak anılan gösteriler ve protestolar hakkında ne kadar şey duydunuz ya da okudunuz?

Çok	%34
Biraz	%36
Fazla değil	%14
Hiç	%15
Bilmiyorum/Cevap yok	%1

19-24 EKİM 2011, KAYNAK: CBS/New York Times Kamuoyu Yoklaması

Genel kamuoyu

Kendinizi Occupy Wall Street hareketinin destekçisi mi yoksa muhalifi mi olarak görüyorsunuz, yoksa ikisi de değil misiniz?

	EKİM 2011	KASIM 2011
Destekçi	%26	%24
Muhalif	%19	%19
Hiçbiri	%52	%53
Hiçbir fikrim yok	%4	%3

KAYNAK: Gallup

	KASIM 2011	ARALIK 2011	OCAK 2012
Occupy Wall Street hareketine karşı hislerinize bir oran verin.			
Çok olumlu/Biraz olumlu	%32	%27	%28
Tarafsız	%20	%19	%21
Olumsuz/Biraz olumsuz	%35	%44	%39
Bilmiyorum/Emin değilim	%13	%10	%12
Kendinizi Occupy Wall Street hareketinin bir destekçisi olarak görüyor musunuz?			
Evet	%28	%25	%23
Hayır	%63	%67	%64
Emin değilim/Değişir	%9	%8	%13

KAYNAK: NBC News/Wall Street Journal Kamuoyu Yoklaması

Occupy Wall Street hareketiyle ilgili görüşleriniz lehte mi, aleyhte mi, kararsız mısınız, yoksa Occupy Wall Street hareketi hakkında bir fikir edinemeyecek kadar az şey mi duydunuz?

	EKİM 2011	OCAK 2012
Lehte	%25	%21
Aleyhte	%20	%28
Kararsızım	%17	%23
Yeterince şey duymadım	%36	%27
Cevap yok	%2	%1

KAYNAK: CBS/New York Times Kamuoyu Yoklaması

Hedefler ve görüşler

Occupy Wall Street hareketinin hedeflerini onaylıyor musunuz, onaylamıyor musunuz, yoksa hareket hakkında yeterince bilgi sahibi değil misiniz?

	EKİM 2011	KASIM 2011
Onaylıyorum	%22	%25
Onaylamıyorum	%15	%16
Bilmiyorum/Cevap yok	%63	%60

KAYNAK: Gallup

Okuduklarınız ya da duyduklarınızdan hareketle Occupy Wall Street hareketinin görüşlerine genel olarak katıldığınızı ya da katılmadığınızı söyleyebilir misiniz?

Katılıyorum	%43
Katılmıyorum	%27
Bilmiyorum/Cevap yok	%30

EKİM 2011/KAYNAK: CBS/New York Times Kamuoyu Yoklaması

Occupy Wall Street ya da Biz %99'uz hareketinin idealleriyle kendinizi kişisel olarak ne ölçüde özleştiriyorsunuz, tabii eğer özdeşleştiriyorsanız?

Güçlü bir biçimde özdeşleştiriyorum/Özdeşleştiriyorum	%28
Biraz özdeşleştiriyorum	%23
Özdeşleştirmiyorum	%42
Bilmiyorum/Emin değilim	%6

EKİM 2011/KAYNAK: Reuters/Ipsos Halkla İlişkiler Yoklaması

Occupy Wall Street hareketinin anti-kapitalist olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet, öyle	%37
Hayır, değil	%46
Bilmiyorum	%17

EKİM 2011/KAYNAK: Fox News Kamuoyu Yoklaması

Hareketin taktikleri

Occupy Wall Street protestolarının gerçekleştirilme biçimini onaylıyor musunuz, onaylamıyor musunuz?

	EKİM 2011	KASIM 2011
Onaylıyorum	%25	%20
Onaylamıyorum	%20	%31
Bilmiyorum	%55	%49

KAYNAK: Gallup

Siyasal etkiyle ilgili tavırlar

Sizce Occupy Wall Street hareketi Amerikan siyasi sistemi açısından iyi bir şey mi, yoksa kötü bir şey mi oldu? Yoksa iki bakımdan da pek bir etki yaratmadı mı?

İyi bir şey	%25
Kötü bir şey	%16
Pek fark yaratmadı	%49
Emin değilim/İkisinden de biraz	%10

KAYNAK: NBC News/Wall Street Journal Kamuoyu Yoklaması

2012'de başkanlık seçimini kimin kazanacağını sizce en fazla kim etkileyecek?

Çay Partisi	%50
Occupy Wall Street	%33
Hiçbiri/Emin değilim	%16

Hangi grup görüşlerinize daha yakın?

Çay Partisi	%40
Occupy Wall Street	%40
Hiçbiri/Emin değilim	%19

KASIM 2011/KAYNAK: McClatchy/Marist College Institute for Public Opinion

Demografik özelliklere göre kamuoyunun görüşü

Partilerle özdeşliğe göre Occupy Wall Street'in çeşitli yönlerinin desteklenmesi

	Demokrat	*Bağımsız*	*Cumhuriyetçi*
Hareketle ilgili konum*			
Destekliyor	%38	%24	%9
Karşı	%10	%17	%35
Hiçbiri	%48	%57	%54
Hareketin hedefleri			
Onaylıyor	%40	%23	%13
Onaylamıyor	%6	%12	%34
Hiçbir fikri yok	%54	%65	%54
Protestoların gerçekleştirilme biçimi			
Onaylıyor	%28	%20	%11
Onaylamıyor	%20	%26	%55
Hiçbir fikri yok	%52	%55	%35

* "Bilmiyorum" cevabı es geçilmiştir.

Kasım 2011/Kaynak: Gallup

Occupy Wall Street hareketiyle ilgili tavır

	Destekliyor	*Karşı çıkıyor*	*Hiçbiri/Bilmiyor*
Parti kimliği			
Muhafazakâr Cumhuriyetçi	%14	%68	%18
Ilımlı/Liberal Cumhuriyetçi	%38	%43	%19
Bağımsız	%46	%34	%20
Muhafazakâr/Ilımlı Demokrat	%55	%25	%20
Liberal Demokrat	%72	%17	%11
Yaş			
18-29	%49	%27	%24
30-49	%45	%32	%23
50-64	%45	%38	%17
65+	%33	%37	%28
Eğitim düzeyi			
Üniversite mezunu ve daha yüksek	%48	%40	%12
Bir üniversite	%50	%33	%17
Lise ve daha düşük	%39	%33	%28
Ailenin gelir düzeyi			
75.000 dolar ve daha fazla	%45	%43	%43
30.000 - 74.999 dolar	%48	%37	%18
30.000 dolardan az	%43	%30	%27

ARALIK 2011/KAYNAK: Pew Research Center

İlgili Meselelere İlişkin Tavırlar

Ekonominin durumu

Neresinden bakarsanız bakın, ABD'nin bugün bulunduğu konum düşünüldüğünde sizce ülkenin zaman zaman karşı karşıya kaldığı türden zor zamanlardan mı geçiyoruz yoksa bu ABD'nin artık dünyanın lider ülkesi olmayacağı uzun vadeli bir gerilemenin mi başlangıcı?

Zor zamanlardan geçiyoruz	%40
Uzun vadeli bir gerilemenin başlangıcı	%54
İkisinden de biraz	%4
İkisi de değil/Emin değilim	%2

Ülkenin ekonomik gerileme süreci düşünülürse sizce en kötü zamanları geride mi bıraktık yoksa henüz yaşamadık mı?

En kötü zamanları geride bıraktık	%49
En kötü zamanları henüz yaşamadık	%44
İkisinin arası	%2
Emin değilim	%5

KASIM 2011/KAYNAK: NBC/Washington Post Kamuoyu Yoklaması

Şu gelişmelerden hangisi sizin için geçen yılın (2011) şahsen en üzücü olayıydı?

En zengin %1'lik kesimin zenginleşmesi ve orta sınıfın gerilemesi	%31
Ekonomik iyileşmenin görülmemesi	%29
Kongre'nin bütçe açığı konusunda bir uzlaşmaya varamaması	%27
Afganistan'daki savaşın devam etmesi	%6
Penn State ve Syracuse gibi skandallar	%3
Diğerleri/Hiçbiri/Emin değilim	%4

ARALIK 2011/KAYNAK: NBC News/Wall Street Journal Kamuoyu Yoklaması

Ulusal ekonominin bugünlerdeki durumuna nasıl bir not verirsiniz? Çok mu iyi, oldukça mı iyi, oldukça mı kötü, yoksa çok mu kötü?

Çok iyi	%1
Oldukça iyi	%20
Oldukça kötü	%47
Çok kötü	%32

Ocak 2012/Kaynak: CBS/New York Times Kamuoyu Yoklaması

Ekonomik eşitsizlik

Sizce ABD'deki ekonomik sistem şahsen size karşı adil mi, yoksa değil mi?

Adil	%54
Gayri adil	%44
Bir fikrim yok	%2

Ekim 2011/Kaynak: Gallup

Bu ülkede para ve servet dağılımının adil olduğu kanısında mısınız, yoksa para ve servetin daha fazla insan arasında daha eşit olarak mı dağıtılması gerektiğini düşünüyorsunuz?

Adil	%26
Daha eşit bir şekilde dağıtılması gerekiyor	%66
Bilmiyorum/Cevap yok	% 8

Ekim 2011/Kaynak: CBS/New York Times Kamuoyu Yoklaması

Ülkenin bugünkü ekonomik yapısı dengesiz ve çok az sayıda zengini ülkenin geri kalanı karşısında kayırıyor. Amerika büyük banka ve şirketlerin gücünü azaltmalı, daha fazla hesap verebilirlik ve şeffaflık talep etmeli. Hükümet şirketlere mali yardımda bulunmamalı, zenginlere vergi muafiyeti tanımamalı.

Kuvvetle katılıyorum	%60
Orta düzeyde katılıyorum	%16
Tarafsızım	%9
Orta düzeyde katılmıyorum	%6
Kuvvetle katılmıyorum	%6
Bazı kısımlarına katılıyorum, bazılarına katılmıyorum / Emin değilim	%3

Kasım 2011/Kaynak: NBC / Washington Post Kamuoyu Yoklaması

Zenginler ile yoksullar arasındaki çatışmaya dair kamuoyunun algısı
Zenginler ve yoksullar arasında "kuvvetli" ya da "çok kuvvetli" çatışmalar olduğunu söyleyenlerin oranı

	2009	2011
Tümü	47	66
Irk		
Beyaz	43	65
Siyah	66	74
İspanyol kökenli	55	61
Yaş		
18-34	54	71
35-49	48	64
50-64	45	67
65+	36	55
Gelir düzeyi		
20.000 dolardan az	47	64
20.000-40.000 dolar	46	66
40.000-75.000 dolar	47	71
75.000 dolardan fazla	49	67
Eğitim		
Üniversite mezunu	48	66
Herhangi bir üniversite mezunu	50	70
Lise mezunu ve daha düşük	44	64
Parti kimliği		
Cumhuriyetçi	38	55
Demokrat	55	73
Bağımsız	45	68
İdeoloji		
Muhafazakâr	40	55
Ilımlı	50	68
Liberal	55	79

KAYNAK: Pew Research Center, 2011

Finansal krizin sorumlusu

Bir seçim yapmanız gerekseydi, ABD'nin karşı karşıya olduğu ekonomik sorunlardan kimi sorumlu tutardınız? Wall Street'teki finans kurumlarını mı yoksa Washington'daki federal hükümeti mi?

Finans kurumlarını	%30
Federal hükümeti	%64
Hiçbir fikrim yok	%5

ABD'nin bugün karşı karşıya olduğu ekonomik sorunları düşünürseniz Washington'daki federal hükümeti bunlardan ne kadar sorumlu tutuyorsunuz, epeyce çok mu, orta düzeyde mi, pek tutmuyor musunuz, yoksa hiç mi tutmuyorsunuz?

Epeyce çok	%56
Orta düzeyde	%31
Pek değil	%9
Hiç tutmuyorum	%2
Hiçbir fikrim yok	%2

ABD'nin bugün karşı karşıya olduğu ekonomik sorunları düşünürseniz Wall Street'teki finans kurumlarını bunlardan ne kadar sorumlu tutuyorsunuz, epey mi, orta düzeyde mi, pek tutmuyor musunuz, yoksa hiç mi?

Epeyce çok	%45
Orta düzeyde	%33
Pek değil	%13
Hiç tutmuyorum	%6
Hiçbir fikrim yok	%3

Ekim 2011/Kaynak: Gallup

Bugünkü ekonomik sorunlardan en fazla kim sorumlu? Wall Street bankacıları mı George W. Bush mu yoksa Barack Obama mı?

Wall Street bankacıları	%36
George W. Bush	%34
Barack Obama	%21
Emin değilim	%9

Wall Street ve bankaların denetimini iyileştirme konusunda Obama yönetimi beklentilerinizi karşıladı mı yoksa gerisinde mi kaldı?

Beklentilerimi karşıladı	%18
Gerisinde kaldı	%74
İkisinden de biraz/Emin değilim	%8

Başkan Obama'nın izlediği politikaların ekonomik durumu iyileştirmedeki etkisi söz konusu olduğunda, bu politikaların ekonomik duruma zarar verdiğini mi, katkıda bulunduğunu mu, yoksa şu ya da bu biçimde pek etkili olmadığını mı söylersiniz?

Katkıda bulundu	%22
Zarar verdi	%30
Pek değişiklik yaratmadı	%47
Emin değilim	%1

Kasım 2011/Kaynak: NBC/Washington Post Kamuoyu Yoklaması

Sizce 2007'de başlayan finansal krizin başlıca nedeni neydi?

İşletmelerin çok fazla risk alması	%7
Tüketicilerin çok fazla risk alması	%5
Wall Street bankalarının pek az denetlenmesi	%19
Bankaların maddi gücü yetmeyen insanlara ipotekli kredi vermesi	%42
Bankaların belirsiz ve yıkıcı koşullarda ipotekli kredi sunması	%13
Kimsenin kontrolünde olmayan ekonomik etkenler	%4
Bilmiyorum/Cevaplamak istemiyorum	%11

Ocak 2012/Kaynak: AARP Tüketici Finansal Koruma Araştırması/Örneklem: 50 yaş üstü yetişkinler.

Ekonomi politikası

Amerikalıların en zengin yüzde 1'lik kesimi dikkate alındığında, sizce gelirlerinin yüzde kaçını her yıl gelir vergisi olarak federal hükümete ödemeleri gerekir?

Vergi payı	
0-%10	%21
%11-20	%14
%21-30	%18
%31-40	%11
%40'tan daha fazla	%7
Hiç fikrim yok	%28

Ekim 2011/Kaynak: Gallup

Genel olarak ele alındığında, Wall Street bankaları, ipotekli kredi veren kurumlar, maaş kredisi veren kurumlar, kredi kartı şirketleri gibi finans şirketlerinin daha fazla denetlenmesi gerektiği kanısında mısınız? Yoksa bu şirketlerin daha az mı denetlenmesi gerektiğini düşünüyorsunuz? Ya da sizce halihazırdaki denetim yeterli mi?

Daha fazla denetlenmeli	%46
Mevcut denetim düzeyi yeterli	%20
Daha az denetim olmalı	%25
Bilmiyorum/Cevap yok	%9

İnsanların ipotekten kredi kartına uzanan ürünler üzerinde aşırı düzeyde ücret alınması ve cezalar uygulanması gibi yıkıcı borçlanma pratiklerinden korunması sizce ne kadar önemli?

Çok önemli	%86
Biraz önemli	%9
Pek önemli değil	%1
Çok önemsiz	%1
Bilmiyorum/Cevap yok	%3

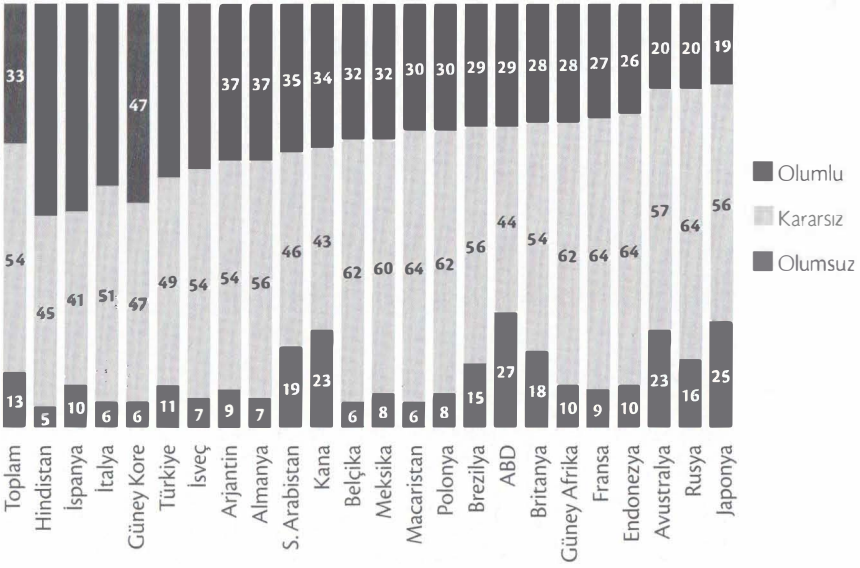
Aldatıcı pazarlama taktikleri kullanan finans pazarlamacılarının hesap sorulabilir olması sizin için ne kadar önemli?

Çok önemli	%94
Biraz önemli	%4
Pek önemli değil	%0,5'ten fazla
Çok önemsiz	%1
Bilmiyorum/Cevaplamak istemiyorum	%3

Ocak 2012/Kaynak: AARP Tüketici Finansal Koruma Araştırması / Örneklem: 50 yaşın üstündeki yetişkinler

Seçilmiş ülkelerde İşgal ve benzeri hareketler hakkında kamuoyunun görüşleri

KAYNAK: Lana Swartz'ın her grafikte ayrıca belirtilmiş kaynaklardan toplanan verilere dayanarak geliştirdiği rakamlar.

Grafik A1: "Occupy Wall Street" hareketine karşı tavırlar

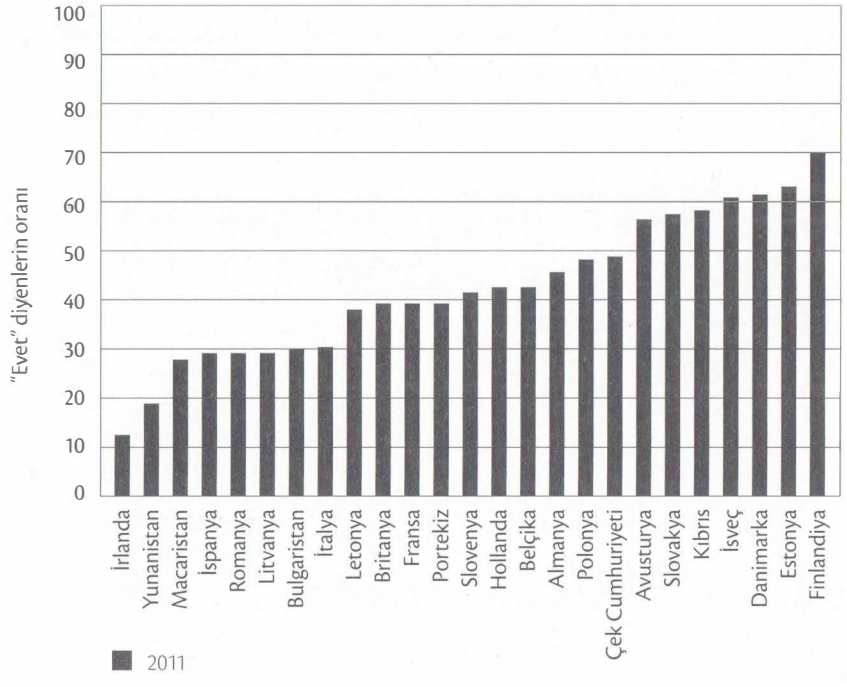
Soru: Anladığınız kadarıyla "Occupy Wall Street" protestolarına ne kadar olumlu ya da olumsuz bakıyorsunuz?

KAYNAK: Reuters News adına Ipsos Global Advisor kamuoyu yoklaması. Kasım 2011.

ABD, AB ve Genel Olarak Dünyada Yurttaşların Hükümetlere, Siyasi ve Finansal Kurumlara Karşı Tavırları

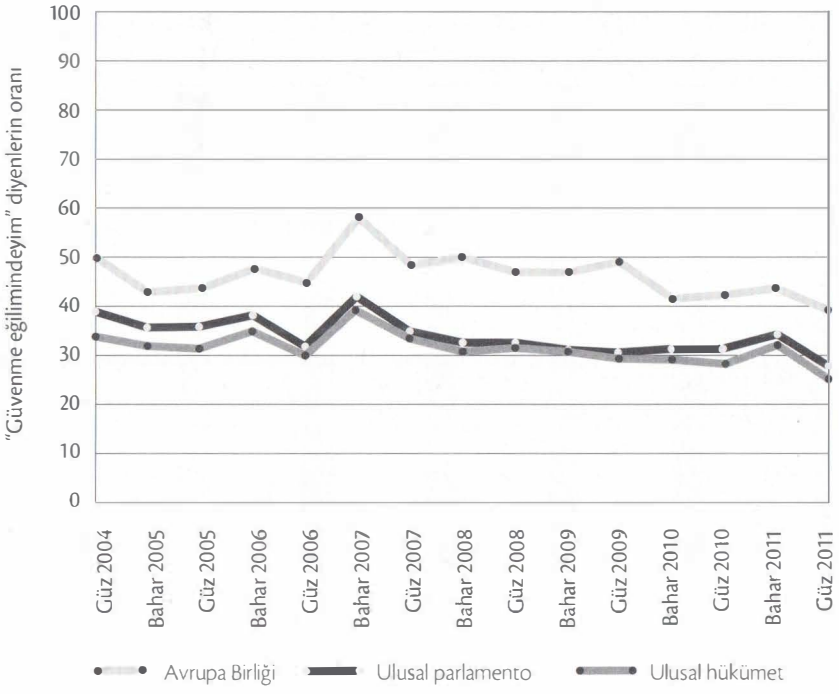
KAYNAK: Lana Swartz'ın her grafikte ayrıca belirtilmiş kaynaklardan toplanan verilere dayanarak geliştirdiği rakamlar.

Avrupa Birliği

Grafik A2: Avrupa finans kurumlarına güven

Soru: Bu ülkede, finans kurumları ve bankalara güveniniz var mı?
KAYNAK: Gallup, Haziran 2011

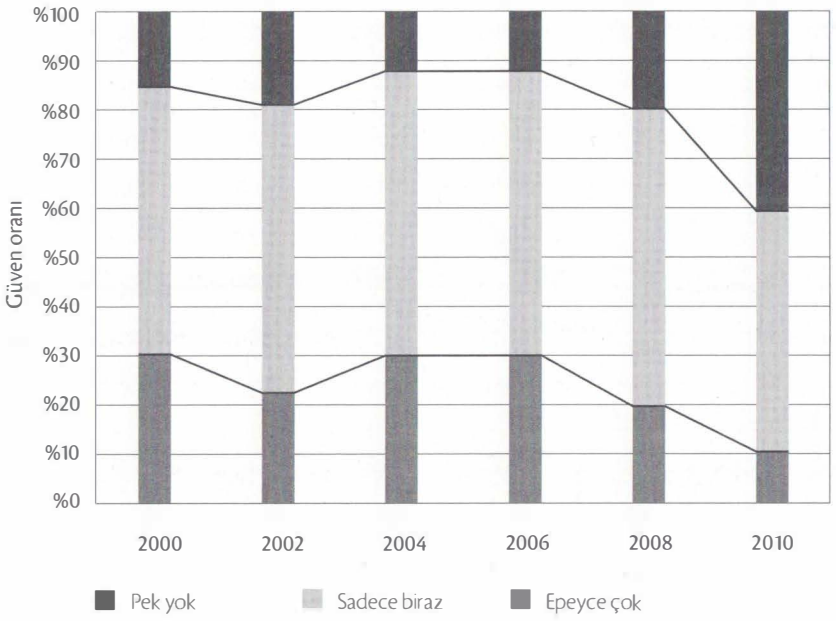

Grafik A3: Avrupa siyasi kurumlarına güven

Soru: Belli kurumlara ne kadar güvendiğinizi öğrenmek istiyorum. Aşağıdaki kurumların her birine güvenme eğiliminde olup olmadığınızı lütfen belirtiniz: Avrupa Birliği, ulusal parlamento, ulusal hükümet.

KAYNAK: Eurobarometer

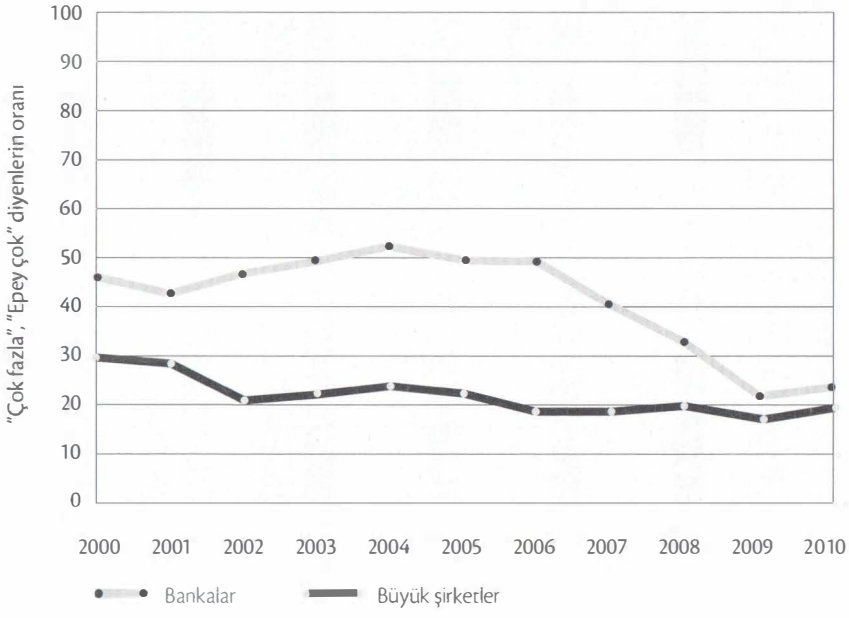
Amerika Birleşik Devletleri

Grafik A4: ABD bankaları ve finans kurumlarına güven

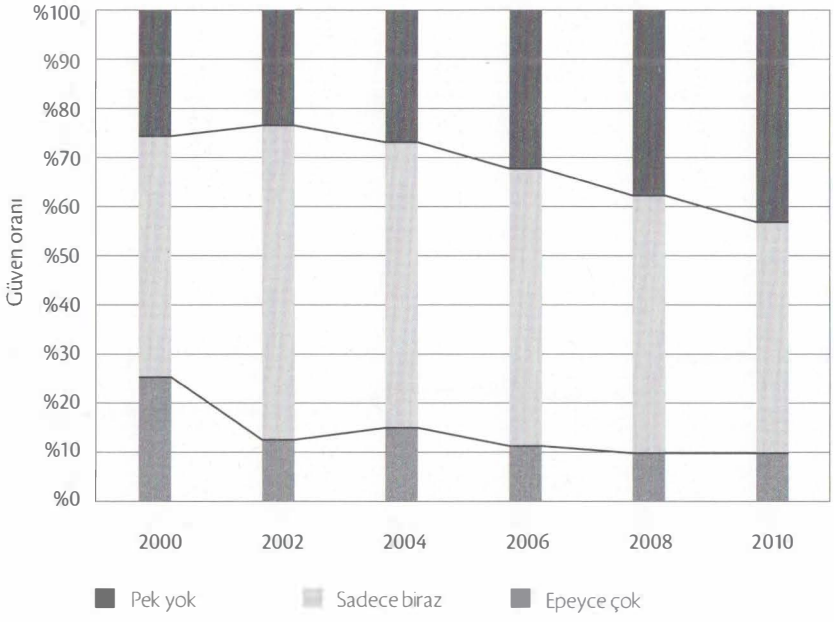
Soru: Bu ülkedeki bazı kurumların isimlerini vereceğim. Bu kurumları yöneten insanlar söz konusu olduğunda, güveniniz epeyce çok mu, sadece biraz mı yoksa hiç yok mu? Bankalar ve finans kurumlarına.

KAYNAK: Genel Toplumsal Kamuoyu Yoklaması, Ulusal Kamuoyu Araştırma Merkezi, Chicago Üniversitesi

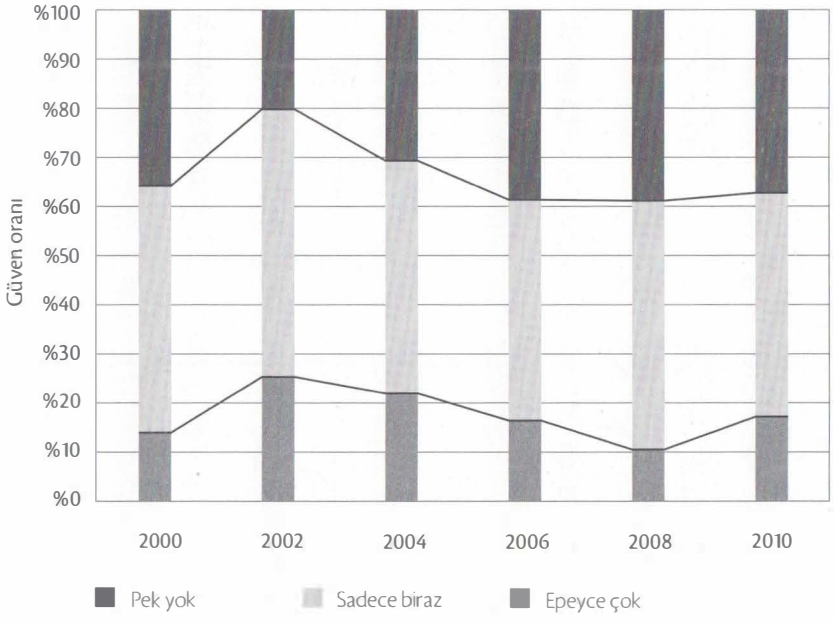
Grafik A5: ABD finans kurumlarına güven

Soru: Şimdi size Amerikan toplumundaki bazı kurumların isimlerini vereceğim. Lütfen her birine ne kadar güvendiğinizi belirtin: Çok fazla, epeyce çok, biraz, çok az mı güveniyorsunuz? Bankalar, büyük şirketler.
KAYNAK: Gallup

Grafik A6: ABD federal hükümetinin yürütme organına güven

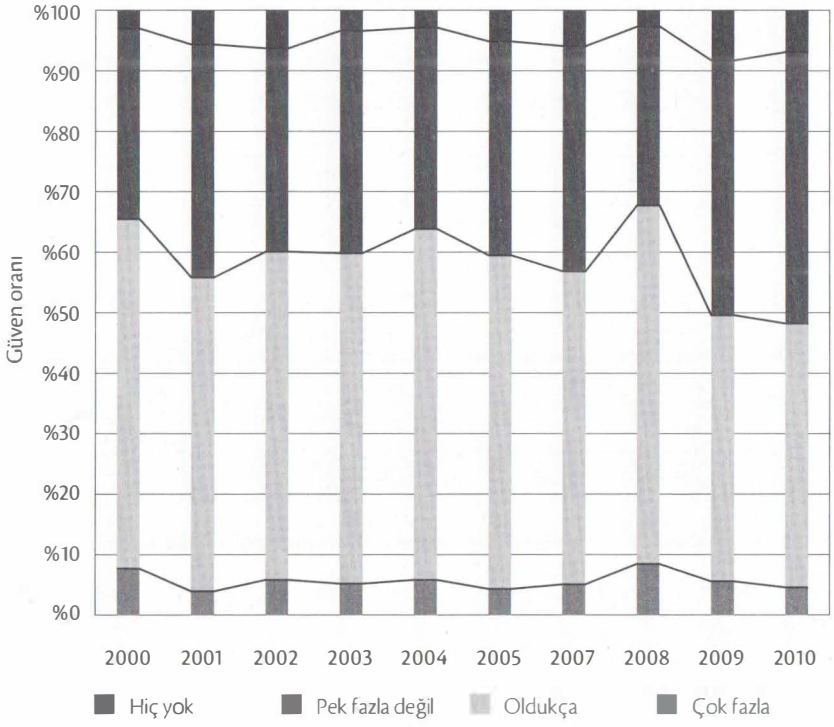
Soru: Size bu ülkedeki bazı kurumların isimlerini vereceğim. Bu kurumları yöneten insanlar söz konusu olduğunda, güveniniz epeyce çok mu, sadece biraz mı yoksa hiç yok m? Federal hükümetin yürütme organı.
KAYNAK: Genel Toplumsal Kamuoyu Yoklaması, Ulusal Kamuoyu Araştırma Merkezi, Chicago Üniversitesi

Grafik A7: ABD Kongresi'ne güven

Soru: Size bu ülkedeki bazı kurumların isimlerini vereceğim. Bu kurumları yöneten insanlar söz konusu olduğunda, güveniniz epeyce çok mu, sadece biraz mı yoksa hiç yok m? Kongre.

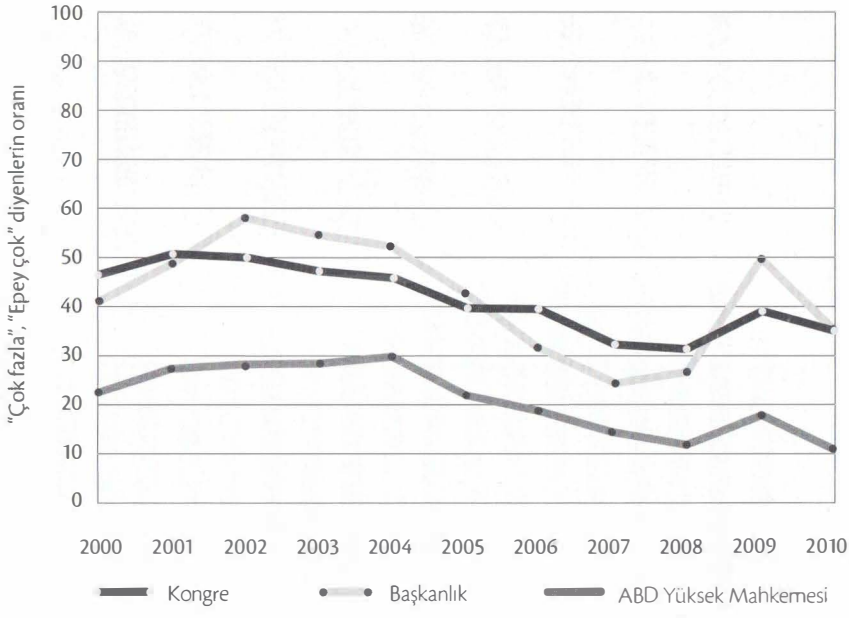
KAYNAK: Genel Toplumsal Kamuoyu Yoklaması, Ulusal Kamuoyu Araştırma Merkezi, Chicago Üniversitesi.

Grafik A8: ABD'li siyasetçilere güven

Soru: Genel olarak bu ülkenin siyasi hayatında üst düzey görevlerde bulunan veya bu görevlere talip olan erkek ve kadınlara ne kadar güveniyorsunuz? Çok fazla mı, oldukça mı, çok fazla güvenmiyor musunuz, yoksa hiç mi güvenmiyorsunuz?

KAYNAK: Gallup

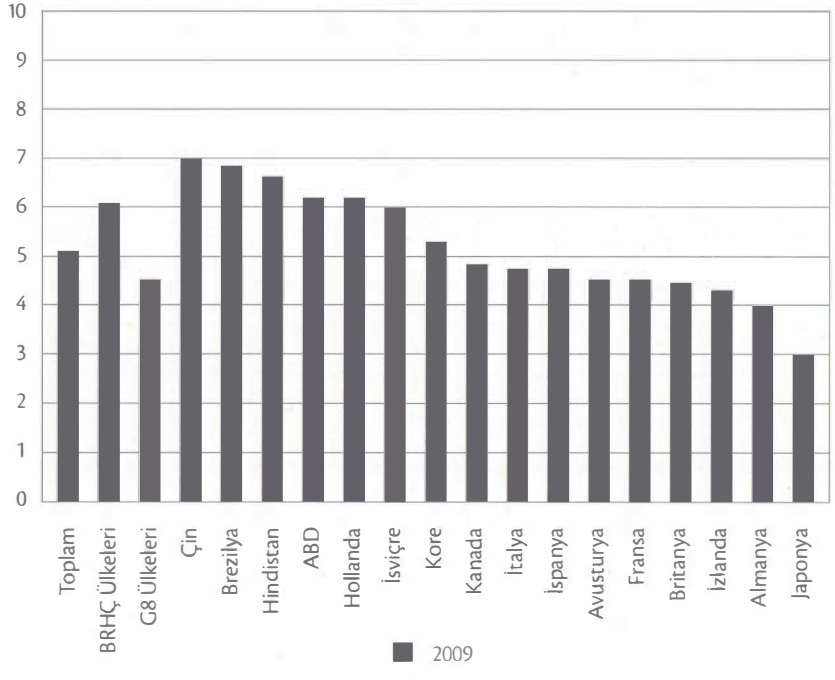

Grafik A9: ABD siyasi kurumlarına güven

Soru: Şimdi size Amerikan toplumundaki bazı kurumların isimlerini vereceğim. Lütfen her birine ne kadar güvendiğinizi belirtin: Çok fazla, epeyce çok, biraz, çok az mı güveniyorsunuz? ABD Yüksek Mahkemesi, Kongre, Başkanlık.

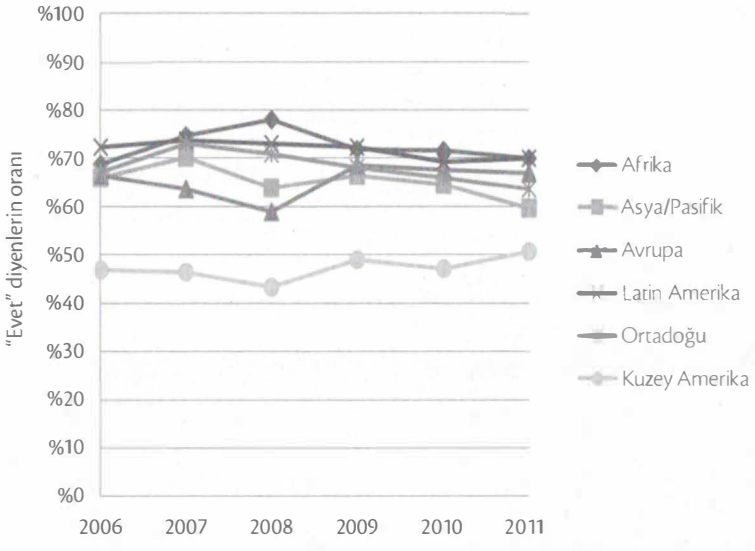
KAYNAK: Gallup

Dünya Geneli

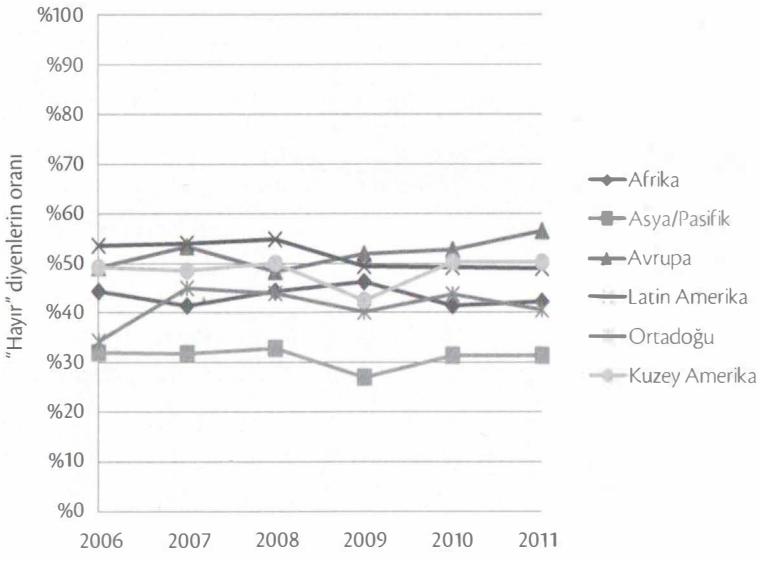
Grafik A10: Hükümetin finansal krizi yönetmesine duyulan güven

Soru: 1'den 10'a kadar (1'in hiç güven duymadığınız, 10'un tamamen güvendiğiniz anlamına geldiği) bir ölçekte hükümetinizin finansal krizi yönetme becerisine duyduğunuz güven düzeyi nedir?
KAYNAK: ICM

Grafik A11: İş dünyasında yolsuzlukların yaygınlığı

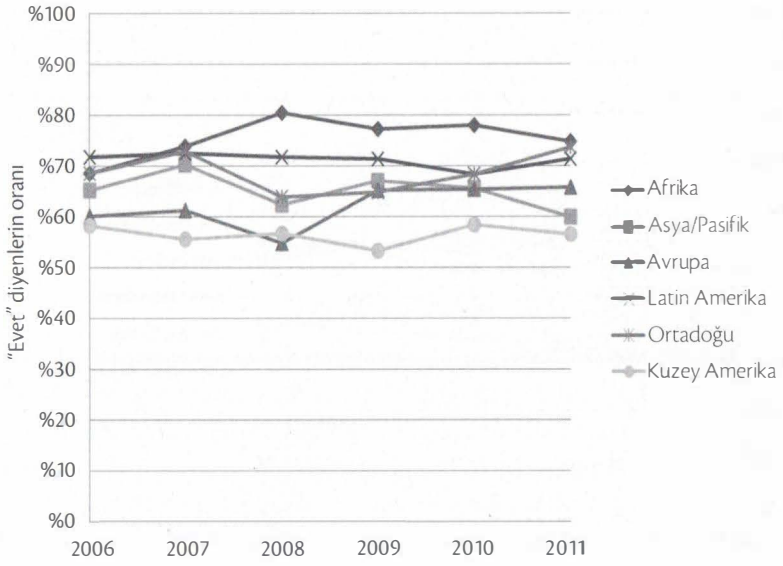
Soru: Bu ülkede yerleşik şirketlerde yolsuzluk yaygın mı değil mi?
KAYNAK: Gallup World View

Grafik A12: Ulusal hükümete güven

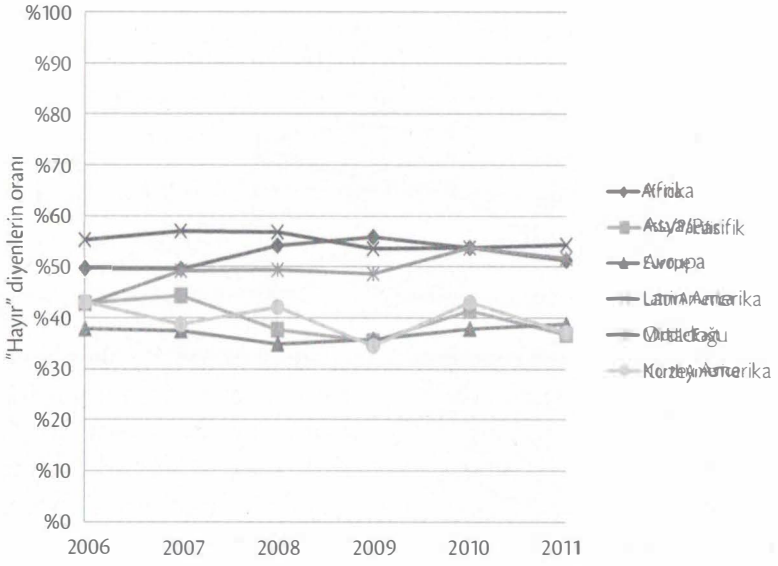
Soru: Bu ülkede aşağıda saydıklarımdan her birine güveniniz var mı? Ulusal hükümet.

KAYNAK: Gallup World Voice

Grafik A13: Hükümette yolsuzlukların yaygınlığı

Soru: Bu ülkenin hükümetinde yolsuzluklar yaygın mı değil mi?
KAYNAK: Gallup World Voice

Grafik A14: Seçimlerin dürüstlüğüne duyulan güven.

Soru: Bu ülkede aşağıda saydıklarımdan her birine güveniniz var mı yok mu? Seçimlerin dürüstlüğü.

Kaynak: Gallup World View

Sonsöz

Ve işte Türkiye'de de oldu. Çok farklı bir bağlamda, ama çok benzer biçimlerde. Gezi Parkı, İstanbul'un tarihi merkezinde, ikonlaşmış Taksim Meydanı'nın yanı başında doğanın ve kent hayatının son sığınaklarından biri haline gelmişti. Genç insanlar aylar boyunca, aslında tekinsiz olan bu mekânı kendi kamusal alanlarına çevirdi: Şarkılar, müzik, sanat, siyasi tartışmalar, sevgi, dostluk... insanın olmak isteyeceği bir yer, hayal ettiği bir yer. Dünyanın en yıkıcı sektörleri olan emlak ve kentsel gelişim sektörlerinin hiç akıl etmeyeceği bir fikir. Parkın turistler için merkezi önemi, burayı spekülatif kentsel gelişim projeleri için tercih edilesi bir yer haline getirmişti: Düşük zevkli kitlesel turizme yönelik sahte bir "oryantal" kültürü yansıtan bir tema parkı şeklinde bir alışveriş merkezi. Hükümet, parkın park olarak kalması gerektiğini söyleyen mahkeme kararına rağmen bu projeyi destekliyordu. İstanbul gençliğinin isyan edip Taksim'i işgal etmesini, dizginlerinden boşalmış bir şiddetin uygulandığı bir baskı izledi; özür dileyen başbakan yardımcısı şiddetin düzeyini teslim etti. Başbakan Erdoğan ise işlerin öyle olmadığını söylüyordu. Özür falan yoktu, bunlar anarşist ve teröristti, sosyal ağlar toplum için bir tehdit, twitter da düşmandı. Erdoğan'ın ifadeleri bir cehalet gösterisiydi, insanların özerkliği karşısında duyulan korkuyu yansıtıyordu. Erdoğan'ın gerçek bir demokrat olarak dünyada ve Türk toplumunun geniş kesimlerinde kazandığı saygınlık sadece birkaç gün içinde silinip gitti. Sadece koyu İslamcılar, kırsal kesimdeki seçmenler ve yozlaşmış yerel elit kesimler kanun hükmünde kararnamelere dayanan yönetimle birlikte hareket etme, toplumun tedricen İslamileştirilmesini sürdürme kararlılığını gösterdi; üç seçimde kazanılan zaferlerin onları haklı çıkardığı hissi içindeydiler. Aynı hata dünyanın dört bir yanında bir ülkeden

diğerine yapılmıştı: Demokrasiyi büyük ölçüde medya manipülasyonu ve parayla kirlenmiş, hukuksal olarak büyük partilerden yana işleyen bir kurumsal bağlamda gerçekleşmiş seçimlerle bir tutma hatası. Varsayım şudur: Oylar sayıldıktan sonra (gerçekten sayılıyorlarsa tabii, Florida 2000 seçimlerini hatırlayalım) yurttaşların çenelerini kapatmaları, akla hiçbir şekilde yatmayan iki ya da üç tercih arasında bir seçim yapma şansları bir kez daha gelinceye kadar dört yıl beklemeleri gerekir. Bu arada hayat devam eder, dünya değişir, insanlar yeni fikirler edinir, yeni arzular ifade eder, yeni temsilcilere ihtiyaç duyar. Ama kamusal işlerin işleyişine müdahalede bulunma yönünde herhangi bir girişim, yurttaşlardan gelecek gerçek bir katkıya karşı korunaklı kurumların bürokratik koridorlarına doğru sürülür. Ama yine de siyasetçiler ve bürokratlar yurttaşların oyları sayesinde görevlerinde kalır, maaşları da halkın parasıyla ödenir. Yurttaşlar ile siyasi sınıf arasındaki bu temel uçurum, bu kitapta analiz edildiği üzere, içinde bulunduğumuz çağdaki yeni toplumsal hareketlerin ortak zeminidir. İsyanın ilk kıvılcımının gerekçesi ne olursa olsun, bunlar bütün örneklerde demokratik hareketlerdir, süregiden demokratik farsa itiraz eden ya da diktatörlüğe karşı çıkan, halk iradesinin demokratik temsilinin yeni biçimlerini arayan demokratik hareketler. Bu halk iradesi parçalı olduğundan, insanların yalnız olmadıklarını anlayıp kabul etmek için sahip oldukları tek şans, internetin koruma altındaki kamusal alanında yürütülen kamusal tartışmalardır. Bu kamusal alandan, mobil iletişim platformlarını, özellikle de Twitter ve benzer anında iletişim biçimlerini kullanarak kamusal alanda görünürlük kazanmışlar, genel olarak toplumla bağlantı kurmuşlardır. Haziran ve Temmuz 2013'te Türkiye'nin yüze yakın yerleşim yerinde yaptıkları gibi, Taksim ve Gezi'yi zor kullanarak kapatan sert bir baskıya tekrar tekrar göğüs gererek. Hükümetse, otoritesini ortaya koymak, emlak spekülatörlerine verdiği sözleri tutmak için, birkaç ağacı ortadan kaldırmaya kararlılık göstermiştir.

Türkiye'deki bu toplumsal hareketin önemi, Türkiye'nin Avrupalı kimliğini vurgulayarak kıtanın diğer ülkeleriyle aynı topluluğa katılmakta hak iddia ettiği, ülkede ekonomik büyüme ve modernleşmenin yaşandığı bir dönemde meydana gelmiş olmasında yatmaktadır. Bu bağlamda demokratik itibarın bu kadar önemli olmasının nedeni budur. İstanbul'daki

çevreciler ve gençlerin kentlerinin geleceğiyle ilgili olarak yurttaşların sesinin de duyulmasını savunmak üzere kamusal tartışmaya katılmayı bir hak olarak görmesinin nedeni budur. Diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi finansal krize ve tasarruf politikalarına karşı bir protesto değil, sermaye birikimi adına Türkiye'nin doğasını ve kültürünü yok eden ekonomik büyüme modeline getirilmiş bir eleştiri olması da anlamlıdır. Bu hareket kapitalizmi kınamanın ötesine geçiyor. İnsani değerleri üretimci mantığın üstüne yerleştiriyor. Doğanın ve yaşam kalitesinin korunmasının değerini, Türkiye'nin halihazırdaki ekonomi stratejilerine damgasını vuran yıkıcı kentsel gelişim modelinin üstüne çıkarıyor. Bu hareket Türkiye yurttaşlarının olgunluğunun, insanlığı olası yok oluşuna sürükleyen bir kalkınma modelinin tuzaklarına dair kavrayışlarının bir ifadesidir.

Protestoların kökleri, gençlerin de genç olmayanların da keyfi ahlak ve davranış ölçütler dayatmak amacıyla nafile yere Allah'ın adını kullanarak onlara nasıl yaşayacaklarının söylenmesini reddetmelerine de uzanıyor. Bugünkü hareketi destekleyen birçok kişinin birkaç yıl önce İslamcıların demokratik siyasete katılım haklarını savunmuş olması, devletin bazı kesimlerinin Türkiye toplumunun büyük bir kesiminin siyasi ifade hakkını yasadışı kılma girişimlerine karşı seferber olmuş olması önemlidir. Türkiye'de çoğu yurttaşın bakış açısına göre, demokratik siyasete katılım hakkı, işe kadınların haklarına saldırarak başlayıp toplumu yavaş yavaş İslamileştirme yönünde kullanılmamalıdır. Yeni Türkiyeli kuşaklar kişisel hayatlarına, kamusal alanlarına otoriter dayatmaları kabul edemeyecek kadar eğitimli, demokrat ve dünyadan haberdardır. Bir kent parkını savunmaya yönelik yerel bir hareketin ülkede yüz binlerce kişinin bam teline dokunmasının, Türkiye'de kamuoyunun hatırı sayılır bir kesimin desteğini kazanmış olmasının sebebi budur. İşte bu yüzden de hükümet silinip gideceğini düşünse de bu hareket bitmeyecektir. Baskılar altında eğilmeyecektir. Devlet içinde karanlık güçlerden gelen şiddet provokasyonlarını aşacaktır. İnternetin izlemeye alınmasına, onlarca internet kullanıcısının gözaltına alınmasına rağmen ayakta kalacaktır. Çünkü bu hareket Türkiye'deki milyonların zihnine kök salmış, dünyanın dört bir yanındaki hareketlerle ağlar kurmuş, birkaç ülkedeki gözlemlerime göre Türkiye'nin barışçı özgürlük savaşçılarıyla dayanışmayı yoğunlaş-

tırmaya hazır olan internet özgürlüğünü savunan toplulukların desteğini kazanmıştır.

Bu kitapta analiz edilen hareketler gibi bu da yeni tür bir toplumsal harekettir, çünkü ağ toplumunda iletişim kurma ve kendi kendine örgütlenme konusunda özerk bir yetiye sahiptir. Çünkü lideri yoktur. Çünkü kendiliğindendir. Çünkü hedefleri çoktur ve protesto süreciyle birlikte evrilmektedir. Ama özellikle bir niteliği itibariyle tarihteki diğer toplumsal hareketlerden farklı değildir: Özgürlük savunusunda ödün vermeye yanaşmaz. Böyle olduğu için de çok sayıda engel ve tehlikeyle karşı karşıya kalacak, acıyla, kanla, gözyaşıyla ilerleyecektir. Ama sonunda Türkiye'de, 2013'te Gezi Parkı'nda atılan tohumlardan yeni bir demokrasi biçimi doğacaktır. Bu yeni ağacın şeklini, meyvelerinin tadını, çiçeklerinin rengini bilmiyoruz. Hatta ne zaman çiçek açacağını da bilmiyoruz. Ama çiçek açacak, çünkü bu protestodaki yüzler yeni Türkiye'nin yüzleridir.

Manuel Castells
Sao Paolo, Temmuz 2013

Dizin

6 Nisan Hareketi 61-2, 86, 214-5
15-M 108, 110, 114-5, 130, 134-8, 218, 246-53, 261
15-M Sosyal Forumu 250
25 Ocak Devrimi 61
1915 Glasgow grevleri 25

A

Abbu, M. 38
ABD 14, 18, 19, 33, 36, 41-2, 51-2, 69-70, 74, 78, 83-4, 95, 98, 107, 141, 143-6, 165, 169-70, 190, 202-4, 216, 260-3, 268, 270-3, 279-80, 282
Acampada Barcelona 12
acampadas 107, 138
Acampada Sol 130, 244-7, 256
açlık grevi 240, 269
Adbusters 143, 145, 153, 255, 257, 262, 270
ağ toplumu 19, 22, 23, 189-90, 197, 200, 202, 213, 225, 287
ağlar oluşturan hareketler 18-9, 28, 40, 153, 159, 191-2, 197-8, 200-4, 209-10
Ahmedinecad, M. 155
akışlar uzamı 64, 151, 159, 177, 192
alternatif ekonomi 118
Amerikan Devrimi 165
Ammar, R. 35
anaakım medya 66-7, 110, 157, 159, 170, 173
anarşistler 128, 150
Annan, K. 98
Anonymous 11, 68, 105, 145-6, 153, 222-3, 257-8
Arap
  Baharı 100-1
  Birliği 98, 241
  devrimleri 39, 63, 67, 106
  isyanları 14, 66, 99-100, 102, 142, 196, 217, 235
  milliyetçiliği 77, 81
askeri şiddet 196

B

Baas 98
Bahreyn 91-2, 100, 236-8, 240-1
Banka Transfer Günü 171
barikatlar 24, 143-4, 255, 267, 269
basın özgürlüğü 35
Batı Sahara 91
Beji Caid Essebsi 236
Benkirane, A. 241
bilgisayar korsanları 199
Bin Ali, Z.A. 33, 35-7, 52, 101, 235, 239

Birleşik Arap Emirlikleri 91, 218
Biz Yüzde 99'uz 19, 95, 122, 130, 145, 154-5, 167, 170, 173, 196, 203, 222, 257, 262
Britanya 19, 25, 42-5, 96, 201, 226, 256
Buazizi, M. 34, 38, 41, 53, 235
Bukdir, S. 38
bütçe kesintileri 105, 115, 125, 145, 247, 256, 264, 271

C-Ç

canlı yayın 64, 66, 157-8, 163
cep telefonu ağları 38, 63-4, 67, 99, 103
cep telefonu mesajları 65, 68, 158
Cezayir 39, 91, 93, 217, 252
cinsiyetçilik 26, 61, 76, 166
Cumhuriyetçiler 142, 150, 173, 175, 221-2, 277, 278, 281
Cumhuriyetçi Parti 142
çalışma grupları 147, 162
Çay Partisi 142, 144, 150, 166, 276

D

Değişim Meydanı 92
Democracia Real Ya (Gerçek Demokrasi Şimdi) 105-6, 110, 116, 135-6, 139, 219, 243, 246-9, 252
Demokratlar 175
Demokrat Parti 82, 151, 222, 269
devlet şiddeti 20, 92, 102
devrimde kadınlar 74
dijital ağlar 99, 100-2
  devrim 99
  iletişim 21, 92, 198
  medya 100-1
  sosyal ağlar 24
  uzam 25
  ve yüz yüze iletişim 102, 158
doğrudan demokrasi 142, 159-60

E

ekonomik kriz 18, 44, 47, 52, 108, 118, 190
  küreselleşme 82
El Cezire 38-9, 66, 69, 86, 88, 101, 233
el-Ehli 62, 215
enformasyon çağı 23, 90, 178, 206, 213
Erdoğan, R.T. 41, 78, 241
Esad, B. 97-8, 237, 241
Esma Mahfuz 61-2, 74-6, 233
Essebsi, B.C. 236
Euro krizi 105
evsizler 122, 150
evsizlik 122, 164
eylemciler 34, 37, 65, 67, 69, 145-6, 219, 263

F

Facebook 35, 37, 39, 44, 48, 61-5, 74, 87, 101, 105-7, 110, 114, 147, 153, 155-7, 171, 224, 229, 256-7
Fas 39, 91, 93, 236-9, 241
finansal akışlar 159, 177
  elit 18, 23, 33, 44, 50, 52
  kapitalizm 11, 41-2, 50, 116, 153, 176, 209
  kriz 190, 214
forumlar 35, 49, 56, 101, 105, 156
forumlarda el işaretleri 158-9, 161
Fransa 36, 69, 96, 108, 262
Fransız Devrimi 63

G

Gannuşi, M. 35
Gannuşi, R. 40-1
gayrimenkul spekülasyonu 24-5, 302
genel grev 226, 249, 263
genel meclisler 107, 121, 145-6, 152, 156, 158-63, 166-7, 170, 251, 253, 259, 264-5
Gerçek Demokrasi Şimdi (Democracia Real Ya) 105-6, 110, 116, 135-6, 139, 219, 243, 246-9, 252
gerçek zamanlı iletişim ağı 154
  veri 114
  video 157
Gezi Parkı protestoları 301-4
Global Square 157, 223
Google 61, 64, 69, 229
göçmenler 124, 173-4, 269
grevler 25, 37, 61, 72, 130, 226-7, 231, 249, 254, 263
Grimson, O. 45

H

hacker 68, 70, 123
hacktivist 257
Halkın Mikrofonu 158
halk meclisleri 144
Halk Öfkesi Yürüyüşleri 250-1
homofobi 26

I-İ

ırkçılık 25, 166
iktidar ağları 22, 29, 82-5
iletişim ağları 11, 21-3, 28, 67, 70-1, 92, 153-4, 158, 180, 190-2, 198-200, 204
İnci Meydanı 92, 237
indignadas 13, 30, 33, 108-9, 115-8, 123, 126, 130, 132, 153, 218-9, 243, 256
internet ağları 63, 99, 71, 87, 102, 120, 143, 159, 192, 194, 211
  devrimci potansiyeli 71
  erişimin engellenmesi 67-9, 71
  eylemcilik 65
  forumları 195
  kapatılması 67, 69, 71, 157, 216, 257
  kültürü 38
  ve mahremiyet 166
  ve örgütlenme 64, 99, 103, 109-10
  ve özerklik 39, 159, 197
  ve özgürlük 21, 105, 192, 199
ipotek sorunu 108, 166, 171, 248, 271, 283-4
İran 11, 34, 68, 78, 89, 98, 101, 155, 216-7, 225, 262
İran modeli 78, 89
İslam 33, 36-7, 77, 79, 90-100, 241
İslamcılar 36, 40-1, 62, 74, 77-9, 81, 93-4, 98, 215, 240-1
İslamcılık 36, 40-1, 77-9, 81-4, 89
İspanya 12, 18, 33-4, 69, 105-9, 114, 122, 124, 128-31, 142-3, 153, 159, 218-9, 226, 243-8, 250-4, 261
İsrail 19, 72, 78, 89, 142, 202, 217, 225, 233
İsyan Cuması 63
İsyan Günü 229
isyan ve umut ağları 80, 83, 143
işgalciler 33, 36, 66, 72, 108, 123-5, 146-7, 150, 152, 154, 157, 159-60, 162, 169-70, 221-4, 263-4, 272

işgal hareketleri 14, 19, 66, 107, 145-6, 150-3, 156, 159-60, 165, 168, 171, 176, 204, 221, 224, 255, 268-70, 273
kampları 33, 36, 67, 118, 121-3, 130, 137, 143, 145-7, 150, 152-3, 156, 158-9, 162, 164-6, 170, 180, 182, 243-9, 252, 256, 261-8
komisyonlar 116, 122-4, 127, 162, 194
ve kadınlar 8, 26, 29, 45, 74-8, 80, 88, 91, 146, 150, 175, 201, 211, 218, 226, 234, 272
ve meclisler 108, 110, 115-7, 120-7, 130, 133, 143, 147, 156-61, 165-6, 170, 194-5, 211, 244, 246, 253, 265
işgaller 108, 122, 146, 152, 156, 158, 167, 170, 191, 260-1
işsizler 36, 37, 39-40, 72, 92, 109, 115, 123, 150
işsizlik 37-8, 41, 46, 61, 72, 105
İtalya 19, 96, 225
İzlanda 11, 14, 18, 33-4, 41-53, 56-7, 105, 115, 117, 202, 204, 214, 244
İzlanda devrimi 47, 50, 56, 214

J

Japonya 204

K

kablosuz ağlar 11, 18, 21, 23, 102, 107, 190, 192, 197-8, 200
iletişim aygıtları 200
platformlar 23, 198
Kaddafi, M. 95-6, 236-8, 240-1
kadın hakları 30, 61, 75-7, 89, 218
kadınlar ve işgal hareketleri 18, 26, 29, 45, 74-8, 80, 88, 91, 146, 150, 175, 201, 211, 218, 226, 234, 272
ve şiddet 75-6, 234
kamplar 33, 36, 67, 118, 121-3, 130, 137, 143, 145, 147, 150, 152-3, 156, 158-9, 162-6, 170, 180, 182, 243-9, 252, 256, 261-8
kamusal alan 17, 24-5, 35, 53, 66-7, 108, 123-7, 156, 195, 211, 225
mekân 80, 87, 157, 159, 192
Kara Çarşamba 61
karartma 69, 157, 257
Katar 98
kentsel uzam 18-9, 24-5, 33, 35, 53, 67, 83, 92, 98-9, 102, 159, 191-4, 198
Kıptiler 62, 66, 78-9, 215-6, 230, 233, 238, 240
kira grevi 25
kitlesel öziletişim 21, 110, 190
Kuveyt 91
küresel adalet hareketleri 105, 120
bireysel ağlar 193
ekonomi 71
finans ağları 22
finansal kapitalizm 11, 22, 177, 209
gıda krizi 191
gösteriler 193
ısınma 166
internet ağı 68-9, 133
kapitalizm 50, 172, 190
kamuoyu 67
medya 67
mültimedya ağları 22
sermaye 177

suç ağları 22
umut ağları 143
uydu kanalları ve internet 84
Küresel Değişim için Birlik 19, 109, 143, 252
Küresel Eylem Günü 131, 265-6, 272
Kürtler 97

L

laikler 215
Libya 39, 91-2, 95-6, 98, 236-41
lidersiz hareketler 30, 63, 120, 128, 151, 155, 161-2, 194, 198
Lübnan 91, 217

M

mali kriz 50, 176
Marzuki, M. 41, 241
Maspero Katliamı 233
medya 11, 80, 82, 88, 110, 114, 138, 162, 215
mekânlar uzamı 64
Mısır 39, 61-93, 95-101, 155, 159, 214-7, 229-42, 258
Mısır devrimi 61-4, 74, 79, 81, 85-6, 88, 91-2, 214, 229
ordusu 72, 74, 78
modern İslamcılık 41
Moritanya 91
Muhammed, Vl. 236, 241
Mübarek, H. 62-6, 70-4, 79-86, 89, 92, 101, 215, 229-32, 236-37, 239
Müslüman Kardeşler 74, 77-81, 89-90, 97, 217, 234
Müslümanlar 53, 66, 74-81, 89-90, 97, 100, 215, 217, 234

N

Nasır 82-3
Nasırcılık 81
Nolesvotes 105,-6

O-Ö

Obama, B. 84, 96, 141-4, 165, 173, 203, 221-2, 260, 262, 267, 269, 282-3
Occupy AT&T 271
Occupy Austin 263
Occupy Boston 157, 223-4, 261, 266, 268
Occupy Burlington Vermont 264
Occupy Cal 264, 266
Occupy Chicago 261-2, 271
Occupy Cincinnati 262
Occupy Congress 270
Occupy Davis 266
Occupy DC 260, 269
Occupy Denver 261, 263
Occupy Des Moines 221
Occupy Facebook 157
Occupy Food Supply 272
Occupy hareketleri 14, 66, 107, 145-6, 150-3, 156, 159-60, 165, 168, 171, 176, 221, 224, 255, 268-70, 273
Occupy Homes 268, 271
Occupy K Street 271
Occupy London 12
Occupy Los Angeles 14, 267-8
Occupy Marines 261
Occupy Milwaukee 266
Occupy Oakland 183, 186, 262-5, 270
Occupy Orange County 172
Occupy Orlando 262

Occupy Philadelphia 222, 262, 264
Occupy Portland 263, 265
Occupy Research Network 147, 151, 223
Occupy Reykjavík 57
Occupy San Francisco 267, 271
Occupy Seattle 265-6
Occupy Spokane 266
Occupy St. Louis 266
Occupy Tampa 262
Occupy UC Davis 265-6
Occupy Wall Street 14, 19, 137-8, 140-1, 146, 151, 153, 155, 159, 165-88, 221, 224, 255-70, 273-8
Occupy Washington DC 223, 265
Occupy Youngstown 147
Ólafur Grimson 45
Ortadoğu 62, 98, 142, 255-6
Öfke Cuması 63, 230, 232
Öfke Günü 145, 258
öğrenci gösterileri 254
özerklik 17, 23, 74, 80, 82, 99, 114, 151, 192, 194-5, 197-9, 201-1
özgürlük 21, 30, 35, 41, 62, 68, 72-5, 77, 79, 99, 120, 199, 201, 210-1, 257
Özgür Suriye Ordusu 98
öziletişim 21, 190

P

Paris Komünü 25, 29, 214
planlama forumu 151
polis şiddeti 35-6, 61, 63, 76, 125-6, 157, 170, 194-6, 251, 253
Portekiz 18, 225
PP (Partido Popular) 128-9
PSOE (Partido Socialista Obrero Español) 127-30

R

radikal İslamcılık 41, 79, 215
refah devleti 190
Rus Devrimi 63
Rusya 96, 98, 225

S

sağlık reformları 166
Salih, A.A. 94-5, 235, 237, 239-41
sansür 38, 67, 82, 84
Sedat, E. 83
sekülerlik 36, 78
sibereylemcilik 38, 40
  güvenlik tehdidi 216
  saldırılar 145
siberuzam 18-9, 25, 33, 41, 53, 67, 83, 92, 159, 192
Sigurdardottir, J. 45
siyasi elit 23, 33, 35
  forumlar 151
  İslam 100
sokak gösterileri 38, 63, 123-4, 165, 191-2
sosyal ağlar 17, 20, 24-5, 38-9, 44-5, 48, 53, 62-5, 83, 87, 102, 107, 109, 115, 151, 156-9, 165, 191-2, 198-200, 214
  medya 64, 67-8, 92, 95, 99-101, 159
spekülatif finans piyasaları 35, 42, 50, 52, 108-9, 115, 166, 210
Sudan 91
Suriye 91-2, 97-9, 102, 237-41
Suudi Arabistan 35, 91, 94, 98, 218, 236, 239

Ş

Şeriat 40, 77-9
şiddet 20, 22, 24, 36, 38, 61, 64, 76, 81-2, 86, 91-7, 123-8, 133, 137, 145, 158, 168-70, 177-8, 183, 195-6, 214-7, 220, 235, 247, 253, 267
şiddet dışı eylem 126, 133, 145, 168, 177, 183, 195, 214, 220, 247
şiddet ve devlet 94
Şii 92, 98, 218
Şili 225

T

Tahrir Meydanı 33, 61-7, 72-80, 83, 86-7, 142-3, 155, 215, 229-30, 232-4, 240, 244
taşeronlaşma 166
Temizlik Cuması 63, 231
temsil mekanizmaları 176
toplumsal eşitsizlik 173, 191
hareketler 11-2, 18-9, 23-30, 33-4, 40, 48, 50-3, 71, 96-7, 99-100, 121, 151, 154, 160, 173, 189-98, 200-4, 209-14, 218, 225-6
Torfason, H. 44
Tumblr 154-5, 178, 257
Tunus 11, 18, 33-41, 52-5, 62-3, 68, 83, 91-2, 99, 214, 216, 235-6, 239-41
Tunus devrimi 39, 41, 55, 62, 92, 214
Türkiye 41, 79, 301-4
Twitter 35, 39, 48, 64-5, 69, 70, 87, 101, 107, 110, 138, 153-5, 223, 229, 256, 259

U-Ü

Umman 91
umut ağları 83, 143
Ürdün 91, 93, 98

V

video 56, 62, 74-5, 102, 137, 154, 157, 170, 181, 183, 257-8

W

WikiLeaks 11, 36, 157

Y

yabancı düşmanlığı 25, 166
Yahyui, Z. 38
yatay ağlar 21, 23, 28, 190, 194
iletişim 198
Yemen 39, 91-5, 235-41
yerel meclisler 110, 117, 123, 157, 246
yoksulluk 18, 25, 38, 41, 61, 191
YouTube 35, 39, 48, 62, 64-5, 88, 102, 146, 154, 159, 194, 258
Yunanistan 18, 143, 225, 253, 256
yurttaş gazeteciliği 66
yurttaşlık bilinci 53

Z

Zuccotti Park 145-6, 154, 168, 181-2, 257, 259-61, 265-6, 269, 272

Ağ toplumunu kuramlaştıran çalışmalarıyla yaşayan en önemli sosyologlar arasında sayılan Manuel Castells, son beş yıldır dünyanın dört bir yanında patlak veren işgal hareketlerini incelediği bu kitabında toplumsal hareketlerin aldığı yeni biçimleri mercek altına alıyor. İzlanda'da hükümeti değiştiren protestolardan, başta Mısır olmak üzere Arap isyanlarına, İspanya'da *Indignados* hareketinden ABD'deki Occupy hareketine yeni toplumsal hareketlerin hem kendine özgü niteliklerini hem ortak noktalarını inceliyor. Bu hareketlerin ortak noktası hepsinin internetin ve kablosuz iletişimin desteklediği özerk iletişim ağlarından beslenmesi, hepsinin internet üzerinde yaratılan sanal kamusal mekânın gerçek meydanlara, sokaklara taşınmasıyla can bulması.

Castells yeni toplumsal hareketlerin toplumsal, kültürel ve siyasi köklerini, kendi kendine örgütlenme biçimlerini incelediği, teknolojinin bu hareketlerin dinamiklerinde oynadığı önemli rolü değerlendirdiği *İsyan ve Umut Ağları*'nda bu hareketlerin toplumun geniş kesimlerinde büyük bir destek bulmasının nedenleri üzerinde de duruyor. Somut örneklerden giderek sorduğu en önemli sorular şunlar: Hareket insanların zihinlerini nasıl etkileyip dönüştürüyor? Siyasi değişim yaratabiliyor mu? Tüm dünyadan örnekleri karşılaştırdığı çözümlemesini, kitabın ekler bölümünde verdiği çok sayıda kamuoyu yoklaması verisi ve kitabın konu aldığı işgallerin kronolojileriyle destekliyor.

Castells'in Türkiye'de Mayıs-Haziran aylarında patlak veren Gezi protestoları için kaleme aldığı sonsöz, dünyanın dört köşesinde vuku bulan toplumsal hareketlerle Türkiye arasında önemli bir köprü kuruyor.

Manuel Castells, dünyanın sayılı üniversitelerinde dersler veren, kent sosyolojisi, toplumsal hareketler, internet çalışmaları, ağ toplumu ve ekonomi politik alanlarında yirminin üzerinde kitap kaleme almış, Türkçeye de çevrilen *Enformasyon Çağı* üçlemesiyle tüm dünyadan büyük bir okur kitlesinin ilgisini çekmiş bir sosyologdur.

ISBN 978-605-5250-20-1

28 TL

KOÇ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI